

ARCHA

$\frac{D}{LU}$

XXIII. ROČNÍK, SVAZEK 1-2

Vilém Bitnar, Antonín Podlaha a svatý Tomáš Akvinský	1	M. Zorničan, Pamiatky cirkevného umenia na Slovensku	53
Vladimír Stupka, Slovo o Gustavu Lan-sonovi	4	G. K. Chesterton, přel. Otto F. Babler, O Polsku	57
Richard Schaukal, přel. O. F. Babler, Děti	13	Bedřich Konařík, Kardinál Bayane a Napoleon	60
Bohumír Bunža, Antonín Dudík	14	Józef Birkenmajer, přeložil J. Karník, Duchu směly	78
Adolf Gajdoš, Slepec	31	Jan Šanda, Na jaře cestou domů	78
Patrick White, přel. O. F. Babler, Oráč F. S. Horák, Maurové ve Španělsku	34	Stanislaw Przybyszewski, přel. Otto F. Babler, Prolog k nenapsané povídce F. B. Děrda, Con Soriano	86
Dr. Józef Birkenmajer, přeložil Karel Otýpka, Napsal svatý Vojtěch píseň Bogurodzica?	42		
Adolf Gajdoš, Vzkříšení	48	O KNA	
Erika Spann-Rheinsch, přel. O. F. Babler, U silnice do Modřic	49	Poslední setkání s Rich. Kralíkem	87
Karel Norbert Mrasek, přel. Hana Můl-lerová, Kráva	50	Z nové české literatury	88
Adolf Gajdoš, Dvě lyrické prózy	51	Z cizích literatur	90
Jan Rejsa z Kolkovic, Píseň Námořníků	52	Bibliografické poznámky	92
		Poznámky a zprávy	93

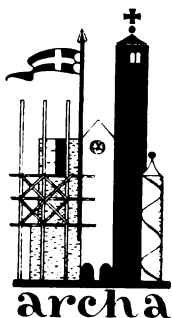
Z REDAKCE

Podle usnesení výboru DLU stává se letos Archa dvojměsíčníkem. Aby bylo nahrazeno nemilé opoždění posledních svazků, redakcí zcela nezaviněné, vydáváme nyní dvojčí-lo, další čísla pak budou vycházeti již zcela pravidelně 15. dne každého sudého měsíce. Třetí číslo vyjde tedy v polovici června.

ARCHA

SBORNÍK PRO LITERATURU, UMĚNÍ,
KULTURU A ŽIVOT

XXIII. ročník

Redaktor

EMANUEL MASÁK

1935

Družina literární a umělecká v Olomouci

OBSAH

BÁSNĚ

- Aleksander Josip Mera - R. Habřina, Píseň* 278
Andrič Ivo - Vilém Nezbeda, Sen o Marii 280
Aškerc Anton - Ant. Horsák, Haviřova píseň o uhlí 251
Babler O. F., Svatý Sáva 249
Bak Wojciech - J. Karník, Křestanská smrt 153
Bank - Důtrich Emmi - O. F. Babler, Okna kostelní 219
Birkenmajer Józef - J. Karník, Duchu smělý 78
Boček Alois, Chvíle 106
Bourdillon F. W. - O. F. Babler, Světlo 98
Čankar Ivan - Antoš Horsák, V předvečer 243
Claudel Paul - O. F. Babler, Svatý Bartoloměj 145
Debelyak Tine - O. F. Babler, Nevěsta 242
Deml Friedrich - O. F. Babler, Klasy 165
Děrda F. B., Con sordino 86 - *Plameny nad městem* 160 - *Temní ptáci* 182 - *Lento amoroso* 207
Dohnal Frant., Píseň o stříbrných mořích 136
Domjanič Dragutin M. - Miloš Matula, Procesí 247 - *Stará píseň* 264
Drogutinovič Radoslav - Frant. Čuberka, Klíнец 281
Dučič Jovan - Miloš Matula, Mořská vrba 254
De Guérin Eugénie - O. F. Babler, Ó, proč jen nemám hlas 209
HooleyTeresa - O. F. Babler, Magdalena 281
Illakowiczówna Kaz. - J. Karník, Pomník 127 - *Smrt na Šumavě* 163
Karník Jan, Život v písni 193
Keller Gottfried - B. Pflieger, Čas nejde 197
Kosor Josip - Fr. Čuberka, Kristu 164
Krleža Miroslav - Fr. Čuberka, Jak smutná je noc v malém městě 245
Lebeda Jan, Rekviem 111
Meško Fran Ks. - Antoš Horsák, Zpěvy z vyhnanství 265
Molč Vojeslav - O. F. Babler, Lazar 269
Nazor Vladimír - O. F. Babler, Oliva 263
Newman John Henry - O. F. Babler, Sloup oblačný 130
Poutník, Cyklus lyriky 210
Regalová Božena, Regina montium 138
Rejsa z Kolkovic Jan, Píseň námořníků 52
Rostworowski K. H. - J. Karník, Robotníci 97
Sabič Marín - O. F. Babler, Pieta 279
Sardenko Sitvin - O. F. Babler, Pohřby 250 - *Fra Angelico* 259
Schaufal Richard - O. F. Babler, Děti 13 - *Duch svatý* 103
Spann-Rheinisch Erika - O. F. Babler, U silnice do Modřic 49
Steppes Erica - O. F. Babler, Bratr 154
Šanda Jan, Na jaře cestou domů 78
Šerý Antonín, Matce 137
Šop Nikola - Vil. Nezbeda, Opuštěné obydlí 150
Vodník Anton - O. F. Babler, Svit měsíce 280
White Patrick - O. F. Babler, Oráč 33
Zorničan M., Prebudenie, Psyche 133
Župančič Otón - O. F. Babler, Ztracená existence 242 - *Hymna* 254 - *Na rozcestí* 274

PRŮZA

- Andrič Ivo - Fr. Čuberka, Ve vlaku* 248
Bauše Ivo, Tuláci a bloudí 107 - *Jméno a oslavení* 208
Becker Michel - A. Gajdoš, Tři svíce vdovy
Johany 131
Dr. Birkenmajer Józef - K. Otýpka, Napsal sv.

- Vojtěch píseň Bogurodzica? 42 – Soslání
 Ducha svatého 125
- Bitnar Vilém*, Antonín Podlaha a sv. Tomáš
 Akvinský 1 – Břidelova Píseň o Nejsvět-
 ější Trojici 99 – Slomšek a Pakosta 177
- Bunža Bohumír*, Antonín Dudík 14
- Děřda F. B.*, Děvče nad vlnami 128
- Gajdoš Adolf*, Slepec 31 – Vzkříšení 48 –
 Dvě lyrické prózy 51
- Habřina Rajmund*, Místo prologu 241 – Pod
 dubrovnickými cypřiši 246 – Moje 262
- Havlín J.*, Mnich 275
- Horák F. S.*, Maurové ve Španělsku 34, 112,
 155, 220
- Chesterton G. K.* - *O. F. Babler*, O Polsku 57
- Jammes Francis* - *O. F. Babler*, Bernadetta,
 patronka školy andělské 161
- Jevtič Borivoje* - *Fr. Čuberka*, Tabašnica 269
- Kasprovczova Marja Janova* - *O. F. Babler*,
 Básník a žena 134
- Konařík Bedřich*, Kardinál Bayane a Napo-
 leon 60 – Mystická trilogie svaté Hilde-
 gardy 146, 214
- Kovačević Ante* - *J. Pindrič*, Nová metoda 270
- Mackovik Stan.*, Jan Fr. Hruška 104
- Mironová Milice* - *Fr. Čuberka*, Stará silnice
 264
- Mrasek K. Norbert* - *H. Müllerová*, Kráva 50
- Nazor Vladimír* - *O. F. Babler*, Krystaly a
 seménka 255
- Pecka Dominik*, Nemocní a ranění 1918 8
- Przybyszewski Stan.*, - *O. F. Babler*, IPrólogo
 k nenapsané povídce 79
- Dr. Sahánek Stan.*, Z poesie našich Němců
 187
- Dr. Slavík Bedřich*, Vilém Bitnar spoludpra-
 covníkem Našince 116
- Stupavský Rudolf*, Zapadlý básník (Jaromil
 Stan. Pavlík) 236
- Dr. Stupka Vladimír*, Slovo o Gustavu i Lan-
 sonovi 4
- Svoboda Alois*, Počátky náboženského i indi-
 ferentismu mezi studentstvem olomouc-
 kým v letech 1732 – 1744 a jeho neblahé
 následky v době tereziánské 166, 2225
- Storm Břetislav*, Listy Jana Šturma : synu
 Václavovi 151
- Dr. Vinař Josef*, Poslední setkání s Richar-
 dem Kralíkem 87 — Z mých styků se
 světem jihoslovanským a německým 183
- Zorničan M.*, Pamiatky cirkevného umenia
 na Slovensku 53
- Z nové české literatury 88, 139, 188, 236,
 284
- Zábavná literatura 189
- Pro lidové knihovny 238, 286
- Z cizích literatur 90
- Literatura jihoslovanská 282
- Bibliografické poznámky 92, 142
- Poznámky a zprávy 93, 143, 190, 239, 287

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

Fr. Bilkovský, Předjaří – Jarní touha
Arn. Hrabal, Kristus na hoře Olivetské
Kar. Němec, Sv. Křištof

B. Stefan, Pamětní deska na rodném domku
 V. Pakosty v Deštné
Ivo Mestrovíč, Mojžíš
Wlad. Skoczylas, Hlava starce

ANTONÍN PODLAHA A SVATÝ TOMÁŠ AKVINSKÝ

K 70. narozeninám biskupovým

V obrovitém díle zesnulého pražského světicího biskupa a metropolitního děkana, *Antonína Podlahy*, není studium *filosofie* složkou zvlášť významnou. Jediná knižní monografie této oblasti týká se filosofie moderní a nese název „Bedřich Nietzsche a jeho filosofie“ (Praha 1903). Je to dílo převahou referující a apologetické, vyvolané časovým protikřesťanským nebezpečím, jež tehdy vyvěralo z díla nešťastného německého myslitele.

Ale Podlaha byl příliš dítkem své doby, aby nereagoval svým způsobem na mocný popud, vyvolaný slavnou encyklikou papeže Lva XIII., nabádající k novému studiu scholastické filosofie. Encyklika „Aeterni Patris“ vyšla dne 4. srpna 1879, kdy Podlaha studoval ještě v kvintě pražského gymnasia. Tehdy nemohla se dosud nijak dotknouti jeho čilého ducha, ale vlna světového vzrušení zalila jej po pěti letech, kdy počal studovati bohosloví na Karlově universitě.

Následek papežské výzvy projevil se totiž záhy zvýšenou činností kulturní i v českém kněžstvu a v českých i moravských bohosloveckých seminářích. Odloučení od světa počínali mladí muži studovati nejen bohosloví, ale k předepsanému studiu přibírali soukromě i moderní vědy, filosofii a umění. „Chutnali učení svatých Otců, poutal je Tomáš Akv. a veškerá filosofie scholastická, opájeli se poesíí a učením středověkých mystiků. A na druhé straně studovali i moderní filosofy od otců jejich Descartesa a Spinozy přes Kanta až k Nietzschemu a anglické i francouzské pozitivisty. Studovaly se cizí řeči a poznávaly literatury od zářivé provençalské a katalánské, až do chmurné norské. Moderní umění, ať ve Francii, ať v Německu, Anglii a Rusku, mělo tu své ctitele a přívržence. Ovšem jedno měli bohoslovci k lepšímu než studenti laičtí, totiž hotový názor, pevné stanoviště, s něhož hleděli na vše, co studovali. To způsobilo, že nedali se uchvátiti žádným z moderních směrů, jež poznávali, a tím ušetřeni byli nejistého tápání a kolísání.“

Z nich byl i mladý Ant. Podlaha. Také on studoval dějiny filosofie, četl díla vynikajících duchů, mezi nimi i Nietzscheova, zejména nově tehdy vyšlá, „Morgenröte“ a „Die fröhliche Wissenschaft“. Ale celou duši přilnul přece jen k středověké scholastice, k filosofii thomistické, k níž přibral i celou oblast gotické kultury umělecké, zjevy předrafaelské a dantovské. Jedině tak se mohlo státi, že byl záhy schopen dívat se do věku františkánského a do dantovského trecenta hlouběji, než bylo tehdy zvykem.

Proto, když v českých i moravských seminářích počaly se konati v osmdesátých letech, vždy v březnu, pietní akademie k oslavě smrti svatého Tomáše Akvinského, přispěchal i Podlaha s prvním svým projevem úcty k doktoru andělskému, s básní „Svatému Tomáši Akvinskému“ (1888). Podlaha básnil již od kvinty, mocně jsa ovlivňován četbou veršů Julia Zeyera. Čtème pozorně oslavné verše o Akvinském, a maně se nám vynoří v duchu Zeyerova báseň o „Ramónu Lullovi“, celým svým ovzduším i veršovou technikou tak jí podobná. V dlouhé řadě nerýmovaných čtyřstopých trochejských veršů, spjatých do osmiveršových strof, líčí Podlaha náboženský, církevní i kulturní význam díla Tomášova. Jeví se v nich již celý Podlaha budoucnosti, se svými uměleckými sklony, jak prozrazují strofy, jichž uvádím jenom malou ukázkou:

Od mladosti Matku Boží
uctíval a přehoroucně
v rytířské se boje dával
pro čest její bez poskvrny,
pro čistotu liliovou,
vstupuje tak ve šlépěje
arciotce Dominika,
Rodičku jenž vroucně ctil.

Božskou vědou Albertovou
duši svoji posiloval,
aby od jejího zdroje
putovati mohl zdárně
k cíli svému vytčenému,
jenž mu v dáli *Summou* zářil,
dílem slávy nesmrtelné,
budoucnosti odkazem.

Ke cti Spasitele svého
přehoroucí zpěvy zapěl
o tajemstvích Těla jeho
nevystihlé rozkošnosti,
lásky jeho nekonečné,
kterou projevuje denně
u oltářů zeměkoule
bílou Eucharistií.

Podlaha i později ještě vzpomněl filosofa z Akviny v básni „Za církve slávu“, věnovanou papeži Lvu XIII. (Blahověst 1890). Vida nepřítel do-
by k starobylé církvi katolické, vyvolává si Podlaha v myslí slávu starých staletí, kdy žili obrovití velikáni víry, kdy k oslavě katolicismu pracovali geniální umělci.

I ponořím se v upomínky dávné,
a s úctou němou v prach se nice skláním:
hle, reky vidím, velikány samé,
jimž pilná práce vryla v čelo vrásky
a v líce brázdy tuhé odříkání,
jimž v lesku očí pevná plane víra
a na rtech vroucí modlitba se chvěje.
Tam Řehoř mocný, jemuž svět se kořil,
a rovných jemu řada napřehledná,

jichž slovo ohněm bylo, hříchy pálic
a srdce nític v nadšenosti plápol,
tam *Anděl školy*, veleduchů vládce,
tam Dante trůní: kolem něho všichni,
jichž musou byla naděje a víra,
tam všichni, kteří nebes rajske krásy
sem přenášeli štětcem, dlátem zručným.
Ó klidně jasná slunci těchto záře,
jež pevnou měla dráhu, Boha středem!
a my snad jenom létavice pouhá,
jež slabě svítíc, malý za okamžik
se ztrácí v bezdnu, anaž nemá cíle . . .

Ale později, zahloubav se cele do vědeckého badání, věnoval Podlaha Tomáši Akvinskému častěji pozornost učeneckou. Najdeme stopy toto kultu v pečlivých bibliografiích české i cizí literatury thomistické, citátech středoškolských učebnic katolického náboženství, zejména šak v poslední vědecké práci Podlahově. Je to studie „O svatého Tomáše Akvinského *Summē proti pohanům* a o jejím překladu do češtiny“ (Filosofický Sborník Kratochvilův, Brno 1932). Podlaha tu líčí dobu vzniku díla „*Summa contra Gentiles*“, osudy Tomášova rukopisu, vypočítává pisy v Čechách se nalézající, rozebírá podrobně obsah díla, vykládá jeho poměr k Aristotelovi. Posléze obšírně vyličuje dějiny *překladau spisu do češtiny*. Dozvídáme se tu množství nových podrobností k dějinám české filosofické literatury, o zásahu brněnského preláta Pospíšila, olomouckého preláta Ehrmanna, o pokusu vydání překlad v pražském „*Dělitvív Svatého Prokopa*“, o jeho dosavadní existenci v rukopise . . .

Svoje vývody dokládá Podlaha citováním dopisů. Končím svůj příspěvek citováním pěkného ocenění díla: „*Summa contra Gentiles* jest nejvzpracovanějším spisem Svatého Tomáše, ale na mnohých místech jest loh jeho tak úsečný, že není tak snadno ihned smyslu jejich vystihnouti. Mimo to musí překladatel dobře znáti celou soustavu filosofie peripateicky scholastické, jakož i mnohé partie z dogmatiky a z církevní historie. Zoněčně musí se vyznati v latinské filosofické a dogmatické terminologii i fraseologii Svatého Tomáše a znáti také české termíny, které nejlépe vyjadřují smysl terminů Andělského učitele . . .“ Tato slova dávají nám ušití obtíže, s jakými musejí podnes zápasiti horlivci olomoučtí, překládající jinou a důležitější „*Theologickou Summu*“ Akvinátovu.

SLOVO O GUSTAVU LANSONOVI

Zemřel Gustave Lanson.¹ Již několik let žil v ústraní,² když dovršil oficiální kariéru učence, ukončil předepsaný počet let služby a byl uznán úředním, za skutečnou drahou ducha vždy pokulhávajícím systémem za zralého k tomu, aby zmizel v propadle osob na odpočinku. Lansonova pense se nedotkla ani dost málo jeho tvořivého ducha. Pracoval s neomezenou intenzitou na nových tématech, k nimž v této době přistupoval s vyzrálou moudrostí starce, mnohonásobně vyzkusivšího svá kritická zkumadla a oprávněnost své metody. Neboť u Lansonova záleželo vše na této METODĚ, na postupu předem stanoveném, od něhož se Lanson nedovedl, ale ovšem ani nechtěl uchýlit. Až do poslední chvíle si zachoval podivuhodnou svěžest duševní, jiskrné hnědé oči zářily neztčeněným zájmem, jen slova odměřoval prý tehdy skoupěji, jako by již nepatřil zcela tomuto světu. (Srovn. G. Cohen: G. Lanson, Nouvelles Littéraires, 22-12-1934.)

Nikdy jsem se s Lansonem živým nesetkal. V době, kdy jsem přijel do Paříže po prvé, byl již osobou soukromou a já tehdy příliš zeleným začátečníkem, abych byl vůbec pomyslit na to, že by snad bylo možno spatřit muže, jehož knihu jsem znal již kolik let a která mne svedla k tomu, abych začal systematicky studovat francouzské písemnictví. A dnes to není ani povinnost ani hrobařská pohotovost, jež říká člověku, aby

¹ Gustave Lanson narodil se 5. srpna 1857 v Orleansu. Po středoškolských studiích vstoupil na École normale supérieure a učil retoriku v Toulouse, 1886 vyučoval francouzské literatuře pozdějšího cara Mikuláše II. v Petrohradě, ale na tuto dobu působení vzpomínal nerad. Pak byl profesorem retoriky na středních školách pařížských a v této době připravoval doktorskou thési o Nivellu de la Chaussée a plačtivé komedii, již získal roku 1888 doktorát. 1894 zahájil přednášky na École normale supérieure, od r. 1900 přednášel na Sorbonně o franc. literatuře a stal se profesorem Sorbonny 1903, r. 1919 pak ředitelem École normale supérieure. Zemřel na odpočinku v Paříži 15. prosince 1934.

Soupis Lansonových prací, které zde pro obsáhlost nemůžeme uvádět, je podán ve sborníku *Mélanges offerts par ses amis et ses élèves a M. G. Lanson (1922 a přesahuje 220 čísel. Pokud jsem však v další stati použil Lansonova slova, uvádím to v poznámkách s udáním místa. Výbor stati literárně-historických, ztrouzených po časopisech, sebrali Lansonovi žáci v Études d'histoire littéraire (1930).*

Bibliografie: *G. Lanson: Metoda literárního dějepisu. Přeložil J. Kopal. Praha, 1931.* *G. Rudler: Les techniques de la critique et de l'histoire littéraire en littérature française moderne (Oxford, 1923).* (Tato kniha vznikla v lit. semináři Lansonově.) *V. Tille: Philosophie literatury u Taina a předchůdců (Praha, 1902).* *F. X. Šalda: Boje o zítřek (Praha, 1922¹); týž: Duše a dílo (Praha, 1922²); týž: Jeunesse I. (Praha, 1925); A. Novák: Kritika literární (Praha, 1925²).* (Tamtéž v poznámkách uvedena ostatní literatura.) *O. Fischer: Otázky literární psychologie (Praha 1917); týž: Duše a slovo (Praha, 1929); V. Šklovskij: Teorie prózy (Praha, 1933); F. X. Šalda: Kritika literární (OSN, XV.); A. Novák: Kritika literární (OSNND, Dod. III.); A. Thibaudet: Physiologie de la critique (Paris, 1930); Philosophie der Literaturwissenschaft. (Hgb. v. E. Ermatinger. Berlin, 1930.)* Ostatní literaturu, již jsem v této stati užil v menším rozsahu, neuvádím.

² Od roku 1927.

psal o zemřelém. Ani nekrologu ani apologie Lanson nepotřebuje. Byl celou a velikou osobností a tento souhrn vlastností již sám o sobě stačí k tomu, aby člověk po smrti zůstal zaset v paměti těch lidí, kteří poznali jeho dílo.

V době, kdy se G. Lanson začínal pronikavěji uplatňovati v literárním dějepisu francouzském, nebylo tu ani jistoty metodické ani správného odhadu budoucích a možných jeho cest. Je sice pravda, že se vyjasňovalo na budoucí časy a nad neurčitě, bouřlivě moře tehdejší chvíle se vynořovaly nové, neznámé a přece jen velmi slibné ostrovy. Hippolyte Taine prorazil novou, moderní cestu svými kritérii rasy, času a prostředí, ale k velikému synthetickému pohledu na francouzskou slovesnost v jejím časovém vývoji nepřistoupil. Právě tak Sainte-Beuve ani dost málo neustoupil na svém poli vědeckém a třimal svým vlivem kult individualistního zřetele kritického, probíraného a uplatňovaného nejen monograficky, leč také v právem proslulých pondělníčcích. Jules Lemaître s impresionistickým zřízením svých kritérií zpravoval čtenáře o vlastních estetických zážitcích,³ ale neodhadoval dosti správně a s náležitou opatrností meze svých práv a možností. Dosazoval do autorů, neuvědoměle nebo i vědomě, svoje subjektivní odhady a nápady. Ferdinand Brunetière, vskutku geniálně synthetisující, koval a kalil stejně průbojně své stanovisko a názory, s nimiž nebylo vždy možno úplně souhlasiti, ale spoň co se týče některých moderních dob, kde příliš přecenil práva svých moralistních požadavků.

G. Lanson octl se v tomto moři různorodých, mnohdy protichůdných doktrin, aby sám sobě volil vědeckou cestu. Říká-li o ní, že si svou metodu nestvořil, že ji nevymyslíl ani teoreticky ani prakticky, je to neobyčejná skromnost. A kdyby i nebyl učinil nic více, než že si našel střední, průměrnou cestu mezi nejvýstřednějšími body těchto různých pracovních doktrin, byla to práce s dostatek významná a záslužná. Ale Lanson v tomto oboru pracoval a vykonal mnohem více. Francie dostala v jeho osobě prvního svého moderního literárního dějepisce vůbec proti dřívějším kritikům a teoretikům s pozorností nikoliv jen literární. Přinášel si v uzlíčku několik nevšedních darů: lásku k literatuře, úctu k člověku tvořícímu, bytí byly výsledky jeho práce sebe skrovnější, vášnivou touhu po vědecké pravdě, jíž se snažil vždy a ve všem dosíci, a to nejvýznamnější na konec: přísnou autokritiku. Kolikrát G. Lanson měl odvahu i sílu přiznati se k chybě a býti si vědom, veřejně vědom toho, že se chyb dopouští a bude dopouštěti. Právem a hrdě viděl v tomto přesvědčení svou vědeckou sílu.⁴ Nebyla to ovšem hrůza ani pověrčivost. Obě tyto vlastnosti jsou chorobami negativního rázu. Zatínají své drápy do tvořícího

³ „V literárních portretech, které čtám, snažím se reprodukovati obraz, jaký si bezděky tvořím o každém spisovateli, zanedbávaje v jeho díle to, co se nevztahuje k této věci.“ (J. Lemaître, *Revue bleue*, 3-11-1886.)

⁴ „Ve všech úkonech, jež jsem popsál, jsme vydání každou chvíli na pospas omylu. Báti se ustavičně omylu, toť náš pravý způsob a všechen náš způsob vědecké práce.“ (Metoda lit. dějepisu, 22.)

intelektu, podceňují vlastní síly a znemožňují jasný rozhled. Lanson tu měl zřejmě na mysli druhý výstřední pól tohoto kritického stavu. Nechtěl k přečtení at sebe, at osobnosti. Mluví-li na příklad kriticky o H. Tainovi, neopomene vymeziti novost a oprávněnost některých jeho thesů. Nikoliv kult osobnosti, ale *pravy* vědecky prokázané, stále podepřené slovy díla a činu převyšuje všechny dohady a důmyslné hypotese. Snad právě proto dbal Lanson tak málo vnějších životních událostí básníků a tvůrců, jejichž účast na francouzské národní kultuře vyšetřoval a hodnotil ve svých studiích monografických i v Dějinách francouzské literatury. Mne osobně zarážela v počátcích při četbě ona strohost, arci domnělá, s níž tvrdošjně odsouval do petitových poznámek pod čarou data a zprávy o lidských osudech autorů. Ale i tam jejich množství bylo znovu zkontrolováno, potlačeno a omezeno, aby postoupily svá místa bibliografickým soupisům děl, kritických vydání, poznámek k nim a souhrnům literatury pojednávající o témže předmětu. Zato ve vlastních výkladech Lanson udivoval. Básník zmizel tu zcela za svým dílem, úplně kondensován a vyexcerpován do nejmenších podrobností. Jen tak se za zprávou, za rozborem a hodnocením díla mohlo objeviti stálejší stavivo, vyrůstající jako tajemná stavba z mlh. Byla to vlastní duše básníkova, tvořivě soukromí, onen zvláštní svět pro sebe, zhuštěný a přesvědčivý v rezech charakteristických, typických, jenž mohutněl pod rukou tohoto umělce literární kritiky v portrét, připomínající ještě hodně Sainte-Beuvův proces hodnocení v řadě podobizen. A pojednou se k těmto monografickým zkoumáním družil nový rys zvědavosti, jak to vlastně každý z těchto tvůrců myslil; zda podobně, či odlišně, s větší nebo menší odchylkou a v čem vlastně myslil, tvořil a jednal jinak. Zde již bylo plně rozvinuto umění literárního historika smělého pohledu, který dovede a stačí pozorovati nejen jedince, generaci, skupinu, nýbrž i celky ještě mnohem větší. Také zde Lanson vidí úkol hodnotitele v tom, aby objevil řadu zjevů podobných, v něčem shodných či alespoň blízkých oblastí a zjistil srovnávacím studiem, nikoliv jen odhadl, jaké změny se tu udály, proč a za jakých okolností.⁵

Základem Lansonových studií je bezvadná znalost textu. Stanoviti přesně jeho znění, vyzkoumati různé varianty, rozhodnouti se pro to či ono čtení, arci po bedlivém uvážení a přesném studiu všech možností. Takle kritická metoda je vlastně stará filologická opatrnost kritická, která může dovésti k překvapujícím výsledkům při stanovování hledaného textu, ale právě tak zavěsti na scesti neplodného zabíjení času.⁶ Lanson, směřující po humanistickém příkladu vždy přímo k pramenům, byl zachráněn svým vyšším cílem před tímto úskalím. Jedině tato obezřelost,

⁵ Pro spojovací systém volí Lanson především formální stránku díla, genre. Zato tam, kde to měřítko nevyhovuje, a to bývá velmi často, radí, abychom se drželi pouze chronologického pořadí. „Je to vůdčí nit, kterou dlužno přetrhovati co nejméně.“ (Předmluva k Děj. lit. franc.)

⁶ Také romanistika byla své doby zamořena jen filologisováním různého stupně koženosti, již se velmi nerada zřikala. Zvláště badání o starším a nejstarším franc. písemnictví zde mnoho promanilo.

jen přání poznati názory básníkovy co nejpřesněji, podnitily tuto potřebu hledání skutečného kritického textu.

Již první práce Lansonovy, rázu formalistického,⁷ ukázaly přesvědčivě, že je vzdálen platonické samovazby v okruhu textové kritiky. Bylať mu kniha vždy projevem i symbolem vyššího tvůrčího úsilí lidské duše, jejíž kořeny a částčky nikdy nám nebudou u geniálních zjevů dosti známé a objasněny.⁸ Lanson však se nevzdává úspěchu ani na tomto obtížném poli. Sleduje vývoj děl, ale i to jsou příliš veliké celky a proto zabírá ve svou analytickou pozornost pouhé odstavce i věty. Za jejich střízlivým a prostým stavivem, zvláště volí-li si příklad ze starších dob francouzského písemnictví, objevuje skladební metodu autorovu, nalézá její složky a doplňky, intuitivně probleskuje mu hlavou celé autorovo tvořivé rozpoložení, stav i nálada, přání i plán, jak se zmocniti látky i formy, jak dovésti neurčitou nápověď básnického vidění k tvůrčímu aktu a jeho konečnému plodu – dílu. Mistrovské Lansonovy rozборы kázání Bossuetových⁹ ukazují na příklad, jak všechno rozvinuté slovní bohatství církevního orátora je vždy shrnuto v jediné větě, thesi či quaestii, kterou rozkládá a rozbírá, rozvádí v řadě soudů a důsledků, podpírá logickými důkazy, aby pak uzavřel celou tuto stavbu v osvobozujícím uvolnění konstatováním, že jeho these je správná a že se mu ji podařilo dokázat. Leč Lanson jde ještě dále a dokazuje, že Bossuet užívá jak induktivní, tak deduktivní metody a že si vyvolil pro každý druh svého církevního řečnictví jiný postup: pro „sermons“ dedukci, pro „oraisons funèbres“ a „panegyriques“ indukci. Lanson se tímto hledáním a zkoumáním přičlenil vlastně již dávno v řady moderní školy formalistické¹⁰ tím, že metodický postup a formální stránku považuje u autora za nejzajímavější a nejdůležitější rys tvůrčí osobnosti.¹¹ V nich je individuální odlišení takových jedinců, jediné touto cestou a v těchto hlediskách se projevuje novost nebo otročká napodobivost a odvozenost autorů. Lanson postupuje však ještě o kousek dále a velmi přesvědčivě dovozuje, jak v tomto formálním vytríbení se u některých význačných autorů podalo vše podstatné a význačné. Stačí všimnouti si podrobněji stavby jediné kapitoly

⁷ *Principes de composition et de style* (1887); v nov. vyd.: *Conseils sur l'art d'écrire* (1890).

⁸ „Odolávejme malé marnivosti, jež chce zrod uměleckého díla vyjádřit formulí! Nikdy neznáme všech prvků, z nichž se skládá genius, ani přesného poměru každého z nich ve směsi a nemůžeme předvídat, jaký výsledek dá daná kombinace.“ *Metoda lit. děj.* 16.)

⁹ Srovn. monografii o Bossuetovi (1890), *Conseils sur l'art d'écrire* (p. 91), *Histoire de la litt. franç.* (576-583).

¹⁰ Srovn. V. Šklovskij: *Teorie prózy*. (Přel. B. Mathesius, Praha, 1933.)

¹¹ „Náměty patří všem; každý spisovatel, který chce, si je osvojí, aniž se domnívá, že okrádá své předchůdce, jako naši malíři mohou tvořiti Svaté rodiny po Rafaelovi, Klanění tří králů po Rubensovi, jako naši sochaři tvoří po Řecích typy Dian a Venusí. Kde je invence a kde původnost? Ve formě, ve zvláštním otisku, jež umělec vkládá na všední námět: jinými slovy, v novém skládání prvků, ve vyjádření vztahů až dosud neprojevených; vynalézá podle své osobní letory, podle svých duševních zvyků a svých uměleckých formulí, v rozdělování světla a stínů, ve skládání plánů; mění proporce částí, upravuje jejich význam; konečně novou úpravou obnovuje starou látku.“ (*Conseils sur l'art d'écrire*, 120.)

nebo snad i jediné věty, abychom se přesvědčili nejen o stylistické, ale i myšlenkové zralosti a dokonalosti takových jedinců.¹² Dávají-li do uměleckého projevu celou svou osobnost, prozrazují-li ať cestou čiré logické stavby, nebo citovým odevzdáním nejskrytější zákoutí svého duševna, píší srdcem a pak je dlužno jejich projev přijímatí právě tak důvěrně a oddaně, jak nám bylo nabídnut. I čtenář zde má velikou odpovědnost a mnoho záleží na jeho schopnostech literárních i reprodukcích, na jeho zkušenosti formální i psychologické, jak se zmocní literárních darů nabídnutých mu touto cestou. Také zde se často chybuje se strany čtenářovy a Lanson, jenž úzkostlivě, leč nebojácně uvědomuje si tisícere možnosti lidského klamu a omylu, stanoví vtípně pravdu až paradoxní.¹³ Zato třeba se obezřele varovati před přijímáním bezvýhradným a nekritickým u takových autorů, kteří se spokojují pouhou napodobou nebo vlastní chudobu a myšlenkovou poušť zakrývají zdobivou formální vnějškovostí, falešných strůjců pathetických výlevů nitra, strojených a vyumělkovaných na úkor zdravého a pravdivého jádra.¹⁴ Právě proto dospívá Lanson k důvodnému potlačení pozornosti ke zjevům pouze dobovým a nicotným. Generační i formální zvláštnosti a odlišnosti jsou nejsilnější tradovány v díle takových tvůrců minorum gentium; velcí duchové, jak je přirozeno, překračují rámeček své doby, svého století a v této nespoutatelnosti a časově neomezenosti tkví právě tajemství jejich úspěchu, jejich nesmrtelnosti.¹⁵ K přemístění vedoucích tvůrčích osobností do středu pozornosti literárního historika a k eliminaci či úplnému vyhoštění slabých a podprůměrných autorů nevedla Lansonova ostatně jen dějepisná spravedlnost, která se dívá na lidi a věci sub specie aeternitatis. Jsou tu také četné důvody praktické, protože na příklad tyto bezvýznamní lidé nestojí ani za četbu, jak Lanson poznamenává úvodem ke svým Dějinám francouzské literatury a vtípněji ještě v *Conseils sur l'art d'écrire*.¹⁶

Zájem G. Lanson se soustředil především k monografickým studiím

¹² „V její [= pí de Sévigné] vždy činné inteligenci city a myšlenky obíhaly neustále jako krev v jejím těle a udržovaly život, že celá její duše byla vždy vzhůru, připravena sloužit, že každé slovo, každá věta byly plodem a výrazem veškerého jejího bytí rozumového i mravního.“ (*Conseils sur l'art d'écrire*, 15.)

¹³ „Zvláště záleží na způsobu, jak čteme. Pro dobrého čtenáře neexistuje špatná kniha a nejlepší kniha nic neznamená, nedovedeme-li jí využití.“ (ibid. 22.)

¹⁴ ibid. 21.

¹⁵ „Genius je vždy dítětem svého věku, ale vždycky jej předstihuje; spisovatelé prostřední patří vždy celé svému století, mají vždy teplotu svého prostředí, úroveň svého čtenářstva.“ (*Metoda lit. dějepisu*, 21.)

¹⁶ „Konečně neodhaduje [= průměrný autor] ani vzdálenost, již musí ujíti, ani náhamu, již třeba vynaložiti; bude psáti pro sebe, nikoliv pro čtenáře. Bude považovati za zajímavé to, co ho baví, za jasné to, čemu porozumí, za pravdivé to, čemu uvěří, a tak se nedovede vyhnouti nudnosti, nesrozumitelnosti a nesprávnosti. Bude utráceti původní pohledy, hluboké myšlenky, vtípná slova, jímavé rysy: zaseje do svého díla, co by stačilo na mistrovský kus. A čtenář, jenž ani neví, kam ho vedou, zbloudilý, zbrklý, oslepený, ničemu neporozumí, bude zívati a odhodí svazek... Někteří výjimeční čtenáři vychutnají, co je tam vtečného, sledají, že je škoda, že je tam něco, co obyčejstvo posoudilo velmi přísně, a dvě stě let po autorově smrti ho rehabilitují, to jest vydají ho ještě jednou, aby se o něm mluvilo několik dní a aby se vůbec nečtl.“ (116.)

ze starší a střední doby francouzské literatury. Není ostatně nesnadno vy-pátrati, proč se v tomto období cítil mnohem více doma než kdekoliv jinde, než řekněme to přímo, v době současného písemnictví. Lanson je v první řadě historik a jeho vztah je ovšem nejsilnější a nejvášnivější k těm dobám a osobnostem, jejichž literární osudy a díla jsou s dostatek vzdáleny dnešku i zítřku, aby je bylo možno zaostřit na určitou vzdálenost, aby nenarážel při jejich studiu na nové obtíže a nejasnosti, plynoucí v největší míře z nedostatku časového odstupu, nezbytného pro syntetické hodnocení celku. To právě bývá svízelnou situací a oříškem vyšetřujícím schopnosti historikovy. Leč ani na tomto terénu starší literatury není úkol literárního dějepisce usnadněn a nezmenšuje se míra jeho odpovědnosti. Mnoho příležitostí, někdy velmi svůdných, strhuje tu pochopitelně k vedlejším cestám, nebezpečným disgresím, v nichž se pravý úkol a smysl literárního dějepisu ztrácí. Tohoto nedopatření si starší pěstitelé dějin písemnictví nebyli většinou valně vědomi, spojujíc se studiem literárních památek, na příklad rozbor jejich jazyka se stanoviska čistě gramatického; jiní se opět utápěli ve velikých a obsírných rozborech současné civilisace, kulturního stavu, vědeckých poznatků a objevů, faktů politických a společenských, jež ve svém souhrnu dobovém i civilisačním tvoří sice ovzduší a prostředí, které může a také někde se vskutku více uplatňuje v literárním procesu a projevu své doby,¹⁷ nikoli však v míře takové, aby převýšilo básnickou individualitu. Proto se literární dějepis musí zastavovati při svém zkoumání u osobností, u jedinců, kteří nad průměr postoupili v souborném a obecném zdokonalení lidské myšlenky, citu a estetiky,¹⁸ ponechávajíc vedlejším uměleckým pracovníkům, pouhým to spolupoutníkům vedoucí hvězdy, sluchu jen tenkrát, jestliže chceme dostatečně a přesně stanoviti ráz a program doby, generace či literární skupiny.¹⁹ Oběma těmto požadavkům vyhovuje prvá Lansonova rozsáhlá monografie *Nivelle de la Chaussée et la comédie larmoyante* (1888), doktorská these, jež sice nestuduje osobnost vůdčí, nadprůměrnou, ale nový útvar. Nivelle stojí na přelomu dvou proudů dramatické poesie francouzské; u něho se rodí moderní drama romantické i realistické zároveň tím, že současně rozbírá společnost a její strukturu a obtekává své osoby a figurky romantickým pathosem citu a přecitlivělosti.²⁰ Další monografické práce²¹ osvědčily sílu a pronikavost Lan-

¹⁷ „Literatura je výrazem společnosti.“ (Metoda lid. děj., 21.)

¹⁸ „Zastavujeme se především u jednotlivců, protože smyslový vjem, vášně, vkus, krása, jsou věci individuální.“ (ibid. 9.)

¹⁹ Literární programy a manifesty t. zv. škol – Lanson tyto skupiny nazývá „kapitoly čili zásuvky“, do nichž se vměstná obsah století – pracují nejdůkladněji a často též nejkoženější právě poetae minorum gentium. Snahou po originalnosti jsou upoutání a oslnění tak, že zapoínají, jak právě umění musí býti věčné, neomezené pouze jistým časovým úsekem.

²⁰ Také v této studii je patrné, že se Lanson nevzdal svého oblíbeného studia formálního. O Nivellu de la Chaussée jako člověku a básniku mluví velmi střídme a v nejnútnejších rozměrech. Zato bystře odhaduje kořeny jeho dramatického útvaru a ukazuje podrobným rozbozem formálního cestu, po níž buržoasní drama šlo v bližší i vzdálenější budoucnosti pod vlivem Diderotovým a Sedainovým.

²¹ Bossuet (1890), Boileau (1892), Corneille (1898), Voltaire (1906), poslední tři ve

sonova kritického pohledu a zdarem korunovaného úsilí syntetického. Základním metodickým postupem je jasné a přesné stanovení díla, jeho rozsahu a podoby. Ve všech těchto monografiích ustupuje životopisný materiál do pozadí, do neutrálního stínu. V každé z těch knih jsem cítil, že se snad Lanson přímo obával zcivlnění, zosobnění literárních dějin, vyhýbaje se, jak jen bylo možno, pouhým sdělením soukromým, jež se nevztahovala zvláště důrazně k literárnímu dílu. A ovšem naopak, kde bylo třeba doložit nějakou významnou změnu v díle lidskými osudy autorovými, tam neváhal zjistiti do podrobností všechny prameny takového přechodu. Ve zkoumání literárního díla převyšuje u Lansonova úsilí zvědět, jak a pokud autor vyhověl *rozumové stavbě*, kde a pokud jsou jeho soudy správné a obecně platné. Je velmi příznačné, že Lanson volil právě takové autory, u nichž zkoumání této stránky mohlo přinésti citelný úspěch a užitek také pro ostatní jejich současníky. Nepochybujeme dnes, že studium jen v tomto omezení a zdůrazňování má vedle četných předností také nepopíratelné vady (trpí na příklad nedostatkem moderních metod dušezkumných a j.), ale Lanson si tímto zúžováním své pozornosti a pracovní možnosti úkol vlastně ztěžoval více, než bylo třeba. Jeho hodnocení se v důsledku této metody a její praktické aplikace zatížilo jednostranností úsudku a neschopností, stále rostoucí, posouditi spravedlivě a důstojně také ty autory, u nichž fiktivní tvorba, vyrůstající ze složitějších poměrů psychologických i uměleckých a nepodložená v postačujícím rozsahu logickou kázní a smyslem pro abstrakci, neskýtala mu dosti vhodného materiálu. Proto je Lanson nejvíce doma ve stolících 16., 17. a 18.,²² kdežto v 19. století jeho úsudek namnoze kolísá správností a intenzitou svého výzkumu. Jako Brunetièrův soud zatěžuje sklon k moralisování, podrobující si všechny ostatní kritické složky, právě tak Lanson neví si rady s některými básníky 20. století. Ale je to opět Lanson, jenž si je tohoto nedostatku vědom a poctivě jej přiznává.²³ Ale již tato schopnost, přiznati vlastní nedostatky a chyby, ukazuje, že ublížil-li Lanson někomu ve svých literárních dějinách, nedal se k tomu svésti nec ira nec studio. Zapomínalo se někdy nevděčně na tuto Lansonovu vlastnost a vzpomínám si z dob svých studií, jak jsme opatrně a nedůvěřivě brali informace z Lansonova špalíčku, šlo-li o 19. či 20. st. Výstražný hlas — nevím již, odkud vyšel — tvrdil, že v tomto období je Lanson nehoden důvěry. Zatím však doba a novější studium literární

sbírce *Les grands écrivains français* u Hachetta; k nim dlužno připojiti Lansonovy práce na rozloučenou: *Montaigne* (1929) a *Vauvenargues* (1930).

²² Srovn. krásnou a poučnou dvojsvazkovou antologii: *Choix de lettres du 17e et du 18e siècle* (1890-91). Pozná se z ní názorně podstata tohoto století. Stejně významná jsou Lansonova vydání vybraných děl Racinových, Molièrových a výňatků z Voltaira; z novější doby pak budíž jmenováno vydání Lamartinových *Meditací*.

²³ V předmluvě *Dějiny franc. literatury* píše: „Snad jsem kdysi příliš přecenil důležitost „intelligence“ v literatuře a snad jsem byl příliš tvrdý k některým umělcům, jejichž duch neschopný abstrakce projevoval se pouze obrazy a citovými symboly. Dnes mohu býti spravedlivější k tomuto druhu myšlení, nevhodnému k demonstrování, ale velmi podmanivému.“

ukazuje, že neměl vřady nepravdu a že nikdy nelhal, rozumíme-li lži úmyslné a vědomé zkrucování daných faktů.

Teprve po těchto přípravných pracích mohl Lanson přistoupiti k rozsáhlému podniku, jakého již francouzská slovesnost dávno potřebovala: moderního dějepisu písemnictví od dob nejstarších až do přítomné chvíle, jenž by výhradně sloužil jen knižní kultuře a dovedl včas a rozhodně vyloučiti všechny takové zprávy a podrobnosti, které nemají přímého vztahu k vlastním literárním skutečnostem. *Histoire de la littérature française* (1894) si získala ve Francii značné obliby pro svou střízlivou a střídmostou formu a četná její vydání, postupně rozšiřovaná, jsou toho zevním i číselným svědkem.²⁴ Zračí se v nich smělý a odvážný duch, troufající si zmocí literární oceán francouzského písemnictví od prvních stop tvoření, třebaš jen částečně vyhovujícího literárním kategoriím, až do přítomné chvíle. Ale čím více se blížíme dnešku, tím Lansonova odvaha v obsažnosti a rozsáhlosti pojednání mizí, nikoliv proto, že by nemohla zmocí obsah či formu těchto literárních projevů. Lanson udiví právě v těchto partiích charakteristikou stručnou, ale neobyčejně přiléhavou, jejíž zjednodušující úsilí dovede vyhledati skutečný succus. U autorů posud žijících a tvořících spokojí se ovšem jen uvedením jména a odkazem k bibliografické poznámce. V těchto údajích, zanedbávajících literaturu moderní a ve výkladech vyměřujících velmi obšírné místo písemnictví starší doby, je sice patrný nepoměr, ale ten se po mém soudu nikdy odstraniti nedá, pokud budeme psáti historie literatur od začátku až do nejnovější doby. Smysl a přínos Lansonových dějin je však v něčem jiném. Dvojí pásmo, podle něhož procházel francouzskou literaturou, totiž časové posloupnosti a formální spřízněnosti, muselo vésti k další synthese, již se vskutku autor dobral. Dějiny literatury se tu ztrácejí ve svém dobovém, miniaturním popisu jednotlivostí a osobních portrétů spějíce ve stopách myšlenkového vývoje a sledujícíe krok za krokem, jak v jednotlivých časových etapách se měnil, mohutněl či slábl kulturní duch celé Francie. Lanson se tu dovedl osvoboditi k monumentálnímu, zjednodušujícímu vidění, které je schopno naléztí a načrtnouti základní čáry tohoto vývojového obrazce. Jestliže je mu nejstarší písemnictví francouzské střídavým a přerušovaným zápasem mezi jednotlivými složkami francouzské národní společnosti, jež si postupně vynucují větší účast a formální příklonění k jejich zvláštnímu vkusu, ukazuje se po rozkladu středověkého slepence společenského mohutný nápor teoretiků a zákonodárců, který si vymůže integrální poslušnost v klasickém období 17. stol., aby již v následujícím věku tato myšlenková, ryze intelektuální stránka lidského já převýšila formální snahy a přání tvořivého ducha životního. Nové je v tomto Lansonově pojetí zakotvení osvěcenského ducha v předchozím údobí klasickém, když se mu podařilo takto naléztí nerušenou a plynulou linii francouzského písemnictví v tradičním růstu celonárodní filosofie.²⁵

²⁴ R. 1930 dosáhla nákladu 285.000 výtisků. Citace v této stati, pokud se týkají *Histoire de la littérature française*, vyňaty jsou z 23. vyd. (1931).

²⁵ Nemohu se bohužel smířiti s tónem trapného a neuctivého nekrologu, jež napsal

Ovocem trpělivého a podrobného studia textového i literárního je rozsáhlé kompendium bibliografické *Manuel bibliographique de la littérature française moderne* (1909-14; 1921²; 1925⁴), k němuž musí sáhnouti každý pracovník zabývající se francouzským písemnictvím v moderní době. Tato rukověť, obsahující ovšem jen údaje a odkazy, nese stopu Lansonova umění tříditi a vybírat; je velmi přehledná a jasná, seskupující autory menší podle skupin formálních a uměleckých²⁶ a ponechávající samostatně, pečlivě upravené oddíly významným osobnostem s úsilím vyčerpati všechnu potřebnou a do doby vzniku této příručky publikovanou látku.

*

Nemělo by smyslu, abychom se tu zabývali menšími pracemi Lansonovými, jejichž soupis je publikován v oslavném sborníku²⁷ a k němuž přistoupilo sebrání dalších studií literárně-historických péči Lansonových žáků.²⁸ Je zde nesporně rozsáhlé životní dílo, které se hlásí k slovu u každého laika četnými názvy jednotlivých prací. Ale co zvláště je radostného u Lansona, to pozná jen odborník, jenž se seznámil s většinou této činnosti. Mám na mysli Lansonovu kritickou osobnost, jak prozařuje svým životním odkazem, jak jsem ji poznal a obdivoval. Osobnost vyhraněnou, zcela svou, nezatíženou cizím vlivem a obdivuhodně pružnou. Gustave Lanson, to bylo synonymum přesné a přesné akribie, dokonalé informovanosti a vážnosti úsudku, který nekolísá a nesmlouvá. V jeho pracovně jako by se sbíhaly všechny nitky, jež obestírají studovaný zjev. Chce býti zpraven o všech okolnostech, přímých či nepřímých, jež nějak mohly zapůsobiti na dílo a uplatniti se takto v jeho definitivní podobě. Spousta přípravné práce a svědomitého studia předchází Lansonovo kritické slovo a vyšed ze Sainte-Beuva a Taina, dovedl si osvojit kladné rysy jejich metodiky a vysvoboditi svou práci z toho metodického zajetí ztročujícího, v němž uvázli, jeden svou geniální povrchností a druhý příliš důkladnou aplikací svého trojdílného systému. Lanson, slouchající v sobě historika s kritikem, na poli empirie dovedl opravit omyl A. Renana, jenž nadřadil literární dějepis skutečné literatuře. Lanson toto

R. Weiner (Lid. noviny, 22-12-1934, s. II., šif. rd.). „Jsou jedny Dějiny francouzského písemnictví — kniha nevelkého formátu, ale zato jaký špalek — které dostaly a dostávají jak málokterý jejich příbuzný, které byly nevíme už kolikrát proklány a zahrabány, ale jsou z oněch mrtvých, již se musí zas a zas zabíjet, ačli se spis ještě nepodobají onomu Molièrovu nebožtíkovi, jemuž se daří na mrtvolu spíš pěkně. Tím neodpravitelným mrtvým jsou Dějiny Lansonovy . . .“ Stačí vzíti ke korigování tohoto úsudku kteroukoliv z nekrologických statí uveřejněných ve Francii. Ale hlavně zaráží tato okolnost: je-li dílo tak špatné a hodné smrti zapomenutí, jak si přeje R. Weiner, proč se tolik rozšířilo po celém světě i ve Francii samé, proč se z něho lidé tolik informují a proč tedy vůbec ještě existuje a vydává se v kolikátém vydání v tak obrovském nákladu? Obávám se, že uspokojivě by nám R. Weiner všechny tyto věci nedovedl vysvětliti.

²⁶ Je na př. mnohem přehlednější než Thièrèmv Guide bibliographique a snáze přístupnější než Championův Catalogue général.

²⁷ *Mélanges offerts par ses amis et ses élèves à M. G. Lanson* (1922).

²⁸ *Études d'histoire littéraire* (1930; srovn. též ref. G. Cohena v *Nouvelles Littéraires*, 15-3-1930).

pojetí velmi ostře odmítá, protože literární historie nikdy nedovede a ovšem vůbec nechce nahraditi čtenáři přímou četbu. Znovu se vracíme od literárního dějepisu ke knihám a Lanson by si přál, aby studiem dějin literárních se láska k literatuře jen posílila a abychom se hned při tomto studiu obraceli pro potvrzení historikova soudu přímo ke knize. Teprve ta dovede a může nám poskytnouti radost, rozkoš, „ale duchovou rozkoš“, která vychází ze základu našich duševních schopností a která pílí k tomu, „aby z ní tyto schopnosti vyšly posíleny a obohaceny“, čímž písemnictví přispívá k „vulgarisaci filosofie“.²⁹

Dlužno připomenouti, že k tomuto úsilí a jeho zdárnému uplatnění přispělo též Lansonovo slovo, jeho jasný a přesný způsob vyjadřování. Nezapomínejme, že formální smysl Lansonův se projevil hned při jeho vstupu do oblasti literárního dějepisu a že vlastně práce formalistická předcházela hodnocení literárně-kritické. Sťídmost, jednoduchost a plastičnost slohu, jež se snad některým jeho čtenářům jevily suchopárností či pedanterií – a kajícím doznávám, že jsem k těmto nezkušeným nespokojencům kdysi patřil – byly pravým opakem: přesvědčovaly, lákaly, nutily jítí za sebou, protože v nich byla žádoucí jasnost, jež jest ideálem francouzského stylu vůbec.

Kdybych měl souditi o tomto vlivu Lansonově, nemusil bych hledati příklad daleko. Postačilo by mně vybaviti si ze vzpomínek patnáctiletého gymnasistu, jenž objevil ve školní knihovně zaprášený a zastrčený výtisk Sýkorova překladu Lansonových Dějin,³⁰ četl, věřil, vypisoval si některé soudy a pak si je šel ověřiti četbou, splňuje takto nevědomky jedno z Lansonových přání: aby literární dějepis učil především lásce ke knihám a jejich hlubšímu porozumění. Tuším, že v tomto subjektivním soukromí vzpomínky se zrodila i moje touha promluvit slovo o zemřelém Gustavu Lansonovi. Ani nekrolog, ani apologie; trochu nenie a hodně vděčného srdce.

²⁹ Viz úvod k Dějinám francouzské literatury.

³⁰ Laichter, Praha, 1900.

Richard Schaukal, přel. Otto F. Babler

DĚTI

*Teď spí a mají hlavičky plavé
zlehka opřeny o milé drobné ruce.
Tíše jim zarovná pokrývky
a pomalu pohladím čistá čela,
za nimiž kryjí se zázraky, jež na mne zapomněly.*

ANTONÍN DUDÍK

Spisovatel a buditel

Vedle svého slavného bratra dějepisce dra *Bedy Dudíka* poněkud zaniká *Antonín Dudík*, děkan vyškovský, ačkoliv jeho rozsáhlá literární pozůstalost a zanícené působení vlastenecké, s kterým se postavil proti přívalu germanisace na Moravě, mu zaručují čestné místo v družině Sušilově, která tak hluboce zasáhla do řad kleru i lidu českého na Moravě.

Antonín Dudík narodil se v Kojetíně 2. VI. 1824. Hauptschule a gymnasium navštěvoval u piaristů v Kroměříži, od roku 1843 akademické gymnasium v Brně, kdež následujícího roku přešel na filosofický ústav. Profesory jeho byli: Mendl, Klácel, Wolný, Kalivoda, Bratránek. Od září 1845 do července 1846 prodělával noviciát ve sv. Kříži (D. Rakousy) u cisterciáků, ale opustil klášter k nelibosti Bedově a přešel na bohosloveckou fakultu v Olomouci (1848–50). Navštěvoval přednášky Helceletovy (1849) o české řeči a literatuře. Po vysvěcení stal se kaplanem ve Vel. Týnci do r. 1864, pak farářem v Hrušce 1864–1876. Roku 1876 stal se farářem a děkanem (1880) ve Vyškově, kde zemřel r. 1892.

BIBLIOGRAFIE

Mil. Hýsek v „Literární Moravě“ str. 93. píše o Dudíkovi: Byl zanícený vlastenec; již jako bohoslovec psal pod pseudonymem Kojetínský, z Hrubého Týnce, kde byl kaplanem. Dopisoval do Hlasu i jinam, sestavil pro „Dědictví“ Právě dějiny sv. mučedníků východních (1858), pro mládež cestopisné obrázky; publikoval celé svazky kázání a náboženských rozjímání. Povídky, které otiskoval v Moravanu (1859–1863), v Zábavných večerech, v Našinci a j., i samostatně vydaná oslava duchovního „Tatíček a jeho synové“ 1869 jsou tendenční, je v nich nezažitá romantika a touha po sensaci, jež se nejlépe projevíly v novelce „Maria z Góry“ z ruského života, namířené proti nevolnictví a zajímavé pointou kontrastující s celým kněžským mravokárným ovzduším, „čtenáři, neodsuzují jí (svedené Marie), ale politují“, je v nich snaha po humoru, jenž se nedaří a D. nedostatek literárních kvalit nahrazuje jednou dialektem, jindy důvěrností, se kterou se obrací ke čtenáři.

Tím sice naznačeny hlavní rysy profilu Dudíkova, ale jeho dílo literární není tím vyčerpáno ani zdaleka. Spisy a statě Dudíkovy obsahují jednak beletrii, dějepis a cestopis, jednak týkají se duchovní správy, homiletiky, práva a liturgiky.

a) *Beletrie*

Zdá se, že D. začal tímto oborem a to už jako kaplan v Týnci v kalendáři Moravanu roč. 1859–1863. *Obraz z vojenského života* (1859) je nej-

lepší ze čtyř prvotin uveřejněných v Moravanu. Hoch pro mladistvý přestupek dá se ze strachu před trestem na vojnu a vrací se napraven po 17 letech jako poručík k matce.

Zbořený kostel (1860). Lidé vykládají, že v týneckém kostele straší, zatím to opadáva omítka s vetché klenby. Kostel opravili a přestalo strašiti.

Osudy bráčovy. Pan rector týnecký pŕjčjí na velké prosby učitelskému pomocníku svŕj zamilovaný brač (violu). Pŕi zábavě kdosi pomocníkovi nástroj rozsedl, z toho pan rector je všecek nešťasten a dlouhý čas jej nic na světě netěší.¹

Poslední žudr. Autor se nepodepsal, „aby kritikŕm nedal na pospas svŕcho jména“, ale poněvadž se jedná o Týnec, jest to jistě práce Dudíkova. O všech možno říci, že jako kalendářní črty nárokŕ na uměleckou hodnotu nečiní ani jí nemají.

R. 1859 v Hlasu (6) uveřejňuje článek *Chodníček Sarkandrŕv*. Jan Sarkander podle lidové pověsti oblíbil si lesní stezku u Grygova za procházku jako farář charvatský a pŕi tom „na klíč pískal“, snad když zabloudil. D. popírá, že by vzdálený Grygov mohl býti místem vycházek faráře z Charvát, ale připouští, že tudy prchal z Tovačova (což vyvrací Přecechtěl v 7. č. Hlasu), a ono pískání na klíč vysvětluje z primitivního názoru lidu o soše svĕtcovĕ v kapli grygovské, kde klíč k ŕstŕm pŕiložený znamená mlĕnlivost tajemství zpovĕdního.

Do beletrie zařazují též první většij spis D. *Pravĕ dějiny mučĕníků vŕchodních*, vydaný v Dědictví sv. Cyrila a Metodĕje r. 1858, neboť životopisy svatých byly oblíbenou četbou lidovou a že D. ve snaze vyhověti této tužbě nesáhl k nějakĕ přehnanĕ legendĕ prstonárodní, nŕbrž ku pŕekladu kodexu učeného Assemana, je jistĕ pro Dudíka dobrým vysvĕdĕním. Pŕeklad je volný na základĕ německĕho vydání P. Zingerle. Kniha švabachem tištĕná obsahuje dějiny mučĕníků perských za Sapore II. r. 340–380. Autorem těchto „Acta martyrum“ je většinou Marutas, biskup tagritský v Mesopotamii, jehož životopis je uveden v pŕedmluvĕ. Krvavĕ, stále se opakující výjevy dnes leckoho zarážejí, ale co je dělat, když tomu tak ve skutečnosti bylo. Ostatně i tyto krvavĕ scĕny jsou zahaleny závojem, neboť výroky mučĕníků na prahu smrti dŕchají nejen pevností víry v Ježíše Krista, ale i láskou k mučĕlŕm.

Tatíček Hynĕka a synovĕ jeho anebo „Bdĕte, neboť hodina nejistá“. Obrázky ze života pro život. Brno 1869. Tatíček Hynĕk, vlastenec, pokročilý hospodář, zbožný písmák, svĕ katonské „ceterum“: Bdĕte, neboť hodina nejistá – připíná až nechutnĕ na každŕj hovor. Jede do Brna koupiti špačka, který mu svŕm křikem: „smrt zlodĕj“ – „trefil na náuru“. V Brně si zlomí nohu a zŕstane v nemocnici, pouze synek s varovným špačkem se vrátí. Krátká nepřítomnost otcova stačí, že tŕi z jeho synŕ se stanou nepřáteli národnosti a náboženství. Tento náhlý a nepřirozený převrat lze odŕvodniti pouze snahou D. po náboženskĕm a národním pouĕení dítek, jimž kniha

¹ Aurata: Spisovatelská družina kalendáře Moravana 1852–1864 v programu reálky v Uh. Brodu 1898–1899 praví o této práci: „Školácký výklad, proud bez pŕičiny, často se pŕerývá, na vtipech poznati, že jsou nucenĕ . . . po některých státech roztahuje se mlha.“

je určena. Jen hrozba otcovskou kletbou je odstraší, aby se „nepoturčili“. Chtěje zdůvodnit úsloví Hynkovo (i špačkovy), nechá autor zemřítí náhle oba starší syny a nejmladší uhoří při požáru vesnice. Hynek umírá bez závěti(!), což přivodí zkázu statku(!). Je zrovna nepochopitelné, že v celé povídce není ani slovem zmíněna matka, ačkoliv podle poslední kapitoly žila, neboť se tam praví, že „děti po desíti měsících dostaly druhého tatínka“. Tím ohuzena povídka o nejceňnější osobou.

Kazatelský ton vystupuje až příliš do popředí, což se dá vysvětlit tím, že povídka určena pro děti.

Zazděný G. čili církev v klášteřích. V Praze 1879 – je největší původní dílo Dudíkovo. Z předmluvy vysvítá, co jej pohnulo k sepsání – výzva kardinála Wisemanna v předmluvě k „Fabiolce“,² aby jako on vylíčil církev v katakombách, druzí se pokusili podat obraz církve z jiných dob, n. př. církev v klášteřích. Druhou pohnutkou byl útok na kláštery stranou liberální v parlamentě, která usilovala o zrušení klášterů. Bratr Běda, řeholník, tuto obavu ve svých listech Antonínovi nejdou vyslovuje. D. pokusil se o historickou povídku z desátého století, doby vzniku klášterů benediktinských u nás. Koncipoval ji na širokém základě dosti uceleně, úlohy jednotlivých osob dobře do sebe zapadají. Barvitost dobová chybí. Na velké události dějinné se jeho pero neodvažuje, ani když spadají přímo do rámce povídky (pád Libice, smrt sv. Václava), zato se hodně zdržuje i u nepatrných příběhů svých hrdin. Tok vypravování přerušuje osobními výklady dějepisnými. Podtitul povídky omlouvá zřejmou tendenci obhájit život klášterní.

(Obsah.) Zemřel první biskup pražský Dětmár a zvolen Slavníkovec Vojtěch. Vršovci se pokusí o vzpouru proti knížeti i biskupu. Pokus zmařen a tři původci zatčeni. Boleslav II. raněn mrtvicí „rychlý přechod z radosti do strachu naň tak záhubně působil“. Sestra abatyše Milada klečí u lože bratru na modlitbách a nemocného ošetřuje mnich Thiddag, člověk šlechtný, „třeba že pocházel z Němců, jichž hlavitou známkou je rozlízati se po celém oboru zemském“. Mnich vyléčí knížete a za odměnu si vyprosí svobodu vězňů pro vzpouru Vršovců. Žid, otrokář Podiva vypovězen, Provitan pohaněn „kynoferií“ (nosit psa uvázaného nazádech). Z toho nenávisť proti Thiddagovi a sv. Vojtěchovi, jako úhlavnímu nepříteli otrokářství. Podiva odepře sv. Vojtěchu, vracejícímu se z Říma, přijetí na svém hradě Podivíně a střetne se s ním nepřátelsky na otrokářském trhu v Plzni(!). Třetí z kruhu nepřátel biskupových je Durynek, nazvaný G. (untíř).

Do Podivína přichází později též učitel(!) sv. Vojtěcha – Radla, který přechal z nešťastné Libice do Břevnova a pak na Moravu, kde žid Podiva již valně změnil své smýšlení a toužil napravit křivdu na biskupu spáchanou, zvláště když potulný pěvec zpívá, že svatý biskup zavražděn v Prusku. Dá se pokřtiti a při té příležitosti daruje část svých statků církvi, čehož používá D. k výkladu o účelnosti jmění církevního a řeholního. Hostiny na počest nově pokřtěného zúčastní se též G., který cestuje do

² Přeložená tehdy do češtiny Václavem Novotným.

FR. BILKOVSKÝ: PŘEDJARÍ

Uher k svému příbuznému, králi sv. Štěpánovi. Radla odcestuje s ním do Ostrihomy. Po návratu do Čech zavítá G. do Břevnova, zvědav, jak žijí mniši. Přesvědčí se, že jsou věrni heslu sv. Benedikta „ora et labora“, odkládá své názory o mnišském pohodlí a zatouží po klášteře. Táž touha zmocní se jeho dobrodružné přítelkyně – Richildis. Nastoupení na trůn „přítele“ Jindřicha II. pobídne G. k návratu do vlasti. Rozmluva se svatým císařem jej utvrdí v pojetém úmyslu vstoupiti do klášteřa.

G. Vintýř počíná své pokání poutí do Říma, kde setká se s Radlou – Anastaziem, který vyřizuje u dvora papežského záležitost krále uherského Štěpána. Dovídá se z úst Radlových o smutném osudu sv. Vojtěcha a jeho průvodců. Vrátiv se do vlasti, zastane Jindřicha, kterého zachrání před vrahem, chystati se k válce s polským Boleslavem Chrabrým, který zabral Čechy. Při všech sympatiích pro svatého císaře nevdává vlastenec D. svého hrdinu do vojska císařova proti Slovanům, nýbrž nechá jej odejít do benediktinského klášteřa v Dolním Altaichu, neboť „jeho krajané hledí si podrobiti jiné národy mečem a křížem. To se naprosto přičilo názorům jeho.“ Jindřich vypudí Poláky z Čech a dosadí na trůn Jaromíra, který však zapuzen bratrem Oldřichem, odebere se do klášteřa Guntherova. G. sám však klášter opustí a usadí se v poustevně Racinek. Když je tam však četnými obdivovateli (císařem a císařovnou) rušen v pobožnosti, zmizí. Objevuje se na Šumavě, kde razí „zlatou stezku“. Tam vznikne benediktinský klášterík, jehož mniši zvelebují a vzdělávají všemožné obyvatelstvo. Na sklonku života odejde Vintýř do Břevnova, kde dosahuje vrcholu kajícího pokání dav se v cele zazdíti. – Zazděný G.

Dějiny farnosti hrušecké na památku 25. jubilea její správy duchovní. Svým nákladem. V Kroměříži 1876.

Spisek obsahuje pouze tři kapitoly podle duchovních správců v Hrušce. Po krátkém úvodu z nejstarší historie obce (podle B. Dudíka a Šembery) následuje 1. kap. 1857-1863.

Hrušečtí použijí pobytu císaře Ferdinanda v Olomouci 1848 a přednesou mu prosbu o zřízení duchovní správy. – Povolena, ale místo zvonice nutno postaviti kostelík a opatřiti jej vším potřebným. Roku 1851 12 dubna ustanoven kurátem kaplan dubský Tomáš Láska. – Fary ještě neví, bydlí v chalupě čís. 33. Požár 1859 poškodil hospodářské budovy nové fary, 1863 zúčastňují se hrušečtí slavností velehradských – téhož roku odchází Tomáš Láska.

I. 1863-1864 je doba duchovní správy Frant. Vanička. Postavena nová škola – dosud byla v bídném domku „takže každý litoval těch lidských chobáčků, kteří denně několik hodin tam seděti museli“.

II. 1864-1875 je doba Dudíkova, který už se nazývá farářem, poněvadž 1865 povýšena lokalita na faru. Nový farář prodělal boj mezi sedláky, kteří se dělili o obecní pastvíska a domkáři – kteří se proti tomu bránili. Přímou by do boje zatažen, poněvadž si činili nárok i na kostelní louku „Daniel“, takže vznikla v obci strana danielistů a protidanielistů. Pruská vojna a cholera zarazily domácí vojnu, ale tvrdé selské lebky nezkrusila, ba ani ne, smrt císaře Maxmiliána a utopení purkmistra kroměřížského dra Dem-

mla". R. 1867 rovná hrušecké komise zemského výboru. Rozštěpení vedlo (jako dnes) k zřízení nové hospody, kde hned při první zábavě se obě strany důkladně popraly, ač nápis na hospodě, chvojím ozdobený, hlásal: „Našemu počínání budiž Boží požehnání.“ Duchovní hledí čeliti rozvratu pořádaním kostelních slavností, dětem jak sedláků, tak domkářů pořádá „na vlastní groš vánoční strom, což Hruška ještě neviděla“, ale stará záš doutnala dále a vybuchovala při každé příležitosti. I nešťastný „Daniel“ znovu vhozen do jámy lvové, asi ne bez viny starosty Sedláře. Pak střídají se zápisy o darech pro kostel, pobožnostech, neštěstí, úrodě a neúrodě – jak už zvykem při farních a obecních kronikách. – Vlastenecký Dudík si nařiká, jak mizí národní kroj, že škola oloupena o jakousi loučku, zavládá volnost mravů. – V dodatku uvádí program jubilejního roku 1875 pro své farníky – to je poslední jeho rok v Hrušce. R. 1876 stal se farářem ve Vyškově.

Marie z Góry čili Kdo se domnívá, že stojí, hleď, aby nepadl, událost z dějin nevolnictva ruského. Zábavné večery. R. I. 1864.

Úvodem k povídce je zajímavý popis dějiště, Góry Pjatnickaje u Moskvy, kroje a domu ruského, zvyků svatebních, křestních, vývoj nevolnictví.

Jařmo nevolnictví pocítí nejbolestněji vdovec Tarchov, když musí poslati na bojarský dvorec své dítě Marii, aby se stala společnicí šlechtických dítek, s nimiž dostává se jí stejného vzdělání. Ale když dcery dospějí, nepotřebují společnice – krásná Marie, nyní úplný sirotek, zůstane u šlechty za komornou. Krása její upoutá mladého hraběte Mamonova, vrátivšího se ze studií do domu otcovského. Marie statečně odporuje vášni šlechty. Ne bez jeho viny hrubě osočena, že ukradla šperk šlechticovi, a vyhnána z panského sídla. Příliš se lišila od ostatních nevolnic, takže vzbudila pozornost nadporučíka Šogaleva, kterému nešťastná M. věnuje svoji lásku, jejíž výsledek – svod a opuštění. Starosta oznámí šlechtici, že Marie jest „zavitkou“. Následuje rozkaz: buď si ji vezme do 14 dní některý mužík za manželku, nebo ať je z obce vyhnána. Tu slituje se nad ubohou padlou 6oletý mužík Osep, který jí již dříve nejednu úsluhu prokázal, pojme ji za manželku, a tak je zachráněna před vyhnanstvím. Ale odmítnutý šlechtic roztrhne toto manželství, které M. skýtalo jakéhosi útulku a nařídí, aby se odebrala do Moskvy. Tam sejde se s bývalým milencem důstojníkem Šogalovem a upadne znovu do jeho osidel. Pověst o jejím špatném životě dostane se až k sluchu Osepovu. Spěchá do nedaleké Moskvy za Marii, a přesvědčiv se, že pověst nelhala – spáchá sebevraždu. Marie zdrcena vědomím tolika vin, umírá v nemocnici.

Povídka má dobrý spád a pestrost dějovou, daleko větší než jiná, lehce průzračná vypravování Dudíkova. Smířlivý tón, o kterém zmiňuje se Hýsek (str. 14), převládá u přísného Dudíka způsobem až nápadným. Marie při vši své vině neztrácí jeho sympatií, a slova omluvy a prosby k čtenáři, aby ji neodsuzoval, stále se vrací. I svůdce Šogalov klekává na hrobě a padne jako hrdina na Kavkaze. Dokonce hrabě Mamonov stane se průkopníkem myšlenky zrušení nevolnictví.

Poměry ruské líčí obšírně (dokonce s dvěma obrázky) často na újmu klidného toku vypravování. V poznámce na str. 93 prozrazuje, že pramenem pro tyto kulturní doklady mu byl Saltikov.

Poslední dva spisy beletristické jsou sice spíše Bedovy než Antonínovy, ale nebylo by spravedlivě přiznati mu pouze zásluhu překladatele. Dudík nejen překládá, ale doplňuje a pořádá.

Sever a Jih – cestopisné obrázky pro dospělejší mládež. II. svazek nové knihovny pro mládež. Urbánek, Praha 1879.

Je to cestopis do Švédska a Itálie podle dopisů Bedových. Antonín sám nebyl ve Švédsku ani v Itálii. Z častých dopisů Bedových z obou cest složil D. cestopis pro mládež, jistě jeden z nejkrásnějších, jaký kdy pro českou mládež napsán. – Vědecké poznámky a kritické narážky musely v populárním díle odpadnouti, ale za to v každém téměř dopise jest několik řádek osobních zážitků pro spis jako stvořených. Místo Bedova já užívá plurálu my, a to ne vždy šťastně (episoda v kapli v Subjaku 7. V. 1853). Důvod některých změn v dopisech je mi nepochopitelný. N. p. Beda píše z Upsaly 10. srpna 1851. ... jsem 1530 hodin od Vás vzdálen. Kdybych pěchotou k Vám se dostat musel, potřeboval bych celých 24 hodin jda bez spaní a bez odpočinutí brzy 68 dní. – Antonín strana 31.: Byli jsme vzdáleni 764 hodiny, kdybychom pěšky do Brna dostat se chtěli, potřebovali bychom, krácejíce ve dne v noci 24 hodiny beze spaní a bez odpočinku, 32 dní.

Východ. Obrázky cestopisné, vydané na památku pouti J. V. císaře Františka Josefa I. k hrobu Spasitele. Praha 1880. V předmluvě oznamuje, že bude líčiti podle zápisků očitého svědka, což u prvního spisu neučinil. Jsou to opět listy a zápisky dra Bedy D., který jako historiograf doprovděl císaře r. 1869 na cestě na Východ, z kterých čerpá, ale měl před sebou samozřejmě i spis Bedův „Kaiserreise nach dem Orient“ – vyšlý už před 10 lety – z níž doslovně překládá a ponechává i její deníkový postup. Ale D. nepřekládá pouze, nýbrž přibírá na pomoc dopisy Bedovy, jak nasvědčuje zpráva o sjezdu archeologickém v Pešti, kde Beda přednášel o pohanských mohylách na Moravě, zájezd do premonstrátského kláštera v Czorno a benediktinského arcidiecéze v sv. Martina. To Beda ve svém díle nemá, poněvadž to nepatřilo k programu Kaiserreise. D. vynechává, co je příliš „dvorní“, na př. seznam osob v průvodu, popis koní a koníren atd., ale též někdy epizody, které by jeho spisu výborně posloužily, na př. o leopardu, darovaném císaři guvernérem syrským, který při obdivování uprchl, nebo lovecké extempore císařovo na cestě z Jerusalema do Jaffy. Sloh je daleko dokonalejší než ve spise předešlém, buď proto, že není pro mládež, nebo že použil hotového již spisu bratřova. Líčí se cesta lodí po Dunaji do Ruščuku, pak vozmo a železnicí do Varny, všude pompésní vítání. Z Varny přeprychovou lodí „Sultánkou“ do Cařihradu. Cesta Bosporem, návštěvy sultánových paláců, to vše zní jako pohádka v naší střízlivé době demokracie.

Ve Svaté zemi vítají „krále jerusalemského“ všemožní národové v pestré směsici, jakou poskytnouti může Orient. Mistrně jsou líčeny tance a šer-

mířské hry Beduinů, rovněž nebezpečné nalodování v Jaffě při odjezdu do Port Saidu . . . Tam konány oslňující slavnosti na zahájení plavby průplavem suezským. Císařovna Eugenie, princ pruský, místokrál egyptský, Lesseps, Murat se objevují na jevišti. — Je příznačné pro Dudíka (Bedu), že jeho sympatie nepatří těmto oslňujícím zjevům, nýbrž Abd-el-Kaderovi, kdysi vítěznému vůdci Arabů proti Francouzům, „protože domácím mravům a otcovskému kroji věren zůstal“. Poznámky o tureckém hospodářství a „ubohých Slovanech“ jsou přirozeně Antoninovy. O příjezdu císařovny do Terstu naproti císaři se nezmiňuje. Slavnosti suezské jsou nádherná západu. — Za dvě leta ztratil Napoleon císařský purpur u Sedanu. Zvedne jej pruský král, jehož syn byl rovněž na slavnostech, aby jej po půlstoletí ztratil zároveň s Habsburkem. Uvádím dvě ukázky z tohoto spisu, jednak pro jejich zajímavost, jednak abych ukázal Dudíkův talent vypravovatelský a překladatelský.

1. *Tance Beduinů* . . . když se již smrklo, provozováno divadlo, jak si ho ani v nejbujnější obrazotvornosti vykresliti nedovedeme.

Jen krátce něco povím. Jeviště představ si následovně: Císařský stan barvy zelené se zlatým sluncem na makovici, stojí na nejvyšším místě kamenité planiny. Vpravo a vlevo jako v polokruhu rozkládají se ostatní stany. Dole na svahu písčité půdy tolik kaktusů, že takměř neproniknutelný tvoří les. Středem jeho viděti krátce před tím raženou silnici do Ramly, čili po Arabsku „Ramleh“, t. j. písek; případně to pojmenování. U silnice vypínají se jednotlivé palmy, jako by stály na uvítanou poutníka, jemuž je v městečku tomto jediné v domě františkánů přístřeší a občerstvení hledati.

Tak asi vypadalo jeviště, na kterém Beduini a Drusové své tance a svá šermířství pod jménem „Fantasia“ byli provozovali. Představ sobě, laskavý čtenáři: Hodně snědé tváře, černým vousem olemované, oči ostré jako jed a v ústech řadu jako slonovina bílých zubů. Při pohledu tomto bylo nám jaksi divno kolem srdce. Spolu známe již beduinský kef . . . fich, jakož i pestrobarevný a žíhaný burnus tohoto lidu. Ale které pero jest schopno, který štětec je dostatečen líčiti beduinův chod? Tygr hned číhá, hned zase se plíží, čenichaje kořist nějakou. Lev odvážně skáče na svou oběť, ale někdy jako střela sebou nazpět trhne, vidí-li se zklamána. Tu opět se zkroutí a vleče se jako had a zmije. Než jak chatrný to obraz proti skokům a vzájemným tleskům těchto snědých a bosonohých postav? A to zovou svým tancem, jež jednoglasným chrochtem anebo vzdechem doprovází. Věru, divajícím se na to bylo nám až úzko v útrobách našich. Totéž je nám říci o šermířském umění.

Šest až osm Beduinů postaví se do půlkruhu. Jejich vůdce s holým mečem stojí před nimi. A nyní započne jejich rej. Celá řada shýbá a kroutí se k zemi hned na tu, hned na onu stranu, jak se jim mečem znamená dávat. Při tom podle taktu tleskají v ruce, spolu drsné a kloktavé vyváděcí zvuky. Kolem divokých rysů jejich tváří poletuje černý keffich a žhavé jejich oči a sněhobílé zuby odráží se příšerně v lesku ohnivého praskotu. Jatagan beleskotá mezi hlavami a rukami tak, že se někdy již podobá,

krev že v hojném proudu potoče z raněného. Tu najednou stávají se jejich pohyby prudšími, temná jejich píseň čilejší, až najednou rázem o němí. I sedí na boběčku, jejich jatagan rychlostí blesku nad hlavami fičí, opět se vzhůru vyšvihne, jako by ocelová pera měli v nohou, drsné zvuky mocněji ráz za rázem se ozývají, až jako by na rtech jejich uhasly. Posléze nastavují svá prsa, jako by mečem proklána býti měla. Mnohozvučné „zachaid“, t. j. výkřik radosti a díků, ukončuje toto podivné divadlo.

Tak nám uplynul večer v táboře u Ramlehu.

II. *Proní plavba kanálem suezským* . . . V přístavě byly koráby všech zemí a národů. Když „Greif“ jako pyšná labuť vjížděl, stál císař ve velkomaršálské uniformě se svými pobočníky na palubě. V tom okamžiku zazněla hymna rakouská na francouzské lodi, brzy zase hymna francouzská na „Greifu“. „Vive l'Empereur“, „Tšok jaša!“ (na mnohá leta), jedenadvacetkrátě za plna hrdla jak od lodníků, tak i od diváků opakované a k tomu hromový rachot ran dělových, věru! Křikem a lomozem až se vzduch otrásal.

Sotvaže se kotvice zapustily, přišel místokrál egyptský se svými ministry a svou družinou. Brzo poté dostavil se princ nizozemský. Pak opět učinil návštěvu Lesseps, tvůrce suezského průplavu a mnoho jiných slavných i neslavných mužů. Druhého dne pak panoval na „Greifu“ hned od rána čilejší ještě život. Mohlo býti asi 9 hodin a mocná stělba oznamovala příjezd císařovny francouzské Eugenie. Den před tím přijela z Alexandrie, ztrávivši noc na parníku „Aigle“, jenž svou nádherou a skvostnou úpravou nic rovného neměl. Viděli jsme ji zdaleka v paviloně státi v bílém ranním obleku s modrým velikým závojem na klobouku. Na všech koráběch hráli národní hymnu francouzskou. O 12. hod. za rozkazem císařovým navštívili jsme v úplné parádě Eugenie na její lodi. Tenkrátě bylo s ní jinak, po desíti letech opět jinak . . .

Sotvaže jsme se navrátili, opověděl se (Abdel-Kader) vůdce branné moci Arabů, proti podmanitelům francouzským. Avšak zajat byl v roce 1847 a do vězení uvržen. Císař Napoleon III. propustil jej z vězení se slibem, že proti Francouzům již nikdy nebude bojovati. Jest mně vyznati, že jsem vřele zatoužil blíže seznati tohoto znamenitého arabského pohlavára, jenž po deset let francouzské voje tak vítězně byl potíral. Ve sněhobílém burnusu, s podobnou na hlavě pokrývkou a ve žlutých papučích objevil se, tento druhdy tak strašný vůdce, důstojně beze všeho mužstva, V naběhlé jeho tváři spočíval mír, pokoj, těžká mysl. Čítal již roků 62, ale krátký jeho útlý vous byl jako havran černý. Postava jeho je jako stíněna, širokých plecí a tělnatá. I pomyslil jsem sobě: „Budiž mi vítán, ty patriarcho svatě pouště, jenž domácímu mravu a svému otcovskému kroji věrný zůstáváš.“ Ale co znamená velkokříž čestné legie na červené a velkokříž řádu sv. Štěpána na zelené šňůře na prsou jeho? Není-li to vada na tomto básnickém zjevu? Věru, moderní řádové nehodí se na oděv Beduinů, právě jako by špatně hleděl nádherný palác uprostřed beduinského ležení. Císař podáváje jemu přátelskou pravici, vedl jej do pavilonu.

Netrvalo to ani pět minut a císařovna francouzská opověděla se. Císař, uvítav ji na spodním stupni padacích schodů, provázal ji pod paždí do svého pokoje. Abdel-Kader opustil opět bez průvodu „Greifa“. S bolným srdcem dával jsem tomuto muži dějin vřelé „S Bohem“. Návštěva trvala asi deset minut, a pak byla společná návštěva ukorunního prince pruského.

O 3. hod. 16. listopadu konalo se svěcení suezského průplavu. Pod stanem s modro-bílou střešou, na čtyřech sloupech spočívající, byl stůl na způsob vysokého oltáře, na něm šest voskovic v umosazných svícnech a uprostřed mosazný kříž . . .

Ve středu, dne 17. listopadu konána slavnostní plavba průplavem. Všecky lodě – bylo jich asi 36 – jež se této cesty chtěly účastniti, obdržely běžná čísla, vřaděny byvše do 4 skupin. V první skupině byly koráby císaře a císařovny, princů, vyslanců a ministrů, v druhé všechny přítomné lodi válečné, v třetí soukromé parníky s hostmi a ve čtvrté skupině lodi kupecké, jež za příčinou slavnosti bezplatně projeti směly. Loď císařovny měla číslo 1. a našeho císaře pána číslo 2. . . . O půl šesté hodině večerní zakotvily se koráby v jezeře Timsah, na kterém se Ismailia rozkládá. Jakmile se šeriti počalo, osvítilo se město, tento zázračný výtvar na poušti. Z přítomných parníků vystupovaly rakety a jiné ohnivé předměty do vysokého povětří. Z daleka bylo slyšeti hudbu, bubny a píšťaly; neb v Ismailii byla národní slavnost. Císař a ostatní páni se tam událi, já pak zůstal na lodi. Lahodné, tichounké povětří, hladina mořská jako zrcadlo čistá, ve kteréž se ohnivé koule a římské plameny kouzelně odrážely, pak nad hlavou mojí jasné nebe s nesčetnými hvězdami, jež jako očka andělská mi vstýly, že daleká, ach daleká jest otcina má. Všecko toto mne jakousi sladkobolnou radostí naplňovalo . . .

Stereotypní výtoku spisům D. je, že jsou tendenční. Je nesnadno i dnes najíti knihu netendenční, i v vědeckou, ba školní. Pour l'artismus je přepych pozdějšího data. Ovšem pro tendenci protikatolickou, marxistickou atd. mají kritikové mírnější měřítko. Snadji umějí autoři lépe skrýti, aby byla umělecky podána, nevtíravá, nebo náboženská anesiesie kritiků ji přehlízí. Česká kniha za dob Dudíkových byla ještě vzácností a musela býti, pokud dostala se do rukou lidu, využita jako hlasatelka myšlenky v té době pro bytí národa nezbytné, totiž šířiti národní a náboženské uvědomení, což považováno za nerozlučné složky družinou Sušilovou, k níž D. patřil. To byla tendence jejich knih, tendence ušlechtilá, národu prospěšná. Proto psali, a jak výsledek dokazuje, dobře pochopili své poslání, i když umělecké požadavky leckdy neuspokojeny. – Též Dudík psal, můžeme říci, k vůli této tendenci a ne pro slávu spisovatelskou, pro tu by se asi pera nebyl chopil.

b) Homiletika, liturgika, právo.

Dudík vydal tři svazky souborných *Kázání na všechny neděle a svátky v roce církevním, jakož i některé příležitostné řeči*. Olomouc 1856, 57, 58. Ostatní, jichž počet je veliký, rozptýlena jsou v Časopise katolického duchovenstva (Č. K. D.) v Posvátné kazatelně (P. K.) a Rádcí duchovním

(R. D.), mnohá uveřejněna až po jeho smrti. Celkem o nich možno říci, že čeština jejich je dokonalejší než ve spisech beletristických, kde populární sloh se příliš nedařil.

Pravidla homiletická přesně zachovávána, oživena jsou příklady, obyčejně z dějin českých, prokládána citáty z Písma a pokyny praktickými (n. př. v Kázání o sv. Cyrillu a Metodovi: „Dávejte jejich jména dětem, stavte kaple a kostely k jejich počtě, přistupujte za členy Dědictví sv. C. a M., připravujte se na oslavu tisíciletí památky jejich příchodu na Moravu. – Posílejte děti pilně do školy. – Varujte se opilství“). Struna vlastenecká zaznívá všude, zvláště o svátcích slovanských světců. Tak volá s kazatelnou v německém Vyškově (P. K. 1880): „Milujte svoji řeč posvěcenou sv. C. a M., je to vůle svrchovaného Boha. Kdo nemiluje mateřského jazyka a cizímu přednost dává, jedná proti vůli Boží, hyzdí sebe samého a nezaslужuje, aby si ho jiní vážili. Milujte mateřský jazyk, nedejte jej zkracovat ve škole a v úřadě, milujte svoji vlast posvěcenou krví vašich otců a kroky sv. C. a M.“ Sociální otázky se ve svých kázáních dotýká se značným na tu dobu porozuměním a staví se bez výhrady na stranu slabých už proto, že mocnými a silnými byli Němci. Vedle kázání uveřejňuje themata pastorálních konferencí (15) děkanství švábského (Č. K. D. 1877) z let 1872, 73, 74, a šest z roku 1875, jichž názvy uvedeny níže. Byla to doba náporu proticírkevního, kdy události skýtaly hojnost látky k poradám kněžským (Kalandy) a těžké chvíle volaly k spolupráci a svornosti. Themata obyčejně D. šíře neřeší, nýbrž se spokojuje pouze konstatováním stanoviska shromážděných k nim, takže život kněžstva a lidu té doby pouze slabě naznačen.

Seznam statí a kázání do tohoto oboru náležejících:

Kázání na slavnost Michaela Archanjela, PK. 16, 1879, 829.

Kázání na neděli VI. po Sv. Duchu, RD. 6, 1899, 508.

Kázání na slavnost Sv. Maří Magdaleny, PK. 25, 1888, 646.

Kázání na Pondělí velikonoční, PK. 24, 1887, 429.

Kázání na Květnou neděli, PK. 17, 1880, 293.

Kázání na slavnost Sv. Bartoloměje, PK. 28, 1891, 731.

Kázání na neděli XIII. po Svatém Duchu, PK. 30, 1893, 737.

Kázání na Pondělí velikonoční, PK. 17, 1880, 339.

Kázání na neděli po narození Páně, PK. 27, 1890, 73.

Kázání na slavnost Jména Panny Marie, PK. 30, 1893, 811.

Kázání na slavnost Sv. Bartoloměje, PK. 18, 1881, 708.

Kázání na slavnost Sv. Cyrila a Metoda, PK. 18, 1881, 607.

PK. 17, 1880, 647.

Kázání na slavnost Bl. Jana Sarkandra, PK. 30, 1893, 815.

Kázání na slavnost Svatého Jiří, PK. 17, 1880, 378.

Kázání na památku všech věrných dušiček, PK. 24, 1887, 886.

Kázání na slavnost Obřezání Páně, PK. 30, 1893, 111.

Kázání na neděli VIII. po Svatém Duchu, RD. 9, 1902, 510.

Kázání na neděli X. po Svatém Duchu, PK. 30, 1893, 654.

Kázání na slavnost Svatého Prokopa, PK. 17, 1880, 641.

Kázání o nevšímavosti u víře, PK. 18, 1881, 757.
Kázání na neděli XII. po Svatém Duchu, PK. 21, 1884, 778.
Kázání na neděli II. po Velikonoci, PK. 30, 1889, 429.
Kázání na neděli IV. po Velikonoci, PK. 30, 1893, 399.
Kázání na neděli II. po Zjevení Páně, PK. 30, 1893, 142.
Kázání na neděli I. po Zjevení Páně, PK. 30, 1893, 137.
Kázání na neděli XXII. po Svatém Duchu, PK. 16, 1879, 884.
Kázání na neděli XX. po Svatém Duchu, PK. 30, 1893, 883.
Kázání na Nový rok, RD. 5, 1898, 86.
Kázání na slavnost Sv. Bartoloměje, PK. 16, 1879, 737.
Kázání na neděli III. po Zjevení Páně, PK. 30, 1893, 152.
Kázání na neděli XVI. po Svatém Duchu, PK. 18, 1881, 795.
Kázání na neděli XVIII. po Svatém Duchu, PK. 18, 1881, 861.
Kázání na neděli III. po Svatém Duchu, PK. 27, 1890, 566.
Kázání na neděli IV. po Svatém Duchu, PK. 29, 1892, 604.
Kázání na neděli X. po Svatém Duchu, PK. 30, 1893, 658.
Kázání na neděli XI. po Svatém Duchu, PK. 30, 1893, 682.
Kázání na neděli V. po Svatém Duchu, PK. 27, 1890, 581.
Kázání na slavnost Ružencové Panny Marie, PK. 19, 1882, 865.
PK. 17, 1880, 888.

Kázání na Nový rok, PK. 27, 1890, 95.

Hlavní příčina znemravenlosti jest zneuctění dnů nedělních a svátečních, ČKD. 1878, 601.

Šestero řečí postních o sebevraždě, PK. 30, 1893, 215.

Beránek Kristus, oběť kříže a oběť oltáře, PK. 21, 1884, 585.

Řeč nového faráře po jeho vjezdu do farní osady. Program budoucího působení, PK. 16, 1879, 867.

Co máme souditi de applicatione missae pro parochianis o svátcích zrušených? ČKD. 1878, 598.

Bylo-li by nyní vhod diecesální synody svolati? ČKD. 1878, 603.

Patnáct pastorálních konferencí švábského děkanství ČKD. 1877, 208.

Z jakých důvodů má farář práva svého benefícia hájiti? ČKD. 1878, 593.

Co by bylo lépe pro faráře, míti polnosti aneb jistý plat peněžitý? ČKD. 1878, 599.

Co jest užitečnější, když farář sám pole obdělává, anebo je dá do nájmu? ČKD. 1878, 595.

Dodatek k odpovědi na otázku: Mají-li kooperátorové zvláštního svolení místního faráře k oddávkám zapotřebí? ČKD. 1883, 497.

Budiž podána osnova farské kroniky, ČKD. 1878, 597.

Má-li se založiti matrika dekanátní, ČKD. 1878, 596.

Memento za císaře a krále in canone missae, ČKD. 1878, 607.

Je-li dovoleno kněžím s vlásenkou mši svatou sloužiti? ČKD. 1878, 608.

Jaké důvody nasvědčují nové agendě církevní provincie moravské z roku 1874, ČKD. 1878, 606.

Salve Regina. Šestnáct rozjímání na počest Blahosl. Panny Marie pro pobožnost májovou. Brno, 1869.

(Dr. Beda, Týnec, Vyškov, boje o školu, socha Josefa II., střelnice, české spolky.)

Vlastenectví je základním rysem osoby Dudíkova a vše, co podnikal, je ovládáno tímto ušlechtilým citem. Proto už celá jeho literární činnost nebyla ničím jiným než vlastenectvím, ale v této části jeho životopisu chci dotknout se bezprostředního osobního působení na okolí, aby národní citění vyvolal nebo chránil před útlakem a zánikem. Prvním úspěchem pro národ bylo, že získal bratra svého dra Bedu Dudíka, historio-
grafa moravského. Beda podlehl německé výchově a německému okolí tak, že počal přednášky na filosofickém ústavu v Brně větou: Wir Deutschen — byl při tom přerušen výkřikem z posluchačstva — „z Kojetína“. Oba bratry spojoval po celý život velmi vřelý poměr příbuzenský a tu přirozeně chlad Bedův nevydržel dlouho vedle ohnivého zánícení bratrova. Beda také upřímně přilnul k českému národu, jak vysvítá z jeho dopisů³, ba dokonce byl pro vlastenecké citění vyštván z Brna, tak aspoň lze souditi z dopinu Antonínova o této celkem nejasné aféře Bedově r. 1848. Antonín byl tehdy bohoslovcem⁴ v Olomouci a odpovídá na roztrpčený dopis Bedův snažnou prosbou, aby Moravy neopouštěl.⁵ „Dne 18. května obdržel jsem psaní od tebe. Se sladkobolnou dychtivostí napnul jsem všechnu mou sílu duševní, abych cenu každého v něm se nacházejícího slova uvážil a smysl jeho si dobře pamatoval. Tak jsem činil, tak mně nic neuklouzlo. Úvod tvého psaní mne nadchnul, slova tvá jsou i má, jaké já smýšlení o našu národnost slovanskou, o naše práva dávno již utiskovaná v srdci mém svatosvatě chovám, stejný výtisk nalezám k mé radosti i u tebe. Ale tento zdárny cit, toto chvalné smýšlení nemá a nesmí býti dle mého náhledu jen uvnitř, nemáme náklonnost a lásku k naší vlasti milené pouhým jen a prázdným vyjádřiti slovem, nýbrž rázně a odhodlaně dokázati skutkem, jenž našu vlasteneckou osvědčí povahu. Toto od nás žádá včilejší doba předůležitá, mělo by se to státi se zavalenou péstí a buškem napnutým. Pro vlast obětujme všechno v posledním okamžení, dokud jiskra lásky v našich srdcích pro náš národ plane, stůjme na svém. Když svatá povinnost káže, máme biblu proměnití a vyměnití za meč. Stůjme stále pevně na půdě praotců našich, neb když nepopustíme naše stanovisko odrodilému zrádci našeho práva, jest veta po něm. — A co ty chceš učiniti? Chceš Moravu opustiti, tvůj druhý otcovský domov? Kam se obrátíš? Snad ne do Němec, našeho jazyka, naší osobnosti nejúhlavnějšího nepřítel? — Zkáza mu! Milý bratře, zataras takovému smýšlení všechnu cestu do srdce tvého, prosím tebe přelaskavě, neoddávej se tesknostě a malomyslnosti, nermuť se, že tebe toto neštěstí potkalo, bouře a blesky odtáhnou a nastane mír převelebný. Vždyť i v Moravě můžeš účinkovati,

³ Z Říma 7. II. 1853 „že ses do Matice zakoupil, dobře učinils“.

⁴ Byl knihovníkem 1849-1850 slovanské knihovny, která byla ohniskem národního probuzení mezi bohoslovci.

⁵ Archa IX., č. 6., 7.

si statečně počínati. Kdybys ale tak šťastný byl a u našich pobratřenců znamenité místo obdržel, jak na př. náš Klácel, tak požehnání Boží k tvému předsevzetí; jen ne do Německa. — Dostal jsem dopis z Kojetína a v něm stálo, žeš také našim domácím psal, ale truchlivě prý; nač to bolestné vzdychání, nežalujeme na náš osud. Nedopouštějme, aby poslední dny starostiplného otce našeho zhořčeny byly. — Kdo tebe tak zrádně prodal? — Odrodilci! — Proto žeš právo našeho jazyka hájil, a není-li to povinnost nám svatá, a zdalži jinší vina v tvém pádě nevězí, tak jest to nevinná věc a nevinnost tvá at tebe těší. Bůh ví, jak se ještě s námi bude dítí...“

... „Co se národnosti a jazyka moravského na naší universitě týče, tak se začíná hýbati... V 4. latinské třídě jest více pravých Moravanů jak moravských Němců, fiškus byl ale Němec, co se našincům nelíbilo. Obouřili se na něho, aby on své důstojenství složil. V tom křiku přišel jejich profesor náboženství a ptá se, co to? Když mu to vložili, ptal se jich, na které straně jest převaha? Odpověděli mu, na straně moravské. Auf diese Art — pravil on — meiner Seel' (toto jest jeho přisloví) müssen sie einen böhmischen Fiskus haben. — U nás v semeništi jsme my Slované páni. V Kojetíně se drží statečně. Všady národnost se jeví, korouhve rakouská a moravská s nápisem: Sláva císaři Ferdinandovi! — Sláva národu moravskému! — volají s věže kostelní. S úředníky nechcou mít nic, a když jim nedajou pokoj, tak prý jich vyperou. Národní stráž jest taky již zřízená.“ — „Copak chtěli študující brněnští v Rajhradě? Slyšel jsem, že tebe snad k tomu nabízeli, bys tvé vyučování v Brně zas na se přijal. Proč nešels? Tak, milý bratře, vypusť ty vrtochy z tvé hlavy, neteskní více, sice teskníme my všichni s tebou. Bůh ví, k čemu dobrému to může sloužiti. A co bys truchlil? Brzo bych ti řekl, že teď z ciziny dom přišels a v domě jest vždycky líp než u zlomyslníků. Horší by se mně vedlo, kdyby nějaké neštěstí a trampota začala na mne dotíratí, ale důvěrnost v Boha vyvrze z náručí té nejstrašlivější bouře našeho živobytí. Potom to slovo „vyhnanství“ taky neschvaluji; proč ale, již jsem podotknul. Lidský nevděk máme za odplatu našeho konání, ale jistě pokuta a pomsta jich nemine třebas i na tomto světě. Ó vy Němci, vy bidníci a vražedníci našeho blaha! — Budou-li se kláštery rušiti, co se ti stane? Když nedostaneš pro tvou povahu pohodlnější místo, tak budeme, dá Bůh, pospolu na vinici Páně věrně a svobodně pracovati, náš lid v lásce k Bohu, vlasti a králi cvičiti, a mzda hojná, krásná, bude nám v odplatu. S Bohem.“ Na konci dopisu připsáno: „Poznamenání: Koječáci neposlali žádného vyslance do Frankobrodu.“

Co se pozdějších bojů proti Bedovi týká, nemají s národním jeho cítením co činiti, třeba že mu vyčítali zradu na Slovanstvu — jednalo se pouze o vědecký názor dějepisu na otázku velehradskou. D. brání svého bratra proti útokům v „Orlici“ r. 1870, č. 14.

Národnostní poměry na Moravě byly tehdy tak smutné, že i hanácká obec Týnec, kam byl D. poslán po vysvěcení za kaplana, mu poskytla příležitost, hájit češtví. Alberti v životopise arcibiskupa dra L. Prečana píše na str. 10.: Před 60 lety šířilo se v kraji od Olomouce k Lipníku ně-

mectví. Velký Týnec byl tehdy národnostně velmi ohrožen a jest děkovati vlasteneckému knězi Ant. Dudíkovi, tehdejšímu kaplanu, že Velký Týnec zůstal český.⁶

Ještě „vděčnější“ pole působnosti otevřelo se D. ve Vyškově. – Vyškov byl typické město moravské jako ostatní – německá správa, německý starosta a zastupitelstvo – ale lid český, tak český, že nebylo v kostele německých bohoslužeb, ba za německého faráře Friebea 1860 zrušen poslední zbytek jejich, t. j. jediné německé kázání v pondělí svatodušní, když v německých Rostenicích vystavěn kostel a poslední skuteční Němci přestali choditi do kostela vyškovského. Boj Dudíkův o český Vyškov byl dlouhý a vysilující, poněvadž „Němci“ měli silnou oporu ve státu: že skončen vítězně tento nerovný zápas, je přední zásluhou Dudíkovou. Češi vyškovští měli sice vůdce (zvláště dra Helceletu), ale žádný z nich nerovnal se autoritou, odvahou a řečnickým talentem Dudíkovi.

Hned po nastoupení rozvinul se boj o školu. Ta byla dosud utrakvistická a náboženství vyučovalo se česky. Počátkem školního r. 1877-1878 zřídili si Němci bez vědomí farního úřadu „deutsche Abtheilung“ (dvě třídy). D. to nechal, „na vědomí“ a žádal, aby dítky chodily do náboženství dále do příslušných tříd původní školy s českým vyučováním náboženství. Na výtku okresní rady, proč se tak děje, odpovídá, že je nedostatek kněžstva a dítě že má býti vyučováno v řeči mateřské – zvláště náboženství. V německém oddělení jsou skoro samé české děti a těm několika německým že se též katechismus německy vykládá. Okr. hejtman odpovídá, že pro nedostatek kněžstva se stahováním souhlasí, ale at se tedy stahují oddělení česká, a vyučování musí se díti po německu. D. nepovolil a německé noviny rozkřikly: farář D. odpírá vyučovati náboženství. Ve farním archivu je plno dotazů o tom se všech stran – od obou konsistoří atd. – Ohlas byl tedy veliký. – Němci přikročili ke zřízení obecné a měšťanské školy německé a školní úřady hned připomněly D., že na německé škole musí se vyučovati německy. D. odpovídá, že se bude řídit zásadou, že české dítě má býti vyučováno česky, německé německy. Co tato diplomatická odpověď Dudíkova znamenala, když německých dětí skoro nebylo, jest jasno. Tu školní úřady obešly neústupného Dudíka a žádaly konsistoř a zem. školní radu o ustanovení samostatného katechety pro rok 1887, „aby se učinil konec nepedagogickému stahování a jednání farního úřadu, který nikdy německé škole ani trochu dobré vůle neukázal“.

Dudík odpovídá hodně ostře: „Nepedagogické není tak stahování – jako míchání dětí různého jazyka – a to on „nepomíchal“. Snad neukázal dobrou vůli škole, ale jistě dětem, neboť v I. tř. měšť. školy je 32 dětí a rozumí německy pět – ve II. tř. z 31 – čtyři, ve III. tř. je 9 – všichni Češi, kteří poněkud po německu žvatlají. Katechety netřeba, poněvadž dostal

⁶ Když vstoupil do školy, děti jej pozdravily: „Gelobt sei J. Chr.“ – „To jsem se zmýlil,“ praví D. a odešel ze třídy. Po chvíli se vrátil – týž pozdrav. „Byl jsem poslán za kaplana do hanáckého V. T. a ne do jakési německé dědiny. Jsem v Týnci?“ – „Ano“. – „Tak budete vždy pozdravovat: Pochválen buď Ježíš Kristus.“

třetího kaplana, proto je duchovní správa s to vyučování zastati, jak to dosud svědomitě činila a činiti chce dále. Děti jsou velkou většinou české, nahnané násilím do německé školy pohrůzkou rodičům — ztrátou chleba. Je to jistě ukázkou jeho „dobré vůle“, když těmto mučedníkům se pravdy náboženské přednášejí v jazyku mateřském.⁷

Dudík to byl, který první pronesl myšlenku založiti české školy ve Vyškově a bojoval za ni neúnavně proti předsudku o povýšenosti a nezbytnosti němčiny. Svolávány schůze a řečníkem býval D. Hájl neohroženě práva mateřského jazyka, neleka se ani osobních insultů vyškovských „Němců“ (14. VIII. 1883). Jeho úsilí korunováno nečekaným výsledkem — pro českou školu se přihlásilo 345 dítek. Starosta dr. Swoboda dal rozeslati po městě výzvu, aby „oklamání“ své přihlášky dítek do české školy odvolali. V den školního zápisu dne 15. září vylepeny po městě plakáty: Rodičové křesťanští, neodvolávejte svůj zápis do naší školy a nepodpisujte náhončím německé strany nic. Zůstaňte věrni Bohu a národu a neprodávejte svých dětí. — Vaši přátelé. — Plakáty strhány, ale česká škola zřízena; za původce považován Dudík a též vyšetřován pro „zločin pobuřování“. Ve farní kronice napsal: Uvidím, co z toho bude . . . ale 28. XII.: . . . následek žádný, již to usnulo . . .

Vlastenecké citění D. bylo tak nekompromisní, že neustoupil Němcům ani tam, kde odpor byl povážlivý, kde se totiž kryli dynastickou věrností, jako bylo postavení sochy Josefa II. V témže roce (1882) — píše Dudík ve farní kronice — napadlo odpůrcům naší ubohé vlasti a národa, těm tak zvaným Němcourům vyškovským, v jejichž čele odrodilec Dr. Swoboda stojí, aby u školy poblíž chrámu a svého „Vereinshausu“ (který r. 18881 přestaven byl), postavena byla socha císaře Josefa.⁸ — Stalo se. — Aby průčelí chrámu a kaple⁹ pěkněji vypadalo, dali je pánové od vesla na návrh podplukovníka Navrátila opravit i zalíčiti, ale faráři nedali o tom prázdné zprávy. Dne 19. máje po 11. hodině přišli páni k faráři a sice purkmistr Josef Račický, radní Dr. Swoboda a N. Gross, disponent cukrovaru, zástupcové Němců vyškovských a žádali na faráři, aby dne 4. června 1882, v den odhalení onoho pomníku, sloužil v 9 hodin slavnou mši svatou. Toto ale naprosto se odepřelo ústně i písemně. Totéž sděleno nové deputaci 23. V.

O slavnosti samé podotýká: Průvod od zámku k pomníku, jak očití a nestranní svědkové pravili, byl dosti chatrný. Dr. Swoboda měl německou a českou řeč, ale pokřikem „hoří“ a vyzváněním k odpolednímu pohřbu přerušen byl. Pak byl banquet, kde se velkonemecké přípitky pronášely, dvě hudby hrály a pilo se v zahradě. — Slovanské spolky a obce, ač pozvány, nezúčastnily se slavnosti, kteráž, jak dosvědčují noviny německé (brněnský Tagesbote a Neue Freie Presse), dokázati měla, že je Vyškov městem německým. — Nu, doufejme, že Vyškov přece

⁷ Katecheta ustanoven až po smrti Dudíkové, ale i ten si musel při vyučování vypo-
máhat češtinou, aby mu dítky rozuměly.

⁸ Odstraněna po převratu.

⁹ Tak zv. německá, zbořena r. 1900.

svoji čest uhájí a že od německého Molocha přece jen pohlcen nebude.

Střediskem Němců byl zmíněný spolkový dům se střelnici podle kostela. Dudík podnikl úmornou a několikasetou práci, „aby tento zlořád u kostela, fary, školy a nemocnice“ odstranil. Ovšem, Němci považovali za otázku cti střelnici udržet ve městě, nicméně Dudíkovi se podařilo nesčetnými stížnostmi aspoň střelnici dostat za město.

Spolkům „slovanským“ věnoval D. svoji péči. Byl členem všech a rád vyhovoval pozvání za řečníka. Mluvil často v „Hané“ i ve „Vlastě“,¹⁰ na politických schůzích české „menšiny“, která jej považovala za svého vůdce a tribuna. Podala mu adresu zlatem zdobenou s podpisy 64 občanů, v níž ho vyzývá, aby byl jejich vůdcem proti „matce Germanii“, která je utlačuje, ožebračuje a obec zadlužuje. Klade mu na srdce, aby se postaral o úvěr živnostnictvu, zamezil střelnici a Vereinshaus podle chrámu. Datum adresy chybí, ale podle slov „chrám připraven o věž, která městu našemu půvabu a krásy dodávala do roku letošního“, jedná se o rok 1881, kdy snata přilba s chrámové věže.

Ovšem že německá vláda činnost Dudíkovu těžce nesla a kde mohla, ukázala mu svoji moc. Není řídký případ, že Dudík musí nepatrnou věc na radnici pětkrát urgovati. To mu život ztrpčovalo a je hlavní příčinou jeho jisté trudnomyslnosti v posledních letech života.

DODATKY

Ve farním archivu vyškovském je svazek školních vysvědčení Dudíkových od školy obecné až po theologickou fakultu. Jedinou známku je „Erste Klasse mit Vorzug“ anebo eminenter. Podle těchto vysvědčení poslouchal D. na filosofickém ústavě v Brně 1844 a 1845 Wolného z filologie a dějepisu, M. Klácela v prvním a dra Bratránka ve druhém roce z filosofie, Kalivodu, pozdějšího preláta rajhradského, z náboženství. Jeho všestranný zájem dokazují vysvědčení z národohospodářství, ovocnářství, vinařství. V Olomouci v r. 1849 navštěvoval Helceletovy přednášky z řeči a literatury české a vyučování hluchoněmých.

Z korespondence Dudíkovy jsou ve farním archivu vyškovském jen nepatrné zlomky a dopisy bratru Bedovi, uložené prý v archivu rajhradském prozatím mi nemohly býti dány k nahlédnutí. Dr. Pavel Vychodil v životopise Fr. Sušila (Brno 1898) uvádí dopis kaplana vyškovského (správně týneckého) Ant. Dudíka Sušilovi z r. 1858 3. března: Především račtež přijati ode mne srdečný dík za poslanou knížku o prosodii české. Četl jsem sice pojednání Vaše o tomto předmětu v kalendáři¹¹ (Moravanu), než vyznati musím, že jen povrchně. Nyní pak se pustím do toho s chutí. abych aspoň nechybně rozeznával slabiky dlouhé a krátké.

¹⁰ 60 let Vlasty (1874-1934) str. 7.: R. 1883 přednáška osvíceného kněze P. A. Dudíka „O módě se stanoviska křesťanského“. – Zemským výborem jmenován dopisujícím členem zemského archivu (1859), byl „oudem“ Hospodářské jednoty olomoucké (1861) a Maticе české (1853).

¹¹ Moravan 1856.

Člověk přichází často do příležitosti nějakou báseň v mateřštině složit a pak není to nic pěkného, pakli neví, jak to začít a dokonat. Poznávám, milý pane profesor, že naše řeč přece jen tuze hluboko klesla a zanedbávána jest byla. — Dudík „přicházel často do příležitosti nějakou báseň v mateřštině složit“, neboť byl uznáván za básníka „dekanátního“. Vedle zmíněných vysvědčení je v archivu druhý balíček slavnostních adres, gratulací, oslavných básní na př. k 25letému kněžskému jubileu spolužáků na Velehradě, na oslavu Bedova čestného opatství, děkana lulečského Šubrtu. Na jednom je poznámka rukou D.: „má literní práce“. Je to ozdobný zlatem tisknutý arch s nápisem: *Jobel, quod canit gratus clerus decanatus švabenicensis*. Oslavný spis z roku 1870 na počest zlatého jubilea děkana vrchoslavského Václava Valsy, pozdějšího kanovníka kroměřížského, rodáka velvarského. Úvodní básnička s anagramem „50 let“, pak latinská versanagramem *Venceslaus Velvarii*, třetí opět latinská, čtvrtá *Jeseň a pátá Zima* jsou české, první přízvučná, druhá v hexametu. Latinské básně prozrazují značnou znalost klasiků římských, české napodobují Sušila. Slavnostní tón a snaha po anagramu činí je umělkovány.

Konečně třetí balíček jsou rodinné listy. Otec Antonínův slove Vincenc († 21. I. 1869 v Hrušce) a byl voskařem a perníkářem v Kojetíně, matka Magdalena Firmiánova z Němčic. Z tohoto manželství se narodilo devět dětí.

V úmrtní matrice vyškovské zápis praví, že Dudík zemřel sešlostí věkem a pochován byl kanovníkem olomouckým, známým v českých kruzích hrabětem Anatolem d'Orsayem.

LITERATURA A PRAMENY

Alberti: Dr. Leopold Prečan. — Archa (Olomouc). Ročník IX. — Atrata: Spisovatelská družina kalendáře Moravana. (Program reálky, Uherský Brod 1898-1899.) — Cecilie r. V. — Časopis katol. duchovenstva ročník 1878-1893. — Dudík Beda dr.: *Kaiserreise nach dem Orient*. — Farní archiv vyškovský. — Farní kronika vyškovská. — Hlas ročník 1878-1892. — Hýsek Miloslav: *Literární Morava*. — *Matriky vyškovské*. — *Moravan ročník 1859-1863*. — *Museum, časopis slovanských bohoslovců, Brno*. — *Posvátná kazatelna ročník 1878-1892*. — *Rádce duchovní ročník 1878-1892*. — *60 let Vlasty, Vyškov 1934*. — *Vychodil Dr., František Sušil, Brno 1898*. — *Zábavné večery, V. Foustka 1864*.

SLEPEC

Zástup dělníků odhazoval lopatami sněhovou břečku s trati elektrické dráhy a posypával kolejnice pískem, poněvadž se očekávaly na noc mrazy.

Vozy vláčku, který spojoval dvě lázeňská místa, drnčely a cestující, pro něž nebylo dosti sedadel a musili státi, ztráceli každou chvíli rovnováhu, padajíce jeden na druhého.

Pravděpodobně nebyl také řidič motorového vozu dost spolehlivý.

V tomto drnčícím vláčku jel mladý, bledý muž, bavící se pološeptem se starší dívkou a kymácející se zdánlivě bez dojmů mezi poskakujícími cestujícími této neklidné jízdy.

Kdo si mladíka důkladněji neprohlédl, nezpozoroval, že je to slepec, jehož nenápadně provází ona dívka.

Slepý muž chápal, že vlak jede jakýmsi neobvyklým tempem, avšak neznal ve své slepotě rozměrů: délky, šířky a výšky, protože byly mu neznámý ve věčných tmách jeho očí.

Jeho řeč byla úsečná a bezbarvá, neboť jeho zásoba slovní byla ohraničena; nepochopil nikdy významu slov: červený, modrý, zelený, žlutý a bílý nebo černý.

Úplný nedostatek zrakového smyslu mu bránil chápati také vnější krásno, jež jest důležitým usměrňovatelem lidského života.

Slepec byl ovládnán pouze skrovnými touhami po ukonjení nepatrných potřeb tělesných a pud sebezachování byl vyvinut na úkor vyšších hodnot duchovních.

Byl naplněn jistým pocitem strachu. To bylo přece pochopitelné.

Každý jeho krok mohl se mu státi osudným, každá vteřina mohla proň znamenati pád, úraz, ztrátu.

Dalí mu za průvodkyni dívku.

Avšak slepec nemá k ní důvěry, protože ona *vidí*.

Jdou ulicí; cítí její blízkost, ale nedůvěřuje. Proto občas stiskne svaly jejího nadloktí, až zakvílí.

Plísni ho, neboť neví, co se děje v jeho nitru. Musí ji konejšiti, ale za nějaký čas se opakuje totéž.

Když se jí pokouší vysvětliti svůj stav, odbude ho, protože ona *vidí* krásné věci za výlohami obchodních domů, v polích pestrý obraz života; směs dojmů, které se stále v jejích očích střídají, přinášejí radost z krásna.

Stojíte na opuštěném výběžku skály, *kohosi* jste tam z daleka očekávali, ale dálky jsou zastřeny jakousi neurčitou šedí; *jakási* clona zastírá obzory neviditelnou tíží.

Kohosi jste marně očekávali.

Takový jest život slepce Jana, který svým zvláštním poskakováním v elektrickém vláčku se stal nápadným.

Jakmile zpozorovali, jakým těžkým neštětím je stížen tento bledý muž,

náhle zvažněli, cítíce plnou hrstóné tmy, kterou jim jeho přítomnost vmetla do tváří.

Lety se počal hloubavý duch slepce obíratí svou bytostí.

Jeho průvodci, kteří se ostatně často měnili, zaujati přespříliš proudícím životem, v němž bylo *světlo*, nechápali jeho podivných otázek.

Nedovedli mu odpovídati, což mělo za následek, že uzavíral své myšlenky uzlem mlčení.

Občas se oddával resignaci, avšak přišly dni, kdy byl přepaden touhou po rozřešení.

Chtěl míti rozřešeno své vlastní *byti*.

V těchto okamžicích toužil býti sám.

Večer, když se uzavřel ve své světničce, kladl si hlasitě *ony* otázky. Otázky, na něž mu odpovídali nevrlými gesty aneb mlčením.

V samotě opakoval: Bože, dal jsi mi rozum, abych si uvědomil, že jsem, ale dopustil jsi, abych trpěl!

Nikdo neodpovídá.

Je ticho a prázdno. Prázdno, plné těžké hrůzy.

Slepec Jan neustává ve svých meditacích.

Bože, pohled na mne, učili mne, že jsi mocný, dobrý a milosrdný. Bud tedy se svým milosrdenstvím i mně milostiv. Vyvolil jsi právě mne, abych trpěl. Proč právě mne?

Popelavá kočka, sedící za kamny, se probudila a začíná přísti.

Slepec Jan neustává ve své žádosti.

Raději jsi mne měl k sobě povolati. Byl jsem již jednou blížek smrti a vzkřísil jsi mne. Jiní tě prosili, abys je zachránil. Život jim byl vším. Mně jest utrpením.

Nerouhám se, Bože, avšak komu si postěžuji?

Kdyby byl mohl slepec Jan prohlédnouti v té chvíli, byl by spatřil, kterak se valí potopa, město šílí, lidé, pro něž bylo stvořeno *světlo*, ječí a svýjejí se v úzkostech a zoufalství, jak jim v této chvíli mizí s očí vše, na čem tolik lpěli, všechny ty hmotné věci, které se pro ně zdály býti nepostradatelnými, se propadávají v hlubinách zelených tůní zátopy; oči, jež byly nadšeny vším tím oslňujícím přepychem, jsou proměněny v úžas a skleněnou hrůzu zániku a zkázy.

Slepec Jan nevidí *ničeho*, stojí uprostřed světničky, nedbaje hluku *vidoucích*, zapomněli na něho, neboť *on*, slepý člověk, zde právě hovoří s Bohem.

Představuje si Ho tak, jak Ho líčili.

Jest laskavý a dobrý a – spravedlivý.

Neodpovídá, ale neruší jeho prosbu.

Nebrání mu, aby si nestěžoval.

Neposmívá se mu. To činili oni.

Jan prosí, aby mu daroval *světlo*. Chtěl by také míti něco z *krásy* a *pravdy* Jeho díla –

V tom okamžiku pocituje slepec jakési zvláštní objetí.

Jakási příjemná závrať se ho zmocnila. Nedbá toho. Chce Mu ještě něco říci. Neboť již zaslechl, že mu odpovídá. Jest přešťasten.

FR. BILKOVSKÝ: JARNÍ TOUHA

On položil své ruce na jeho nevidomé oči.

Slepý Jan očekává Jeho slovo.

Nikdy ještě nezažil takového blaženého pocitu. Jako by slyšel hudbu andělů.

Jest unášen neznámou silou do tajemných krajín. Povodeň života se nad ním uzavřela, pohřbívajíc tajemství života a smrti, světla a tmy.

Šedá kočka ležela mrtva s vytřeštěnými zraky u jeho nohou.

Patrick White, přel. Otto F. Babler

ORÁČ

*Viděl jsem oráče proti nebi,
mořský vítr byl ve hřívách koní,
a radlice byla pokryta zlatem ;
na křivce pahorku dolů k moři
jak pěna racci v brázdě byli,
a oráč krácel za pluhem.
Hluk vln jsem slyšel z hrdel racků,
vzdálený zvuk jak ze škeble hlas,
však doléhal na mne ze stromů,
ze síť stromů bez listí.
Viděl jsem oráče za pluhem kráčet,
jak by čas se mu na bedra kladl,
jak by byl oral už včera, kdy lodí
vpluly jak vločky v přístav tam dole ;
jak by byl oral už v onen den,
kdy lidé se v údolí oceli skvěli,
ocelí jasnou jak zimní nebe,
když slunce klesá pod okraj moře,
oře, už zaorá kosti věků :
Žal všečen je vložen do křiku racků,
bolest je skryta pod mák a šťavík,
by z jara je konejšil zákmit žita.
Oráč si zpíval beze slov píseň,
neb slova pomíjí, trvá zpěv drozda,
a hudba vody je v kámen vryta.
Vše zapomnělo se : dusot vojska
i hrdé řady plachetnic z Číny ;
jen oráč zůstává, když tak kráčí
křídelnou, třpytivou cestou své brázdy
na poli, jež je poseto racky.*

MAUROVÉ VE ŠPANĚLSKU¹

FILOSOFIE A THEOLOGIE

„Dějiny filosofického myšlení o moslemánském Španělsku jsou věrným obrazem orientální kultury islamské a nemají nijaké souvislosti, pozitivní i dokázané, s domácími tradicemi.“ Tak tvrdí vynikající arabista španělský Asín, dovolávaje se kulturních historiků maurských Abenhazama Kordobského a Saída Toledského (o nichž byla už zmínka v našem pojednání, Archa XXII, sv. 3), kteří neznají vůbec jména, jako jsou Seneca nebo svatý Isidor Sevillský, zato jsou obeznámeni s křesťanskými teology východními. Arabští a berberští dobyvatelé poloostrova, nevzdělaní a fanatičtí, nebyli by asi cítili potřebu filosofických spekulací: záleželo jim nanejvýš na tom, aby poznali řeč přemožených, jejich zvykové právo a poněkud snad jejich politickou a správní organizaci. Před 3. stol. mohamedánského (9. křest.) letopočtu neobjevuje se tedy filosof mezi španělskými moslemíny, kteří se nejprve věnovali studiím právním a jazykovým.

První pokus uvést na poloostrov novoty rázu teologického a politickónárodního učinil Xáguia, vydávající se za potomka Aliho a Fatimy (dcery Mohamedovy), byl však v zárodku potlačen. Mohamedánské kněžstvo, opírajíc se o moc vládní, hájilo neústupně své nauky a zamezilo šíření knih, hlásajících jiné názory než ty, kterým učila sekta malequí, ovládající Španělsko. [Byla to sice škola právnícká, než mohamedánské právo (kanonické) vycházelo z koránu a mělo s náboženstvím úzkou souvislost.] Za bludařství považováno každé rozumování o víře (proto zavržena i sama logika), neuctivé výroky o náboženství, byť i jen náhodou ve slabé chvilě pronesené, byly trestány smrtí.

Ale ustavičný styk španělských Maurů s východem, ať už k němu daly podnět pouti do Mekky nebo cesty jiného rázu, způsobil, že byly poznány i nauky myslitelů a učitelů východních, kteří byli názorů mnohem volnějších, než připouštěli přívrženci školy malequí. Než i mohamedáni afričtí a východní se dostali do Španělska a neopominuli tu šířiti své nauky. Tak pronikly na poloostrov z Asie nauky sekty motázil a z Afriky bludy fatimovců, zv. „batiní“. Roku 851 byl za Abderráhmena II. ukřižován učitel, jménem neznámý, za hlásání této nové nauky teologické, proslulé symbolickým výkladem koránu. Knihy učitele druhé nauky Ialila el Galla byly zas po jeho smrti spáleny pravověrnými teology.

Matematika, astronomie a medicína se jen zvolna uchycují v prvních třech stoletích, ještě tíže fysika a metafysika. „Filosofie,“ praví Asín, „vstoupila (sem) nikoli s odkrytým obličejem, nýbrž ve společnosti věd užitých nebo v přestrojení bludů sekt motázil a batiní, které opět unikly úřednímu pronásledování, dávající si tvářnost zbožnosti a asketismu. Je známo,

¹ Pokračování studie uveřejňované v minulém ročníku.

že žili už dávno předtím na poloostrově mohamedánští asketové, kteří se umrtovali, uložili si dobrovolnou chudobu, čtli v noci korán, postili se přísně, v nemoci se neléčili, zachovávali panictví, rozjímali, bohatství rozdali chudým nebo ho používali na vykupování zajatců a bránili dokonce hranic proti křesťanům. Později vzdali se poustevnického života, také kázali, vyučovali a získávali si žáky. U nich se uchytila filosofie i tajné nauky a smísily se s náboženstvím.

a) *Směr novoplatonský* ve filosofii španělských Maurů:

První samostatný myslitel mezi španělskými moslemíny byl Mohamed *Abenmasarra*, skrývající se pod pláštěm asketika. Žil se svými několika žáky stranou Kordoby v pohoří a stal se záhy podezřelým z bludařství (seky motázil), šifilýl se o něm pověsti, že nevěří v pekelné tresty, že ve své škole vykládá panteistickou a skoro bezbožnou filosofii Empedokleovu. Necítě se proto bezpečně, unikl z Kordoby se záminkou, že chce putovati do Mekky. Prošel Kairuanem, pobyl i v Mekce, ale po čase se opět vrátil do Kordoby a usadil se ve své horské poustevně. Shromáždil kolem sebe malou obec, která žila podle předepsaných pravidel. Byl od jedněch ctěn jako opravdový zakladatel nového směru náboženského, fakihové však jím opovrhovali jako bludařem. Z jeho knih se žádná nezachovala, jsou však nám známy aspoň tituly dvou: *Kniha názorného výkladu* a *Kniha vědění*. Uvedený již arabista Asín se pokusil rekonstruovati jeho filosofickou a teologickou soustavu podle zpráv, které o něm zachovali španělští i východní dějepisci mohamedánští. Základní osu mu poskytla nauka tak zv. Pseudoempedokla, jež byla směsí sloučenou z gnostického novoplatonismu, vyrobenou již učenci alexandrijskými a vyzdobenou jménem a autoritou filosofa agrigentského. Ozývají se v ní myšlenky Filonovy, Plotinovy, Porfyriovy a Proklovy. Jejím novost je v tom, že dává důraz na podružnou poučku Ennead Plotinových, totiž existenci duchovní hmoty, společně všem bytostem kromě Boha, již považuje za první předpoklad pochopitelného světa pěti podstat. Této soustavy hájil Abenmasarra přízpůsobiv ji naukám sekt motázil a batiní.

Za snášelivého kalifa Hakama II. mohla se škola Abenmasarova zprvu volně rozvíjeti. Skoro všichni stoupenci Abenmasarovi byli literáty, básníci, dějepisci nebo teology a věnovali se polemice a filosofickému rozumování. Zdá se, že zachovali nezměněné učení mistrovo. Zevně se odlišovali od ostatních mohamedánů tím, že se při modlitbě neobraceli směrem k Mekce, nýbrž k astronomickému východu. – Ještě ke konci vlády Hakamovy, zvláště pak po jeho smrti, nastává obrat. Hakam chtěl napravit svou hříšnou náklonnost k filosofii činy zbožnými, Almanzor pak dal v předstírané horlivosti spáliti podezřelé knihy z biblioteky kalifovy. Přívrženci Abenmasarovi se dílem vystěhovali, dílem byli zalařováni a stěží vyvázli životem, jsouce viněni z atheismu. Přesto škola nezanikla: udržela se v Almerii zásluhou žáka Ismaela el Roainí, který tu žil jako asketa na břehu říčky Pechiny a hlásal nedovolenost soukromého vlastnictví, volnou lásku a věčné trvání světa. Z Almerie se nauka tato znovu rozšířila na jihu poloostrova až do Portugalska a nabyla i vlivu politického za povstání

proti Almoravidům. Stopy vlivu nauky masarrí najdeme u mystika murcijského Abenarabí, u židovských myslitelů, jako byl Avicebron, dokonce u scholastiků Dominika Gundisalvi, Rogera Bacona, Raimunda Lulia (Ramona Lulla) a j.

b) *Směr peripatetický:*

Již ve IV. kapitole našeho pojednání (str. 116. min. roč. Archy) byla zmínka o tom, jak Almanzor (n. El-Mansur), chtěje se zavděčiti mohamedánským teologům, dal spáliti díla řeckých filosofů a učenců, nalézající se v knihovně Hakama II., a zabrzdil tak poněkud rozvoj studií filosofických. Než brzo se vytvořila politická situace, pro ně příznivější. Maurský historik Said z Toleda (viz o něm na str. 202 min. roč.) pátroje po příčinách nového rozvoje studií filosofických podává toto vysvětlení:

1. Kordoba pozbývá po pádu kalifátu svého postavení hl. města mocné říše a přestává také býti ohniskem nesnášlivosti, jež dost zaujata snahou uhájiti samostatnosti a nezávislosti proti jiným královstvím a nemůže se věnovat náboženské inkvisici. 2. Občanská válka nutí Kordobany, aby prodali poklady paláce někdejších kalifů, skvosty i knihy, za velmi nízké ceny; a tak se dostávají na venkov některá díla filosofická z těch, která unikla slídivosti inkvisitorů. 3. Na úkor Kordoby se rozmohla drobná království (taifas) s novými sídelními městy, a tam nalezli útulek učenci, uprchlí z Kordoby. Said ukončuje výsledek svého zkoumání slovy: „Nikdy nebyly (t. filosofické studie) považovány za tak dovolené jako nyní, kdy se jim dokonce králové sami věnují. Toliko značně zaneprázdnění obranou hranic proti křesťanům, jež se stává každým rokem obtížnější, způsobuje, že se málo mužů zasvěcuje (tomuto) studiu.“

Toto období snášlivosti dovoluje, že je možno hájiti všechny směry filosofické i s jejich odstíny od úzkoprsého tradicionalismu fakihů až do racionalismu filosofů, hlásajících všeobecné náboženství. Vedle idejí novoplatonských, šířených nejprve Abenmasarrou a později Abenarabim rozvíjí se i filosofie peripatetická.

Předním jejím hlasatelem je Abubéquer Mohámed Benyahya Benasaig Benbacha, známý scholastikům středověkým jménem *Avempace* († mezi l. 1128-1138). Pocházel ze Zaragozy z rodiny klenotnické. Když se města zmocnili Almoravidé, nabytí přízně u guvernéra Abentifluita, který ho učinil svým prvním ministrem, tehdy už měl pověst filosofa, básníka i hudebníka. Po smrti svého příznivce (dvě leta před dobytím města křesťany) se uchýlil Avempace na jih Španělska a měnil své sídlo. Měl četné nepřátele (na př. Abenjacana), kteří jej konečně dali otrávití.

Avempace obsáhl jako většina středověkých myslitelů, veškerou řeckou učenost. Jest první nám známý moslemín španělský, který se obírá peripatetickou filosofií, používaje spisů Alfarabiho Avicenny² a Algazela. Vynikl jako komentátor četných přírodovědeckých spisů Aristotelových, vykládal i lékařské spisy Galenovy, logiku Alfarabiho a j. Mimo to napsal četná pojednání i díla původní z oboru logiky, psychologie, matematiky

² Původ mohamedánského filosofa, jež je znám tímto jménem středověku, je sporný, někteří jej považují za Španěla, jiní za východana. Algazel byl východan.

a j. věd. Z této rozsáhlé tvorby se zachovaly: komentář k logice Alfarabiho (v Eskorialu), sbírka traktátů filosofických, lékařských a přírodovědeckých (rukopisy jsou chovány v Oxfordě a Berlíně), „List na rozloučenou“ (v hebrejském překladu), „Kniha o řízení samotáře“ (zlomkovitě v hebrejském překladu).

Avempace se snaží hlavně rozřešit problém spojení duše s činným rozumem. Činí tak ve spise „O řízení samotáře“. Samotářem myslí člověka dokonalého, který sice žije uprostřed společnosti, ale odloučen od ní. Tací jedinci se řídí pravidly dokonalé republiky a nepotřebují žádného z trojích lékařů, ani tělesného, právního nebo duchovního. Posledním cílem samotáře jest dojíti stadia spekulativního studiem a rozjímáním: nejvyšší jeho formou jest rozum získaný, emanace rozumu činného, jímž se člověk sám poznává jako bytost rozumová. Jak se děje spojení duše s činným rozumem. Avempace sám ve svém neukončeném díle nenaznačil, zdá se však, že vyžadoval k tomu pomoc nadpřirozenou.

Tato myšlenka o spojení duše s činným rozumem, základ panteismu sufi Abentofailova, byla potom rozvinuta Averroem, z něhož ji poznali scholastikové. Osobnost filosofa Avempace byla zastíněna jeho žákem Averroem, který rozšířil mnohé jeho nauky.

Abentofail, rodák z Guadixu (východně od Granady), bývá zván žákem Avempacovým, třeba se sám přiznává, že ho osobně neznal. Byl dvorním lékařem sultána Abuyahuba Yusufa († 1185), měl na něho velký vliv a představil mu též mladého Averroa. – Abentofail napsal několik knih lékařských a vynikl i jako astronom. Z jeho děl se zachovalo jedině „Hay ben Yahdán“ a je hlavně známo z pozdějšího (1671) latinského překladu „Philosophus autodidactus“ Je to filosofický román, v jehož úvodu podává autor zajímavé shrnutí moslemínské filosofie a chválí své předchůdce Avicennu, Avempace a Algazela.

Obsah románu je asi tento: Na opuštěném ostrově indickém, položeném pod rovníkem, zrodí se za podmínek zvláště příznivých z kvasící hlíny dítě bez otce a bez matky. Podle jiné verze bylo dítě na tento ostrov zaneseno mořským proudem v truhlici, kterou matka, pronásledovaná princezna ze sousedního ostrova, svěřila vlnám, aby zachránila syna před smrtí. Je to dítě Hay ben Yakdan, jehož se ujala gazela jako matka a kojila je. Dítě rostlo, pozorovalo, uvažovalo. Jsouc nadáno velkou inteligencí, dovedlo si s obdivuhodnou vynalézavostí opatřit nejen všechny své potřeby, nýbrž spojujíc pozorování s rozumem dospělo tak daleko, že samo objevilo nehlubší pravdy fyzické i metafyzické. Filosofická soustava – směr, zvaný falasifa – ke které došlo, vede je k tomu, aby hledalo v mystické extasi nejužší spojení s Bohem, jež jest zároveň plnost vědění a svrchovaná blaženost, stálá a věčná. Uchýlí se do jeskyně, postí se čtyřicet dní nepřetržitě a usiluje odloučiti svůj rozum od vnějšího světa, ba i vlastního těla, oddávajíc se jedině rozjímání o Bohu, aby se spojilo se svým Pánem – a to se mu konečně podaří. V tu dobu se začne stýkati s Ásalem, zbožným mužem, který přišel ze sousedního ostrova, aby se na tomto ostrůvku, jež považuje za neobydlený, cele zasvětil asketickému

životu. Asal naučí svého podivuhodného druhá řeči a je překvapen, že shledává ve filosofické soustavě Yakdanově pronikavý výklad náboženství, k němuž se sám přiznává, a všech náboženství zjevených. Potom ho zavede na sousední ostrov, řízený zbožným králem Salamanem, a přiměje ho k tomu, aby hlásal vznešené pravdy, které objevil. Ale tento pokus ztroskotá. Naši dva mudrcové konečně uznají, že se čirá pravda nehodí pro lid, spoutaný otroctvím smyslů, že se pravda tato musí odít v symboly, jež tvoří náboženství zjevená, aby pronikla do hrubých myslí a působila na jejich odbojnou vůli. Proto opouštějí navždy tyto ubohé lidi, doporučují jim, aby věrně zachovávali náboženství svých otců, a vracejí se na opuštěný ostrov, aby žili životem vyšším a opravdu božským, z jehož vsady se těší velmi málo lidí.

Filosofický základ tohoto románu tvoří novoplatonský systém, jak se vyvinul u mohamedánských vyznavačů jeho. Člověk, symbol rozumu, je Hay (= Žijící) ben Jakdan (syn Bdělého, t. j. Boha). Cílem Abentofailovým bylo dokázat shodu mezi náboženstvím a filosofií, věc, která tolik zaměstnávala moslemínské myslitele. Románovou kostru převzal z Pohádky o modle a králi i jeho dceři, jež náleží do kruhu báječných vypravování o Alexandru Velikém a byla ve Španělsku oblíbena; dal jí ovšem smysl alegorický. Sloučením živu románového, jež poskytla lidová pohádka, s myšlenkami filosofickými v celek „vyprávěný rozkošným slohem, plným důvtipu a básnické síly, vzniklo jedno z mistrovských děl středověkých“. Garcia Gomez v pojednání „Un cuento árabe, fuente común de Abentofail y de Gracian“ (Madrid. Rev. Archivos, 1926!) vysvětluje shodu románu Abentofailova s dílem známého jesuitského kazatele 17. stol. Graciana „El criticón“ tím, že oba měli společný pramen v oné pohádce, známé Moriskům aragonským.

Román Abentofailův byl velmi oblíben u mohamedánů. Mojžíš z Narbony jej přeložil do hebrejštiny a opatřil komentářem; znění latinské bylo základem pro překlad anglický, jehož užívali kvakeři jako rukověti zbožnosti. Román Abentofailův chválil i Leibnitz a slavný španělský učenec Menéndez y Pelayo jej označil jako nejpůvodnější a nejzajímavější dílo veškeré literatury arabské.

Jako Avempace, Avicenna nejsou původní jména arabských filosofů – tak je nazývali středověcí scholastikové – stejně se dělo se jménem nejznámějšího filosofa maurského Averroa, jehož původní jméno zní Abulgaliid Mohamed Benzoxd. *Averroes* se narodil v Kordobě roku 1126 ze slavné rodiny právníků. Studoval nejprve práva a medicínu, později však se oddal vášnivě filosofii. Vladař Abuyakub Yusuf z rodu Almo hadů se rád obklopoval učenici a mudrci, zvl. si vážil filosofa Abentofaila. Averroes byl představen Abentofailem vladaři, který se ho (a také jiných přítomných filosofů) za hovoru dotazoval, jaké má mínění o původu světa. Averroes byl zprvu zaražen, nevěda, že panovník zná jeho náklonnost k filosofii, ale když viděl, že vládce učeně rozpráví o věci, odvážil se také vyložití svůj názor. Tehdy se dostalo Averroovi podnětu, aby se pustil do komentářů ke spisům Aristotelovým. Averroes zastával úřad kadiho

v Seville, pak v Kordobě a těšil se za nástupce Yusufova takové přízni u dvora jako kdysi Abentofail. Ale když Jakub Almansur dobyl slavného vítězství nad nesjednocenými křesťany u Alarka (1195), změnil své chování k našemu filosofu, ano vydal nařízení, kterým se zakazovalo veškeré studium filosofie. Na shromáždění mohamedánských bohoslovců, svolaném panovníkem, byly zkoumány nauky Averroovy po stránce náboženské a odsouzeny většinou přítomných jako kacířské. Filosof byl zbaven všech poct a hodností a vypověděn do Luceny, osídlené většinou židy. Básníkům, kteří dosud velebili jeho ušlechtilost, byl nyní terčem posměchu. Roku 1198 dosáhl však přece na prosbu vážených občanů sevillských odpuštění, byl dokonce povolán do Maroka, tehdy sídelního města vládců z rodu Almohadů, kde brzo potom zemřel. Jeho mrtvola byla později převezena do rodinné hrobky do Kordoby. Abenarabí, který byl přítomen při tomto převážení, praví: Když byla rakev s nebožtíkem položena na soumara s jedné strany, byla s druhé strany vyvážena jeho spisy.

Tvorba Averroova je velmi rozsáhlá a dělí se na díla filosofická (komentáře k Aristotelovi a d. původní), theologická, právnická, astronomická a lékařská. Komentáře Averroovy se vztahují skoro na všechny spisy Aristotelovy a dělí se podle rozsahu na velké, střední a malá kompendia. Zachovaly se úplně v překladech latinských, z části v překladech hebrejských, jen některé ve znění původním, arabském. Z původních děl filosofických je pozoruhodné „Tehafot attehafot“, namířené proti bagdadskému filosofu Algazelovi, nepříteli filosofie aristotelské, a známé v dějinách filosofie jménem *Destructio destructionis*; „Prolegomena k filosofii“, sbírka 12 dispensací z oboru logiky; „O spojení činného rozumu s člověkem“; „Kompendium logiky“ a jiné drobné spisy, zachované v hebrejském překladu.

Spisy theologické: „Kitab falsafa“, „Soulad mezi vědou a náboženstvím“, „Metody dokazování dogmat“. V obor práva náleží pojednání o právu malequí, v obor astronomie, na př. pojednání o pohybu sféry nebeské, proč se hvězdnaté nebe podobá kruhu. Kompendium, výtah z *Almagesta*, astronomického spisu Ptolomaeova. Z oboru lékařského je nejzajímavější spis *Kolijat*, úplný kurs medicíny v 7 knihách. Mimo to komentoval spisy Avicennovy, Galenovy, psal o univerzálním léku starověkém a středověkém, t. zv. *theriak*u, o průjmu, rozdílech temperamentu, o léčivých bylinách atp.

Většinu děl Averroových poznala vzdělaná Evropa z latinských překladů, které byly obyčejně nepřesné a příliš doslovné. Z nich bylo velmi neshodno učiniti si správnou představu o názorech slavného filosofa. Proto si někteří současní arabisté vzali za úkol poříditi dokonalá vydání jeho spisů. Averroes byl především komentátorem spisů Aristotelových, ale to neznamená, že by vždy podával ve svých spisech autentické znění řeckého filosofa. Jak v komentářích, tak ve filosofických spisech původních se setkáváme s jeho vlastními názory, zejména co se týče inteligence sfér, věčnosti a potenciality hmoty, nomismu lidského rozumu a popírání osobní nesmrtnosti.

1. Inteligence sfér, jejich vycházení (emanace) a stupňovité podřizování: nebesa se skládají z mnoha světů, jeden každý má svou inteligenci, která je jeho formou; tyto světy, jeden k druhému, tlačí pohyb, až na měsíc, jehož hybatelem je lidský rozum.

2. Věčnost a potenciálnost hmoty: Pro Averroa hmota není něco bezobsažného, nýbrž všeobecná potence, jež obsahuje v zárodku všechny formy. První hybatel, postaven byv před věčnou hmotou, vynímá z ní činné síly hmoty, nepřetržitá řada vývojová pak vytváří hmotný svět; tato řada (neustálého) plození je nutná, nekonečná zřepdu i zezadu.

3. Monismus lidského intelektu a popření osobní nesmrtnosti: Lidská inteligence je podle Averroa poslední z inteligencí planetárních, je forma nehmotná, věčná, odloučená od individuí a nadaná jednotou číselnou. Tato inteligence je zároveň rozumem činným a rozumem hmotným nebo možným. Veškeren rozum lidský je neosobní a objektivní; jest pochodní, která osvěcuje duše individuální a zajišťuje neměnnou účast lidstva na věčných pravdách. Akt chápání se děje v jedinci případným spojením, které pojí s ním inteligenci odloučenou skrze smyslové obrazy; tento první stupeň osvojení plodí v jedinci rozum získaný; ale jsou nejužší spojení člověka s universálním rozumem, totiž ty, které vyplývají z činného osvojování si bytností abstraktních, a ve stupni ještě vyšším ty, které uskutečňují poznání mystické a osvěcení prorocké. Z toho je nutným důsledkem, že není individuálního vědomí: blaženost je v užším a užším spojování s inteligencí rasy; duše individuální umírají, ale lidstvo je nesmrtné.

4. Alegorický výklad koránu a filosofie: Soustava Averroova, která směřuje k smíření víry a rozumu, končí v racionalismu. Pro filosofii činí rozdíl mezi slovným a alegorickým výkladem posvátného textu: jediné alegorickým výkladem je možno dospěti k vyšším pravdám, výklad alegorický neshoduje se vždy s doslovným. Filosofický rozum rozhoduje o tom, co je tradice v náboženství, které dogma sluší vykládati a v jakém smyslu. Averroes se snažil smířiti názor o časovém původu světa, jehož hájil Algazel, s peripatetickým názorem o jeho věčnosti.

Problém, který rozvinula filosofie aristotelská vzhledem ke vztahu mezi filosofii a zjevenou věrou jak mezi moslemíny, tak i mezi židy a křesťany, dal podnět jednak: 1. k theologické reakci proti Aristotelovi, jež je zastoupena u mohamedánů Algazalem, u židů Jehudou Halevim a u křesťanů Vilémem Auvergnským a Alexandrem Haleským; 2. jednak k rozporu více méně zjevnému mezi vědou peripatetickou a zjevením, který představují vlastní filosofové islamští, Avicbron mezi židy a stoupenci t. zv. averroismu mezi křesťany, především Siger z Brabantu – a konečně 3. k harmonické syntesi obou, o jakou usiloval Averroes, Maimonides a Sv. Tomáš Akvinský. Přísluší tedy kordobskému filosofu sláva, že uskutečnil svůj úmysl naukou, z níž i sv. Tomáš mohl těžiti. (Srovn. Aug. Gonzales Palencia, Historia dela Literatura Arabigo-espoňola, 224–226!)

Averroes měl také žáky, ale mnozí se k němu veřejně neznali, aby odvrátili podezření bohoslovců mohamedánských, na příklad Abentomlusu

z Alciry, tvůrce „Úvodu do logiky“, k němuž použil děl Algazelových, Alfarabiho i Aristotelových (Organon) a zajisté i výkladů Averroových, třebaš ho necituje. V předmluvě se ospravedlňuje, proč dílo napsal, podává tu také historický obraz vývoje vědeckého u španělských moslemínů a ukazuje na úzké a měnitelné stanovisko fakihů, kteří každou nauku zprvu odmítají, dokud není všeobecně přijata. Z toho důvodu studoval Abentomlus logiku a napsal o ní dílo.

Vliv Averroův na středověké myšlení byl velmi rozhodný, jak už sám název „*averroismus*“ ukazuje. Jeho díla studovali, překládali a myšlenky jejich si osvojovali (po celá 3 následující století) především četní filosofové hebrejští; z nich nejvíce vynikl Maimonides († 1204), který, jda ve stopách Averroových, usiluje v díle „Vůdce zbloudilých“ o smír peripatetismu s náboženstvím židovským.

Vlivu Averroovu neunikli ani křesťanští scholastikové. Vždyť vlastně skrze Araby seznámili se s většinou děl Aristotelových. Když koncem stol. 11. Alfons VI., král kastilský, dobyl někdejší metropole španělské, města Toleda, vytváří se tu středisko, odkud se šíří arabská kultura do ostatní Evropy. Tam vznikla celá škola překladatelů, mezi nimiž byli i cizinci jako Michal Skot a Hermann Aleman (Němec). Ti první uvádějí ve známost západní Evropy latinskými překlady spisy Averroovy. Překlady jsou ovšem velmi nedokonalé, neboť z arabštiny byl pořízen nejprve otrocký překlad do lidového jazyka románského a odtud teprve do latiny. Averroo pak citují už Alexander Halenský a Vilém z Auvergne. Ohlas jeho myšlenek lze pozorovati i u Alberta Velikého a sv. Tomáše Akvinského, třebaš byli jeho rozhodnými odpůrci. Vlivem Averroovým na sv. Tomáše se obírá španělský arabista Asín Palacios ve studii „*El averroismo teologico de Sto. Tomás de Aquino*“ (Zaragoza 1904). Po sv. Tomáši Averroa a jeho vlivu potírají Raimund Martin (Pugio fidei) a zvl. Ramon Lull, o nichž dále ještě více promluvíme. Obháje našel Averroes zvl. na universitě pařížské (Siger z Brabantu). Zároveň pak se šíří v křesťanských školách Averroovy komentáře k Aristotelovi, vytváří se legenda o Averroovi nevěrci, autoru knihy, o níž všichni mluví a jež nikdy neexistovala a kde prý nazval Krista, Mojžíše i Mohameda podvodníky. Také se mu přisuzovalo autorství „these o dvou pravdách“, teologické a filosofické, jež si mohou vzájemně odporovati. Je to sice blud *averroismu* a latinských *averroistů* (Sigera z Brabantu a j.), nikoli Averroo samého, který usiloval o smír víry a rozumu a podle Asína (viz výše!) prý dokonce po té stránce působil na sv. Tomáše Akvinského. Původcem bludné „these o dvou pravdách“ je spíše arabský mystik Abenarabi, o němž bude hned řeč. Je jisto ovšem, že se mnohé názory Averroovy – o Boží prozřetelnosti, o věčnosti světa a pohybu, jeho monopsychismu (mínění, že jen „jediná“ duše, společná všem lidem, je nesmrtelná, nikoli duše jednotlivých, které jsou nižšího druhu) – nedají srovnati s naukou křesťanskou a byly proto církví odsouzeny.

NAPSAL SV. VOJTĚCH PÍSEŇ BOGURODZICA?

Slované ve stol. X. sídlili na východě Evropy a měli tehdy dokonce i vlastní liturgii, vlastní liturgický jazyk. Obřad slovanský se již ve století IX. rozšířil na území říše velkomoravské, sahající od Sály a Labe po Váh, Tisu a Drávu, snad i po horní tok Visly a Odry; šířil se i dále na poloostrov balkánský a ke konci stol. X. měl se dostati i na Rus. Podle W. Taszyckého (*Apostolowie Słowian, św. Cyryl i Metody*, Lvov 1933, strana 12-13) oba bratři soluňští „hlásali víru křesťanskou v celé říši velkomoravské. učili modlitbě a zpěvu církevnímu v jazyku slovanském“. Těm slovům možno úplně věřit, přesto, že v dnes známých textech hlaholských či cyrilických z X. a XI. stol. nezachovaly se náboženské písně slovanské v pravém slova smyslu. Máme však z té doby slovanské texty žalmů (*Psalterium Sinaitikum a euchologia*), které dokazují, že již tehdy byl ve slovanských kostelích liturgický zpěv zaveden. Liturgie sama, šla-li za vzorem řeckým, již tehdy musela býti opřena o sv. Jana Zlatoústého a Basila, jak jest tomu dosud u pravoslavných unitů. Bylo přeloženo kázání sv. Efrema, pro to jsou důkazy v zachovaných textech, používáno i literatury syrské, toho zřídla hudby a hymnodie křesťansko-řecké. Byly překládány nejen homilie Zlatoústého a Řehoře Naz., ale i Jana z Damasku. Také technické výrazy řecké hymnodie, ustálené za Jana Damascenského, jako: *heirmos, kontakion, antiphonos, triodion, kanon, oktoechos, prologos, stichos, akathistos*, staly se brzy majetkem církve slovanské a zůstaly v ní podnes (srov. Brückner, *Historja Literatury rosyjskiej*, Lvov 1922, sv. I., str. 23-28). Ony texty, opatřené takovými názvy, byly zpívány popy, jáhny a kostelními sbory; někdy též recitovány.

Tvrdili jsme, že řecký vzor „Bogurodzicy“ jest nutno zařadit do poslední fáze hymnodie „byzantské“, do školy kalabrijsko-kampaňské, že spíše tudý se k nám ona píseň dostala, ne přes církev slovanskou. V každém případě nemožno přehlížet, že slovník té písně po stránce theologické jest opřen o jazyk církevně slovanský, při čemž i to nemusí býti okolností malé váhy, že přídomek sv. Jana zní ne tak, jaký by mohl býti v prvním období církevní slovanštiny (*Kapata — „Kupato“*), ale tak, jak se ustálil pod vlivem moravským (*Krsciciel*, zjednodušeně *Krzciciel*, církevně *Krestitel*, český *Křtiteř*). V Čechách trvala tradice slovanského obřadu velmi dlouho a dílo sv. Metoděje bylo po mnoho století v živé paměti. S tím obřadem, jak tvrdí nejnovější badatelé, se za svého mládí setkal i sv. Vojtěch (srov. dr. W. Brzeskiej *Św. Wojciech*, Poznań 1934) a byl mu i nakloněn. Příčina soudů opačných byla velmi pozdější církevně-ruská, již pravoslavná, legenda o sv. Cyrilu: „Žiwot i żizn i podwizi iże w świętych otca naszego Koństantina filosafo“, napsaná od nedosti vzdělaného jáhna Samuela z Dubkova roku 1494; píše: V dni Michajla carja i Iriny blagowjernyje poslan byst filosof Konstantin w Morawę... i tam szed

izuczi Moravai Lechi i Czechu... Potom že mnogym djelom minuvszim i priszed Vöjtiech v Moravü i v Czechü i Lechi, razruszi vjerü pravujuü... i latin-skujü gramotü i vjerü postavü. Toto jest véc plná chronologických i věcných bludü, jimž se právem vysmál již Bielowski; stačí připomenouti, že o nic se neopírá zpráva o obrácení Lechü (t. j. Polákü) sv. Cyrilem a že v IX. stol. nebylo ještě schisma mezi církví západní a východní. A připojují, že celý ten text vypadá jako doslovný překlad z jazyka cizího, patrně řeckého, v němž onen jáhen uvádí i názvy. V každém případě však nezasluhuje víry. Jest však divno, že prof. Brückner, který ve své znamenité *Historji Literatury rosyjskiej* tak pranýřuje nevzdělanost a úzký obzor ruského duchovenstva za středověku a všude varuje před pozdějšími tradicemi o sv. Vojtěchu, poněkud věří oné nejasné poznámce Samuela, když píše o sv. Vojtěchu (*Lit. religijna w Polsce sredniow.* I. 156): „Představitel katolické Církev, nečinící žádné kompromisy s okolím, velmi horlivý latiník, přicházející do rozporu s živlem národním.“ Na první pohled jsou tu aspoň dvě chyby. Za prvé: sv. Vojtěch vůbec nebyl „nesmiřitelný latiník“, když k jeho nejmilejším přátelům náleželi Řekové, když vstoupil do noviciatu u mnichů řeckých, východního obřadu, když člověkem, který měl na něj tak veliký vliv, byl vlastně archimandrita řecký, milovník a šířitel onoho obřadu, sv. Nil. Dále, církev katolická vůbec nepřekáží příslušnosti k jakémukoliv z obřadů katolických; vždyt i dnes jest jich několik, a v dávných dobách jich bylo ještě více. V X. století nebylo ještě v Církví schisma (separatistické snahy Focia byly přechodněa nedotýkaly se vůbec věcí dogmatických) a nemluvilo se o „dvou vírácích“; naopak, nikdy se tak úzce nestýkal obřad řecký s latinským, jako když řecký byl domovem v tolika místech Italie, ba dokonce i v některých čtvrtích Říma, a naopak zase, když se v Konstantinopoli některé části liturgie řecké četli latinsky... V Římě, v kostele sv. Klimenta byly uloženy ostatky sv. Cyrila-Konstantina, kterého jáhen dubkovský poněkud mylně nazývá učitelem Moravanů, ačkoliv apoštolskou práci na Moravě prováděl Metoděj. Řím udržuje živé styky s obráceným Vladimírem Kyjevským. A právě za přítomnosti sv. Vojtěcha v Římě roku 991, jsou papežští vyslanci v Kyjevě „przyjęci z miłością i czcią“ a o rok nebo dva později (Nestor IX, 64-65) jsou v Římě vyslanci Vladimírovi (N. de Baumgarten, *Chronologie ecclésiastique des terres russes du X. au XIII. siècle*, Řím, 1930), takže jest možno i připustit, že tlumočnickem prostředníkem byl biskup Vojtěch, u papeže tak oblíbený a znající dobře latinu i jazyky slovanské. Taková vzájemná poselství se opakovala ještě dvakrát, již po smrti sv. Vojtěcha, v roce 1000 a 1001 (Nestor IX. 68).

Boj proti obřadu slovanskému byl jen tam, kde byli biskupy Němci. Mimo to, jak tvrdí Dětmar (III. 5.) *Sclavonicae ritu familiae* bylo to na územích, podléhajících těm biskupům, severně Čech a západně od Polska. A i na to území musíme vkročit, již proto, že z něho v X. století máme určitou zprávu o náboženské písni napsané jazykem slovanským, dokonce i zpřizněnou s naší „Bogurodzicí“. Ona povstala na nejkrajnějším západu Slovanstva, v kraji, přiléhajícím bezprostředně k tehdejšímu státu čes-

kému. Zprávu o tom nám zachoval biskup merzeburský, odchovanec školy Oteryka z Magdeburgu, pravděpodobně kolega a jistě známý sv. Vojtěcha. Jeho relace byla otištěna v Mon. Pol. Bielovského (sv. I., 249 až 250) a nejednou se o ní zmínili – právě v souvislosti s Bogurodžicí – někteří badatelé polští, jako Nehring a prof. Brückner, ale téměř všichni citovali ji jen mimochodem, letmo, napolo z paměti, čímž změnili některá fakta. Považují proto za věc důležitou podat celou relaci v úplném a správném znění:

Placet etiam mihi hoc adnectere, quod Boso, antecessor meus, a praefato imperatore (scil. Otone I.) constitutus, curam sibi commissam annum unum et menses decem ac dies tres regens, in patria obiit Bavaria Calendas Novembris sepultusque est in Merseburg, in ecclesia sancti Johannis Baptistae, coram summo altari. Qui in monasterio Christi martiris Emmerammi . . . monachus conversatione nutritus est . . . et quia in oriente innumeram Christo plebem praedicacione et baptismate vendicavit, imperatori placuit electionemque de tribus constituendis episcopatibus ei dedit: Misnensis, Citicensis atque Merseburgensis. Prae his omnibus, eo quod pacifica erat, Merseburgiensem ab Augusto caesare exposcens ecclesiam, quamdiu vixit, studiose eandem rexit. Hic ut sibi commissos eo facilius instrueret, Slavonica scripsit verba, et eos Kyrie eleison cantare rogavit, exponens eis huius utilitatem. Qui recordes hoc in malum irrisorie mutabant: „Ukrivolsza“, quod nostra lingua dicitur: „Aeleri stat in fructum“ dicentes: „Sic locutus est Boso“, cum ille aliter dixerit.

Brückner (Lit. relig. w Polsce řdn. I. 159) podal děj způsobem následujícím: „Neodstrašovalo duchovenstvo, že obráčení . . . parodovali slova pro ně nesrozumitelná; tak n. př. Slované – Srbové mezi (Labí a Sálou) vysmívali se v IX. stol. německému knězi Bosonovi, který je učil *Kyrie eleison*, tvrdíce, že Boson vyslovoval u *Kri* (u keře) *wolsza* (olše) a tak je učil mluvit.“

Zde lze snadno ukázat nepřesnosti. Nedbajíce na zmínku o století IX. místo X. (což může být chyba tisku), musíme upozornit, že Boson byl nejen knězem, ale i biskupem, a to v diecesi sousedící s Čechami, že učil své poddané ne mluvě, ale zpěvu *Kyrie eleison*, dokonce jakýmsi slovům slovanským, samozřejmě nábožným, která sám v *slovanském* jazyku napsal, *slavonica verba*. Za třetí mám vážné pochybnosti, zda ona parodie *Ukrivolsza* značí tolik co „ve kři olša“, což by ovšem bylo zcela beze smyslu a neodpovídalo by ani situaci, v níž vznikla, ani textu Dětarově. Onu interpretaci opakoval Brückner po Bielovském, ale oba nedali pozor na vysvětlení samého kronikáře, co to znamená: *Aeleri stat in fructum*? Text je zde jistě porušen (bohužel, neměl jsem možnost prohlédnout jeho varianty). Výraz *aelere* jsem nenašel v žádném slovníku, tedy připošтім, že jest to chybná transkripce místo *abdere* nebo *abdi*, nebo něčeho podobného; v každém případě bylo zde sloveso označující pohyb, *verbum movendi*, neboť potom následuje *in s akkusativem* (*fructum*). Mnohem pravděpodobnější než interpretace Bielovského a Brücknera jest interpretace P. A. Wyrzykowského (Geneza „Bogurodžicy“, str. 10.) *skryj se v lese* nebo *ukryj v olše* – ale to jen pokud jde o smysl, ne o znění. *Abdere stat* (*praestat*?) *in fructum* – to by v řeči Slovanů od Merseburgu mohlo spíše zníti: *ukryi w olsza*, (*ukryj w olše*), *ukryje w olsza* (*ukryvá v olše*), zvláště když —a— bývalo někdy i v pozdější době ob-

vyklou transkripcí slovanského —a—, jež se na tom místě vzhledem na původní koncovku passiva slovanské A- deklinace může předpokládat. Jsem hotov jíti ještě dále a čistí text ve znění ještě podobnějším ke *Kyrie eleison*, a to: (*u*) *kryje w elsza (jelsza)*, bereme-li v úvahu starodávné fonetické slovanské: *oleú-jeleú, olej-jelej, jeden-odin, ozyrna-jezyna ad.*

Umyslně jsem se zdržel u tohoto textu, neboť nám objasňuje další osudy slovanského vzývání *Kyrie eleison*, jež se v Bogurodzici nalézá dvakrát. Jestliže již za času Bosona měli Slované snahu si ono vzývání přivlastnit, tedy i později se podobné snahy vyskytly. Slované již v X. století — podle vlastních zásad fonetických — nahradili „s“ písmenou „sz“ (vliv předcházejícího „i“, jako: *paraliz z paralisis*) a místo vysloveného „on“ „a“. Později se z řeckého vzývání stalo *Kirlesza*, z toho máme brzy v Čechách — jak Kosmas poznamenal — *kirlešu* (kierlessu), potom *Krleš*, od něhož pochází i polské *kierlesz*.

V Bogurodzici máme však formu původní: *Kyrie eleison*. O čem to svědčí? Snad o tom, že autor Bogurodzici byl učenější než jiní skladatelé, větší znalec jazyka řeckého? Spíše již o tom, že text písně vznikl tehdy, kdy ještě řecký tvar stálým užíváním porušen nebyl. Proč však jej neporusili lidé prostí, kteří po tolik století Bogurodzici zpívali? Nemohli, neboť jim bránil nejen posvátný charakter oné písně, ale i melodie, která v onom místě vyžadovala slovo šesti- až sedmislabičné, ne dvojslabičné. Z toho lze též usuzovati, že melodie vznikla současně se slovy písně, snad dokonce i dříve.

Bohu žel, velmi málo známe řeč vyhynulých Slovanů z okolí Magdeburgu a Merseburgu, abychom mohli vyvoditi i jiné závěry z písně Bosonovy, n. př. zda se jazykově přibližovala více řeči české nebo polské, písní „Hospodine pomiluj ny“ nebo „Bogurodzici“. Konečně kroniky a i jiné současné prameny vůbec neužívají termínů: „řeč česká“, „řeč polská“ — nýbrž znají jediný výraz: „řeč slovanská“.

V mnohem pozdější legendě o sv. Vojtěchu (snad ze XIII. nebo XIV. století) jest zaznamenáno, že Poláci, či lépe Mazurové (neboť „Poláky“ se tehdy nazývali jen ti z Velkopolska) vysmívali se řeči apoštola Slovanů, který se jich ptal na cestu do Hnězda; ona legenda protkaná zázraky (posměváci ztratí řeč a zase ji získají přímluvou sv. Vojtěcha, který vidí jejich zkroušenost) a připomínající též některá místa Písma sv. (n. př. II. REG. 2), jest pro některé literární historiky důkazem, že sv. Vojtěch nemohl napsati Bogurodzici, že prý český jazyk se „velice“ lišil od polštiny. Že byly rozdíly, nezapírám, v každém případě nebyly však příliš veliké, když ještě dnes, tisíc let po sv. Vojtěchu, Polák bez obtíží porozumí Čechu a Čech Poláku, tehdy se ještě lépe mohli domluvit, když nejen podle oné legendy, ale i podle jiných věrohodných pramenů mívál sv. Vojtěch kázání k lidu polskému. Veliké schopnosti linguistické u sv. Vojtěcha, o nichž s obdivem píše jeho první biografové, umožnili mu rychlé zvládnutí polštiny. Čechem byl přece i bratr Vojtěchův, Gaudentius-Radim a nepřekáželo mu to býti polským arcibiskupem, což jest přece spojeno

s povinností kázati k polskému lidu. Že Bogurodzica – jako konečně celá hymnografie řecká i latinská, která z ní vyrostla – měla podklad homiletický, o tom jsme mluvili. A mohli-li Boson, Němec, který se naučil řeči slovanské, složit slovanskou píseň, bylo by to těžší pro sv. Vojtěcha, který byl Slovan rodem, snad měl i trochu krve polské (Slavníkovci měli s Polskem časté styky) a vyznal se dobře ve veršování i hudbě? Že v polštině sv. Vojtěcha nebyly čechismy, to ovšem tvrdit nemůžeme. Že našli čechismy i v Bogurodzici a na tom faktu vystavěli různé hypotézy, většinou popírající autorství sv. Vojtěcha (Czacki, Nehring, Brückner), o tom jest dosti známo, tím se zabývatí nebudeme a necháme nezodpověděny otázky, zda stawiena, zwolena, napetú, zbożny jsou původní současné výrazy polské či jest na nich patrný i vliv český.

Ale příliš smělým by bylo tvrzení, že „Bogurodzica“ jest jen přepracováním písně Bosonovy, nebo že povstala pod jejím vlivem. Není-li sv. Vojtěch bezprostředním autorem Bogurodzici, pak píseň vyšla nepochybně z jeho inspirace, z okruhu jeho snah, práce a lásky. Není třeba jíti až tak daleko jako P. Apolinary Knothe, který v Przeglądzie Katolickim v r. 1884 (str. 362) myslil, že: „snad v těch nevlidných tónech se odráží tesknota misionáře, který opustil vlast. snad se tam ozývá předtucha blízké mučednické smrti. Jest to nápěv jakoby z jiného světa, k žádnému dnešnímu nepodobný.“ Žádnou lyriku a žádný osobní nápěv v Bogurodzici nevidím. Zdůraznil jsem několikrát její přísný, dogmatický, skoro katechismový tón, a proto bych byl spíše ochoten pokládati ji jako některých badatelů přede mnou – za modlitbu před anebo po kázání, za jakési *credo* či stručnou věrouku pro věřící. Ale ani na tom bych neústupně nestál. Nejraději bych se připojil k mínění P. Wyrzykowského: „Kdož ví, zda Bogurodzica není v Polsku prostě ideovým a časovým předchůdcem pozdravení andělského.“ Již několikrát jsem upozornil, že první verš Bogurodzice jest téměř doslovným překladem začátku zdrávasu podle hodiněk řeckých a basilíánských, jak jsou dodnes zpívány v kampanšském klášteře sv. Nila v Grottaferrata. Správně zdůrazňuje citovaný již P. Knothe, že nejstarší text Bogurodzice, pokud jej známe, jest starší než nejstarší známý text – polského otcenaše.

Prvním biskupem v Hnězdně byl Jordán, Němec, který nemohl příliš intenzivně svůj lid obracet. Po Jordánovi prvním biskupem hnězdenským, který se mohl se svým lidem dohovoreti slovansky, byl bratr sv. Vojtěcha, Radim, mající též latinské jméno Gaudentius (*gaudens – radim – part. praes.*), druh na jeho cestách vlášských, v řeholi na Aventině, na dvoře v Mohuči, na cestě do Polska a konečně též jeden z několika svědků jeho mučednické smrti; mimo to přítel císaře Otty a člověk nepochybně vzdělaný, i kdybychom popřeli jeho autorství onoho životopisu, který jest některými připisován Janovi Canapari (nebo „kanapariovi“, neboť byla též taková hodnost v řeholi), nebo dokonce papeži Silvestrovi. Bylo by možno i jemu připsat autorství Bogurodzici, když i on znal liturgické zpěvy řecké a jako arcipastýř Poláků musel ovládat dobře i jejich řeč. V každém případě v Hnězdně, u hrobu sv. Vojtěcha, píseň Bogurodzica

měla největším počtem dokumentů zaručenou tradici. A mezi dokumenty započítal bych i ten, o kterém se zmiňuje primas Łaski v „Statutech“. Že se ten dokument nezachoval, nedokazuje ještě, že neexistoval, nebo že Łaski lhal. Nezachovaly se ani ony soudní záznamy, o nichž mluví Zuszyński — konečně, nemají ani slova o písni Bogurodzica — a přece na nich vybudovány celé hypotézy, přisuzující autorství písně lidem, kterým se o psaní veršů ani nezdálo, tím méně o překladu řeckých modliteb. Jde-li o ztracené prameny, chci věřit spíše takovým, jež jsou podepřeny autoritou nejvyššího polského hodnostáře a náleží do úředního archivu, než takovým, o nichž jakýsi štourač zanechal jen povrchní zmínku, nevypisující ani znění ani hodnotu dokumentu, a na něž se sám dívá dosti skepticky: „Ale jaké by to byly písně? A která z nich změněna a opravena se zachovala po naše časy, *to se neví* . . .“ (Zuszyński: *Dykcyjonarz*, 1820.) K tomu bylo třeba velmi mnoho fantasmie, aby se z takových slov vysoukal závěr, že v klášteře se zpívala „Bogurodzica“, nebo že tam dokonce povstala . . .

Před právou Łaskeho byla Bogurodzica u Długosze i u jiných zvána *carmen patrium*. Nehring (*Studjalit.*, 1884, 10), třebas by rád vznik písně posunul do doby nejpozdější, přece spravedlivě podotýká, že výraz *patrium carmen* se vyskytuje u Długosza již v r. 1208, avšak bez udání titulu, a že tedy předčasné byly závěry Chwalczewského, jako by Poláci, když u Haliče z bythwy wraczaly, wyodacz z soba yentze, bogarodzycze spiewayacz. Lépe jest však obrátiti svou pozornost na kázání, jež cituje Brückner, přepsané r. 1462 rukou Vojtěcha ze Zukova kde jest zmínka o tom, že Bogurodzicu již dávno „sležíli naši otcové“. A komu u křesťanů náleží titul „našich otců“, doslovně přejatý z řeckého názvosloví *hoi en hagiois patéres hemôn*, to ví každý, kdo aspoň jednou měl v rukou řeckou patrologii Migneho. Vztahuje se především na t. zv. Otce církevní, a zase především na ty, kteří jsou prohlášeni za svaté. Takovými našimi otci — *patéres hemôn* — jsou též tvůrci liturgie řecké, sv. Basíl a sv. Jan Zlatoústý.

Podobně nazývání i ti, kteří šířili křesťanství v krajích právě obrácených. Jestliže někdo nechce věřit, že by v XV. stol. vzpomínali ještě na vlastní pramen Bogurodzice — t. j. na sv. Jana Zlatoústého, Basila nebo Nila mladšího — pak zůstává jen ta druhá, a v tomto případě jediná již možnost, že v době Jagelly a jeho synů bylo připsáno autorství písně prvním apoštolům Polska, tedy sv. Vojtěchovi, Radimovi nebo pěti poustevníkům z řádu sv. Romualda. Konečně osoba autora hraje zde menší roli než prostředí, a to jest, domnívám se, touto prací určeno. Prostředím jest onen kruh lidí, jehož hlavou a vůdčím světlem byl sv. Vojtěch.

Adolf Gajdoš

VZKRÍŠENÍ

Vzduch byl nabit touhou tisíců, kteří stáli proti sobě jako nepřátelé.

Již po čtvrté se vracelo jaro.

Již po čtvrté všichni doufali v holubici, která vzlétne nad sočskou frontou se zelenou ratolesí v zobáčku.

Tam doma, kdesi v českých zemích, bloudily po stráních jehnědy s připravenými dlaněmi na uvítanou, posypány stříbrnými světýlky pupenců.

Zdálo se, jako by v tomto předjaří nebesa slzela radostí.

Bílé, dlouhé silnice, po nichž pochodovaly setniny zneprátelených armád, podávaly si na rozcestích zaprášené ruce k smíření.

Přišel pašijový týden.

Spočátku byl světlý a jasný jako bílá hostie. Avšak ležel na ní smutný bolestný Veliký pátek.

Od rána byl smuten Kristus, bičovaný a tupený vojáky na Soči. Nebe se zatáhlo těžkou oponou mlhy.

Všichni jsme byli přepadeni nevýslovnou tísní.

Tisíce srdcí kráčel v té chvíli v průvodu žoldněfů Kristus k Pontskému Pilátovi.

A zároveň jsme pociťovali, že krvežíznivá smečka židovských spekulantů a modloslužebníků obludy zlata řvala nad vojáky sočského úseku, zasvěceného zkáze, ortel smrti.

Těžká mlha chrámová se náhle onoho Velkého pátku roztrhla, zavěšující cáry šedých mlhovin na strmých skaliskách.

Dělostřelecká palba začala akt ukřižování těchto tisíců.

Hřeby nenávisti byly vraženy do zdravých těl lidstva.

S kříže volal Umírající: Žízním!

A k pití podáván ocet záští, smísen se žlučí pýchy, sodomství a zhýralství.

A na to –

Kristus – člověk byl dán do hrobu a u vchodu postavena opilá stráž.

Vladaři Evropy jen rozpačitě vyměňovali diplomaticky úsilné obžalovací spisy, vzájemně se obviňující.

Ostřelování našich posic bylo příšerné.

Teprve na Bílou sobotu rozkvetla znovu nebesa a nepřítel zastavil útok.

S několika muži jsme zjišťovali účinky nepřátelské střelby na naše základy, když v tom padla rána z pušky.

Nepřítel – starý, šedivý Ital – patrně se opozdil a když nás zhlédl, prchal před námi.

Při klopytnutí vystřelil. Třesa se na celém těle, zvedal ruce. Ale v tom již padly dvě rány z naší strany, děravějice na štěstí jen čepici našeho nepřítele.

A. HRABAL: KRISTUS NA HOŘE OLIVETSKÉ

Stáls vytřeštěnýma očima. Jaké myšlenky projely v těchto okamžicích jeho mozem? Smrt před ním stála na dosah ruky.

Smrt ho již poznamenala.

Zastavit oheň! zavelel jsem.

Podal jsem starci ruku a pokynul mu, aby odešel ke svým. V té chvíli zahlaholil zvon na kostelíku polo zbořeně vesnice, kde se odbývala slavnost vzkříšení.

Kristus vstal z mrtvých a vstoupil do našich srdcí.

Anděl, odvalivší hrobový kámen, letěl kolem nás, dotýkaje se perutěmi svých bělostných křídel našich tváří.

Erika Spann-Rheinsch, přel. O. F. Babler

U SILNICE DO MODŘIC

*Vylesán v kámen drží
tam svatý Nepomuk
v náručí se soucilem
Krista na kříži sbitém,
pro nějž snes' tolik muk.*

*Nese jej jako matka
dět'álko milené;
hlavu kloní tak vřele
k obrazu Spasitele,
jak když se ze sna hme.*

*Drží jej v prstech štíhlých
jak loutnu lehounce,
jako by ruce hrály
dítěti z rajských dálí
chvalozpěv bez konce.*

*A ptáčci v širých polích
v přeletu nestálém,
když slyší hlas ten z dálí,
slétnou, by naslouchali,
na jeho roucha lem.*

KRÁVA

Na hubeňoučké pastvě trávil kráva svůj jednotvárný život.

Za melodického cinkání svého zvonku musela celý den pobíhat, aby vytrhala sporé traviny a bylinky ze zatvrdlé hroudy a když přežvykující odpočívala, přemýšlela o námáhách živobyť.

Jednoho dne přiblížil se k ní neznámý, dvounohý živočich. Vypadal jinak než pastucha, vše na něm bylo pěkné a čisté a hladké a zaváněl líbezným pachem. Cizinec poklepával krávu blahosklonně na hřbet, zahleděl se vlídně do jejích bezvýznamně vypoulených očí a vsunul jí do tlamy krajíc skvostně chutnajícího chleba. Tu zaradovala se kráva a napjatě přemýšlela, kdo by asi byl tento dobrodinec.

A ejhle, cizinec přicházel nyní každodenně a po každé přinášel s sebou nějaký pamlsk. A po každé zastavil se vzdáleněji a vzdáleněji od krávy, ba konečně posadil se s obličejem odvráceným do trávy a tvářil se, jako by krávu nepozoroval. Ale tato poznala ho podle chůze a když ji zavolal, podle hlasu, přiklusala radostně a prohledávala tlamou zezadu kabát a kapsy cizince, jakmile se nevytasil ihned se svým dárkem.

Krávě zračil se život nyní v nejrůzovějších barvách. Měla teď něco, nač se mohla po celý den těšiti a s netrpělivostí očekávala každého jitra svého nového přítele. Přece jen byli ještě dobří a milosrdní tvorové; jak šlechetné srdce musel mít tento cizinec, že tak nezištně vystupoval denně na pastvisko, aby prokázal ubohé, osamocené krávě nějaké dobrodiní a jak čtveračivě si při tom pohrával, stavě se vždy, jako by ani k vůli ní nepřicházel.

Jednoho dne nebyla by kráva svého dobrodince skoro ani poznala. Vypadal nyní právě jako pastucha, byl rovněž zahalen v takové cáry. Stálo jich tam ještě víc dokola a rozkládali a mluvili jeden přes druhého. Ale kráva poznala svého přítele, který se opět posadil odvrácen, ihned po hlase. Přiklusala a kolem zavládlo ticho. A tentokráte musela obzvláště dlouho hledati a prohrabovati všechny kapsy a celý šat; zato však našla něco zvlášt dobrého a vděčně lízala ruce.

A tím se vše končilo. Cizinec se nikdy víc neukázal...

Pastvisko bylo pusté a osamocené, jako předtím.

Krávy zmocnil se světobol i počala přežvykovati jednu a tutěž myšlenku: proč byl jen ten cizinec tak dobrým ke mně a proč najednou nepřichází více? Vždyť jsem mu nic zlého neudělala?

Nevěděla krávka, že nedobrovolně byla zneužita k filmování. Že jí lichotili, dokud něco od ní chtěli, a že na ni zapomněli v okamžiku, když jí více nepotřebovali.

Ano, ano, mudrovala kráva, tak to chodí s námi, bezbrannými zvířaty. Mezi lidmi, mezi lidmi bylo by něco takového nemožné!

Tak si to myslela. Protože to byla kráva.

Adolf Gajdoš

DVĚ LYRICKÉ PRÓZY

O KRÁSNÉ SMRTI

Někdo vstal a otevřel okno ložnice.

Chladný vzduch, nasycený prvním mrazem listopadové noci, zavanul.

Odněkud zdáli zazněl hlas kostelního zvonku, který jindy se zastavuje daleko za zahradami, ale dnes letí jako pírkó, hnané závanem větru vzduchem, který očistil mráz.

Vstávám, neboť již odešla noc a její hvězdy zhasly.

Hledím z okna.

Podé mnou leží bílé střechy. Jako závoj mrtvé nevěsty.

A zahrada, která ještě včera byla v květu, leží v rakvi.

Desky rakve jsou čtyři tyčkové ploty, oddělující sousední domy.

Zahrada nenadále dokončila své pozemské poslání.

Šarlatové, šafránové, liliové bílé a sametové tmavé jiřiny jsou mrtvy.

Sklopily své mladistvé tváře, po nichž kanou slzy rosy.

Karminové růže keřů visí s otevřenými, zmodralými rty na skleslých výhoncích, které spálil mráz.

Šla tudy nocí smrt, šlo tudy umírání, ale bylo to umírání krásy, která se rozplynula v podzimním větru.

Je slyšet ještě, jak podzimní vítr roznáší ozvěnu noční tragedie.

Zdá se, že zahradami šla milostivá Panna, na jejíž počest posypaly větry chomáči červenožlutého listí, setřeseného se stromů, všechny pěšinky, aby Její šlépěje neznečistila hlína.

A na Její počest pívá ještě kdesi daleko za kopci malý kostelní zvonek svou ranní píseň.

Ave Maria.

PTAČÍ ŘEČ

Skřivánčí samička, sedící na houpaté větévce akátu, má broky proražené křídélko a útlá prsíčka z flobertky člověka, stojícího nedaleko stromu.

„Smrtelně jsi mne zranil pro šílenství, které nazýváš zábavou. Jak pošetilí jste, vy lidé.

Strhnete do nevinného ptactva, které vám neučinilo nic zlého. Jste hrubí, ač tvrdíte, že jste lidmi civilisace.

Zabijíte myšku, která vám přeběhla přes cestu, hledíc na vás vystrašenýma hnědýma očkami. Zabijíte toho nepatrného tvora tak necitelně, tak jak budete jednoho dne sami zabiti i vy lidmi, které budou nazývatí vašimi nepřáteli.

Brousíte meče, jimiž budete zahlazeni.

Umírám, neboť jsem viděla dosti krásy, o níž nemáte tušení, vy lidé kultury, kteří uléháte k smrti unaveni po celodenním lopocení v dílnách,

kancelářích, na cvičištích, vy zhýralci barů a modloslužebníci peněz.

Ráno vstáváte se zasmušilými tvářemi a kletbami, plni starosti, čím se budete odívatí, co budete jísti a kde budete příští noci spáti.

Ubohý člověče, nejubožší ve své domýšlivosti, oč jsem šťastnější: ráno vzlétám do výšin, jichž krás nebeských tvé oko nespátřilo a jichž si vymoženost techniky do skonání světa nepřivlastní.

Té blaženosti, kterou dal Stvořitel nám, kteří Mu v denních modlitbách v nedozírném azuru díky vzdáváme!

Síly mne opouštějí.

Za chvíli spadnu s větve, o niž se opírám.

Ty, člověče této doby, odnes skřivánčí tělíčko, abys je preparoval pro přírodopisné sbírky nových, přicházejících lidí.“

Jan Rejsa z Kolkovic

PÍSEŇ NÁMOŘNÍKŮ

*Když hledíme do mořských prohlubní,
co s bouří o závod ubíhá život dní,
nám s výše pomoz, Panno Maria!*

*Jak pekla jícen otvírá se vír,
to slabé duše naše prosí o tvůj smír,
smiluj se v nebi, Panno Maria!*

*Jsme všichni děti hříchu propadlé,
v tomto naši bídý smulném divadle
nás ochraň, čistá, Panno Maria!*

*Necht provazy na stěžních praskají
a dábla vmuknutí nás vichrem laskají,
buď s námi, svatá, Panno Maria!*

*Buď s námi, ochraňuj nás milostí,
přímľuva tvoje hrůzu světa vyhostí,
ó hvězdo mořská, Panno Maria!*

PAMIATKY CIRKEVNÉHO UMENIA NA SLOVENSKU

Najstaršími a preto veľmi významnými umeleckými pamiatkami sú objekty architektúry. Vieme dobre, že známkou veľkoleposti a poprednosti národov nie sú len folianty dejepisu, ale najmä ich monumentálne diela, pamätné umelecké tvorby, ktoré, hoci aj nemé, preca slúžia histórii za výborný prameň. A nedá sa poprieť, že medzi umeniami bolo staviteľstvo všade a vždy ojedinelým z tých činiteľov, ktorými národy obsadenú zem civilisovaly a tvorily z nej novú svoju vlasť. V minulosti slovenského národa prechádzajú dlhšie doby — ako to bolo viac menej u všetkých národov — bez toho žeby zostalo nejakých dejepisných záznamov, kým z tej istej doby umelecké tvorby poukazujú na výšku úroveň vtedajšej akej takej vzdelanosti.

V človekovi žije božská idea krásna; a túto chce ľudstvo vyjadriť umením. Ale to najvznešenejšie v ľudstve: náboženstvo bolo za všetkých dôb všeobecným účinným buditeľom umenia. Naozaj, umeniu pripravila bohoslužobná potreba široké pole i na Slovensku. A preto cieľom týchto riadkov je: ukázať stručne a pokiaľ možno jadrne na historický obraz výtvarného cirkevného umenia na Slovensku.

Nezabudnime, že umenie zhmotňuje určitú ideu v rozličných dobách rozlične. Nás bude pravdaže predovšetkým zaujímať, čo symbolizoval, akú myšlienku vyjadroval kostol v rozličných dobách. V starších dobách sústreďovalo sa umelecké tvorenie len na cirkevné budovy. Kostol bol vždy, ale ešte aj teraz je v očiach ľudí čosi vyvýšenejšieho, než na pr. kaštiele, zámky a ostatné profánne budovy a monumenta. Keď pozorujeme zovňajšok monumentálnych chrámov na Slovensku, zbadáme hneď, že je zväčša holý, jednoduchý, je bez všetkej ornamentiky a preto snáď tak málo láka k sebe, až na niekoľko nepatrných výnimôk. Arkády sú veľmi zriedkavé a len pár portálov je vysokoumeleckých a skvostne vyzdobených, na pr. v Košiciach katedrála a čiastočne i farský kostol v Kremnici, alebo kostol vo sv. Beňadiku pri Hrone. Tieto portály sú veľmi podobné portálom na amienskej a rheimskej katedrále. Ale, ako sme spomenuli, zväčša zovňajšok chrámov na Slovensku je holý a prostý. Preto upreme svoju pozornosť na vnútrajšiu výzdobu. A tu je treba k lepšiemu pochopeniu vnútornej tvorby kostolov uviesť z dejín prekážky, ktoré stávaly sa do cesty vývoju cirkevného umenia a tak zabraňovali mu pravý postup. Jedná najväčších príčin a prekážok je to, že s udalosťami, aké vyvolala na Slovensku bitka pri Moháči, zaniklo všetko, čo bolo cenné a krajina stala sa iba veľkým hrobitovom; veľá vznešených snáh tam naraz zahynulo; život zatíchol a nastaly také utrpenia, z ktorých sa celé generácie nevedely už viac spamätať. Duch umelecký načisto zdrevenel. Turecká

nadvláda a ešte viac stále boje urobily koniec umeleckým snahám, ba aj tie pamiatky, čo jestvovaly, väčšinou upadly alebo úplne zanikly. Týmto strašným úderom, ktorý zachytil Slovensko, začala vlastne doba hrozného úpadku, a túto značne zväčšil a priostril ešte aj náboženský rozkol šírením sa protestantizmu. Jedno ako i druhé bolo samo v sebe prevetkým nešťastím pre cirkevné umenie v kraji slovenskom a na okolí. Slovensko navštívené úderami tak krutého osudu ťažko zastonalo nadhlo. Husitizmus zničil tiež hodne ovocia a práce cez storočia pokojne prevádzanej a reformacia znamenala pre cirkevné umenie to isté, čo husitské plienenie. Rozdiel bol len v tom, že protestantizmus bol celoeurópskym pohybom, zatiaľ čo husitizmus bol iba osamoteným zjavom ohrožujúcim kraje Čech, Moravy a Slovenska. Toto všetko musíme mať na myslí, keď obdivujeme stavby slovenských kostolov a pri tom prideme na značné defekty, či už vo vonkajšej forme, alebo v umeleckej vnútornej výzdobe.

A teraz k veci. V dobe XIII. a XIV. storočia vyjadruje nám kostol všeobecne mohutné sústredenie myslí k nebu, vznešenú túžbu vletieť do náručia nebies. V XV. a XVI. storočí vzrástala sa táto myšlienka pri kostolných stavbách v majestátnosť. V XVII. storočí naznačuje zasa tvar kostola, zvlášť ale vnútrajšok náboženskú rozčítanosť a pri tom akúsi nesmelosť. Tomuto umeleckému prúdu neušlo ani Slovensko. Ale na Slovensku všeobecne prevláda gotika. Gotický štýl, ktorý vznikol vo Francúzsku okolo roku 1140. prešiel do Nemecka už asi roku 1225 a ku končínám Pannonie bol prenesený začiatkom XIV. storočia. A keď sa opýtame, prečo sa uplatnila na Slovensku gotika v tak veľkom rozsahu, tu musíme si položiť ešte otázku: Čím je vlastne kostol? Pravda, príbytkom božím a domom modlitby. Nuž, a tomuto požiadavku najviac priblížila sa gotika so svojím mohutným „sursum corda“. V gotickom chráme duša uberá sa spontánne k výšinám, a preto niet divu, keď cirkevné umenie privlastnilo si gotiku v tak veľkom rozsahu. Barok se svojou plnosťou a renesance so svojou ozrutnosťou musia pred gotikou ustúpiť.

Prvá gotická stavba v hraniciach terajšieho Slovenska je azda sanctuarium u františkanov v Bratislave z roku 1290, no, isto-iste sa to tvrdiť nedá, lebo nápis pod jedným gotickým oknom sanctuaria znie: „Labore Magistri Demetrii lapicidae 1303“; ale rok tento možno čítať i za 1505, pretože je dosť nejasný. Jednotlivé mesta začínajú stavať rad radom až po tomto dátume svoje obdivuhodné gotické tvorby, hoci tieto stavby len pomaly pokračujú, na pr. stavba košického domu trvala až 80 rokov.

*

Okrem dôležitých dát historických poukazujú aj martyrologia a legendy na starodávne cirkevné obce kresťanské v rímskej provincii Pannonii. Tieto organizované kresťanské obce pravdepodobne vznikli už hodne pred príchodom našich slovanských vierozvestov sv. Cyrila a Metoda. Nesmele sa môže tvrdiť, že počiatkom cirkevného umenia na Slovensku bol by snáď nejaký bazilikový štýl, ktorý tvarom nie je ďaleko umenia doby katakomb. Pravda, o tejto dobe, bohužiaľ, nič určitého nevieme,

keďže nám ani neostaly tak predávne stavitel'ské monumenta. Tieto sme nútení hľadať až v neskoršej dobe. A teraz upúta našú pozornosť výtvarná stavba cirkevná postupne tak, ako nám ju historia podáva.

Na konci XI. storočia bol postavený opat. chrám Sv. Beňadika pri Hrone. Túto svätiňu dal postaviť kráľ Gejza I. (brat sv. Ladislava). Panovník postavil ku kostolu aj kláštor na tom istom mieste, kde sa ako údolné knieža slovenské udržiaval. V tomto kláštore plných 450 rokov učili benediktíni pradedov Slovenska čítať a písať, zem obrábať a iným remeslám. Pôvodný chrám bol románskeho štýlu, s okruhlými oknami. Neihoršie bol srúcaný a v XIV. storočí postavený v sluhu gotickom, asi tak ako stojí až podnes. V druhej polovici XII. storočia vznikly domy v Spišskej Kapituli, v Baňskej Štiavnici, v Ipolských Šahách a tiež baptisteriumová kapluka v Skalici. Pravdaže, ťažko je tu vyskúmať a málo kto vedel by rozuzliť spletilosť a skomolenosť historického pragmatizmu. Kultúrne pomery všetkých dôb úzko súvisia s náboženskými a politickými pomermi a práve výskum stavitel'skej historie poukazuje na to, že nejdôležitejšie stopy pamiatkové sú často bez presnej časovej súvislosti. Gotický štýl má na Slovensku hodne pamiatok. Veď už aj v nepatrných mestách, zvlášt' západného kraja, stretávame sa s jeho značnými cirkevnými tvorbami. Ako príklad možno uviesť kostoly v Skalici a v Modre, v Pezinku, v Svätom Jure, v Mariatáli pri Bratislave. Lenže pamiatky gotiky na Slovensku majú skoro všade nejaké defekty. Nie je to preto, že by tento štýl ináč nebol vedel vytvoriť veľa pekného a umeleckého. Keď jednotlivé časti: okná, portály, piliere s umeleckými hlavicami ukazujú naopak vzorky a detaile neobyčajnej umeleckej vyspelosti gotiky na Slovensku; to všetko je stopou tohoto štýlu. Ale nad prekvapujúcim dokonalým portálom bije často do očí zanedbaná fasáda, alebo nedokončená, bohužiaľ, niekedy až zmračená nádherná veža. Alebo keď prejdeme skvostne ozdobenou loďou v štýle barokovom do zmeneného a nedokončeného sanctuaria v štýle gotickom (ako je kostol v Mariatáli), ovláda človeka akási tieseň, cíti, že sa tu niečo stalo, čo sa nemalo stať. Tak sa nám pozdáva, akoby sa medzi tým časom, kým na tieto, čiastky prišiel rad, hmotná sila bola už pominula a preto obratný umelec to ďalšie nákladné podrobné vypracovanie nechal vlastne stáť, alebo zdá sa nám, akoby umelcova schopnosť s umyslom stavitel'a nikdy nebola bývala v rovnom pomere. A skutočne tomu aj tak bolo. Preto tie stinné stránky viac ani nespomenieme. Vážna, ale pravdivá je poznámka shora uvedená, a zdalo by sa, že je na úkor cirkevného umenia výtvarného, keďže pri tej všetkej spomenutia hodnej kráse spolu aj toľko nedokonalosti najdeme v nich. Záverok svätyne ako najobyčajnejšie, utvára sa oktogónou. Ale dosť často vyskytuje sa odklon od tohoto pravidla, že zadná stena je plocha rovná, na pr. kostol v Modre. — Klenba je tvorená čiastočne vo forme hviezdy alebo kríža (Košice, Zvolen, Spišská Kapitula). Na risalitových portáloch je attikova časť zväčša vyzdobená umeleckou rezbárčinou, plastickými reliefmi, ako je to vo Sv. Beňadiku pri Hrone, kde je možno spatriť nádherný portál zo XIV. storočia. Hlavné oltáre, kazateľnice, oltárne obrazy, sochy, malby, chóry, krížne chodby, amphory

a organy atď. popisovať do detailu by vyžadovalo rozmery celej knihy. Stačí poznamenať, že na pr. tabernaculum košického dómu nemá v celej bývalej rakúsko-uherskej monarchii páru. Svätostánok vo Sv. Beňadiku pri Hrone je tiež taký, že sa ťažko dá opísať, na takú cennú vec sa treba pozrieť.

Z dejín možno dobre pozorovať, že Slovensko hoci často bolo v dobe 1600 – 1650 zapletené do náboženských bojov, preca v ňom počalo práve v tejto dobe nové kriesenie omdletého katolickeho života a pritom i výtvarného umenia. Bol to vliv jezuitov, ktorý zdarne pôsobil a tým začal sa nový kultúrny život. Ľud si oblúbil umeleckú nádheru. Súvisí to so slovenskou povahou. Veď dobrý slovenský ľud držal sa vždy hesla: „Pre Boha, za Boha!“ a preto bol hotový i k tým najväčším obeťam. Toto dosvedčuje košická katedrála, ktorá je i v tomto ohľade nejklasickejšou tvorbou. Istotne nemá páru na celom Slovensku. Nie nadarmo sa kedysi hovorilo, že Košice sú „Civitas superioris Hungariae *primaria*“. Toto starobylé mesto, ktoré tak rozlohou ako aj budovami poukazuje na dávnu minulosť, zaslúži si veru túto skvelú skvostne gotickú katedrálu. Pripomením ešte toto, že keď kedysi protestantizmus vo svojej fanatickosti boril sochy, krásne oltáre a ničil ostatne pamiatky náboženského umenia, hlásajúc svoju záľubu na holých múroch svojich modlitebníc, práve vtedy na Slovensku začali jezuiti tvoriť nový, tomuto smeru protivný umelecký štýl barokový. Tento štýl vyznačuje sa bohatosťou svojej formy, plnosťou ozdôb, pestrosťou farieb a mystickým zaplesaním života. Na Slovensku najlepšie reprezentuje barok kostol sv. Alžbety a kostol Uršulíniek v Bratislave, ačkoľvek i v iných mestách ako v Trnave kostol jezuitský, kostol v Zlatých Moravciach atď. barok nie je na poslednom mieste. Vo všeobecných rysoch aspoň toto nech dostačuje za prehľad o umeleckých, zvlášť gotických cirkevných pamiatkach na Slovensku.¹

¹ Koho by zaujímalo podrobnejšie štúdium o cirkevnom umení na Slovensku, najde vhodnú príručku v knihe: Dejiny výtvarného umenia na Slovensku od Wagnera, vyšla v Trnave 1930 v Spolku sv. Vojtecha.

O POLSKU

Jsou jisté věci na tomto světě, které bývají zároveň prudce milovány i prudce nenáviděny. Jsou to přirozené věci vyhraněného charakteru a buď velice dobré, anebo velice špatné. Obyčejně způsobují každému mnoho potíží; a zvláštní potíže těm, kteří se pokoušejí zničit je. Ale nejvíce ze všech potíží způsobují těm, kteří se snaží ignorovati je. Někteří je nenávidí tak šíleně, že dokonce popírají jejich existenci; avšak prázdnota, vzniklá touto negací, uvádí i nadále ty, kdož ji vytvořili, v zoufalství, až se konečně podobají lidem udušeným vacuem. Prohlašují, že to bude věc bezejmenná, a potom neustávají proklínati její jméno. Tento zvláštní příklad se snad nejlépe dá znázorniti na příkladech. Jeden příklad toho je Irsko. Druhý je Polsko.

V prvních deseti minutách po tom, co jsem z vlaku vystoupil na polskou půdu, zaslechl jsem dvě věty: věty, jež udeřily právě na onu strunu, která uvádí jednu polovinu světa v takové nadšení a druhou v zuřivost. Většina lidí na ně ihned nějak reaguje, tak neb onak; považují je za duchaplné a ušlechtilé, anebo by je považovali za výstřední a jalové. Byli jsme uvítáni jakousi eskortou polské kavalerie; jeden z důstojníků pronesl řeč ve francouzštině — velmi pěknou řeč ve velmi dobré francouzštině. V této řeči použil prvního z těchto dvou typických výroků: „Nechci říci hlavní přítel Polska. Bůh je hlavní přítel Polska.“ A později řekl ve chvíli spíše hravé a povídavé: „Konec konců mají jen dva lidé zaměstnání hodné muže: básník a voják u kavalerie.“ Řekl to s humorem a s jemným nevysloveným vývodem: „Ty jsi básník a já voják u kavalerie. Hodíme se tedy k sobě!“ Řekl jsem, kdyby se to doslova uskutečnilo, že by vznikly veliké potíže tím, že by nikdo neměl co jíst, ale jinak že to cítění úplně přijímám za své a souhlasím s ním. Ale vím, že je mnoho lidí, kteří tomu nerozumějí ani tak dalece, že by s tím mohli nesouhlasiti. Vím, že by se mnoho lidí žhavě, ba zuřivě bránilo tomu, viděti v tom třeba jen vtíp. V tomto zvláštním způsobu přehánění, anebo, chcete-li, v tomto zvláštním způsobu vychloubačnosti je něco, co je docela opravdově popuzuje k prudké zlosti. Je to zlost běžná mezi racionalisty, mezi nudnějšími druhem velkých pánů a přihloupejšími druhem veřejných posluhů. Je to jeden z opravdu činných předsudků světa.

Kdyby však všichni tito polští důstojníci byli bývali důstojníky pruskými, kdyby se jejich domýšlivost byla projevovala tím, že by mlčky strkali lidi dolů s chodníku, kdyby jejich obřad místo v dobrém řečnění byl spočíval v tom, že by docela bez řeči stáli v jediné řadě, kdyby se jejich obličej byly podobaly pomalovanému dřevu a jejich hlavy a trupy nebyly bývaly nadmuty ničím jiným než východním větrem pýchy, nebyli by takto vyvolávali takovou kritiku. Byli by ji uchlácholili neurčitým pocitem, že právě takto mají anebo dokonce musejí vypadati vo-

jáci a muži činu. Neříkám, že by se bylo schvalovalo všechno, co by činili; ale bylo by se shledalo, že to odpovídá tomu, co jsou. Nebylo by to nikoho zlobilo, anebo zdálo se mu absurdním, jako by se to bylo zdálo mně, který náležím k druhé polovině lidstva. Ale co lidi zlobí, co se jim zdá absurdním, je představa civilisovaného vojáka, muže, který se nestydí za umění vojenské více než za kterékoli jiné umění, ale který se zajímá také o jiná umění kromě vojenského a zajímá se o ně docela jako umělec. Že by muž v uniformě měl pronášeti řeč, a což je nejhorší, řeč dobrou, zdá se tak komickým, jako představa policajta, skládajícího sonet. Že by slučoval jezdeckého vojáka s básníkem zdá se bezvýznamným, jako by někdo slučoval fezníka s budhistickým mnichem. Jediným historickým slovem, tito lidé nenávidí a vždy nenáviděli jezdecké písně. Nenávidí jezdce, zvláště když píše jezdecké písně. Nenávidí rytíře, je-li zároveň trubadurem, zvláště mluví-li stále o meči i o kytaře. Dovedou pochopit Cromwellovy jezdce, kterak slavnostně zabíjejí lidi v bázni boží, stejně jako dovedou pochopit pruské vojáky, kteří slavnostně zabíjejí lidi v bázni boha války. Ale nemohou snést sloučení vtipu a kultury a společenských mravů s tímto řemeslem zabíjení; zdá se jim to skutečně vyzývavým a zvráceným. Zvláště zvráceným se jim to zdá, připojí-li jezdec ke všem ostatním oslnivým nesrovnalostem ještě tu, že je stejně zbožný jako Cromwellův Ironside. Poslední, co ještě chybělo, je to, že se k jejich zlosti připojí údiv, když muž, jenž hovořil vesele, jako by se to netýkalo nikoho než jezdců a lyríků, řekne s toužou prostotou a veselostí: „Největší přítel naší země je Bůh.“

Tito kritikové obvykle říkají, že jsou popuzeni tímto romantickým typem proto, že vždy selže; tak jsou přirozeně tím více popuzeni, když se velmi často setká se zdarem. Lidé, kteří jsou ochotni prolévat slzy soucitu, když větrné mlýny porazí Dona Quijota, jsou doopravdy podrážděni, když Don Quijote skutečně porazí větrné mlýny. Lidé, kteří jsou připraveni dáti marné požehnání ztracené naději, bývají nikoli nepřirozeně rozmrzelí, shledají-li, že ztracená naděje je poměrně nadějná a naprosto ne ztracena. I nejgeniálnější z těchto realistů, pan Bernard Shaw, by byl trochu pohněván, kdyby měl zvrátiti celou morálku *Zbraní a člověka* a připustiti, že zbraně platily trochu méně a člověk trochu více. Byl by snad poněkud vyveden z rovnováhy, kdyby se slavný dělostřelecký souboj skutečně udál a kdyby sentimentální Sergěj realistického Bluntzschliho rozmetal v kusy. To však je skoro přesně to, co se v moderní Evropě skutečně stalo. To je to, co se stalo na příklad, když praktický Mr. Broadbent zkrachoval na svém druhém Ostrově.

Když Poláci poráželi bolševiky na bitevním poli, bylo to právě to. Byla to stará rytířská tradice bojovatí proti všemu, co je moderní, proti všemu, co je užitkářské, proti všemu, co je mechanické v metodě a materialistické ve filosofii. Byla to marxistická představa, že všechno je nevyhnutelné, která byla porážena křesťanskou představou, že nic není nevyhnutelné — ne, ani to, co už se stalo. Pan Belloc vložil polský ideál do veršů zasvěcených velíků polské svatyni:

Ó Matko pomocná, jsi zlatý Chrám,
jsi pochva meče, ze sloni jsi Hrad.

Nezabývám se zde takovýmito velikými věcmi, ale jen popisuji jeden pohled a jednu zkušenost; a než opustím ony polské jezdce, poznamenám třeba, že jsem měl ještě příležitost viděti je při závodění ve skoku na Concours Hippique; a než toho nechám, zmíním se jen o jedné příhodě, která má v sobě cosi parabolického. Závodní dráha sestávala z obvyklých vysokých překážek, ale byla tam jedna, která byla patrně nového typu a skoro nepřekonatelná. Tak se alespoň zdálo, neboť v té dlouhé řadě podivuhodných jezdců, Francouzů, Poláků a Italů, jeden po druhém selhali při této poslední zkoušce, až se na tyto nezdary hledělo jako na věc samozřejmou. Příhodily se tam ovšem i jiné nehody, které nebyly věci samozřejmou; ani za nejlepších podmínek úspěch při závodech nepřipadne vždy nejhbitějšímu, a i znalci se v takovýchto případech rozcházejí v posuzování zásluh a nehod; já však jsem dalek toho, vydávati se za znalce ve věcech koňských dostihů. Jeden z jezdců se mne žertem zeptal, nebudu-li také závodit; odpověděl jsem, že bych si na hřbetě svého zamilovaného slona troufal překročiti mnohé z překážek, až na poslední, o níž pochybuji, zda by ji i sama žirafa mohla překonati. Ale obecné cítění bylo patrně to, že bych mohl mnohem lépe posloužiti jakožto překážka, než jako překonavatel překážek, a kdybych ulehl na závodní dráhu, že by to bylo ještě horší než nejhorší překážka. Jinak jsem v těchto věcech neodborník a popisuji jenom to, co jsem viděl, a to by, jak říkám, snad ani znalci neposoudili stejně. Někdo se posmíval a někdo zase litoval mladého Poláka, který byl zřejmě ještě nezkušeným nováčkem, jehož kůň jaksi klopýtnul, takže jezdec byl vymrštěn zvířeti přes hlavu, zdálo se mi alespoň, že byl vymrštěn zvířeti přes hlavu, dokud jsem po několika jeho podivných a prudkých obrazech nepoznal, že se vlastně jen držel koně za uši. Zatím co kůň tančil jízdni drahou jakýmsi oproštěným způsobem, zdálo se, že jezdec nějak neuvěřitelně slézá dolů po šiji koně a dostává se zpět do sedla. Našel jeden třemen a marně se pokoušel nalézt i druhý. Pak se toho vzdal, totiž hledání třemene, ne závodění. Přehnal se přes nizounkou překážku před sebou, a jako by byl odkudsi nabral divokou vzpruhu, s jedním třemenem, poletujícím volně a kymácejí se v sedle, namířil na poslední nemožnou překážku a jakožto první z celé společnosti se přes ni přenesl jako pták. A po mém boku najednou kdosi zvolal anglicky: „Taková jsou Poláci!“

Ó Matko pomocná, jsi zlatý Chrám . . .

KARDINÁL BAYANE A NAPOLEON

Episoda ze zápasu Napoleona s Piem VII.

Zápas Napoleona I. a Pia VII., dvou typických představitelů světské a duchovní moci, skýtá divadlo, jemuž se co do plastiky, dramatického stupňování a řešení v dějinách málo co může rovnati.

Předehra činila dojem svornosti a slibovala nejkrásnější dorozumění. Bonaparte proti vůli a cítění direktoria šetří Říma a náboženských citů katolického světa. Div že se nestaví cele do služeb katolicismu. V Miláně praví 5. června 1800: „Jsa přesvědčen, že toto jest jediné náboženství, které může přinésti pravé štěstí spořádané společnosti a upevniti základy vlády, ujišťuji vás, že se vynasnažím je chrániti a hájiti všemi prostředky po všecky časy. (. . . la protéger et à la défendre dans tous les temps et par tous les moyens.)

Také Pius vyhovuje Bonapartovi všemožně. Podepisuje francouzský i italský konkordát, třebaš nesouhlasí s ním do všech podrobností. „Rádi půjdeme až k branám pekelným, ale rozumějme si, jen tam a nic dále!“ Podniká namáhavou cestu do Paříže přes odpor mnoha kardinálů, maže Napoleona na císaře, třebaš je v pochybnostech o legitimitě a rozmrzen na dodatky ke konkordátu, tak řečené organické články. Třeba uražen a zarmoucen strpí i potupné gesto, že Napoleon si proti všem zvyklostem sám dává na hlavu císařskou korunu. Hlavou církve jest syn revoluce uznán před celým světem „za nejkřesťanštějšího panovníka a nejméněšího syna církve“.

Leč brzy po korunovaci nastává oboustranné rozladění. Napoleon vidí, že zařaditi papeže ve svůj systém nebude lehké a Pius VII. s lítostí zjišťuje, že svojí asistencí při korunovaci nedosáhl cíle své ochoty, ani vrácení legací, ani zrušení organických článků. Potíže a nedorozumění začaly otravovati původní dobré vztahy. Druh druhu vyčítá nepochopení, nevděk a útlak. „Rekněme tudíž upřímně, že od našeho návratu z Paříže zakusili jsme pouze hořkosti a nepřijemnosti“ (amarezze e dispiaceri) — píše Pius VII. Napoleonovi 13. listopadu 1805. Po té vyčítá císař 7. ledna 1806 podobně: „Po návratu Vaší Svatosti do Říma dostalo se mně od Vás jen zamítnutí všech věcí, i oněch, jež byly prvořadého zájmu pro náboženství“ (dell' interesse di primo ordine per la religione).

Již zavedení *code civile* v Itálii bylo jablkem sváru mezi oběma. Snad by se Napoleonovou ochotou přešlo jakémukoli konfliktu, ale praktické řešení rozvodové otázky Napoleonova bratra Jerome zhoršilo náladu.

Nejmłodší císařův bratr Jerome, pro něž byla přichystána koruna království westfálského, jako mladík byl zařaden bratrem do námořnictva. Po sporu se svým admirálem opustil velitelství své brigy a odebral se do Ameriky. V Baltimore se vášnivě zamiloval do dcery bohatého pro-

testantského obchodníka, Elišky Patersonové, a vzal si ji tajně za ženu, nevědomej o tom kroku svého bratra, ani matky. Poněvadž ženich byl nezletilý, byl sňatek podle světského zákona neplatný. Podle kanonického zákona měl ráz platného sňatku, třebaš byl vykonán mezi katolíkem a protestantkou. Jerome brzy vystřízlivěl a odejel s těhotnou ženou domů, aby rodinu odprosil. Císař nařídil, aby Eliška nebyla puštěna na pevninu. Kdyby se jí podařilo dostat se do Francie, na rozkaz císařův měla býti odvezena do Amsterdamu. Jerome viděl, že neústupnost proti císařskému bratru by se mu nevyplatila, proto lživě přemluvil ženu, aby se odebrala do Holandska, on sám že pojede za císařem do Milána, aby ho uprosil. Jerome patrně nemiloval dosti své mladé ženy, aby jí obětoval svoji skvělou budoucnost, počty, království a titul, a dal se lehce přemluvit bratrem, aby od ní upustil. Brzy se k ní dostavil Jeromův tajemník, aby jí oznámil, že manželství její je neplatné a že manžel uznává tuto neplatnost. Američanka dostala pensi 600.000 franků a Jerome byl volný. Napoleon byl si dobře vědom, že podle kanonického práva sňatek je platný, a žádal papeže, aby na důkaz osobního přátelství rozvázal Jeromův sňatek s protestantkou. Pius prozkoumal celý případ a odepřel zrušiti sňatek, jenž měl všechny znaky zákonného manželství. Napoleon překvapen volá: „Nalézám tedy ve svém století kněze, jenž je mocnější než já? Vládnu hmotě, kněží ponechávají si ducha a mně předhazují mrtvolu.“ Dopis ze Španělska, dějiště zkázy, byl směsí komiky a tragiky. „Myslelo by se, že jsme přítomni scéně ze Shakespeara“ — poznamenává Chateaubriand: „Vládce nad světem káže svému ministru zahraničních věcí psáti do Říma papeži, že on, císař, nepřijme svíce hromničné, že král Josef španělský rovněž o ni nestojí, a také králové neapolský a holandský Joachim a Ludvík vzpěčují se přijati svíce ty.“ Francouzský konsul měl vyříditi papeži, že ani purpur, ani moc nedávají těmto věcem ceny, že papeži i faráři se mohou dostat do pekla, a že svíce posvěcená obyčejným farářem může býti zrovna tak posvátná, jako by ji papež posvětil. „Odporná urážka klubové filosofie“, horší se Chateaubriand.

Vlastním a trvalým popudem sporů stala se však Anglie, největší a nejsilnější nepřítel Napoleonův. Sympatie Piovy k Anglii byly nesporné, ale nebylo tu žádných tajných smluv. Napoleon byl však přesvědčen, že jsou nějaké pakty mezi Piem a Anglií. V této domněnce utvrzoval císaře římský vyslanec, kardinál Fesch, Eugene Beauharnaise, jakož i francouzský vyslanec v Římě Alquier. Tento psal do Paříže, že Pia přesvědčoval o nevhodné a zbytečné shovívavosti římské kurie vůči Anglii. Nebylo pomýšlení, že by Napoleon povolil Piovi žádanou neutralitu. A přece pro císaře byla dosavadní situace neudržitelná. Mezi severní a jižní Itálií byl církevní stát, neposkytující Francii plných záruk proti Anglii, ba umožňující Anglii přistáti v Itálii, třebaš proti papežově vůli.

Napoleon po svých neúspěších vzdal se námořní války proti Anglii a obrátil se proti Rakousku. Samozřejmě snažil se zabezpečiti se ze zadu proti Angličanům. Aby jim zamezil přistáti v církevním státě, vyzval papeže, aby opevnil Anconu. Stolicе papežská, zbavená z velké části

svých důchodů, nemohla císařovo přání splnit, i kdyby chtěla. Napoleon tedy nařídil St. Cyrovi, aby obsadil Anconu, až potáhne církevním státem na pomoc Massénovi. V noci 6. listopadu 1805 přitáhl generál Mont-
richard v čele silného vojska k městu a pevně se v něm usadil.

Obsazení Ancony dotklo se Pia bolestně a když francouzský vyslanec, kardinál Fesch, nedával uspokojivého vysvětlení, psal císaři list, v němž ho žádá za vydání Ancony a hrozí mu přerušením diplomatických styků. Císař obdržel tento list krátce před bitvou u Slavkova a teprve po skvělém pokoření Rakouska odpovídá papeži: „Byl jsem velice dojat, že Vaše Svatost, když všechny mocnosti Anglií podplacené se spojily, aby proti mně nespravedlivou válku zdvihly, propůjčila svého sluchu zlým radám a uznala za vhodné, napsati mně list tak málo šetrný. Vaše Svatost má ovšem na vůli podržeti mého ministra v Římě nebo poslati jej domů. Obsazení Ancony jest nutný následek špatné vojenské organizace církevního státu. Vaše Svatost raději by viděla pevnost tu v rukou Angličanů nebo Turků, než v rukou mých. Obsadil jsem Anconu, považuje se za ochránce stolice papežské. Pokládal jsem se za nejstaršího syna církve, jako moji předchůdci z druhé a třetí dynastie, jenž má sám meč, aby církve bránil před Řeky a nevěřícími“. Napoleon dále pohrozil Piovi obsazením celého církevního státu, nevypudí-li z něho Angličany, Rusy, Švédy a Sardiňany a neuzavře-li přístavy Anglii, Rusku a Švédsku. Napoleon je odmítnut papežem, ale opakuje svůj požadavek a znova jest odmítnut, neboť odporuje bytostní moci — essenzieli doveri — papeže. Ve své odpovědi 29. ledna 1806 píše Pius císaři: „Kdyby zármutek, ke kterému nás Bůh v našem pontifikátu vyvolil, dojití měl vrcholu; kdybychom museli viděti, jak věc nám tak drahocenná, přátelství a přízeň Vašeho Veličenstva nám má býti odňata, kněz Ježíše Krista, jenž chová pravdu v srdci a na rtech svých, snášeti bude vše bez bázně a bez reptání. Ano se zármutku bude bráti posilu ve své vytrvalosti, doufaje pevně, že odměny, které mu svět dáti nemůže, hojněji a věčně v nebi se dostane“. V závěru listu varuje císaře před bojem, v němž sympatie celého světa křesťanského budou na jeho straně. „A kdybychom byli tak nešťastní, že srdce Vašeho Veličenstva nebylo by dojata našimi hlasy, ztrpíme s křesťanskou resignací jakoukoli pohromu. Podrobíme se jakémukoli protivenství, přijímající je z ruky Páně. Avšak pravda bude vždy vítěziti z našich úst a ve Vašem srdci bude vládnouti stálá snaha, abychom udrželi směrnicí Naší stolice. Toto bude vůdcem našich činů. Raději budeme čeliti všem protivenstvím tohoto života, než bychom se stali nehodnými své vlády, odchylující se od cest, které nám vybuodovalo naše svědomí“

Císař byl tímto listem nesmírně pobouřen. 13. února 1806 píše papeži: „Celá Itálie bude mému zákonu podrobena. Nedotknú se samostatnosti papežské stolice pod výminkou, že Vaše Svatost bude pro mne míti ve světských věcech tytéž ohledy, které já mám pro Ni ve věcech duchovních, že přestane bez účelu šetřiti bludařů, nepřátel církve a mocností, které jí nemohou prospěti. Vaše Svatost jest panovníkem v Římě, ale já jsem tam císařem. Všichni moji nepřátelé musejí býti také Vašimi. Proto se

nesluší, aby nějaký Angličan, Rus nebo Švéd v Římě nebo ve Vašich zemích sídli, ani aby nějaká loď, náležející této mocností, do Vašich přístavů přistátí směla. Jakožto k hlavě církve budu k Vaší Svatosti vždy míti úctyplnou, dětinnou povolnost, již jsem Vám ve všech okolnostech prokazoval, ale jsem za to zodpovědný Bohu, jenž užil ramene svého, abych obnovil náboženství. A jak bych mohl, nechci-li hluboce vzdychati, vydati je v nebezpečení pro zlouhavost stolice papežské, která ničeho ke konci nedovede, která pro světský prospěch a malicherné přednosti papežské koruny uvádí duše v záhubu a pravých základů náboženství zanedbává? Bohu budou za to odpovídati, kdo tak horlivě protestantské sňatky berou v ochranu a mne donutiti chtějí, abych rodině své dovolil vstupovati ve sňatky s protestantskými knížaty, Bohu budou za to odpovídati, kdož bully mých biskupů zadržují a diecése mé v bezvládní uvádějí.“

Pius byl pro svoji osobu snášenlivý a mírný, ale když běželo o autoritu papežství, byl neúprosný a vytrvalý. Tušil, že dlouho papežského státu neubrání, ale rozhodl se hájiti samostatnosti stolice papežské všemi prostředky. Aby se kryl poněkud i kardinálským kolegiem, předložil mu papež 6. března 1806 požadavky francouzské ku posouzení a rozhodnutí. Odpověď zněla, jak zníti musela: papež, jakožto apoštol míru, nemůže se účastniti žádného nepřátelství, žádné války. A v tom smyslu odpověděl Pius Napoleonovi 21. března: „Vaše Veličenstvo stanoví za princip, že jest císařem římským. K tomu odpovídáme s apoštolskou otevřeností, že papež, jako svrchovaný panovník, kterým jest od věků, takže žádný panující kníže starobylostí se mu nevyrovná, neuznává a nikdy neuznával v zemích svých moci, která by byla nad něj vyšší, takže žádný císař nemá k Římu ani toho nejmenšího práva. Vy jste neskonale veliký: avšak Vy jste volen, pomazán, korunován a uznán za císaře francouzského a nikoli za císaře římského. Není císaře římského, také nemůže býti, nezabaví-li papeže jako panovníka panství a vlády, kterou v Římě vykonává. Ovšem jest císař římský, ale titul ten celou Evropou i Vaším Veličenstvem uznávaný přísluší císaři německému. Titul tento nemůže náležeti současně dvěma panovníkům, také není než čestným titulem, který v ničem neumenší skutečnou a zjevnou samostatnost svaté stolice. Vaše Veličenstvo tvrdí, že poměry naše k Vám jsou tytéž, jako poměry našich předků k Karlu Velikému. Karel Veliký nalezl Řím v rukou papežských; on uznal a potvrdil jim bez výhrady tyto země, on rozmnožil je novým darováním; on nikdy neosvojil si vrchního práva nad papeži; on nikdy nečinil nároků ani k jejich závislosti ani k jejich poddanosti.“

Leč byly tu mimo Anglii i jiné sporné věci. Pius si osoboval suverenitu nad neapolským královstvím a odepřel uznati Josefa za krále neapolského. Protestoval též proti rozšíření italského konkordátu na *Luccu a Piombino*. Zato se odškodňuje Napoleon tím, že zabírá papežské enklavy v království neapolském, Benevent a Pontecorvo, jež beztoho jednotu království rušily a dávaly podnět ke stálým třenicím s Římem, Benevent daroval Talleyrandovi a Pontecorvo Bernadottovi. — Leč přes tyto a ještě jiné menší spory byla ještě v polovici r. 1806 možnost smíru.

Až posud byla politika kurie v rukou kardinála státního sekretáře *Consalvi-ho* jednoho z nejskvělejších diplomatů, jež kdy kurie měla. Tohoto stihal osobní nenávisť Napoleonův římský vyslanec kardinál *Fesch*, prohlašuje jej za jediné zodpovědná za odpor kurie a za hlavu spiknutí proti Francii. *Feschovo* štvání v Paříži působilo. Napoleon beztoho příkládal všecku vinu za politiku kurie nikoli papeži, ale italským kardinálům, na něž často útočil. Příčiněním *Feschovým* koncentrovalo se roztrpčení Napoleonovo na *Consalviho*, takže tento rozmrzen stálými útoky, poděkoval se ze svého úřadu 17. června 1806. Na jeho úřad nastoupil jako státní sekretář *Casoni*, mírný, ale bezvýznamný stařec.

A když Napoleon odvolal kardinála *Fesche* a nahradil jej *Alquierem*, jenž osobně si s kurií záhy velmi dobře porozuměl, zdálo se, že hlavní překážka upřímného dorozumění byla odstraněna. V Paříži se o rozumný kompromis přičiňovali zástupci obou stran, Talleyrand a kardinál legát *Caprara* a sdělovali navzájem mínění svých pánů v nejmírnější formě.

Zdálo se, že přichází doba světového míru. Od porážky Rakouska namáhal se Napoleon přiměti Anglii a Rusko k míru, zaručujícímu jeho světovou moc. Anglie se odhodlala za nového ministerstva *Addington-Foxova* k mírovému jednání a s ruským vyslancem *Orlovem* uzavřel Napoleon v červnu 1806 zatímní smír s oběma zeměmi. Tím se vysvětluje, že Napoleon si přál toužebně míru i s Římem. Kardinál *Spina* po rozmluvě s Napoleonem radil, by *Caprara* byl okamžitě splnomocněn vyjednávati a tu Napoleon nechal sám kurii svůj návrh zaslati. Francouzský vyslanec v kurie *Alquier* píše *Piovi* ve své notě 8. července 1806: „Jsem výslovně pověřen ujistiti Vaši Svatost, že zachová celistvost svých států, přijme-li opatření, která poloha Jejích území a bezpečnost Itálie činí nevyhnutelnými. Jeho Veličenstvo žádá, aby Vaše Svatost prohlásila smlouvou nebo jiným způsobem, o němž bychom se dohodli, předně, že všechny přístavy papežského státu budou uzavřeny Anglii pokaždé, když tato bude válčiti s Francií, za druhé, že pevnosti státu římského budou obsazeny francouzským vojskem pokaždé, když pozemní armáda bude vyloděna nebo bude hroziti, že přistane na jednom z italských bodů. Uznání těchto principů uspokojí Jeho Veličenstvo a bude mu náhradou za každý jiný projev — et lui tiendra lien de toute autre déclaration.“

Viděti, že Napoleon byl už hodně skromný, spokojiv se jen se zabezpečením svých italských států. Ale *Pius* odmítl opět, a toto své odmítnutí zakotvil v náboženských důvodech a ve svých povinnostech vrchní hlavy církve a ve svém svědomí (*riflessi e ragioni, che hanno il loro fondamento nell'essenza de'suoi spirituali rapporti e de'suoi sacri doveri*). *Pius* osvědčil nebáživost a odhodlanost. V audienci, již dal *Alquierovi*, řekl: „Ostatně Jeho Veličenstvo může, kdy se mu zlíbí, splnití svoje hrozby a odejmouti mi vše, co mám. Jsem odhodlán ke všemu a připraven, chce-li tomu, uchýlit se do kláštera nebo římských katakomb, po příkladě prvních následovníků svatého Petra — Je suis résigné à tout et prêt, si elle le vent, à me retirer dans un convent ou dans les catacombes de Rome, à l'exemple Pierre.“ (*Archives du ministère.*)

Naděje císařovy zatím troskotaly na všech stranách. V Anglii zvítězila zase válečná nálada, také Alexander I. odepřel ratifikovati preliminární smlouvu svého vyslance a usmíření s Římem bylo ohroženo. Napoleon musel znova do boje, tentokrát proti Prusům. A byl si svým vítězstvím tak jist, že ještě před bitvou povolal k sobě do Berlína papežského nuncia, meškajícího v Drážďanech. Měl úmysl, na základě porážky Pruska velmoci přinutiti k míru a také spor s Piem urovnati. Nuncius *Arezzo* byl vyhlédnut, aby zahájil nové jednání, a 12. listopadu 1806 přijal od císaře rozkaz, aby ihned odcestoval do Říma a papeži přání a úmysly Napoleonovy přednesl. Nechce-li papež vstoupiti do rýnského spolku, ztratí celý církevní stát. *Arezzo* namítá císaři, že papež přece nemůže vstoupiti do spolku, jsa společným otcem všech věřících — père commun des fidèles. — A tu Napoleon chlácholí a vysvětluje a precísuje svůj požadavek: „je ne prétends pas du tout qu'il fasse la guerre à personne — nezamýšlím naprosto, aby (papež) s někým válčil; chci, aby uzavřel své přístavy Angličanům a nepřijímal jich do svých států, a ježto nemůže hájiti ani své přístavy, ani své pevnosti, aby mně svěřil jejich obranu — a připojil: Soyez assuré qu'à Rome ils ont perdu la tête. Il n'y a plus là — bas les grands hommes du temps de Leon X. . . .“ Žádá rychle splnění svého požadavku a stanoví termín 1. ledna, na Arezzovu prosbu 1. únor 1807. „Podaří-li se Vám přemluvití jej, prokážete mu velkou službu. Buď papež svolí a neztratí ničeho, nebo odmítne, a já mu odejmu jeho státy.“ Na Arezzovu otázku, kam má býti papežský zplnomocněnec poslán, prohlašuje císař za místo jednání Paříž a co se týče osobnosti zplnomocněnce, praví: „Ať papež vyšle v této záležitosti svého legáta: vhodným mužem je buď kardinál Spina nebo někdo jiný. To je mně jedno.“ Požadavky vítěze od Jeny nebyly přehnané, a *Arezzo* i *Alquier* velmi se snažili o zprostředkování. Leč marně. *Pius* v lednu 1807 vzkázal prostřednictvím *Arezza Talleyrandovi*, že císařův návrh jest proň nepřijatelný. Mimo to nastal nový spor. Napoleon chápal jako samozřejmou věc, že italský konkordát platí též pro kraje, vtělené do království italského a v tomto chápání konkordátu sám jmenoval biskupy pro ono území. Leč *Pius* odmítl a popíral platnost konkordátu v těch krajích a vzpěchoval se dáti jmenovaným biskupům potřebné církevní potvrzení. R. 1807 prohlásil, že Napoleonem jmenované osobnosti sám ze své moci ustanovuje biskupy, což znamenalo sice souhlas, co se týče osob biskupů, ale popření platnosti konkordátu.

Zatím Napoleon dosáhl vrcholu své moci a diktoval *Tylžský* mír. I zde se ukázalo, že císařova politika byla určována Anglií. Vyšed nápadně vstříc Rusku, dosáhl míru aspoň na pevnině, aby měl volnou ruku vůči Anglii. Doufal, že prostřednictvím Ruska dosáhne míru i s Anglií, a kladl podmínky spravedlivé a snadné, aby jen Anglii umožnil přistoupiti na smír.

Zahraniční postavení a také vnitřní politika měly císaře ke smíru s Římem, třebaš byl odmítavou politikou Piovou a pověstmi o své exkomunikaci velmi roztrpčen.

Dvojnáhlada zrcadlí se v dopise císařově, jež na cestě z Tylže do Paříže v Drážďanech napsal prostřednictvím vícekrále Eugena papeži. Vedle přání o smír a požadavků k vyjednávání jsou tu prudké útoky a velké pohružky. Z požadavků jsou hlavní: rozšíření italského konkordátu na anektované země, osvobození italských biskupů napoleonských od konsekrace v Římě a změna složení kardinálského kolegia. Tomuto totiž Napoleon znova klade vinu na všech konfliktech a prohlašuje za neudržitelné, aby jedině italští kardinálové světovou církev řídili. Chtěl, aby každý stát obdržel v kard. kolegiu zastoupení, jež by odpovídalo počtu obyvatelstva. Tehdejší členy kolegia, zvláště zavilé nepřátele Francouzů Antonelliho a Di Pietro prudce napadá. Milost nalézá u něho jediný kardinál — Alfons Hubert de Lattier, duc de Bayane (Il n'y a là que le bon et brave Bayane) — a tím vchází na jeviště napoleonských a církevních dějin nový, zajímavý muž. V drážďanském listě 22. července 1807 vyslovil se Napoleon, že jeho vůle vyrovnati se s Římem trvá a že vyrovnání může býti do týdne hotovo, dá-li papež k jednání plnou moc kardinálu *Caprarovi* a sice do Paříže. Toto přání vysloveno papeži prostřednictvím Eugena Napoleona a kardinála Alquieria. Ku přání připojena i pohružka: nepřistoupí-li sv. Otec na tento návrh, budou přerušeny diplomatické vztahy a Alquier bude z Říma odvolán. Touha Napoleonova po smírném řešení byla patrna: bylo však také zřejmo, že nové odmítnutí kurie by při citlivosti a podrážděnosti císařově způsobilo úplnou roztržku s Římem. Jednání bylo velmi tuhé. Pius se choval zprvu úplně chladně a odmítavě, projevil nebázeň a ochotu, snést každé pronásledování. Vícekrát psal Napoleonovi, že snadněji lze udělati z Pia mučedníka, než člověka rozumného. Než přece se Alquierovi podařilo přemluvit papeže, aby se odvážil pokusu přistoupiti ku smírnému vyjednávání. Jenže papež nesoouhlasil, aby se jednalo mimo Řím a prostřednictvím kardinála Caprary. Co se týče Říma jako místa jednání, ustoupil posléze papež, zůstal však neoblomný v otázce osobnosti Caprarovy. Tento kardinál je už prý pro to tuze stár — hlubší důvod toho odmítnutí byl však spíše v tom, že Caprara byl u kurie podezřelý z přátelství k císaři. Jak může přítel Napoleonův hájiti zájmy církve? Papež navrhl tedy kardinála Littu, což byl krok málo uvážený, neboť Litta byl znám jako jeden z největších odpůrců císařových, zastánce extrémně kuriálního systému (zelanti) a původce vota proti Piově cestě k císařově korunovaci. Tato neopatrná volba papežova přirozeně popudila císaře, takže napsal Eugenu: „Papež se rozhodl poslati mně kardinála Littu. Uvidíme, co ti lidé obmyslejí. Kardinál Litta je jedním z nejhorších mužů svatého kolegia (un des plus mauvais hommes du sacré collège. . .)“ Odmítl Littu a papeži nezbyvalo než rozhodnouti se pro kardinála *Bayane*. Tento použivši i úcty císařovy i důvěry papežovy přes to, že byl francouzského původu a že byla známa jeho oddanost k Napoleonovi. Byl věren církvi, plnil vůli Piovu s úzkostlivou svědomitostí, pro svoji inteligenci byl nejschopnější k těžkému úkolu. Pro pařížské vyslanectví se plně hodil jako Francouz z vážené rodiny — titul Napoleonův. Bayane byl přesvědčen, že

v zájmu církve a náboženství jest dorozumění kurie s císařem nutné. Osoba papežského vyslance byla co nejšťastnější zvolena a Napoleonovi i Pioví plně vyhovovala, třebaš nahluchlost vyslancova vzbouzela u kurie trochu obavy, ostatně zbytečné. Výraz všeobecné spokojenosti dal *Alquier* v dopise *Champagnovi*, klada důraz na vyslancovy „excellent esprit, longue expérience, seul membre du Sacré Collège a t. d.)

Jaké byly instrukce a která byla vyslancova pravomoc?

V ústních instrukcích kladl Pius důraz na to, že vyslanec nesmí ničeho podpisovati, dokud si nevyžádá v Římě k tomu svolení.

Písemné instrukce, jež jsou uchovány v archivu vatikánském (Fogli d'Instrucione, Francia Appendice XXV) vrhají jasný pohled na tehdejší stanovisko kurie. Úvod neslibuje mnoho pro dorozumění. Jsou tu vedeny nářky, že Napoleon se opovažuje stěžovati si na svatou Stolicu, že vystupuje jako věritel a ne dlužník, a že takové chování jest „cosa veramente dolorosissima“. Že nikoliv Paříž, ale Řím by byl jedině vhodným místem pro vyjednávání. Kdyby se poctivě zachovával konkordát, že by nebylo třeba vyjednávání. Vyjednávání v takové vzdálenosti je nebezpečné, vyslanec papežský je vydán velkému nebezpečí na dvoře, kde bude obklopen samými „ministri filosofi“, svaté Stolicu nepřátelskými nebo aspoň lhostejnými všemu náboženskému. Papež dá raději přednost smrti, než aby uznal mlčky různé zlovolnosti a porušení svých svatých povinností.

Věcné instrukce se vztahují na jistou, ale velmi mírnou povolnost v těchto bodech: rozšíření konkordátu, jmenování italských biskupů a jejich cesta do Říma. Bude-li Napoleon prositi, že mohou býti biskupi jmenováni i v anektovaných zemích. Jmenování biskupů království italského že mohou býti osvobozeni od povinnosti, dostaviti se osobně do Říma, bude-li to nevyhnutelně nutno. Konkordát že se může rozšířiti i na obsazená území. Na konci instrukcí je zdůrazněno, že všechny tyto ústupky možno učiniti jenom tehdy, když Napoleon udělá konec různým nepřístojnostem.

Že tyto instrukce podávaly málo naděje na příznivý výsledek, je zřejmo. Postrádáme v nich zejména ústupek, že by byla kurie ochotna provésti změnu v kardinálském kolegiu, že by chtěl papež učiniti s Napoleonem spolek proti Anglii a že by schvaloval Napoleonovy kroky v církevním státě.

Bayanovi bylo zřejmo, že s takovými instrukcemi mnoho v Paříži nepořídí. Opětně žádal papeže i kurii, aby byl sprostěn svého úkolu, leč marně.

Předmět sporu Říma s Paříží a požadavky Napoleonovy byly obecně známy. Císař chtěl jasně stanoviti sporné body, aby už předem bylo zabráněno bezvýslednému jednání. V notě, kterou *Champagny* z rozkazu Napoleonova zaslal *Alquierovi*, je vše přesně precísováno. Že motivy světské nápadně zatlačují duchovní, je pochopitelno. Napoleon žádá na papeži především, aby s ním učinil spolek proti nevěřícím a proti Anglii. Papež by v tom případě jednal nikoliv jako hlava církve, ale jako vládce církevního státu. Jako světští vladaři nemohou býti papeži z evropské politiky vyloučeni – vždyť v této úloze tak často aktivně vystupovali.

Účast papežova na Napoleonově politice není toliko přípustna, jest i oprávněna. Císař si tu osobuje právo nástupce Karla Velikého; tento daroval církevní stát jen s tou podmínkou, že politika papežů bude souhlasiti s politikou jeho a jeho nástupců. Nyní je obzvláště důležité, aby vládce církevního státu, obklíčený Napoleonovou říší a jeho vojskem, se oné podmínce Karla Velikého podrobil a k anglické politice Napoleonově se připojil. Kýžený spolek by odpovídal též církevním povinnostem papežovým, neboť jde o spolek proti nevěřícím a proti kacířské Anglii, proti nepříteli kontinentu, míru a katolické víry. Císaře nepudí vašeň a nenávisť, ale zájem lidstva, volání 60 milionů katolíků na pevnině, aby Anglie byla přivedena k míru. Nutným předpokladem k tomu jest včlenění církevního státu do systému protianglického. Nebude-li tento požadavek dobrovolně splněn, užije se násilí. Napoleon tedy již hrozí. Jedině z osobní náklonnosti k Piovi zřídka se císař okupace celého církevního státu a spokojí se provinciemi Urbino, Macerata a Ancona, neboť jejich obsazením obnoví se spojení mezi severní a jižní Itálií. Řím zůstane papeži, ježto sám o sobě zájmům říše nemůže uškoditi.

Ale i církevní požadavky klade císař. Dotýkají se církevních věcí v království italském, složení kardinálského kolegia a uzavření konkordátu v rýnském spolku. Co se týče Itálie, klade Napoleon dva staré požadavky: dispens biskupů od konsekrace v Římě, rozšíření konkordátu na Benátky a území, vtělená do Itálie. Sem přistupuje třetí požadavek, zcela nový: zrušení mnišství. Odůvodňuje jej velmi primitivně, že za doby apoštolů mnichů nebylo, ve Francii jich není a v Itálii jest jich nadbytek. Tento dětinský důvod však nebyl ten pravý — byl jím ve skutečnosti Piův úmysl obnoviti jesuitský řád. Napoleonova žádost znamená tedy ohlášení boje proti „secte odieuse“ — proti Jesuitům — a jejich velikému vlivu na kardinálské kolegium. Tomuto vlivu a vůbec panství italských kardinálů má býti čeleno rozmnožením francouzských kardinálů, aby jejich počet odpovídal počtu obyvatel císařství. A konečně — jako protektor rýnského spolku žádá císař, aby proň byl projednán konkordát prostřednictvím *Caprari* nebo nuncia *della Genga*.

Potud církevní záležitosti. A také zde těžká hrozba, bude-li se kurie vzpěčovati. Napoleon bude apelovati na všeobecný koncil, jako na jediné neomylný a suverenní orgán církve.

Duchovní a světská suverenita papežova byla ohrožena. Na konci noty však vyslovena pevná naděje v dorozumění, takže „císař nebude donucen k těmto dvěma krajním opatřením“. Císař docela vzpomíná své osobní náklonnosti k papeži, připomíná mu svůj zájem o náboženství a těší se nadějí, že všechny potíže budou kardinálem *Bayanem* odstraněny. Snaží se okouzlit Pia perspektivou do budoucnosti. Nota na počátku i na konci předpokládá, že Bayane bude míti plnou moc vyjednávatí. V tom se zračí Napoleonovo podezření, že kurie vážně na dorozumění nepočítá a že Bayanova plná moc asi je nedostatečná. A když se podezření obrátí v jistotu, císař zuří. 27. září poručí Eugenovi, aby Bayana v Miláně zdržel, neujistí-li jej, že je vybaven potřebnou plnou mocí. *Caprarovi* za tři dny

nato v audienci stropí velkou scénu a žádá oficielní plnou moc pro Bayana. Když se kurie vzpěčuje, stupňuje císař své požadavky a žádá na papeži, aby s ním uzavřel spolek proti všem nepřátelům Francie, jinak že obsadí církevní stát. Už jsou mu i církevní požadavky lhostejny, chce je přejít, jen když bude mu vyhověno v politice státní. (Sulla plenipotenzia per gli affari ecclesiastici, sia dell' impero Francese, sia del regno d'Italia, se continua a ricurarsi egualmente non me ne occupo.) Bayane byl v Miláně přijat Eugenem velmi srdečně, vyznal však upřímně, že plných mocí nemá. Eugen to sdělil císaři a Bayane zatím cestoval dále. Dojel však jenom do Turina, neboť v noci na 3. října byl Eugenovým poslem zadržán a do Milána vrácen, kamž dorazí 5. října. Zde je mu tlumočeno přání císařovo jednak *Eugenem*, jednak listem *Champagnovým*: císař souhlasí, aby odloženy byly různé sporné body, žádá však, aby Bayane měl plnou moc smlouvat i podpisovat smlouvy *světských* věcí se týkající. Císař žádá neústupně jejich řešení. Odepře-li kurie dáti kardinálovi plnou moc, nezbude císaři nic jiného, než obsaditi Urbino, Anconu a Maceratu.

Jak se zachoval Bayane? Nezbylo mu, než poctivě vyznati, že žádoucí plné moci nemá, aby něco směl podepsati beze svolení Říma. Podává o tom zprávu do Říma a čeká rozhodnutí Piovo, zda se má vrátiti domů neb v cestě do Paříže pokračovati. Bez plné moci je další cesta do Francie ilusorní. Papež musí z jeho instrukcí škrtnouti osudné omezení „iuxta mentem et instructionem nostram“. Též některé z instrukcí zdají se mu býti neproveditelné. Zvláště nemožné je návrh smlouvy posílati do Říma k podpisu. Papeži zbývá ještě vždy ratifikaci odepřít, ač i to je velmi nebezpečné, neboť Napoleon si uvykl všechny smlouvy hned po podpisu uveřejňovat. On, Bayane, je přesvědčen, že povolnost svaté Stolice vše k dobrému obrátí, že Napoleon nebude jednati proti náboženství nebo cti papežově. Naopak, z povolnosti papežovy vzejde velký prospěch duchovní i světský, vhrne-li se Pius s plnou a opravdovou důvěrou do náruče císařovy. A hned druhého dne píše Bayane se stupňovanou horlivostí do Říma: Dorozumění s Napoleonem přinese tisícinásobný duchovní i světský užitek církvi — kdežto odpor tisícere zlo, na prvním místě ztrátu ohrožených provincií.

Kčž Pius udělí plnou moc bez výhrad, kčž dá škrtnouti v breve větu „iuxta mentem et instructionem nostram“. Zůstane-li tato v breve, nemůže Bayane v Paříži ujistiti o své plné moci („presentando questo Breve a Parigi mi si dira' con tuta ragione, che le mie faculta' sono illusorie“). Odhldlá-li se Pius ke spolku s císařem, nebudou ostatní otázky činiti žádné závady. Bayane touží po tomto rozhodnutí v zájmu náboženství a Říma. V cestě stojí ovšem opětované prohlášení Piovo, že s Napoleonem do spolku nevejde. Leč papežovo svědomí je tu podmíněčné a dá se regulovati. V době, kdy papež takové prohlášení učinil, byl Napoleon v nerozhodné válce, kdežto dnes poslouchá Napoleona celý kontinent, nad nímž zvítězil.

Na povolnost kurie útočí Bayane i osobním motivem. Nedostane-li se mu plné moci, že by raději zpět do Říma, že ostatně není dosti schopn

k takovému úkolu, že povolání do Říma jest jeho nejvřelejší přání.

Jak se zachovala kurie k tomu všemu?

O všem se dá jednat, jen dva základní církevní principy, Napoleonem dotčené, musí zůstatí neporušeny — podmíněnost duchovní suverenity papežovy světským panstvím a myšlenka, že jedině všeobecný koncil je jedině neomylným a nejvyšším orgánem církve.

V těchto věcech není možno se sjednotiti a Napoleon loyálně přiznává, že obojí bylo jen pohrůžkou, aby kurie v ostatních věcech byla povolnější. Také požadavek Napoleonův, aby s ním papež uzavřel spolek *proti všem nepřítelům* Francie, papež odmítl — což vzal Napoleon též na vědomí, omlouvaje se, že ten požadavek vyslovil v prudkém návalu hněvu. Tyto vzájemné vzkazy, jakož i další, konaly se prostřednictvím Alquierovým a Caprarovým, též Bayane byl zaplavován na své cestě do Francie notami. Posléze 30. října dorazí do Fontainebleau a přijímá pohostinství kard. Caprary zde, i potom v Paříži. Kurii to právě vhod nebylo a Bayane se musel omlouvat: Il cardinal Caprara, da cui alloggio, ed alloggerò anche a Parigi, perchè noo ho potuto resistere al suo abbligantissimo e prestantissimo invito (Bayane Casonovi).

Zatím co Bayane cestoval za svým posláním, zvýšila se Napoleonova nedůvěra a roztrpčení proti kurii. Císař byl zpraven vícekrálem o nedostatečně plné moci Bayanově, o papežově odporu proti novému uspořádání kardinálského kollegia a alianci. Žádaný spolek kurie s císařem proti Anglii jevil se daleký a neudržitelný. Císař však musel míti Itálii zajištěnu. Spojení severní a jižní Itálie a její uzavření vůči Anglii stalo se Napoleonovi životní otázkou, zvláště když viděl, že Anglie úspěšně proniká do Portugal a Španělska.

Tak došlo k uskutečnění staré hrozby: Napoleon poručil dekretem 21. října obsaditi provincie Urbino, Anconu, Maceratu a Fermo. Toto obsazení nemělo důvodu v nenasytné císařově lakotnosti územní — jak se dlouho mysliło. Jak se dovídáme od Eugena, byla tato okupace míněna císařem jen jako pomůcka, vynutiti na papeži splnění známých požadavků (Mémoires du Prince Eugène 1858. Str. 450). Někteří diplomaté, na př. rakouský vyslanec Lebzeltern pochopili tento pravý smysl okupace, která ovšem v Římě ohromila.

Kardinála Bayana očekávala ve Francii nedůvěra a roztrpčenost císařova, zvláště když se zjistilo, že Bayane postrádá v oficiálním diplomatickém styku obvyklých pověřovacích listin. Napoleon viděl v tom faktu nový úškok kurie a rozhořčen vzpěchoval se Bayana přijati v audienci. Teprve po velkém úsilí Caprarově přijal jej, nikoli však jako vyslance kurie, ale pouze jako církevního hodnostáře (5. listopadu) Bayana to ostatně příliš nebolelo, naopak, snažil se oficielní vyjednávání co nejdále odsunouti, dokud se řádně nedomluví s Římem. Nevyhnul se však audienci u císařovny, jejíž dobrotu (connaturale bontá) chválí v dopise Caprara Casonovi.

Přes tyto trapné začátky utvrzuje se Bayane ve svém optimismu, že vyjednávání bude se bráti k jeho a kurie spokojenosti, že brzy bude

moci poslati do Říma k podpisu přijatelnou smlouvu, podle níž nebude papež nucen válčiti proti katolickým knížatům, a že důstojnost stolice papežské bude dostatečně obhájena. Zapomínal, že jeho instrukce je užší, neboť měl vymoci na císaři, aby kurie nemusela se aktivně účastniti na žádné válce, ani penězi, ani vojskem, a to nejen proti katolickým vládcům. Bylo tu ještě mnoho potíží, zvláště v nedostatečné plnomoci Caprarově k vyjednávání. Proto žádá Bayane *nové breve* na kurii, v němž by výslovně byl zmocněn s *Caprarou* jednati, a v němž by ožehavá slova „ad nostrum et ejusdem Sedis Beneplacitum“ byla vynechána. Bayane nechtěl nic podnikati bez Caprary a už předem zdůrazňoval, že jedině Caprarovou zásluhou bude, dosáhne-li se smíru mezi kurií a císařem.

Vinu na průtazích vyjednávání neměl císař, ale kurie, možno-li ovšem o vině mluvíti. Řím nikdy nespěchal, vždy zvolna uvažoval pod zorným úhlem věčnosti – kdežto císař chtěl míti ve všem ihned jasné a brzké rozhodnutí. Průtahy nastaly mimo jiné proto, že Bayanovy instrukce ničeho neobsahovaly o otázce rozinnožení počtu francouzských kardinálů (Archives du ministère vol. 940).

Že Napoleon laskavě Bayana přijal v dlouhé audienci, třebaš neměl pověřovacích listin, nasvědčuje, že mu běželo o nejrychlejší dorozumění s kurií.

Jaký byl výsledek audience? Jaký dojem si z ní odnesl císař a jaký Bayane?

Napoleon došel přesvědčení, že Bayane by byl ochoten pro svoji osobu vyjíti co nejvíce vstříc požadavkům jeho, že také se dovolává povolnosti kurie upřímně, že však proti její vůli nebude ničeho podnikati.

Bayanův náhled?

„Mia persuasione, che si accosta per me all' evidenza: dosavadní politika kurie, politika odporu a co nejmenších ústupkův je klamná. Podráždila císaře tak, že je na Řím co nejvíce roztrpčen. Leč Napoleon ještě neláme hole nad Římem, ještě nechce zmocniti se církevního státu. Dá se ještě získati. Jediná cesta k tomu je, vrhne-li se papež do náruče císařovy. To znamená, že kurie upustí od neplodné politiky, dlouhým odporem málo získati. Toť politika příliš nevděčná. Nutno vyjíti císaři vstříc. Srdce citlivého a štědrého císaře bude tím získáno — o tom svědčí koruny a země všech knížat, již se vrhli do náruče císařovy. Je při tom báti se o neodvislost svatě Stolice? V nejmenším nikoli! Neodvislost podle své přirozenosti není věci svobodné vůle, ale otázkou moci. Necht se o této neodvislosti v nějaké smlouvě píše, co chce, obě strany vědí dobře, že je vytvářena skutečnými poměry a ne smlouvami. Nyní vložila Prozřetelnost všecku moc do císařových rukou.

Chce-li Bůh ve svých nevyzpytatelných záměrech odvislost sv. Stolice, stane se ztráta suverenity skutkem a souhlas nebo protest papežův nezmění na tom ničeho. Při odmítavém stanovisku kurie platí nespřavedlivé a kruté, ale nicméně pravdivé heslo: qui potenti nimora negat, majora permitit. Kdo mocnému odepře menších věcí, ztratí větší. Ostatně by se to týkalo jen světské suverenity papežovy: duchovní nadvlády Napo-

leon nechce bráti a nemůže ji bráti, neboť byla vždy, i v katakombách.

Ale sv. Otec může předejíti lehce ztrátě i světské suverenity, padne-li do císařovy náruče, t. j. přistoupí-li na jeho přání. Přidrží-li se však úzkostlivě politiky nejmenších ústupků, kterou dosud císaře roztrpčoval, je veta po světské nezávislosti kurie.

Abý lépe věc papeži zobrazil, podává mu pararelu mezi poměrem své osoby k papeži a papeže k Napoleonovi: On, Bayane podal před časem důvody, aby zamezil svému poslání do Paříže. Jakmile však zvěděl o pevném rozhodnutí papežovu, nechal odporu, poněvadž by jím nedosáhl změny rozhodnutí, naopak, vyvolal by Piův odpor a nespokojenost. Nuže, tak končí každý, kdo chce se vzpírati držitelu moci. Vzpečující se vždycky podlehne. A vynucené ústupky, nedobrovolně poskytnuté, vyvolají pak spíše hněv než vděčnost. Nuže, ať se vrhne sv. Otec do císařova objetí, ať získá Napoleonovo srdce a zabráni tak ztrátě svého státu a neblahým škodám pro celou církev.

Jakmile *Bayane* list tento do Říma odeslal, naléhal *Champagny* na rychlé vyjednávání a dorozumění mezi Římem a Paříží. *Champagny* vypracoval návrh smlouvy, *Bayane* s *Caprarou* snažil se dosíci zmírnění císařových požadavků. *Champagny* byl ochoten provésti některé korektury, v hlavních rysech však žádal přijetí návrhu, jako konečné vůle císařovy. Nutno rychle jednati! Bude-li kurie vyjednávání protahovati, zostří císař své požadavky a smlouva se nesmí poslati do Říma k podpisu.

Jak zněl návrh *Champagnovy* smlouvy?

Papež uzavře s Francií spolek pro všechny války proti nevěřícím a proti Angličanům. Sv. Stolicе se zaváže, že na ochranu církevního státu přijme a vydržovati bude v Anconě dva tisíce francouzských vojnů. Ostatní vojsko francouzské v církevním státě dlicí bude vydržovati Francie. Kurie uzná Napoleonem zavedený pořádek v Německu a Itálii, uzná krále neapolského, holandského, vestfalského, velkovévody z Bergu, knížata Lucy a Piombino, Beneventa a Pontecorva.

Na duchovním poli žádá císař, aby v kardinálském kolegiu byla aspoň třetina kardinálů francouzských, aby italský konkordát byl rozšířen na Benátky, na území království italskému vtělená, dále na Luccu a Piombino. Dále žádá, aby biskupové italského království byli zproštěni povinnosti konsekrace v Římě. Žato upouští císař od potlačení mnišských řádů.

Byly tu ještě tři požadavky císařovy: svatá Stolicе bude platiti ročně 400 tisíc franků na zbudování přístavu a opevnění Ancony. Kurie se nebudе dotýkati svobod galikánské církve a neučiní ničeho, co by v Napoleonových státech porušilo náboženský mír.

Na naléhání *Bayanova* a *Caprarovo* vymýtl však *Champagny* tyto tři body z návrhu smlouvy. Ale Bayane ani po škrtnutí těchto tří bodů nedávžoval se smlouvu podepsati a zaslal ji k vyjádření do Říma. V jednotlivostech zdržuje se kritiky a pouze všeobecně lituje skrovného výsledku svých námah. Nemůže býti nejmenších pochybností o tom, že Bayane návrh smlouvy považoval za přijatelný a že si horoucně přál, by jej kurie schválila. Snaží se sv. Otce navnaditi nadějí, že bude-li návrh

přiját, Napoleon odvolá obsazení provincií, uzná suverenitu papežovu a potvrdí neporušitelnost církevního státu. Nebude-li návrh přijat, budou provincie trvale ztraceny a Řím bude Francouzi obsazen. Bayane připojil několikero pohrůžku Champagnyho, že císař už vyčkává rozhodnutí kurie lhostejně, rozhodnut, jíti bezohledně za svým cílem. V pravdě byla tato lhostejnost zdánlivá. Napoleon si přál dosíci podpisu Bayanova na navržené smlouvě, pokoušel se pohrůžkami Bayana zdolati. Když tento ještě 14. listopadu nedával odpovědi, obnoven již škrtnutý požadavek, že kurie bude muset přispět ročně 400 tisíci franků na opevnění Ancony a zbudování přístavu. Po tomto požadavku odcestovali Napoleon i Champagny do Milána 16. listopadu a vrátili se až po půldruhém měsíci.

Duševní rozpoložení kardinála Bayane bylo trapné. A rozpaky i bolest jeho se stupňovaly, když obdržel z Říma první odpověď na své zprávy a sdělení, jak působilo na papeže obsazení provincií. Pius VII. vlastnoručně psal Bayanovi, suspendoval plnou jeho moc a nařídil, by se přichystal k návratu do Říma (sospendiamo ipso facto a Lei, ed al Cardinal Legato tutti i Poteri datigli per la Trattativa, e gli vietamo di farne il minimo uso, se la Trattativa non è già seguita all'arrivo della presente Lettera, se è seguita la dichiariamo pee non avoentata, e Ella si prepari a ritirarsi a Roma (Documenti II 291).

Tety odmítnutí a protesty.

Současně s vlastnoručním papežským listem obdržel Bayane odpověď státního sekretáře na svůj list z 31. října, jež ovšem svědčí o rozhodné vůli k odporu. Chce-li Bayane dále jednati, nuže, musí dostati *písemnou* záruku, že papež nebude nikdy nucen spolubojovati proti katolickým knížatům. Ústní slib nestačí. O novém breve, v němž by bylo škrtnuto „ad nostrum et SS beneplacitum“ není řeči, ani o výslovné plné moci Caprarovi, třebaš jeho podpis na smlouvě byl původně obmýšlen na prvém místě. Odvolá-li císař okupační dekret o provinciích, nepřerušuje jednání.

Vidíme z toho, že přes veškerou rozhořčenost Piovu počítala kurie přece s dalším jednáním. Proti některým událostem protestovala však vášnivě, zvláště proti tomu, že při obsazování provincií bylo použito násilí zvláště proti guvernérům Maceraty a Ascoli, a pak proti tomu, že Napoleon dal odvésti do Paříže umělecké poklady z Villa Borghese, jež byl zakoupil od Kamila Borghese. Všimněme si však této koupě: Napoleon jistě ještě nepomýšlel na okupaci církevního státu a na zabrání Říma. Jinak by si jistě uspořil 12 milionů za umělecké poklady, jež si mohl odvésti do Paříže jako válečnou kořist.

V této protestní náladě obdržel Pius 22. listopadu Bayanovu depeši s připojeným francouzským návrhem smlouvy. Zamítá smlouvu co nejdůrazněji. Pius neuznává žádný z požadavků Napoleonových, zamítá návrhy smlouvy v celku (trattato, che presenta si grandi ostacoli alla nostra adesione, e che attacca la libertà e la indipendenza della nostra Sovranità“). Smlouva ta by činila z Napoleonových nepřátel nepřátele papežovy a přivedla by papeže do trvalého aktivního válečného stavu. Proti

Anglii se papež nemůže s císařem paktovati, vždyť by si popudil anglické katolíky proti sobě. Nepomohly tedy císařovy ústupky a povolnost, papež byl popuzen k většímu odporu a vyzval Bayana, aby si vyprosil pasy a odcestoval, kdyby císař trval na svých požadavcích.

Bayane s lítostí sdělil do Itálie, kde císař s Champagnym meškal, suspensi své plné moci, leč Napoleon ještě se neodhodlal přerušiti jednání. Dal vysloviti prostřednictvím Champagnyho svoji lítost nad nepovolností kurie, ale vyslovil ještě naději v další jednání, až se vrátí do Paříže.

Bayane a Caprara poradili papeži, aby se pokusil o intervenci u císaře, dokud je v Miláně. Pius poslechl rady té a vyslal kardinály *Opizioni* a *Caselli* do Milána, aby císaře pozdravili a jemu starosti nad svatě Stolicí a náboženství na srdce vložili. Audience obou kardinálů neměla valného výsledku. Zprávy obou kardinálů souhlasně svědčí o tom, že Napoleon pohlíží blahovlnně na záležitosti církve a náboženství. Jejich šťastné utváření že je však podmíněno změnou kuriální politiky. Kurie musí řešit světské záležitosti jinak, než dosud. Nevzdá-li se do dvou měsíců svého odporu, obsadí císař Řím, třebaš to nebude odpovídati jeho politice a zájmu.

Tyto vzkazy císařovy neměly v Římě nejmenšího ohlasu. Státní sekretář ve své notě Bayanovi a Caprarovi prohlašuje milánský pokus za bezvýsledný.

Když se Bayane dověděl, že Řím odmítá francouzský návrh smlouvy, píše kurii a upozorňuje na nebezpečí a bezúčinnost Piova rozhodnutí, neopomíjeje ovšem ujišťovati bezpodmínečnou poslušností. Ve svém dopisu papeži zdůrazňuje, že své moci vědomý vítěz od Marenga, Slavkova a Jeny povolí kurii zrovna tak málo, jako vládcům evropského kontinentu. Požádá-li Bayana o pas a odvolá-li kurie kardinála legáta, bude jistě obsazen Řím, (e posso assicurare Vostra Santità, che quasi tutti i principi del continente Europeo non trovano qui il terreno più morbido presso il vincitore d'Austerlitz, d'Jena etc., e che i loro Ministri sono obligati di cedere invece di trattare. (Arch. Vatic. Nunciatura die Francia 594.)

Bayane měl pravdu.

Po návratu Champagnově z Milána měl s ním 30. prosince dlouhou konferenci, na níž prosil o rozumné ústupky. Když se mu jich nedostalo, požádal o pasy, by mohl se vrátiti do Říma (esendo divenuto inutile al servizio di Sua Santità).

Champagny zrazoval Bayana: žádost o pasy urazí císaře. Odvoláním Baynovým vyhláší kurie císaři válku. Bayane ujišťuje nato, že vyhlášení nějaké války je papež dalek. Odvolá-li jej z Říma, že je to jistě jen z finančních důvodů, neboť dosud způsobil kurii více škody než užitku. Ostatně osoba kardinála legáta že je schopnější pro vyjednávání.

Tak se snaží Bayane, třebaš na úkor pravdy, překaziti ještě úplnou roztržku. I do Říma ještě referuje o tom ušlechtilém úmyslu, když píše, že osud Říma daleko ještě není rozhodnut. Podle sdělení *Champagnova*, že císař lituje upřímně všech kroků proti Římu, ale že císař nemůže trpěti,

aby kurie v čistě politických a světských záležitostech dávala jediná ze všech evropských mocí příklad odporu vůči všem jeho přáním. Nemůže-li kurie přispěti na opevnění Ancony, ponechá si císař tento přístav — ostatní provincie však že by vrátil.

Krátce po konferenci Champagnyho s Bayanem přibyl do Paříže císař a hned 3. ledna 1808 účastnil se Bayane všeobecné audience. Kardinál se právem obával, že císař mu způsobí prudký výstup proto, že požádal o pasy, ale císař mlčel. Když ani 4. ledna mu pasy nebyly vydány, pojal naději, že přece jen bude roztržce zabráněno a rychle psal do Říma, že pasy nebude urgovati, dokud k tomu znova nedostane výslovného rozkazu. A když ještě 7. ledna se o pasech mlčelo, zvěstoval Bayane znovu do Říma, že má dojem, jako by Napoleon přes všecek svůj vztek na kurii nechtěl přerušiti s ní veškery styky. Císař že je si vědom moci od Boha mu propůjčené a že určuje svou vůli Římu i celému světu, kdy má jednání zahájiti nebo přerušiti. (Bayane Casonovi. Archiv. Vatic., Nunziatura die Francia 595.)

Důkaz o svém tvrzení obdržel Bayane již 10. ledna v Champagnově notě, v níž se mu sděluje, že Napoleon přerušuje s Římem styky. Vůči živé touze po dorozumění vidí císař ke svému politování a překvapení jenom odpor kurie. Po třech letech námahy že jest jeho trpělivost vyčerpána. Jednání a jakýkoli pokojný vztah mezi Římem a Paříží že jsou přerušeny. Bayane dostává své pasy pro návrat do Říma, ale vlídně je mu naznačeno, že může zůstatí ve Francii jako francouzský kardinál (Son Eminence pourra dependant, si Elle le désire, rester en France comme Cardinal Français. Champagny Bayanovi. Arch. Vatic., Francia, Appendice XXI. F.) A Bayane zůstává. Rychlým odjezdem z Paříže — tak se obává — by mohl císaře ještě více roztrpčiti. Ostatně papež chtěl jen, aby požádal o pasy, ne aby se vrátil do Říma. Než, i když byl vyzýván k návratu do Říma, vytrval v Paříži, ospravedlňuje své váhání tím, že jeho odcestování by Napoleona urazilo a Římu jen uškodilo. Konečně je ještě stále možnost, že jednání bude obnoveno, a přítomnost jeho že může býti přímo nebo nepřímou kurii užitečna.

A skutečně i po oficiálním přerušeni diplomatických styků byla ještě možnost vyrovnání. Napoleon jí poskytoval. V den, kdy odpovídal na Bayanovo odvolání, zavolal si k sobě Capraru a vyrozuměl jej o zmírněném *ultimatu* kurii. Papež měl vysloviti souhlas k těmto šesti bodům: 1. aby se přizpůsobil ve vztazích k Anglii k požadavkům, vyjádřeným v různých notách; 2. aby přispěl čtyřmi sty tisíci franky na přístav v Anconě; 3. aby povolil císaři jmenovati třetinu kardinálů; 4. aby potrestal vězením oněch sto zločinců v království neapolském, kteří usilovali o život Francouzů; 5. aby uznal krále neapolského jako legitimního suveréna toho království, jakož i ostatní krále a knížata, jmenované císařem, o nichž již bylo mluveno v různých notách minulých; 6. aby vypudil z Říma konsula a ostatní osoby, oddané Ferdinandu IV. Napoleonovi bylo jasno, že toto ultimatum nebude kurii přijato, proto již 10. ledna vydal rozkazy různým sborům k obsazení Říma. Pius byl

ochoten přijmouti a vyplniti čtyři body ultimata mimo první a třetí. Tak byl 2. února 1808 obsazen Řím francouzskými vojsky.

Obsazení toto nemělo však ještě býti definitivní. Bylo jen provisorním opatřením a mělo se státi trvalým a definitivním teprve při trvalém odporu kurie. Napoleon dává Alquierovi instrukci a jistě ne klamnou, že netouží po zvětšení území na papežovy útraty. Jeho přáním že je pouze, aby papež vstoupil v jeho systém a on, císař, aby měl v církevním státě stejný vliv, jako má v Neapolsku, Španělsku, Bavorsku a Rýnském spolku. Bude-li kurie ve své zaslepenosti dělati nové pošetilosti, pak ovšem papež ztratí církevní stát pro vždy.

Alquier v tom smyslu oznamuje státnímu sekretáři kardinálovi, že obsazení Říma nečiní dorozumění ani nemožné, ani obtížné. Napoleon že má živou touhu, vyrovnati se s Římem smírně. Bayane si pospíší a sděluje dvěma listy kurii, že se ještě dá dosíci uspokojivé jednoty a že kardinál Fesch, jenž jistě Napoleonovy úmysly nejlépe zná, má ještě více naděje.

Bayane ve svém optimismu jest posílen tím, že jej Champagny přibírá k poslednímu dorozumívacímu pokusu. 15. února ústně i písemně Bayanovi dává pokyn, by napsal kurii, že Napoleon nepřipustí za žádných okolností, aby nějaký suverén v Itálii šel svými cestami. Přistoupení papeže k italské konfederaci že je pro Napoleona důležitější, než všechny dříve vyslovené požadavky. Toto-li papež odmítne, že ihned svého státu pozbuďte. Bayane chtěl prositi kurii o plnou moc k jednání na této základně, ale bylo mu dáno na srozuměnou, že císař vyjednávatí už nechce, že žádá slyšení *invo* nebo *ne*. Pius však i toto druhé ultimatum rázně odmítl. Alquier obdržel od kurie 25. února notu: „Dopo die averle replicate volte dichiarato che finchè Roma sarà occupata. Když jsem Vám byl opětovně prohlásil, že dokud Řím bude obsazen, nepřipustil bych vyjednávání at jakéhokoli druhu, pokládaje se za zbavena svobody a v opravdovém stavu uvěznění, díví se vida, že se mu předkládají žádosti obsažené v notě Vaší Eminence.

Jeho Svatost nařídila pisateli opakovati takové prohlášení a říci Vám otevřeně, že at s Vaší Eminencí, at s tím, kdo by Vás zastupoval ve Vaší nepřítomnosti, miní jednati jedině v tom případě, vyklidí-li vojenské oddíly hlavní město, bez čehož Jeho Svatost nehodlá dáti jakoukoli odpověď na žádosti, jež se jí předkládají a jež by mohly býti podány budoucně.“

Tak bylo *druhé* ultimatum bez výsledku. Leč Bayane doufal dále, vida, že Napoleon s neočekávanou povolností šel tak daleko, že na odvolání kardinála legáta odpověděl *ultimatem třetím*, obsahujícím jediný už požadavek. Bylo zasláno 3. dubna 1808 a znělo: „La proposition dont l'Empereur ne se départira pas, est que toute l'Italie, Roma, Naples, Milan fassent une ligne offensive et défensive à fin d'éloigner de la presguile le désordre et la guerre . . . Přistoupí-li sv. Stolice na tyto návrhy, vše jest skončeno. Odmítne-li je, dává tímto rozhodnutím najevo, že nechce žádné shody, žádného míru s císařem, a že mu vypovídá válku.

První důsledek války jest dohoda a první výsledek dohody jest změna vlády. Neboť, je-li císař nucen vésti s Římem válku, není-liž nucen z něho učiniti svého spojence? Změnou vlády a nastolením jiné, jež by bylo společnou základnou s královstvím Itálie a Neapole proti společným nepřátelům? Která jest jiná záruka klidu a bezpečnosti Itálie, jestliže obě království jsou oddělena státem, v němž jejich nepřátelé neustávají spoléhati na jisté přijetí? Tyto změny nezbytné, jestliže svatá Stolice trvá na svém odmítnutí, nezkrátily by jí nijak na jejich právech duchovních. Zůstal by biskupem římským, tak jak jím byli předchůdci v prvních osmi stoletích a za Karla Velikého. Přesto by bylo Jeho Veličenstvu bolestno viděti, jak ničí se neprozíravostí, trdošijností a zaslepeností dílo genia, politiky a osvícenosti."

Leč Pius nepřijal nabízené pravice. 19. dubna odmítl i *třetí ultimatum* přes Bayanovu a Caprarovu radu „Un tale impegno è troppo ripugnante ai sacri doveri di S. Stà, e troppo nocivo agli interessi della religione, perchè possa assumersi dal Capo di essa". Takový závazek velmi odporuje povinnostem sv. Stolice, velmi je škodlivý zájmům náboženství.

Posléze i Bayane pohřbil všechny své naděje. Jeho námitky proti návratu do Říma padly, ale Bayane se přece do Říma nevrátil. Nový a nutkový důvod k vytrvání v Paříži měl v tom, že Napoleon povolal francouzské kardinály do Paříže. Bayane zůstal zde až do své smrti r. 1818. Ve svém poslání ukázal se Bayane jako nejčistší charakter, jako člověk dbalý svých povinností. Jeho zprávy zrcadlí ve své pregnantní jasnosti a logické výstavbě muže ostrého rozumu a zdravého politického úsudku. Jak ukazují poznámky kardinála *Maury*, sdílely tento úsudek katolické kruhy francouzské. Politické přesvědčení a vědomí povinnosti přivedly jej do těžkých rozpaků a rozporů, ale vědomí povinnosti zvítězilo. Bayane neohroženě zastával své přesvědčení a snažil se Pia na svou stranu přivést, ale v nejmenším nestal se nevěrným vůči vzpírajícímu se Pánu. Jeho cílem bylo usmířiti Pia s Napoleonem. Nezdar těžce nesl, ale měl útěchu a proti svým četným protivníkům pevný štít v čistotě svědomí. Jeho vyznání do Říma zní: „Řekl jsem všechno, co mi bylo vnuknuto, všechno, co jsem si dovedl představit, a vše marně. Pokládal jsem za nutné připojit tato slova, aby bylo lze předvídati, co by mohlo býti řečeno v této věci, naváže-li se někdy znovu nějaké jednání, a aby Vaše Eminence nabyla vždy větší jistoty, že s mé strany nebylo opominuto ničeho, nebo abych aspoň mohl říci s Apoštolem: Ničeho si nejsem vědom. (Non ho tralasciato niente, o almeno possodire coll' Apostolo: Nihil mihi conscius sum).

LITERATURA

Chateaubriand: Napoleon. — *Dr. Erwin Ruck*: Die Sendung des Kardinals de Bayane nach Paris 1807, 1808. — *Kryštofek Jan*: Boj monarchické Evropy s revolucí francouzskou. — *A. Lévy*: Napoleon na poli slávy a doma. — *Autor napsal*: Napoleon a protestantism. Vydal Josef Birnbaum v Brtnici.

Józef Birkenmajer, přel. J. Karník

DUCHU SMĚLÝ ...

Duchu mladý, duchu smělý,
k vznešenému míříš cíli!
V svobody jas letíš skvělý?
A víš kudy? Znáš své síly?

Na oblaka křídla kladeš
a z nich čerpáš blesky zoří –
Promethejská tvoje krádež
zda tě trestem nepokolí?

Na své vzlety pozor dej si –
pohrdaje vším, co nízko,
snad si ani vědom nejsi,
že kam spěješ, hrom je blízko!

Jan Šanda

NA JAŘE CESTOU DOMŮ

Cesta k domovu je vždycky krásná,
protože jdeme za šťastným dnem . . .
Cesta k domovu je vždycky krásná —
tou cestou poklady otevřem —

Měsíčky na stráních nás pozdraví vřele
a žlutá housátka v travičce svěží
a potok zazpívá písničku známou:
jak hošík bos a s úsměvem ode vsi běží —

Pokynou štítu statků a kovárna pozve dál,
pokynou okna jak důvěrné oči
a dívky zdravé, jak růže rozkvetlé
pohledy pokradmu po tůbě stočí —

A pes se rozštěká u boudy nevrle vstříc
a ztichne, až uvidí, pán že do dvora kráčí
a najednou na práh kdos vyjde starý a mdlý,
třesoucí ruce se kol hrobové stáčí —

PROLOG K NENAPSANÉ POUVÍDCE

Cestou z Kruszwice k Szarlejowu, kde poslední z knížat Szarlejků sídlil v pevném zámku se svou jedinou dcerou, ubírala se zvolna tlupa pěti jezdců, a v jejich čele jel hubený muž, vysoký, s kropenatým vousem a s chytráckým, lstivým výrazem obličejů.

Byl to baron Möllendorf, snad jediný člověk, kterému se Bedřich Veliký svěřoval se svými ničemnými, cynickými záměry, kterému důvěřoval, kterému dal pracovati v tajné kanceláři a kterého obyčejně vysílal s důvěrnými misemi do Varšavy, do Petrohradu anebo do Vídně. Nad pomyslení lstivý, neobyčejně bystrozraký, nezrazoval se ani jediným pohledem, ani jediným pohybem, dovedl mistrovsky stavět léčky i nejzkušenějším diplomatům, dovedl zapřísti nymfomanickou Kateřinu, dovedl s Terezií ronit hořké slzy nad historickou nutností rozdělení Polska, a když se vrátil do Berlína a podával starému lupiči zprávu, tu se oba zalykali smichy nad nadutým babským žvastem klamoucí a ještě častěji oklamané Kateřiny, nad špatně hranou citlivostí Terezie a nad tupou blbostí rádců, jakými se tyto k nebi volající nestvůry na trůně, tyto dvě směšné karikatury velké Semiramis, obklopovaly.

Až k potvornosti cynický Bedřich, který služby toho druhu obyčejně oplácel pohrdáním a suchým nevděkem, nejčastěji však úšklebem a satanským posměchem, projevoval se vůči tomuto svému důvěrníkovi štědrým.

Po prvním rozdělení Polska daroval mu úrodnou a bohatou Zemi Kujawskou, táhnoucí se po pravé straně Gopla od Kruszwice až k Inowrocławowu, spolu s kastelánstvím a zámek kruszwickým.

Aby však zachovali zdání spravedlnosti, zahráli hanebnou komedii – donucovali po věky tu usazené majitele prodávati statky velké ceny za babku, a prováděli to způsobem tak podlým, že se i nejotupělejší dvořenínové červenali studem z tak zahanbujícího bezpráví.

Ze zámku kruszwického, svatě kolébky národa polského, zahájil baron Möllendorf krutou vládu. Lid byl vysát do poslední kapky krve obrovskými kontribucemi, zdecimován kolerou, nemohl se stavět na odpor, tím méně, že spousty německých kolonistů, které Möllendorf přivlekl s sebou, mu pomáhaly v hubitelském díle. Ze stodol kradeno obilí na zasetí, z chlívů loupén dobytek, koně ze stájí, a kdo hledal spravedlnost, byl holemi bit anebo uvřzen do vězení. — Jediný kníže Szarlejko se vzpíral.

Ke sjezdu, nařízenému pruskou vládou, na němž polská šlechta musela skládat přísahu na věrnost pruskému králi, se nedostavil, na opětné vyzvání odpovídal několika hrdými a důstojnými slovy — rozhodl se, že bude svou knížecí neodvislost hájit do poslední kapky krve.

Majetek jeho táhl se od Kruszwice podél Goplu až do Inowrocławowa, Gniewkowa a Toruna.

Pruská vláda neodvážila se vystoupiti proti tak mocnému pánovi s násilnou bezohledností, a bylo rozhodnuto získati ho cestou diplomatickou.

Tím spíše, že pokladny říše pruské byly prázdný a že kníže byl tak prozíravý, že svěřil své ohromné jmění anglickým bankám.

I této těžké diplomatické mise ujal se baron Möllendorf.

Přejel přes most, na němž několik Židů s poníženou, nevolnickou pokorou se klánělo, že čelem bilo o zem — ani pohleděti na ně neráčil — zastavil se na chvíli, rozhlédl se a s největším pohrdáním nad tím polským hospodářstvím stáhl rty. Už zítra dá zničit několik těch bídných chlěvků, jež mu prozrazoval kouř vesnice Kruszvice, dá na zámku pobourat zbytečné zdi a z jejich cihel vystaví si těsně nad jezerem roztomilý palác, něco asi takového, jako je postupimský Sanssouci, anebo také ve slohu Monbijou.

Jelikož byl Möllendorf velice lakomý a počítal s každým grošem, byl s výpočtem neobyčejně spokojen, že jeho Sanssouci nebude mnoho státi.

Cihly a to dokonale, už tu jsou, polský dobytek nažene do práce, to ho také nebude nic státi, a nějaká nová konfiskata majetku některého rebelanta postačí na zařízení vnitřní. Uvažoval o tom knížátku, ale věděl, že s ním není žertů, proto zatím třeba jednat opatrně: Möllendorf dovedl čekat.

Pak projel kolem kostela sv. Petra a Pavla, kdysi bohatého a krásného chrámu, teď v troskách ležícího, a usmál se spokojeně. Záhuby třeba urychlit, cihla se mi vždy k něčemu bude hodit, pomyslel si, a tu je dokonce pěkně otesaný kámen. Odkud jej sem asi přitáhli?

Za kostelem táhl se ještě kousek čehos, co bylo možno nazvat cestou; po několikadenních lijavcích — bylo to z jara — udělaly se na té cestě hrbolky, kaluže a výmoly, až koně neustále klopytali.

Zaklel vztekle:

„Počkejte! prozenu vás všechny, ať šlechtic, ať čeledín, všechno jedno, od rána do večera budete muset pracovat — zadarmo, zadarmo! Já vás naučím pruskému pořádku! . . .“

Teď přišli na úhor. Rašelinová, močálovitá půda, jen hrstkami trávy porostlá, uhýbala s překvapující pružností pod těžkými oři meklenburskými. Napříč táhly se příkopy, z nichž dobývána rašelina a jejichž rozmoklé náspy z nedostatku pracovních sil nebyly zabezpečeny, takže se na všechny strany rozsyřovaly a tvořily špinavé, černé kaluže.

Möllendorf zbledl vzteky, klel, zuřil, přemýšlel, nemá-li se vrátit, ale zrazovala ho zpáteční cesta; nařídil tedy vojákům, aby sestoupili s koní, sám též slezl, právě v čas, nebot v tu chvíli zapadl jeho kůň až po břicho.

„Zplatíte mi to, polští pacholci!“ vztekal se Möllendorf. „Dnem i nocí tu budete kopat průtoky — já vás naučím!“

Za půl hodiny s velkou námahou vyprostili koně. Krok za krokem vlékli se po kolena v močálech, vyhýbali se příkopům, ale mezi jedněmi a druhými byl úzký průsmyk, že se jen s největší opatrností sunuli ku předu, bez dechu, promočení, a koně pokryli se bílou pěnou.

Už půda zdála se tvrdnout, už Möllendorf oddechl si svobodněji, když

se najednou pod jeho koněm sesunula celá vrstva rašelinové, vodou zcela podemleté země, kůň klesl a stáhl za sebou nešťastného maršálka. Ponořil se, znova vyploval, celý oblepený černým blátem. Vrhli se mu na pomoc, podařilo se mu za přispění vojáků vyprostiti se z toho, ale o zachránění koně nemohlo být ani řeči. Jelikož mu jen hlava vyčnívala, byl ve vlhkém hrobě jakoby pohřben. Möllendorf vyrval vojákovi, který stál nejbliže, pistoli a prostřelil koni lebku. Kůň zahrčel, krev vytryskla, ještě jednou zoufale pohodil hlavou vzhůru, ponořil se a už se neukázal. Möllendorf vztekem tak šlel, že jen ústy pohyboval, ale hlasu ze sebe vypraviti nemohl, ač v hrdle se mu nashromáždila taková strašlivá bouře klení, že by jí mohl lámat nejsilnější duby.

Vypadal hrozně, nestvůrně a zároveň tak groteskně směšně se svou mokrou rašelinou oblepenou tlamou, s vousem, lepivým blátem nepravděpodobně prodlouženým, s něhož, jako z trubice, stékala černá hnojůvka, že bylo třeba nadlidsky pevné vůle, aby člověk nepropukl ve smích.

Takovéto nadlidské síly neměl asi mladý, obrovský muž, s tvář jíného stříhu než pruské tlamy.

Zakrvácené, pomstychtivosti sálající oči Möllendorfovy, jež se kroutily jako u vztekého zvířete, hledajícího obět, zastavily se na nešťastné tváři tohoto mladíka.

A tvář tato rudla, zelenala se, zmodrala, oči vypouklily se, jako by chtěly vyskočit z důlků, tváře se nadýmaly, obličej byl celý ve vráskách, ještě jedno nadlidské úsilí, a chlapík vypukl v kašlavý, celc povětří rozrývající, hřmotný smích.

V tu chvíli zazdalo se, jako by za škraboškou černého rašelinového obalu bylo vidět zbělalou tvář Möllendorfovu.

Zatřásl se, zachvěl se, jako by zlomen bouří rozrušeného vzteku, pak vrhl se na mladíka, pěsti udeřil mu do tváří — paže létaly mu jako křídla větrňáku ve větru, a za každým jejich úderem mladík zakolísal, a bylo slyšet hluché stenání, ale ne dosti na tom: šílenou ranou obou pěstí na prsa vojáková porazil ho naznak, počal ho kopat, bít — skákal mu na hrud a na břicho jakýmsi ďábelským tancem. Celá zvířecost už ne dravce, ale jakékosi lidojeda z nejdivočejších Fidži-ostrovů vylezla vítězně z křížence, v němž spojovaly se dvě odvěku sobě nepřátelské rasy — zpoila Němce. zpoila Slovana -- už ne v nestvůrný výsledek, ale v symbol nastávající osvobozující působivosti avantgardy panslavismu. Pod vlivem nezvyklého fyzického vysílení klesly vlny vzteku rozdivočelého zvířete. Dýchal, supěl, chvěl se, a hojně splývající pot ryl mu světlé brázdý a proužkoval ten černý, hnojůvkou opuchlý obličej.

Ostatní vojáky schvátila taková smrtelná hrůza, že se nikdo neodvážil pohleděti na vítězného junkera.

„Marš!“ zařval pán tak pronikavým hlasem, jako by jím chtěl svět zvednout ze základů.

Ještě jednou kopl jako ježek v sebe stočeného vojáka, hodil uzdy jeho koně nejbližšímu, a šli mlčky dále.

Ale pochod toho, který nesl světlo, kulturu a její dobrodiní do země

cizího národa, aby jej obšťastnil, nestal se o nic snadnější. Sotva ušli kouskem pevnější půdy, zabořující se do půdy po kotníky, stál jim v cestě les obřího proutí, jež jim sahalo až pod paži. Bylo to jako vrboví, neboť pruty byly tvrdé, ale zároveň pružné a tak zapletené, že tvořily neprůchodnou houšť.

Möllendorf stál chvilku bezradný. Náhle měl osvobozující nápad:
„Sekat šavlemi!“

To však nebylo tak snadné – neboť to podivné rákosí bylo tak ohebné, že jej nebylo možno kositi jako trávu, ale bylo třeba řezat prut za prutem – a po dlouhé, bezvýsledné práci nutno bylo přestat, neboť teprve po dnech těžké námahy byli by mohli vysekat tak širokou cestu, aby koně mohli projít.

Möllendorf zuřil.

Podpatky bil tu prokletou zemi, hrstmi sbíral bláto, vrhal je na vojáky, násilím cpal jim hlínu do úst. Vojáci mlčeli, neboť je kultura naučila poslušnosti vůči zástupcům Boha na zemi.

Konečně se unavil.

„Na kůň a kupředu, prašiví psi!“

Sedli na koně, urazili kus cesty tímto podivným rákosím a dostali se pak do stejné tajuplného lesa jakéhosi podivného býlí.

Byly to vysoké třtiny, korunované nachovým květem. Třtiny ty daly se lámat jako suché dříví, rozpraskaly však v třísky, které bolestně zraňovaly koně. Nejhorší bylo, že tyto třtiny byly obrostlé ostrým bodláčím a rozrývaly koním kůži, drásaly jezdcům šaty, poraňovaly jim kůži i tělo, tak že jim proudem tekla krev, a bylo by jim jen půl útrap, kdyby se byli mohli pustit tryskem, mučení jejich však bylo pozvolné, neboť museli jeti krokem ze strachu, že každou chvíli zapadnou v nějaký nový močál.

Náhle kterýsi voják spadl s koně a klesl do zrádného býlí.

„Dál, dál!“ řvala pochodeň osvěty. „Ať chcípne, pes! Jen koně vezměte!“

Kdyby se Möllendorf kdy byl staral o své vojáky jako o lidi, byl by věděl, že voják, který omdlelý spadl s koně, byl blízkým příbuzným onoho skopaného, který tam jistě už byl ducha vypustil.

Vjeli teď do hustých travin, ale smrtelná hrůza je obešla, neboť zaslechli, jak koně se brouzdají ve vodě.

Jelikož půda však byla hladká, ale tvrdá, Möllendorf si domyslel, že jistě blízké jezero na podzim stouplo a po lukách se rozlilo.

Ulevilo se mu a nabyl opět důvěry, když z dálky zahlédl drobné světélko.

Zamířil tam, nedbaje už šplouchání vody uprostřed husté, vysoké trávy, necítě, že se kůň pod ním sotva vleče, necítě smrtelné únavy, neboť zavládla v něm vzteklá pomstychtivost.

Celý ten kraj na kousky roztrhá, celý jej spálí, kam jen oko sahá, vody jej zbaví, celé to pekelné jezero vysuší.

Zatím se prostor mezi ním a jakýmsi předmětem, z něhož vycházelo světélko, neustále zmenšoval.

Divně jen, že to světlo viděl chvíli, jak se plazilo po zemi, pak zase jak se náhle klikatě vzneslo k výši, teď je viděl jako rozvodněnou světelnou řeku, která se rozlévala, zužovala, tvořila světelnou kouli, s nevidanou pohyblivostí mu před očima tančící, protahující se teď vlevo, teď vpravo a znova se přikřehující v drobnou, sotva viditelnou tečku, aby pak v okamžiku se rozjasnila jako ohnivá koule sluneční.

Möllendorf nebyl pověřivý, ale při tomto pohledu tuhla mu v žilách krev.

Zastavil, a zastavili i jeho vojáci.

Mnul si oči a zas nic jiného neviděl, než to ubohé světélko, které se mu ještě před chvílí zdálo sluncem.

„Straší tu ďábli – či co?“ a obrátil se k vojákům:

„Co vidíte?“ tázal se skoro bázlivě.

„Světélko.“

„Nu a?“

„Musí tam být nějaká selská chalupa,“ poníženě odpověděl jeden voják.

„Jeď a podívej se! A hned se vrať!“

Sotva voják ujel několik set kroků, ten ďábelský světelný přízrak započal znova se svými divokými poskoky.

Viděl, jak z ohnivé koule vylétá tisíc jako šídla ostrých paprsků, jež zdály se mu oči klovat, cítil, jak se pod ním vzpíná kůň, neboť i jeho bodala pekelná šídla, jakési plamenné zmiže vyskakovaly z té koule do vzduchu a sypaly se sírou a ohněm na něho – zase si mnul oči a nic už neviděl, než ubohé světélko z jakési nuzné chalupy.

Jala ho vzteklost, ale neměla už síly k výbuchu, a jelikož byl už nad všechnu míru znaven a měl prokleté světelné hračky už dost, zavřel oči jako ve snu a počal blouznit:

„Zítرا napíší starému Fricovi – ó, darebák! – jistě teď vypravuje nějaké sprosté vtípy v Sanssouci – snad někoho mlátí svou berlou“ – Möllendorf na vlastní kůži často pocítil důrazné dotknutí té zatracené hůlky – „snad obzírá se teď slaninou – ha ha – budeš v noci řvát bolestí podagry – a snad ten starý satyr sedí před ně jakou řeckou řezbou modlicího se chlapce a upadá v hanebnou extasi a snad kuje nové ničemné plány, by nějakého nového Möllendorfa poslal do těchhle čertích krajů . . .“ V té chvíli byl Möllendorf tak pohněván, že Frice posílal do nejhlubších útrob pekel – „ano, ano, jistě: napíší mu, aby si na správu toho čertího kraje poslal nějakého ďabla, ale ne mě!“

Procítl náhle a probral se z polospánku, cíťe jako by svatozáři Bedřichovy lásky nad hlavou.

Ohlédl se:

„Co tropí prokletí – ještě se nevracejí?“

„Už slyšet, jak přijíždějí.“

„Kde? jak? co přijíždí?“

Znovu si promnul oči. Světlo zastřela černá hmota, neustále se k němu blížící – potřeboval chvíli, aby pochopil, že se to vrací voják, kterého poslal na výzvědy.

„Jasný kníže“ – Möllendorf dával se oslovovat knížetem – „několik set krouků louka, pak silnice. Chalupa, ze které jde světélko, je chalupa rašelináře, bidná a malá – ale na odpočinutí a oschnutí i ta je dobrá.“

„A do zámku je daleko?“ zamružel Möllendorf.

„Dobré půl míle.“

„Marš!“

Přesvědčení, že cesta už je dobrá, že jest jakási chalupa, v níž možno oschnout a očistit bláto – své vojáky sám vlastnoručně pověsí, nevyčistí-li mu jeho pestrými přeskami pošíť mundur a neolízou-li, nebude-li jinak možno, jazyky bláto s jeho bot – to všechno vznítilo v bédném popeli skleslosti plameny odvahy a pýchy.

Teď cítil se pánem a jedinou jeho starostí byly boty a mundur, oschnou-li tak rychle, aby se mohl měřit s nějakým nadutým knížátkem a vystoupit důstojně, jakožto představitel samého krále.

„Hurrah der König!“ zařval náhle z plného hlasu.

Podnicení výbuchem dobré nálady, vojáci vyli za příkladem průkopníka německé kultury: „Hurrah der König!“

A nadšení křížáckých vojsk, útočících na Jerusalema, nebylo ničím proti hrdině odvaze a zmužilosti, s jakou tato hrstka Prusáků zaútočila na nuznou chatrč ubohého rašelináře.

V okénku se objevila překvapením bledá tvář muže.

„Co chcete?“

„Jméno krále pruského – hned otevři, polská svině!“

„Hned!“

Möllendorfovi bylo, jako by byl z toho hlasu vyslechl cosi jako zahouknutí sýčka. Ale to se mu jen tak zdálo v jeho zmučeném mozku.

Za vteřinu ozvalo se vrznutí zrezavělých závor a z široka otevřela se vrata pevnůstky, slepené z ubohých fošen a hliněných cihel.

Möllendorf vkročil domýšlivě a vítězně do nuzného sídla, sestávajícího z jediné jizby.

V koutě na loži ležela či spíše seděla ustrašená žena – na stole drobným plaménkem hořela lojovice.

„Dej jíst!“

„Ničeho nemám, pane!“ odpověděl muž.

„Máš, ničemo, jen dáti nechceš!“

„Prohledejte, pane, všechno – a jestli najdete krajíček chleba, rád se dám oběsit.“

„Hledat!“ zařval Möllendorf na vojáky.

Nebylo čeho hledat – chudičká chaloupka, slepená z hlíny a prouti, skrýší a tajných zásob tam ani býti nemohlo.

„Seno!“ osopil se Möllendorf.

„Sena nemám, protože nemám stodoly ani dobytka ani koní – a senem člověk se neživí.“

Möllendorf pomýšlel chvilku, neměl-li by toho člověka udeřit po ústech, neboť se mu zdálo, že si z něho trochu blázně tropí, ale pocítil jako by lámání v kostech, a pak si nebyl jist, zda takováto rána pěstí učiní na jeho

vojáky patričný dojem – při tom zlobila ho myšlenka, že by, kdyby se zbytečně dlouho zabýval s tím chlapíkem, jeho mundur nebyl včas vyčištěn.

„Táhni!“ zakřičel.

„Jasný pane, má žena je nemocna . . .“

„Pryč i s tou ženskou!“

Žena pozvedla se s lože a po čtyřech vlékla se ke dveřím. Muž zřira rozevřel oči, přiskočil k ní, vzal ji na ramena a vynesl ji z chalupy, nesl a nesl ji, až ji ukryl do skryše z vrboví, známé jedině jemu, těsně nad břehem jezera.

Svlékl kabát, zabalil ji do něho, uložil ji na lože ze suchého rákosí a přikryl ji koňskou pokrývkou, kterou kdysi stáhl s jakéhosi panského vozu.

„Spi, spi klidně – nebude-li chleba, budou ryby.“

Žena svalila se jako kláda na lože.

„Szymku!“ zachraptila.

„Lež klidně – hned přijdu.“

Szymek sáhl si na kapsy – křesivo bylo suché.

Rozesmála se mu duše – a zároveň prohodil přísně k ženě.

„Spi a ani nedutej – muž se o všechno postará.“

Počal tápati po skryši a našel všechno v pořádku: udice, vrše, pilníčky, jakési předpotopní harpuny s ostrými, zoubcovanými hroty – rozvázal otýpku dřevěných tyček, vsunul pod paži vše, o čem mu jeho úmysl naštěptával, že mu toho bude třeba, vyšel ze skryše a jako kočka se plížil ke svému domovu, ne stezkami, neboť těch nebylo, ale stopami polámanaého býlí.

Nebe bylo temné, ale čisté a jaksí jasné, ač na něm nebylo hvězd – jasné pro Szymka, který se v dlouhých i nejtemnějších nocích s ním byl spřátelil.

Konečně přiblížil se ke své chatě.

Okénko bylo otevřené, a u stolu seděl Möllendorf a psal cosi.

Přede dveřmi leželi vojáci a spali tvrdým spánkem – a za chatřcí byli koně přivázáni ke kůlu a stáli tam neklidně, neboť po celý den nežrali.

Szymek dlouho přemýšlel.

„Vraždit zvířata boží – to není lidské dílo.“

Ne, ne! Szymek uklidnil se, neboť bylo mu, jako by na něho byla sestoupila láska Ducha svatého.

Ale aby dopustil, aby jacísi psi ho z chalupy vypudili i s nemocnou Kostkou – ne, to ne! Znečistit své chaty nedá!

„Tak mi Bůh pomáhej!“ zamručel mezi zuby.

Potichouku nasbíral suché trávy, třtin, několik deštiček, které potřeboval při děláni sítí, to všechno opatrně položil na hromádku, roznitil křesivo a zapálil. — A jako by ho země pohltila – zmizel.

Ukryt v hustém rákosí, ležel na břiše a hleděl, co se bude díti. Nemusel dlouho čekat.

Vyschlé stěny chalupy – hlína, pomíchaná se slamou – chytily ihned ohně a než bys se pomodlil otčenáš, celá chatřć stála v plamenech.

Slaměná střecha vybuchla jediným sloupem ohně vzhůru; trámy, fošny a vazba střechy sbortily se s třeskem, a Szymek Witosz viděl ze svého úkrytu v krvavé luně ohně, jak několik postav s klením běhalo kolem planoucí chaty, koně vyrvali kůl, k němuž byli přivázáni, a uháněli ve strachu a hrůze přímo před sebe. Srdce Szymkovo smálo se divokým zoufalstvím,

Zničil vše, co měl, ale nedopustil, aby nenáviděný nepřítel zneuctil jeho majetek – ještě jednou pohlédl na kouřící se spáleniště, odplivl si třikrát a zmizel v houští třtin – tam v jeho skrýši by ho nenašel ani ďábel.

F. B. Děrda

CON SORDINO

Okna uszlzena jsou
časně ráno.
Krytalové potůčky
klouzají po skle jako víno.
Pod okny ulice již zpívá,
ale jenom tlumeně,
con sordino.

Nikde nezazvoní smích.
Jen šelest jemný
zavřenými okny
proniká sem,
jak ozvěna kroků vzdálených.

Snad proto dnes
oči Tvé tak smutné jsou —
Krytalové potůčky kanou z nich
jak po teskných tabulích,
zatím co venku vážná jeseň jde
po měkkých kobercích,

OKNA

POSLEDNÍ SETKÁNÍ S RICHARDEM KRALIKEM

Psal jsem několikrát o Richardu Kralikovi. Dnes, kdy jest už na pravdě Boží, nemá být tento list pouhým nekrologem, nýbrž spíše pietní vzpomínkou napsanou v době, kdy už skorem rok uplynul od jeho smrti.

Bylo to v létě 1932, ve dnech na počátku července. Přijel jsem jednou zase do Vidně, tentokrát, abych se zúčastnil kongresu pro foniatrii a logopaedii. Dojel jsem ke čtvrté hodině odpolední, kolem osmé měl být seznamovací večer v radničním sklepě. Chtěl jsem volné doby do večera prospěšně užít a zajel jsem do kotážové čtvrti ve Währingu navštívit Kralíka.

Tanula mi na myslí má poslední návštěva před šesti lety — první po státním převratě. Tenkrát byl Kralík zdrženlivý, skoro bych řekl cizí, chladný. Co bylo toho příčinou? Nemohl se snad už dobře upamatovati? Či byla jemu, loyálnímu nadšenci pro staré Rakousko, nemilá návštěva československého plukovníka? Či byla snad příčinou nevhodnost doby, vždyt jsem přišel tenkrát na Zelený čtvrtek a snad jsem ho nemile vyrušil se silentia a rozjímání?

Byl jsem tedy žádostiv, jaký bude Kralík tentokrát. A byl opravdu zcela jiný. Milý, dobrý stařeček, jaký byl před lety třiceti tenkrát na Hameau, tenkrát na schůzích. Zestáral, nevyšel si z podoby, ale má chudák záchvaty neuralgie obličejové. Jeho paní sedí vedle něho na pohovce, podpírá ho — on patrně mnoho trpí, ale přináší mi oběť, přemáhá se, aby mi zpřijemnil návštěvu.

Mluvíme o rodinných věcech, o jeho synech, vnučatech. Přecházíme na literaturu, hovoříme o jeho posledních pracích, hlavně historických, o jeho dějinách města Vidně, které mi ukazoval s radostnou poznámkou, že byly také přeloženy do franštiny. Dotkli jsme se minulých událostí. Povzdechl si bolestně nad rozpadem Rakouska, které on tak měl rád, od něhož si sliboval vyplnění svých kulturních ideálů.

Použil jsem té příležitosti a navázal na rozmluvu, kterou jsme načali při návštěvě předešlé. Jeho choť byla prý dotázána z Československa na některá data, která se týkala životopisu presidenta *Masaryka*. Zeptal jsem se jí, čeho se to týkalo. Paní Kralíková jako děvče bývala hostem v rodině Gomperzovů. Do té rodiny docházel tehdy filosof Masaryk tuším, že tam měl funkci domácího učitele. Bavivali se společně s ním a se členy rodiny, Byl to roztomilý, duchaplný pán. Nepomyslela tenkrát, jaký úkol bude jednou mít při konci Rakouska. Napsala svou zprávu přece jen s úctou a taktem.

Starý pán, opěný v bolestech o její rameno. hned upozorňoval: „Prosím vás, nezabíhejte to politiky, sice se pohádáte.“ — „Budte bez starosti, pane doktore: jednou jste mi napsal na lístku, že spojuje nás trvale jeden Bůh — vše ostatní je věci vedlejší. To snad zůstane pravdou.“ — „Ano, to jsem napsal — tenkrát jsem byl mladší a přece ještě čilejší.“ — „Mluvili jsme o *Masarykovi*. Jest dokonce o něco starší nežli Vy. Pracuje stále, má o všechno zájem — jezdí i na koni. Vezměte si z něho příklad.“ — „Máte pravdu. Měl jsem vždycky názory protichůdné, ale v tom směru si z něho příklad vezmu.“ — Rozloučili jsme se srdečně s ním i s jeho chotí. To bylo naše poslední setkání.

Dr. Josef Vinuř.

Z NOVÉ ČESKÉ LITERATURY

Zikmund Halka-Ledóchowski, Kniha mé životní pouti. Str. 384. Nákladem vlastním. Praha 1934. — Rodem i povahou ušlechtilý duchovní hodnostář přehlíží před západem života uplynulé dny své pozemské pouti, bohaté radostnými i tesknými vzpomínkami a zkušenostmi. Nejpodrobněji popisuje svá dětská a studentská léta i své nejmilejší dílo, Patronát mládeže v Praze, zato stručně jen zaznamenává svou neméně záslužnou činnost v Olomouci, obraceje se raději k zajímavé kronice svého starého rodu, svých rodičů a sourozenců, zejména pak proslulého kardinála Ledóchowského a známé africké misionářky Marie Terezie. Stíny života zachycuje autor jen potud, pokud jich bylo třeba k plnosti a výraznosti obrazu, jinak vane z knihy, bohatě vyzdobené původními kresbami i barevnými přílohami (Kašpar, Lolek, Preisinger, Koller, Foerster, Rudl a j.) duch vlídné pohody, vykoupené celoživotní obětí ve službě čistého ideálu, jehož nedovedla zkaliť ani lidská zloba ani bohaté příjmy v církevním postavení. „Hmotné statky mají býti zkušebním kamenem smýšlení,“ praví pěkně o době své činnosti v olomoucké kapitule. „A moc mhty dá se ovládnouti jen podporováním idejí.“

M.

Emil Ludwig, Duch a čin. Rozmluvy s Masarykem. Z rukopisu přeložil F. K. a V. K. Š. Str. 257. Cena 38 Kč. Vydal Čin v Praze 1935. — Jsou to rozmluvy z r. 1933, přehlédnuté a doplněné samým presidentem ještě ke konci r. 1934 — podávají tedy jaksi autentický výraz jeho smýšlení z poslední doby. Českému čtenáři jsou ovšem přemnohé tyto názory, jež autor zachycuje v řadě soustavně rozčleněných kapitol, již dobře známy z jeho spisů i z Čapkových hovorů, ale jsou tu nejednou nově a výrazněji formulovány. Tak zvláště často se tu vrací president k otázkám o náboženství, církvi a státu, o nichž slibuje vydati nový svůj spis, vysvětluje svůj poměr ke katolicismu a protestantismu a zdůrazňuje svou víru v Prozřetelnost, uváděje zajímavé doklady ze svého života. Prohlašuje, že denně přemýšlí o náboženství, že je pokládá za nejdůležitější a nehlubší sílu společenskou, že bez náboženství je nejlepší člověk neúplný (76, 168), ale přiznává také, že jeho vlastním oborem je politika. A tak ho také něm. spisovatel přivádí k zajímavým projevům o poměru k Němcům, o válce a míru, o Panevropě, trestu smrti atd. V řadě těchto konfesí je zajímavá poznámka presidentova: „O jistých zkušenostech, o mnohých citech nefeknu nikomu ani slůvka!“ (117). Kniha je vyzdobena 16 pěknými obrázky na zvláštních přílohách.

M.

Velepiseň. Podle kriticky upraveného textu hebrejského přel. Jos. Heger. Str. 59. Edice Akordu v Brně 1934. — Po překladu knihy Jobovy vydává pilný brněnský hebraista prof. J. Heger v podobné bibliofilské upravě rytmický překlad neznámější básnické knihy starozákonní. Jen odborník mohl by jej náležitě zhodnotiti po stránce jazykové a formální, o jejíž důkladnosti svědčí připojené poznámky kritické, textové a bibliografické; ale i každý jiný čtenář pozná, jak lahodně znějí rytmicky upravené verše tohoto nového překladu a jak mnohdy vhodně volenými slovy stává se i smysl básně jasnějším a výraznějším. Stručný alegorický výklad překladatelův přispěje ovšem nejlépe k pravému pochopení Velepiseň.

M.

Josef Kalus, Na konci života. Výběr z posledních básní. Uspořádal a úvodní slovo napsal prof. Arne Novák. Vydala v 350 výt. edice Pásmo v Opavě 1935. Cena 10 Kč. — „Zpěvák se loučí“ tak nadepsal A. Novák své úvodní slovo a vystihl tím i celý ráz této poslední

sbirky valašského „slavíka na Čeladně“. Kalus, žák a učitel Sládkův, zůstal věren svému mistru i v těchto elegických verších, nalezených v jeho pozůstalosti. Loučí se tu zvolna se životem, lidmi i přírodou, hovoří často se smrtí, které se neleká, přemýšlí o věčnosti a o Bohu, v němž vidí jen dobrotivého Otce: neustává děkovati za Jeho dary, spokojen se vším, co mu v životě dal, a prose jen o lehkou smrt a spočinutí v náručí Boží. Ve své „laické zbožnosti křesťana bez církevního příslušenství“ (A. Novák) věří staříčkový básník, že Bůh, až jeho tělo při kremaci v žáru plamenném na popel a prach shoří, stvoří z něho něco krásšího . . . Pietně vypravená knížka jest ozdobena reprodukcí pastelů Ondruškova a leptu J. Dědiny. *M.*

Jaroslav Kratochvíl, Prameny. Román o dvou dílech. Str. 424, 360. Cena 84 Kč. Nákl. Činu v Praze 1934. — Rozměrné románové dílo autora povídkové sbírky Vesnice (1924) vyrůstá přímo z jeho první historické, mnoho diskutované knihy Cesta revoluce (1922). Jako tam proti idealisujícím často legendám vložil dokumentárně vznik, rozvoj i ideové rozpory ruských legií, tak zde podrobně vylučuje život rakouských zajatců všech národností, vržených na ruskou půdu. Vzájemné jejich vztahy v zajateckém táboře, jejich poměr k ruské společnosti ve vsi i v městě, roztírající se snahy české skupiny o organisování protirakouského odboje a konečně vnitřní rozklad Ruska, vrcholící revolucí — to všechno slévá se z prvních malých pramenů tolika lidských osudů, že se v nich čtenář s počátku jen těžko vyzná, v silný, stále výraznější proud, v němž není obvyklých románových hrdinů, ale jen řada nesourodých skupin i jednotlivců, unášených vědomě či nevědomky silou přirozených pudů i nadosobní myšlenky. Autor s nemalým psycholog. uměním pronikl hluboko do duší těchto svých postav, ale vykreslil také s velikou znalostí i plastičností mnoho ruských typů mužských i ženských. Stylově jeví se mírným realistou, jenž i v líčení několika erotických scén zachovává celkem míru a v kresbě přírody stává se skoro básníkem. *M.*

M. Czeska-Maczyńska, Kristův rytíř. Hist. román na podkladě života sv. Vojtěcha. Přel. K. Otýpka. Str. 259. Cena 18 Kč. Nákl. Občanské tiskárny v Brně 1935. — Romány ze života světců, jakých je už dost ve světových literaturách, mají, stejně jako ostatní životopisné romány o významných osobnostech, své nedostatky, ale také jistě nepopíratelné kouzlo. Není divu, že polskou spisovatelku upřímně katolického smýšlení přivábila postava prvního českého biskupa-misionáře sv. Vojtěcha: v jeho životě a v celém jeho díle je tolik tragiky, tolik bojů, nepochopení a zklamání, ale také tolik vnitřní síly, věrnosti ideálu i mravních vítězství, že to vše musí buditi živý zájem básníka. Autorka snažila se proniknouti duchovní vývoj a růst světcův a vysledovati na této linii i celé další pásmo životních dějů a zápasů až k mučednické smrti. Obraz pak vyplnila mnohdy opravdu působivým líčením různých podrobností, v jejichž světle i stínu tím výrazněji proniká postava velkého apoštola. Kniha plynně přeložená a vkusně vypravená, tištěná Plantinovy typy na perolehkém papíře, zaslouží také u nás pozornosti milovníků dobrého, i lidovým čtenářům přístupné četby. *M.*

Emil Vávra: Nejsme vinni. A. Srdce, Praha 1935. — Román moderního manželství proniknutého duchem doby, v němž není onoho posvěceného svazku muže a ženy. Poživačnost, smyslnost, periferní, barová erotika je výrazem dnešního mládí; a je to tím bolestnější, že toto mládí demonstuje žena pod pláštíkem mužského pseudonymu. *Rv.*

Vojtěch Rozner: *Galánečka z Ježova*. L. Mazáč, Praha 1935. — Moravské Slovácko si vzal autor za dějiště své vesnické idyly. Čtění pokrokovost autorova zkreslila však obraz slovácké dědiny a působila nepříznivě na uměleckou hodnotu knížky. *Rv.*

Z CIZÍCH LITERATUR

Hadrianus Simon C. SS. R., Praelectiones biblicae ad usum scholarum. — Vetus Testamentum. Liber primus: De sacra Veteris Testamenti historia, auctore Joh. Prado C. SS. R. Pag. XX, 520. Casa Editrice Marietti, Torino 1934. 30 lir. — Nová výborná příručka pro studium Starého zákona jest určena především bohoslovcům, ale prokáže dobré služby i kněžím: přináší ke každé biblické kapitole jadrný, věcný výklad, opírající se o nejnovější odborná badání i archeolog. výzkumy a uvádí také všude nejdůležitější literaturu katolickou i protestantskou. Opatřena je také četnými kresbami, obrázky, mapou a důkladným rejstříkem. *B. J.*

Caesare Carbone, Circulus philosophicus seu Obiectionum cumulata collectio iuxta methodum scholasticam. Vol. I. Logica. Pag. VIII, 532. 15 lir. Casa Editrice Marietti, Torino 1934. — Autor, profesor theologie a fečnictví, chtěl dáti touto knihou vitanou příručku učitelům a zvl. studujícím filosofie k obvyklým filosofickým disputacím. Ke každé thesi nebo otázce z oboru logiky staví všechny možné námítky a obtíže a odpovídá na ně v 741 článečích s velikou opravdu znalostí, důvtipem i školenou obratností. *B. J.*

Thomas Villanova Gerster a Zeil, O. M. Cap., Jesus in ore prophetarum. Tractatus de Vaticiniis messianicis iuxta S. Bonaventurae doctrinam. Pag. 230 5 lir. Casa editrice Marietti, Torino 1934. — První část spisu podává soubor všech messianistických prorocství St. zákona, druhá ukazuje jejich vyplnění na Ježíši Kristu, a to na základě výkladu sv. Bonaventury. Knižka poskytne kněžím hojně látky k duch. četbě, katechesim i homiliím. *B. J.*

Thomas Villanova Gerster a Zeil, O. M. Cap., De integritate confessionis. Tractatus moralis. Pag. VIII, 116. 5 L. Casa Editrice Marietti, Torino 1934. — Zkušný autor pojednává o materielní i formální úplnosti zpovědi a o prostředcích, jimiž možno jí dosáhnouti. Theorii znázorňuje pak na 12 praktických případech. Jasný výklad opírá se o sv. Alfonse i nejnovější moralisty. *B. J.*

Franciscus Ter Haar, C. SS. R. Casus conscientiae de praecipuis huius aetatis peccandi occasionibus. Pag. VIII, 178. 10 L. Casa Editrice Marietti, Torino 1934. — Kniha liší se od obvyklých příruček „Casus conscientiae“ tím, že projednává teoreticky i prakticky látku pro duch. správce a zpovědníka dnes nejpoutebnější: o příležitostech a nebezpečích moderního společenského života, jež zavinují tolik hříchů i opětne klesání kajcníků do nich. Spisovatel nejen řeší různé případy, ale ukazuje také příslušné léky. *B. J.*

Lexikon der Pädagogik der Gegenwart. Herder, 2 folio svazky. I. 1930, str. 1343, 28 80 Mk. II. 1932, str. 1498, 32 80 Mk. Pedagogická praxe a teorie nalézají se odedávna v dravém proudu a těžkých tísňích. Dílo má za cíl čelití tonuto proudu. Protože je psáno z vysokého hlediska katolického, má mnoho praktických výsad. I našemu vychovateli poví

mnoho cenného o významu výchovatského snažení v celém životě lidstva. Dílo pojednává hlavně o cíli výchovy, o jejích nejrůznějších formách, metodách a prostředcích. Zde nalezneme informace o mnohdy zmatených názorech o výchově. Ovšem v německých lexikonech je pravidelným zjevem dotýkati se slovanského dění a práce co nejmeně.

M. Z.

P. Paulus Sondergeld, Haec meditare. Schöningh, Paderborn 1934, str. 320. – 176 úvah, které jsou dnešní době úplně přispůsobené. Autor zvláště respektuje vůdčí myšlenku časové askese na př. mystické tělo Kristovo, liturgii etc.

M. Z.

P. Erhard Drinkwelder O. S. B., Vollendung in Christus. Schöningh, Paderborn 1934, str. 264, cena kart. 5'80 Mk, váz. 6'80 Mk. – Autor poukazuje na náboženský život, jenž došel v Kristu svého úplného zdokonalení. Ovšem náboženský život dosáhne jen tam svého cíle, kde je živé spojení s Kristem. Dílo je zpracováno úplně ve smyslu Pia X. „Omnia restaurare in Christo“.

M. Z.

Dr. Karl Feckes, Das Mysterium der hl. Kirche. Schöningh, Paderborn 1934, str. 220 cen 5 Mk, váz. 6'80 Mk. – Církev je mystickým tělem Kristovým a to dává jí nesmírnou cenu. Církev vychází od Krista, jenž je její Hlavou, a odtud prýští nadpřirozené síly. Ačkoliv je tato studie dogmatická, přece nezůstává suchá.

M. Z.

Dolores Vieser, Der Märtyrer und Lilote. Román. Str. 406. Cena 3'20 Mk, váz. 4'80 Mk. Paderborn, Schöningh 1935. Z každé strany této knihy dýchá plnost poesie a velikost náboženského žasnutí. Dílo jest ukončeno mistrovsky. Vřele tuče pravdivost života v něm. Nestruhuje nás silou uměleckého dramatu, ale vnitřním zíráním duše, a podle toho jsou před oči stavěny všechny události a věci. Kniha nás vede do svatě země, na niž se odvažujeme jen s bázní vkročiti.

M. Z.

Dr. Johannes Brinktrine, Die hl. Messe. 2. vyd. Str. 388. Cena 4'50 Mk, váz. 5'80 Mk. – Historické vyvíjení mše sv. je pro pochopení některých mešních textů, dnes hodně zkrácených, velikého významu. Autor má své úsudky o jednotlivých modlitbách a vykládá je podle svého. Dílo dobře promyšlené vyniká i jednoduchou řečí.

M. Z.

J. Stulz, Die Vereinigten Staaten von Amerika. Str. XIV, 340. Freiburg in B. 1934, Herder, cena 8'50 Mk; váz. 10'50 Mk. – Kniha Josefa Stulze je šťastným spojením „vědeckého“ s „vědeckým“, je vzorem všestranné dějepřavy kulturní a klítem k lepšímu, jasnějšímu porozumění života, charakteru a jednání Američana vůbec. Registruje nejen děje staletí, nýbrž vystihuje i vůdčí myšlenku a odhaluje nám Evropanům roušku, pod níž spočívá aktuální postavení Ameriky.

M. Z.

Alfons Vöth, S. J., Die Inder (Geschichte der führenden Völker, 28 sv.) VIII a 296 str. Freiburg in B. 1934. Herder, cena 7'60 Mk.; váz. 9'40 Mk. – Autor po 9 let zkoumal psychologii indického národa. Na jedné straně stojí praobyvatel džunglí, jehož doba kulturní nezasáhla, ba potkáváme se i s dobou kamennou – vše ovládá fetišismus; na druhé straně čistě rasový Ariec, který se zamýšlí nad bytím a podstatou božství a tvoří mistrovská díla literární a umělecká. Mnoho knih bylo již vydáno, které široce popisovaly nábožen-

ství, filosofii, literaturu a umění indického národa, ale zde nalézá člověk v jediné knize shrnuto všechno. Dílo Alfonse Vátha je tak upraveno, že je může každý se zájmem čísti. Indie je svět v malém, svět pln divů!
M. Z.

BIBLIOGRAFICKÉ POZNÁMKY

Čeněk Kramoliš, Na Klimentku. Povídky o hoře svatoklimentské. Druhé rozšířené vydání. Str. 144. Cena 15 Kč. Nákl. Občanské tiskárny v Brně 1935. – Druhé vydání hist. povídek Kramolišových vychází po 35 letech v jubilejním roce sv. Metoděje. Jako celé dílo autorovo, určené především lidovým čtenářům, nežiní si vyšších uměleckých nároků, ale prostým, jasným způsobem vypravuje několik jednoduchých příběhů, jejichž středem je svatoklimentská hora u Osvětiman, posvěcená tradicí cyrilometodějskou. Náčrt jejich dějin doplňuje vhodné ušlechtilé tendenční knížku.
B. J.

P. Klemens Minařík O. F. M.: „Cesta“. Duchovní cvičení pro kněze, řeholníky a řeholnice. – Cena brožur. výtisku 35 Kč, v celoplát. vazbě 45 Kč. Vydalo Cyrilometodějské knihkupectví Gustava Francla v Praze 1934. – Tato vzácná, moderní kniha je soustavnou a úplnou četbou duchovních cvičení. Rozjímání poskytují hodné látky ke katechesi a kázání. Kniha je zpracována velmi důkladně a zasluhuje, aby bohaté sítě v ní uložené přineslo hojně užítku těm, kteří ji budou čísti.
Prok.

Dr. Metod Zavoral: Kristus a Církev. 2. vyd. Gustav Francl v Praze 1934. 280 stran. – Sbíрка apologetických promluv hodí se svým obsahem zvláště do této doby, která je plná námitek a povrchnosti ve věcech náboženských. Kniha pojednává o dvou pilířích našeho náboženství: o božství Ježíše Krista a o církvi.
Prok.

Jaroslav Šulc, Dva hlasy. Verše. Kresby od A. Sehnálka. Str. 39. Petřvald ve Slezsku 1934. Verše J. Šulce jsou výrazově prosté, nehledané, místy ozývá se v nich uvědoměle i tón lidové písně. Ze vzpomínek na vzdálený domov vyrostlo několik nejlepších čísel této milé knížky.
B. J.

Běla Vičarová: Erotické zrcadlo. L. Mazáč, v Praze 1934. Intimní verše dnešního poubloudilého mláde. Knížka plná nestoudnosti.

Prof. Jos. Bradáč: Lutinsky v 1000 slovech. Pro začátečníky. Vydává Zemědělské knihkupectví A. Neubert v Praze, v sešitech po 4 Kč. – Sešitem 15. byla ukončena tato výborná příručka, která přijde velmi vhod zvláště absolventům reálék, obchodních akademií i učitelům, kteří se podrobují doplňovací maturitní zkoušce z latiny, aby mohli studovati na universitě. Je praktická, lehce srozumitelná a každému přístupná.

Příruční slovník jazyka českého. Dosud vydala Česká akademie věd a umění ve Státním nakladatelství tři sešity tohoto nepostrádatelného díla pro každého, komu záleží na čistotě naší mateřštiny. Jména redaktorů universitních prof. dr. E. Smetánky, dr. O. Hujera a dr. M. Weingarta jsou zárukou, že bude vydáno dílo vynikající úrovně.

POZNÁMKY A ZPRÁVY

Jozef Birkenmajer náleží k sympatickým zjevům současné poesie polské. Celým srdcem básník i voják prožil světovou válku na různých frontách, posléze v polském vojsku. Tehdy roku 1918 podle vlastních slov „byl nad Bajkalem a v Irkutsku očitým svědkem hrdinského zápasu Čechů s rudou armádou“. Tento český boj také líčí ve svém románu „Zawalony tunel“, který vycházel r. 1934 v Głosu narodu. Birkenmajerovo dílo je původní i překladatelské. Vzdělán dokonale v literaturách klasických, slouží jako tlumočník jen vybraným autorům, jako Galsworthy, Kipling, Poe, Tagore, Yeats. V jeho původní tvorbě tklivými i hlubokými tóny se ozývá láska k matce i otci, velkému znalci díla Koperníkova, láska k rodnému Krakovu a jeho starobylé kráse, bratrská láska k bojovníkům, s nimiž v čestném boji stál v téchže zákopech a jež viděl umírat za vlast. Tyto obecně lidské city jsou mu zdrojem nehynoucí poesie. Jeho verš plyne klidným proudem široké řeky, parnasistky vybroušen a zlahoděn i prohrát básnickovým nitrem. Je nám dvojnásob milý jako uvědomělý Slovan i věrný stoupencem dobré shody českopolské, o níž chceme usilovati — všemu navzdory.

J. Kk.

John Henry Newman (1801—1890) vydal roku 1853, tedy asi osm let po své konverzi, sbírku „Verses on Various Occasions“. Z této sbírky pochází báseň „The Pillar of the Cloud“, přeložená v přítomném čísle Archy. O této básni, která je všemi konfesemi Anglie podnes zpívána jako píseň kostelní, napsal už H. G. Schauer v „Literárních listech“, roč. XI, Velké Meziříčí 1890, str. 322: „... nejproslulejší je hymna Lead kindly Light, složená r. 1833 na cestě z Palerma do Marseille. Báseň ta má jen tři slohy, ale v nich je celý svět nálady. Tato báseň co do hlouky, prostoty, naprosté důvěry v Boha, svrchovaného klidu je nepř-

konatelná. V ní není zbytečného slova ni obratu, je dokonala jako Goetheovo Ruhelied...“ Název básně „Sloup oblačný“ je ovšem reminiscencí na 2. knihu Mojžíšovu, 13, 21: Dominus autem praecedebat eos ad ostendendam viam, per diem in columna nubis, et per noctem in columna ignis, ut dux esset itineris utroque tempore. Nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem, coram populo. O. F. B.

Literární ceny „Melantricha“. Letošní porota, skládající se z univ. profesorů a kritiků F. X. Šaldy a Otokara Fischera a z literárního kritika Alb. Vyskočila, přiznala 15.000 Kč románu „Hranice stínu“ Jana Čepa, 10.000 Kč básnickým reportážím „Hory a staletí“ Ivana Olbrachta a 5.000 Kč románu „Útěk ze století“ Benjamina Kličky. „Hranice stínu“ je první román *Jana Čepa*, známého dosud kouzelně křehkými povídkami z venkovských krajin. *Olbrachtovy* „Hory a staletí“ jsou první českou básnickou reportáží z kraje proslulého „Nikoly Šuhaje“. Román *Benjamina Kličky*, „Útěk ze století“ je historií maloměstských postav ve velkém okresním městě. Posudek přineseme, až knihy vyjdou.

Ikografie světců. Nakladatelství Henri Laurens v Paříži vydává krásnou edici světeckých ikonografií „L'art et les saints“, v níž vyšla už celá řada svazčků. Před námi leží dva z nich: „Saint Hubert“, par Henry Martin (64 str., 36 obrázků) a „Saint François d'Assise“, par André Pératé (64 str., 42 obr.). Textová část přináší vždy nejdříve životopis světce se zvláštním zřetelem k jednotlivým legendárním motivům, které nejvíce upoutaly výtvarníky, a potom stručně poznámky k jednotlivým obrazům. Knižka o svatém Hubertovi po obrazové stránce začíná krásnou miniaturou Jeana Bourdichona z konce patnáctého století a končí temperamentní rytinou Jacquesa Callota,

knížka o svatém Františkovi přináší na prvním místě reprodukcí nejstaršího, anonymního portretu Božího chudáčka a končí kresbou současného umělce Maurice Denise. Už tyto údaje naznačují rozmanitost a bohatství reprodukční části našich knížek, které můžeme už pro jejich levnou cenu (5 fr. za svazek) doporučit všem milovníkům náboženského umění.

O. F. B.

Dvě antologie chorvatské literatury vydalo nakladatelství Minerva v Zagrebu. První z nich uspořádal spisovatel dr. Stanko Ježić a je věnována literatuře chorvatského obrození („Ilirska antologija“, Zagreb 1934, 287 str.). V dlouhém úvodu o sedmdesáti stranách podává vydavatel politický a kulturní dějepis Chorvatska od ztráty samostatnosti roku 1102 až po dobu národního obrození, pak následuje v druhé části výběr dokumentů k dějinám ilyrského hnutí, od výzvy biskupa Maximiliana Vrhovce k sbírání jazykovědného materiálu a starých chorvatských knih (1813), až po Vukotinovičovy vzpomínky na Ljudevita Čajce a na leta 1833—1835, a konečně následuje výběr z krásného písemnictví doby ilyrské (Tomo Blažek, Mirko Bogović, Dimitrija Demeter, Janko Drašković, Ljudevit Gaj, Ivan Kuljović, Ivan Mažuranić, Matija Mažuranić, Antun Mihanović, Antun Nemčić, Petar Preradović, Dragutin Rakovac. Nato Topalović, Ivan Trnski, Ognjeslav Utješenović Ostrožinski, Stanko Vraz a Ljudevit Vukotinović). Dr. Slavko Ježić chtěl touto antologií podatí nejnntnější materiál pro pochopení ilyrského hnutí, toho tak důležitého období chorvatských dějin, a pokud můžeme posouditi, podařilo se mu to ve vynikající míře. Jiný úkol na sebe vzala „Antologija novije hrvatske lirike“ (Zagreb 1934, 227 str.), kterou uspořádal dr. Mihovil Kombol. Zde výběr obepíná chorvatskou poesii za posledních 100 let, totiž básníky od Stanka Vraze (1810—1851) až po Olinka Delorka nár. 1910) a podává dobrý

přehled cest, jimiž se chorvatská lyrika brala od dob Vrazových až po dnešní den. Jako v dějinách literatury chorvatské, tak přirozeně i v této knize vynikají Petar Preradović, Silvije Strahimir Kranjčević, Vladimír Nazor a Antun Gustav Matoš, ale pěkně jsou zastoupeni i básníci mladší a nejmłodší (Tin Ujević, Miroslav Krleža, Antun Branko Šimić, Gustav Krklec atd.). — Obě antologie, Ježićova i Kombolova, vyšly v knihovně „Noviji hrvatski pisci“, kterou v nakladatelství Minerva rediguje dr. Slavko Ježić, a navzájem se pěkně doplňují v přehled chorvatské literatury minulého a nynějšího století, takže se bez nich neobejde nikdo, kdo se zajímá o chorvatské písemnictví.

O. F. B.

Nový francouzský překlad Pisma svatého. Švýcarský knihovník Karl J. Lüthi vypravuje v knížce „Die Bibel auf meinem Lebenspfade“ (Bern 1932) o tom, jak od horlivé četby knih přecházel k srovnávacím studiím jazykovým a jak časem přečetl celou bibli v němčině, francouzštině, italštině, holandštině, španělštině, portugalsštině, latině, řečtině a hebrejštině. Nyní bude Lüthi mítí příležitost, aby si přečetl Písmo v novém francouzském překladu: kanovník Verdunoy přeložil totiž za pomoci skupiny profesorů celé Písmo svaté z hebrejštiny, chaldejštiny a řečtiny a první svazek tohoto překladu nyní vyšel, provázen paralelním textem Vulgaty: *Bible Latine — Française*, Tome I, Livres historiques de l'ancien testament (Publications „Lumière“, Dijon 1934, str. 1056, cena 28 fr.). Překladatel předeslal každé knize stručnou analytickou předmluvu, v níž je shrnuto vše, co by o ní čtenář laik měl věděti. Překlad sám je, jak jeho autor poznamenává, spíše doslovný než literární („plus littérale que littéraire“), a přesnost a jasnost zdají se skutečně býti jeho hlavní předností. Abychom mohli posouditi jeho ráz, podáme zde první verše Genese: Au commencement Elohim créa le ciel et la

terre. Or la terre était sans ordre et vide, et des ténèbres couvraient la surface de l'abîme, et un souffle d'Elohim battait la surface des eaux. Et Elohim dit: „Qu'il y ait de la lumière!“ Et il y eut de la lumière. Et Elohim vit que la lumière était bonne, et Elohim mit une séparation entre la lumière et les ténèbres. Et Elohim appela la lumière Jour, et il appela les ténèbres Nuit; et il y eut un soir, et il y eut un matin: premier jour. — Doporučujeme toto vydání každému, kdo by chtěl mít po ruce francouzský překlad Písma a zároveň také pěkné vydání Vuglavy.

O. F. B.

Anglické katolické časopisy. Je to nejdříve londýnský týdeník „The Tablet“, založený r. 1840, jehož číslo 4898 vyšlo právě před letošními velikonočními svátky a jenž se v záhlaví může pyšnit slovy, která mu dne 4. června 1870 napsal papež Pius IX.: „Dum vobis gratulamur animos etiam addimus ut in incoeptis vestris constanter maneatis.“ Časopis „The Tablet“ seznamuje své čtenáře už po devadesát let svého trvání se všemi událostmi světa náboženského, politického, sociálního, hospodářského a uměleckého a je jednou z velikých opor katolicismu v Anglii. Obsah každého čísla (40 stran) je bohatý a rozmanitý. V posledním čísle na př. je kromě množství drobných poznámek a zpráv otištěn také úryvek z mysteria o archandělech „The Time of the End“, které napsal básník Ernest F. Allnutt, a velikonoční báseň, jejímž autorem je Wilfred Child. Každý čtenář najde v tomto časopise hojnost látky, která ho upoutá. Roční předplatné činí 30 shillingů. — Dále je tu měsíčník „The Month“, který také už vychází v sedmdesátém ročníku. Letošní únorové číslo (96 str.) přináší vedle zajímavých zpráv o církevních a politických aktualitách články z oboru misionářství (C. C. Martindale), o svatém Ignaciovi z Loyoly (S. N. Siqueira), o historii náboženství v Kanadě (H. Somerville), o poměru náboženství

a vědy (H. V. Gill), o španělské republice (Ramón Silva), povídku (G. Gwyn) a báseň (L. Quarles), drobné poznámky a referáty o knihách. Roční předplatné tohoto časopisu, který v mnohém ohledu připomíná náš zaniklý „Akord“, činí 14 shillingů. — Dále je tu drobný týdeník „The Dowry of Mary“, založ. r. 1892 a zasvěcený kultu Matky Boží, který nese v čele heslo „Omnia pro Jesu per Mariam“. Je to časopis, určený pro nenáročnější a prostší katolické čtenáře, udržuje však dosti vysokou úroveň. (Roční předplatné 8 shillingů.) — Pak je tu měsíčník „The Poor Souls' Friend“, založený r. 1893, v mnohém ohledu podobný časopisu právě uvedenému. Přináší články a úvahy náboženské. Roční předplatné 2 shillingy 6 penny. —

K bibliografii lidových tradic italských. Když Giuseppe Pittè r. 1894 vydal své základní dílo o bibliografii italského národopisu, roztrídil látku na šest skupin, z nichž poslední má obsahovati literaturu o národních obyčejích a pověrách. Tuto skupinu zpracoval nyní folklorista Carlo Piancastelli pro svůj kraj v díle „Saggio di una bibliografia delle tradizioni popolari della Romagna, I, Usi, costumi, credenze, pregiudizi“ (nákl. Stabilimenti poligrafici riuniti, Bologna 1933, 112 stran). Tato bibliografie, k níž dal popud Augusto Campana, zaznamenává dopodrobna celkem 369 čísel, v nichž se pomocí připojeného rejstříku můžeme snadno orientovati. Těšíme se, že Carlo Piancastelli brzy bibliograficky zpracuje i ostatních pět skupin, které uvádí Pietrè, aby badatelé nabyli přehledu ve všech oborech národopisu onoho kraje, jehož básnickým interpretem je i u nás známý spisovatel Antonio Beltramelli.

O. F. B.

Vypsání cen duchovní české akademie. Duchovní česká akademie v Praze vypisuje z nadačního odkazu profesora J. Ježka na rok 1935 5 literárních cen od 1000 Kč výše.

O ceny mohou se ucházeti dobré původní české spisy písemnictví vědeckého i krásného (poesie i prosa) nebo vydané tiskem v posledních třech letech od vypsání konkursu. Za udělení ceny jest podati do 31. května 1935 písemnou odůvodněnou žádost (bez kolků). Duchovní české akademii prostřednictvím kanceláře Akademie křesťanské v Praze-II., Národní tř. 6. K žádosti budíž přiložen spis o cenu se ucházející s plným jménem autorovým.

Americký katolický adresář. Nakladatelství Walter Romig & Comp. v Detroitu vydalo americký katolický adresář na rok 1934-35 „The American Catholic Who's Who“ (XVI + 514 stran, cena 3'75 dol.). Kniha, k níž předmluvu napsal profesor George Hermann Derry, obsahuje údaje o asi 6.000 významnějších osobnostech mezi americkými katolíky a bude nepostradatelnou každému, kdo hledá nebo udržuje styky s představiteli katolicismu v Novém světě. Jsou zastoupeny osoby všech stavů a hodností a v čele knihy tedy právem stojí motto z Carlyla: „Náboženství člověka je to nejvýznamnější, co o něm můžeme říci.“ O. F. B.

Dr. Jos. Bukáček vydal ve zvláštních otiskách dvě cenné literární studie. První z nich italsky psaná a vydaná universitou v Terstu, *Francesco Petrarca a la nazione Boema* (stran 64) ukazuje velmi podrobně všechny ohlasy silné osobnosti a poesie Petrarcovy v českém národě a v literatuře básnické i naučné; druhá *Březina a Dante*, (str. 15), bystrým rozбором ukazuje pokud básnické dílo Březinovo bylo inspirováno Dantem, a to jak v celkové koncepci, tak v některých obrazových reminiscencích. V obou pozoruhodných studiích projevil mladý autor nevšední znalost celého literárního odkazu zmíněných básníků, milých zvláště nám katolíkům.

Světová soutěž o nejlepší románové dílo, které bude napsáno a odevzdáno do 30. dubna

budoucího roku, vzešla z popudu londýnského nakladatelství Pinker a spol. Bude to jistě největší knižní soutěž tohoto století, nejen tím, že se k ní přihlásilo až dosud třináct evropských a amerických zemí, ale i tím, že její vítěz dostane z rukou poroty cenu, která bude za příznivých okolností ještě větší, než je Nobelova cena za literaturu, v každém případě to však bude cena milionová. Každá ze zemí, které se přihlásily k účasti, uspořádá národní soutěž, jejíž vítěz obdrží právo na účast v druhém a hlavním kole soutěže. V tomto druhém kole porota zvolí z knih, zvítězivších v národních soutěžích, jednu, které bude přičtena cena všech národů (All Nation Price). Tato cena bude pozostávat z honorářů, které vítěz obdrží za vydání ve všech třinácti účastnických zemích, dále z honoráře 25.000 dolarů, které dostane od Warner Brothers za právo ke zfilmování atd. Za Československo bylo pozvány k soutěži nakladatelství Sfinx, které se spojilo s Družstevní prací a vypíše v krátké době národní soutěž na československý román. O udělení ceny rozhodne porota složená z tří osobností, výše ceny bude udána nákladem, kterého vítězná kniha dosáhne. Obě nakladatelství dají knihu přeložit a zašlou ji světové porotě a všem ostatním zúčastněným zemím, to je Anglii, Spojeným státům, Francii, Itálii, Německu, Dánsku, Švédsku, Norsku, Španělsku, Holandsku, Portugalsku, Polsku a Maďarsku.

Nové knihy. Ad. Gajdoš, Tichý rok. Poesie. Kresbami vyzdobil Fr. Bílkovský, Brno. — Jar. Šulc, Návrat. Próza. Dřevoryt Ferd. Duši. Opava. — Rukopis Zelenohorský. Faksimile, přepis, poznámky. Edice Tři pruty Svatoplukovy, Praha. — Jón Svensson, Nonni, I-II. díl za 24 Kč. Člunem přes moře. Cena 12 Kč. Oba nové svazky spisů proslulého islandského spisovatele pěkně přeložil prof. Jan Hrubý T. J. a vydalo nakladat. Vyšehrad. Ušlechtilá a poutavá četba pro mládež.

SEZNAM KNIH

které vydala a nabízí

DRUŽINA LITERÁRNÍ A UMĚLECKÁ

v Olomouci, Wilsonovo 16.

B Á S N Ě

- F. B. Děrda: *V bouři života* (snížená cena Kč 4·50).
K. Dostál-Lutinov: *Orlí fanfáry*, II. vyd. (Kč 10·-). *Květiny* (Kč 10·-). *Ve mlýně světa* (Kč 10·60).
Jan Karník: *Závěťi* (snížená cena Kč 4·50). *Vosí hnízdo*, epigramy (Kč 7·40).
Fr. Kašpar: *Zastavené hodiny* (snížená cena Kč 6·-).
Fr. Kyselý: *Z říše světla* (snížená cena Kč 9·-).
Fr. Odvalil: *Co v duši zaléhalo* (snížená cena Kč 4·50).
Fr. Strížovský: *Hvězdy Mariánské* (Kč 5·40).
J. Maria Slavík: *Legenda o neznámém světcí*. Bibliofilské vydání (Kč 25·-).
Fr. Zýbal: *Pěl ptáček* (snížená cena Kč 4·-).
Rozebrány jsou: K. Dostál-Lutinov: *Šlehy a něhy*.
Fr. Dohnal: *Zklamané touhy*.

DIVADLO

- Gabriel Ronaj: *Sluneční píseň* (Kč 2·-).
Fr. Strížovský: *Mariánský sloup* (snížená cena Kč 5·-).
Rozebráno je: Gab. Ronaj: *Ve městě*.

KNIHY PRÓZY POUČNÉ I ZÁBAVNÉ

- B. K. Bečvan: *Emča detektiv*. Románek mladé lékařky. Cena Kč 16·-. Novinka! Apartní úprava!
Václav Bělohlávek: *Oheň Eliášův* (snížená cena Kč 7·-).
Dr. František Cínek: *K národnímu probuzení moravského dorostu kněžského 1778 – 1870*. (Kč 32·- i s pošt.)
Fr. Dohnal: *Studie a profily*, I. díl (Kč 15·60), II. díl (Kč 25·60).
Hub. Havránek: *Duše Hané*, povídky a obrázky z Hanáckého života (Kč 20·-).
Prokop Holý: *Suzanna*, biblický román (snížená cena Kč 12·-).
Jaroslav Hruban: *Pout do Ravenny*, román (snížená cena Kč 8·-). *Duše mosaik*, román (snížená cena Kč 9·-).
Alois Lang: *Otec pouště sv. Jeroným*, životopisný obraz (snížená cena Kč 9·-).

Lipanský Jetřich: *Athos*, cestopisné obrázky z mnišské republiky na hoře Athosu (Kč 11·60).

Fr. Odvalil: *Kavky na věži*, novodobý román ze života kněze (snížená cena Kč 12·—).

Dominik Pecka: *Matka Boží v trní*, román mladého kněze (rozebráno).
Jarní sonáta, román ze studentského života (Kč 21·—).

Jar. Řehulka: *Tetky a ježibaby*, hanácké humoresky (Kč 10·60).

Sborník *Dante a Češi*, bibliofilské vydání brožované (snížená cena Kč 20·—), skvostně vázané (snížená cena Kč 50·—).

Sborník *k padesátinám Em. Masáka*, cena 18·—.

Břetislav Štorm: *Znaky stavu kněžského v zemích českých* (snížená cena Kč 8·—).

J. E. Trávníček: *Tobiáš Běbul*, povídky z Valašska (snížená cena Kč 8·—).

Jan Vyhlídal: *Když světová válka zuřila*, obrázky a dokumenty (snížená cena Kč 7·—).

Rozebrány jsou: B. K. Bečvan: *Nedobryý*. Fr. Odvalil: *Svítání*. Em. Masák: *K branám věčnosti*. Dominik Pecka: *Assunta*. Jar. Řehulka: *Ministranti*. *Stréci*. Jan Vyhlídal: *Znáš ten kraj, kde hanácké palmy kvetou?*

Ročníky II. až V. *Rodinného obzoru*, bohatě ilustrované a se zajímavou četbou prodáváme svým odběratelům po 2 Kč. Vhodné do lidových knihoven. Použijte této příležitosti, dokud jsou ročníky na skladě.

Ročníky V. (1917) až XXI. (1934) *Archy* máme též na skladě. Starší ročníky po rok 1928 prodáváme za podstatně sníženou cenu. *Studentům a bohoslovcům* vedle slev poskytujeme výhodné splácení. Dominika Pecky povídky *Člověčenství naše*, které autor vydal svým nákladem, rozesíláme za sníženou cenu 6 Kč.

Též knihy z bývalého nakladatelství *Evy*, na příklad W. Kozakiewicz: *Návrat*, román studenta, probíjejícího se k Bohu, dále H. Benson: *V rozbrěsku budoucnosti*, román o apokalyptickém vidění umírajícího kněze-apostaty, pak B. K. Bečvana: *Hospic u zlaté hvězdy* a jiné expedujeme za neobyčejně sníženou cenu po 5 Kč bez poštovného.

Objednávky vyřizujeme obratem! — Každá objednávka je podporou svépomocné vydavatelské činnosti katolických spisovatelů.

Pište na adresu:

DRUŽINA LITERÁRNÍ A UMĚLECKÁ V OLOMOUCI.

Wilsonovo nám. 16.

ARCHA

D
LU

XXIII. ROČNÍK, SVAZEK

K. H. Rostworowski, přel. J. Karník, Robotníci	97	František Bohuslav Děrda, Děvče nad vlnami	128
F. W. Bourdillon, přel. O. F. Babler, Světlo	98	John Henry Newman, přeložil Otto F. Babler, Sloup oblačný	130
Vilém Bitnar, Bridelova píseň o Nej- světější Trojici	99	Michel Becker, přeložil Adolf Gajdoš, Tři svíce vdovy Johany	131
Richard Schaukal, přel. O. F. Babler, Duch svatý	103	M. Zorničan, Prebudenie	133
Stanislav Mackovík, Jan František Hruška	104	Psýche	133
A. Boček, Chvíle	106	Marja Janowa Kasprowiczowa, přel. O. F. Babler, Básník a žena	134
Iwo Bauše, Tuláci a bloudi	107	František Dohnal, Píseň o stříbrných mořích	136
Jan Lebeda, Rekviem	111	Antonín Šerý, Matce	137
F. S. Horák, Maurové ve Španělsku	112	Božena Regalová, Regina Montium	138
Bedřich Slavík, Vilém Bitnar spolu- pracovníkem Našince	116		
Józef Birkenmajer, přel. Adolf Gajdoš, Sesláni Ducha svatého	125	O K N A	
Kazimiera Illakowiczówna, přeložil J. Karník, Pomník	127	Z nové literatury	139
		Bibliografické poznámky	141
		Poznámky a zprávy	143

NOVÉ PUBLIKACE

Z nakladatelství A. Neuberta v Praze:
Dr. Em. Zitek, Drama rodiny pana Daniele.
Hist. román z doby pobělohorské. Str. 239.
C. 18 Kč. Otom. Schöfer, Zvony. Román.
S kresbami Fr. Vrobla. Str. 143. C. 12 Kč.
Referáty budoucně.

Časopisy zasílané výměnou: Českoslo-
venská žena. — Čin. — Filosofická revue.

— Hlasy svatohostýnské. — Hlídka. — Kul-
turní revue. — Legio angelica. — Linie. —
Náš domov. — Naše kniha. — Obrození.
— Orel. — Posel Božského Srdce Páně. —
Slovenské Pohľady. — Sursum. — Verai-
kon. — Věstník jednot katol. duchovenstva
— Věstník katol. učitelstva.

Z REDAKCE

Adresa redakce, na níž třeba zasílati příspěvky, recensní výtisky, časopisy výměnou
atd.: Em. Masák, katecheta, Brno-Židenice.

ROBOTNÍCI

My z rána do noci jen cihly . . . cihly . . .
Kus jeden na druhý, by na hřbetě se zdvihly
v sloup o půl druhá centu – bez ustání –
a vy se tomu nedivíte ani,
jen kolemjdoucí časem vzhlednout ráčí
tam, kde se rojí cihel nakládači,
a zabručí (vždyť kohopak to baví?)
zde dům se staví.

Nu ovšem! Dům se staví – ale víte, jak?
Je nutno nůši na plece si sklopit,
držadla tvrdá v obě hrsti chopit
a zkusit: nesvalí tě naznak cihel tlak?

Když sedí – dobrá! Koleny se opři moci
a vpřed! Krok kolísá – tak od rána až k noci,
ať kolem všichni čerti z pekla shání . . .
A vy se tomu nedivíte ani.

Co aut nám před nose, hle, vlevo, k pravu . . .
kdo by si nad tím lámal hlavu,
na jedno z nich co tisícovek třeba,
neb – s dovolením – kolik pecnů chleba,
neb kolik sloupů cihel, co hřbet sklání . . .

A vy se tomu nedivíte ani,
ač – kdesi cosi – prapor rudý,
ač – kdesi cosi – štve se všudy,
ač každý rok jde pověst jistá,
že „chátra“ výtržnosti chystá,
o pomstu hněvně křičíc k nebesům,
ač tomu tak – přec dál se staví dům.

Nuž ano! Dům se staví! Ač by tuhle ty
centnyře cihel, nakládané na hřbety,
se k „výtržnosti“ hodily až milo!
Což kdyby se to – pod kola aut navalilo . . .
Nu což? Hned váš by motor nevěděl si rady!
Hned takové by rostly barikády,
že byste čapky smekli, ohýbali pás,
neb cihel hromada – a hromada i nás!

A vy se tomu nedivíte ani,
proč hřbet náš dům váš nosí, páni,
proč dav se denně hrne v staveniště
a za sto let jen jednou staví – popraviště.

Nás poslyš, horo! Tvrdé živobytí
a tvrdý člověk při práci!
K těm, kteří změkli, pohrdání cítí!
Nenávist k těm, kdož jaloví!

Chce, lidé by nebyli jednací,
by velcí prospívali velkým dílem!
Sic velikost si před zdí zrobí cílem
a střílí! Ze msty? Ne! Ne! V zoufalství!
A volá: „Moc jste od nás měli,
na rukou jsme vás vzhůru nesli,
vám řkouce: Kormidlem vy a my vesly!
Vy duchem – my zas těly!“

Leč kormidlo-li pustíš z dlaně
a omrzí tě řídit směr,
neb duch-li zemdlí nevitanež
a k žlabům skloní se jak zvěr,
uslyšíš, horo! nás tu zdůli,
prokletí naše, naši vůli,
necht' věky's třásla světem vším,
souzena budeš – a my katem tvým!“

F. W. Bourdillon, přeložil O. F. Babler

SVĚTLO

Noc tisíce očí má,
den však jediný;
leč světlo světa umírá,
když slunce mře.

Duch tisíce očí má,
srdce jen jediný;
leč světlo života skomírá,
když láska mře.

BRIDELOVA PÍSEŇ O NEJSVĚTĚJŠÍ TROJICI

V šeru starobyklých knihoven skrývá se ještě mnoho rukopisů a tisků, obsahujících krásná překvapení, ale jsou dosud buď neznámy, nebo jen zběžně odhadnuty. Naše literární věda neměla ještě pokdy na probádání památek našeho sedmnáctého věku, a tak zůstává jeho doba v ohledu literárním skutečným „temnem.“ Když olomoucký učenec, *Josef Vašica*, psal o některých zjevích této doby, nazval svou stať plným právem „záblesky z temna“. Taková Bridelova báseň CO BŮH? ČLOVĚK? je z toho temna opravdu blesem oslnivého světla! Báseň není veřejnosti neznáma, díky Vašicově pietní edici, vyšlé v Přerově 1934. Těm, kdož ji četli, a jimž těch sedmdesát strof zanechalo v duši nějaké otázky, chtěl bych přispěti několika okrajovými poznámkami této své skrovné stati k jejich zodpovězení.

Co nás při bedlivém čtení hned zpočátku upoutává, je poznatek, že zdánlivě jednotná skladba Bridelova je vlastně *stavbou cyklickou*, jejíž části spojeny jsou zevně jednotnou formou osmiveršové strofy, rýmované v schématu „7a 8b 7a 8b 7c 8 d 7c 8d“. Nebylo dosud na to poukázáno, že kompozice skladby rozpadá se motivicky v *několik písní*, sloučených v jednotnici okruh především žhavým dechem pokory a obdivu božství. Těchto *několik motivů* písňových spojil básník také poutem společného živlu antitěsy. Ta je mistrovsky vyjádřena již v samém titulu básně „co Bůh“, „co člověk“. a rozvedena hned ve dvou strofách titulních, které Bridel podřadil názvu básně jako tématické motto. Je to jako uhození základního akordu celé hudební skladby.

Báseň sama počíná *prologem*, zabírajícím první čtyři strofy (1 až 4). Básník cítí, že za svých meditací je náhle zachvacován vytržením myslí. „Zdá se mi, že k vysoku již se nad planěty beru, odtud jen na poskoku z země se k nebi poberu: náký mě oheň živí, kosti vnitřností protírá: oheň div, než bez dříví, i tělo i duši zžírá“. Rostou mu jakási křídla, Bůh jej volá k sobě. Básník se raduje z toho volání a spěchá k mystickému rozhovoru se svým Pánem.

Druhou částí skladby je pokorná *píseň o nicotě člověka a velikosti Stvořitele*. Básník v ní v sedmnácti strofách (5 až 21) srovnává nekonečnou ubohost pozemského červa se všemohoucností Boha, jehož „moc, síla, trůn nad nebesy, světlo, záře, velebnost jej velmi straší a děsí“. Tato píseň je nepřetržitým řetězem úžasných antitěs, jimiž český barok dostupuje tu svého vrcholu:

Ty jsi sladkost a já jed,
tys lahodný, já kyselý,

já žluč, hořkost a tys med,
já smutný a tys veselý :
já nemoc, tys zhojení,
já zimnice, tys uzdravení :
já hřích, ty odpuštění,
já nepravost, tys spasení.

Touto písní včleňuje se báseň Bridelova do velkého okruhu barokových skladeb „o marnosti tohoto světa,“ jež koncem padesátých let sedmnáctého věku umělecky korunuje.

Třetí část skladby je vystupňováním jednoho z obou živlů části druhé. V ní Bridel v úchvatném crescendo lidské bídy vytvořil *píseň o kališti hřichu*, již není rovné v ostatní lyrice českého baroku. Jestliže v písni předchozí střídala se tma pozemské existence s oslnivými blesky světla nadpozemského, tady jdeme omámeni jako v příšerné horečce jen a jen vidinovým světem příznaků ohavnosti a úpadku.

Já jsem hříchův kaliště,
samá a pouhá shnilota,
červ, pouhé smradlaviště,
nefest, nouze, bída, psota.
Mě rak ohyzdný zžírá,
já jsem jenom nakažení,
v němž se hnís a hnůj zbírá,
smrti jistě předzvědění.

Píseň má dvanáct strof (22 až 33) a končí výrazem resignace o pomíjejícínosti a zapomenutí. „Jako bych nikdy nebyl, všecko se o mně zavrhne,

zdání budou než prázdná,
všecko umilkne, zaletí,
zmínka nebude žádná,
nebude ani paměti!

I tato píseň náleží celým svým duchovním rázem do písňového cyklu o „marnosti tohoto světa“, rozvádějíc až k propastnosti jeden z motivů lyriky *Jacopona da Todi*.

Část čtvrtá je motivicky samostatnou „*písní o Nejsvětější Trojici*“. Je dvojdílná, jedno její křídlo je vypracováno do sedmi strof (34 až 40), druhé do pěti strof (62 až 66). Zasazení obou částí této motivické dialogie do různých míst celkového toku strofického prozrazuje vyvinutý Bridelův smysl pro kompozici slovesného díla a zvyšuje účinek náboženské osnovy celku i esteticky. Bridel snaží se vyložit čtenáři básně starou záhadu tajemství o „jednotě a trojici božství“. Stává se článkem předlouhlého řetězu spekulace od svatého Augustina počínajíc. Je si vědom, že ani on nerozluští tajemství, jež se stalo tajemstvím z úradku Božího.

Ale touží po tom celou svou bytostí:

Kyž můj zrak můž viděti,
jak jest Bůh velký velice:
kyž mohu pověděti,
co je to svatá Trojice?
jak plodná boží bytnost?
jaká moc božského ohně,
jaká otcovská plodnost,
jak Slovo plodí podivně!

Bohatou květenou metafor luští básník po svém poměr „Boha Otce“ k „Slovu“ i k „Duchu svatému“, aby posléze pokorně vyznal, že zabloudivl v labyrintě, že „dále nemůže“, že se omezí na styk, který je v jeho moci:

Což tedy ty, *co jsi ty?*
V té nepřístupné mrakotě
sám ty sobě, co jsi ty,
vykládáš světlo v čistotě:
tys slunce od samého
sebe, dále nemůžeme,
tě Boha velikého
raděj prosme, chvalme, ctěme.

Nejde mi v této drobné stati prozatím o podrobné vypsání vývoje celého okruhu *svatotrojičnických písní* českého baroku až k Bridelovi, ani o vyšetření poměru k starým hymnám latinským. Chci jen na jednom důležitém zjevu ukázat, jak organicky včleňuje se Bridelova píseň do této oblasti naší duchovní tvorby. O jedenáct let dříve, před vyjitím Bridelovy básně „Co Bůh? Člověk?“ (Praha 1658), otiskl starší jeho současník, Adam Michna z Otradovic, ve své „České Maryánské Muzyce“ (Praha 1647) svou píseň „Boží jednota a Trojice“. Obsahuje šest strof osmiveršových, rýmovaných v schematu „7a 8b 7a 8b 7c 8d 7c 8d“. Jak vidno, spojuje píseň Michnovu s Bridelovou tentýž rozměr verše, totéž schema rýmů, tedy celý charakter strofy. To není jistě náhodou při poměrné vřácnosti rozměru, počtem slabik stoupajícího od sedmi k osmi. Lze právem vysloviti domněnku, že Bridel přejal svou strofu ze starší písně Michnovy. Toto formální příbuzenství lze však rozšířiti i na tkáň psychologickou. Tady citace celé písně Michnovy promluví přesvědčivěji, než sebe delší výklady. *Michnova* píseň zní:

Ó Bože můj, *kdo jsi ty?*
tobě se všickni klaníme.
Velikým Bohem jsi ty:
k tobě se všickni modlíme.

Ach kyž tě, kyž spatříme,
jak krásný jsi, ó Bože náš!
Ach kyž tě, kyž užítíme,
jak předobry jsi Otče náš!

Ty Bože sám jsi v sobě,
odtud my světla zbíráme.
Ač ty v trojí osobě,
však tě za jednoho máme.
V tom božství jediného,
v osobách trojnásobného,
v obojím velebného
slavíme Boha věčného.

Ty jsi prvním a předním,
před tebou nic jest nebylo.
Ej padej všecko před ním,
abys se jemu líbilo.
Jemu se zalíbí,
ach, postarej se člověče,
On jest chtěl a chce míti
od všech slávu, tať tvá péče.

Ach Bože, ach Bože můj!
jsi bez míry spravedlivý.
Ach Bože, ach Bože můj!
jsi bez omylu pravdivý.

Jsi krásný bez způsobu
i jsi věčný bez skončení,
tak trojí tvou osobu
co by zrušit mohlo, není.

Ty jsi bez noci nebe,
jsi mořem bez vlnobití,
aniž zamračí tebe
jakékoliv krupobití.
Ty jsi bez pláče radost,
i jsi zdraví bez nemoci,
jsi jsi naše všech žádost,
maje dobré všecko v moci.

I proto mimo tebe,
ó Bože, nežádáme nic.
Ach, uděl nám sám sebe,
a tak požádáme víc.
My s tebou spokojeni
na věky věkův zůstanem,
my s tebou jsouc spojeni,
budem zpívat věčně: Amen!

Pátá část básně „Co Bůh? Člověk?“ je protějškem písně třetí. Vypracovává samostatně a podrobně *druhý* živel písně druhé, a nazval bych ji „*písní o slávě Stvořitele*“. Obsahuje dvanáct strof (41 až 52), jejichž metaforika hýří v nepřeberném bohatství analogií. Stejně jako v předchozích písních čteme v ní smělé antitety a vzácné útvary příměrů, jako je třeba onen „nad čistotu jsi čistější“, v němž obvyklé slůvko přirovnávající „jako“ je nahrazeno komparativním výrazem „nad“. Pointa této písně, jak ji vyjadřuje poslední strofa (52), ukazuje na omezenost lidského rozumu, pochopiti plně slávu Boží.

Jakás mně přichází noc,
když sobě to tak zpytuji,
jak jest velká boží moc?
rozumem nevystačuji:
chřadnu, když tak oplývám,
vždy chci dále pochopiti,
rád jsem, když se tak smejevám,
v božství chci se potopiti.

Úplný význam skladby vynikne ovšem teprve pak, až bude zařazena do vývojové souvislosti barokových *písní o slávě Stvořitele*, jejichž je dočasným vyvrcholením.

Následující šestá část básně je opět motivicky samostatná. Je to va-

riace z okruhu barokových *pisní o božím milování*. V devíti strofách (53 až 61) zpívá zde Bridel svůj zpěv lásky k Bohu, a jeho „lásky hořící plamen“ zažehuje stejně, jako exklamacce Svaté Terezie de Jesús. Básník může o lásce mluvit jen v samých superlativech :

Láska boží nejkrasší,
lásky boží nejsličnější,
láska boží nejdražší,
láska nejušlechtlejší . . .
ty mne, ó Bože, sytíš
nejčistějším milováním,
mé srdce sám nasytíš
libým tvých úst obcováním.

Poslední, sedmá část, tvoří *epilog* celé skladby a vrací se k prologu povahou své *mystické spekulace*. Ve čtyřech strofách (67 až 70) klade Bridel počet ze svého rozmlouvání s Bohem, vyznává nedostatečnost svého rozumu k pochopení „nestíhlého moře“ a „bezdné propasti“ boží jsoucnosti. A tak mu nezbyvá, než konečné rozhodnutí, vyslovené lapidárními slovy: „Do tvé velebnosti skočím“.

Tak, tak, jak nejvíc mohu,
červíček na zemi, vzdychám,
o všecko mocném Bohu,
k němužto rychle pospíchám.
Já, ten nejmenší cvrček,
k nohám trůnu jeho padám,
zeměplazý červíček
cośi v temnotách předkládám !

Poznámka. CO BŮH? ČLOVĚK? od P. Bedřicha *Bridela T. J.* Do tisku připravil Josef Vašica. Vydal Bohuslav Durych v Pferově 1934 jako jedenáctý svazek edice „Delfin“. Imprimatur arcibiskupské konsistoře ze dne 28. prosince 1933, číslo 21. 152.

Richard Schaukal, přeložil O. F. Babler

DUCH SVATÝ

*V Ducha svatého víru mám,
jenž bědné duše živí nám,
když unaví je světská strast,
až zapomenou na svou vlast:
On sílí nás a z času výš
nás vznáší ve svou věčnou říš.*

JAN FRANTIŠEK HRUŠKA

Jedním ze tří jubilejí, jichž vzpomenu všichni literární čeští historikové v prvních dnech měsíce června, jest i sedmdesátiletí českého jazykozpytce, dialektologa a spisovatele, chodského rodáka a plzeňského profesora ve výslužbě Jana Františka Hrušky. Profesor Jan Fr. Hruška si té vzpomínky svým pedagogickým i vědeckým i spisovatelským dílem plně zaslouží.

Jan František Hruška se narodil 6. června 1865 na nové pile pod čerchovskými lesy, na samotě patřící k vesnici, jež se jmenuje Pec, kam chodil do obecné školy. Gymnasium studoval v Domažlicích (nějaký čas bydlel i s mladým Jindřichem Šimonem Baarem), kdež měl na něj vliv bouřlivý vlastenec a profesor české literatury, Hanuš Věnceslav Tůma, větší řečník než vědec a obhájce a napodobitel rukopisů Královédvorského a Zelenohorského. Českou řeč a českou literaturu studoval na pražské universitě s tehdy mladým Jakubcem, Tillem, Flajšhansem. Odborným studiem svého rodného kraje a jeho nářečí se začal zabývat ve druhém roce svých universitních studií, z popudu svého učitele, universitního profesora Dr. Jana Gebauera, ve cvičeních seminárních, kdež pro něj začal pracovat na seminární práci: „*Chodové, jich mravy a řeč*“. Za tuto seminární práci dostal odměnu 30 zlatých, jež později Slovanský seminář Karlovy university vyplácel za každou seminární práci. Tyto zasloužené zlatky přicházely J. Fr. Hruškovi velmi vhod i s měsíčním honorářem deseti až dvanácti zlatých, jež přibíral zejména z redakce Květů a Světozora. Sem tam s nějakou stovkou z České Akademie ke stodvaceti zlatým ročně, jež mu vyplácel až do ukončení universitních studií hrabě Stadion.

První Hruškova vědecká práce „*Chodové, jich mravy a řeč*“ dosáhla uznání i ocenění profesora Gebauera, jenž měl stále na Jana Fr. Hrušku prospěšný vliv.

První zábavnou a charakteristickou črtu otiskl Janu Fr. Hruškovi Jan Neruda v Národních Listech r. 1889. Další rozpravy a obrázky ze života chodského lidu vyšly v Listech Filologických, v Českém Lidu, v Květech, ve Zlaté Praze a ve Světozoru, a to za některé redakce Sv. Čecha a Serváce Hellera.

Jako suplující profesor působil Jan František Hruška v Pardubicích a v Jindřichově Hradci a konečně v Plzni, kdež přijal i definitivu. Tam nyní žije na odpočinku.

Z Plzně mohl profesor Hruška snadno i ve školním roce podnikati časté cesty na Chodsko. Pokračoval usilovně v mluvnických studiích chodského nářečí. Roku 1891 dokončil a vydal gramatickou studii „*O hláskosloví chodském*“ a připravoval si materiál na „*Dialektický slovník chodský*“, poklad to všech charakteristických zvláštností chodského nářečí, v němž se zachovala mnohá starobylá česká slova i věty. Byl s ním hotov roku 1904. Česká akademie jej vydala roku 1907.

Rozsáhlou folkloristickou práci „*Statek i chalupa na Chodsku*“ otiskoval ve 2., 3. a 4. ročníku Českého Lidu (1894 až 1896). Tam otiskl a tak nám zachoval obrázky staveb, jichž už dnes na Chodsku nevidíme, neboť dílem vyhořely, dílem byly přestavěny. Je to podobné dílo jako Terézy Novákové „*Východočeské lomenice*“.

Velmi podrobně a věrně jsou Hruškovy stati, otiskované ve Světozoru 1897 a ve Zlaté Praze 1902: „*Mezi chodskými dřevorubci*“. Mezi nimi prožil J. F. Hruška od svého dětství velmi mnohé chvíle. – O všech těchto Hruškových pracích napsal profesor Čeněk Zíbrt v Čes. Lidu 1913, čís. 4., mimo jiné: „Není jediné stránky v životě chodského lidu, jíž by se Hruška nebyl dotekl.“

Pro mládež napsal a vydal J. F. Hruška roku 1904 historickou knížku „*V zabléscích staré chodské slávy*“ a pro malé i pro velké děti obšírnou rozpravu, jež vyšla v Květech 1895: „*Děti na Chodsku*“. Je to pestrý kaleidoskop obrázků, nakreslených podle starých tradic, o dětech od kolébky až do vyjití ze školy.

Pro velké i malé lidi napsal J. F. Hruška i své čtyři sbírky bajek. První sbírku „*Chodské bajky*“ vydal 1901, druhou „*Nové chodské bajky*“ 1905, třetí jejich knihu 1916, čtvrtou „*Jiskry z popela*“ 1922. Bajky prý mu vznikaly takřka podle cesty. Dohromady je jich v oněch čtyřech sbírkách na čtyři sta! Dva svazky jsou ilustrovány, dva jsou bez ilustrací; oboje lze doporučiti a zařaditi do hodnotné literatury.

Do hodnotné literatury patří i Hruškovy chodské *pohádky*, jichž vyšla 1917 první sbírka, druhá 1923 s ilustracemi Jos. Weniga. Některé z těchto pohádek vyšly i samostatně v ilustrovaných vydáních. Tak na př. „*Rytíř Čech*“, „*O třech princeznách*“. Také knížka „*Na hyjtě*“ 1917, což značí asi naše: na besedě, na večerní hodině, jest knížkou pohádek, určenou pro mládež. Proto tu J. F. Hruška nevypravuje mládeži pohádky tak věrně a autenticky, jak je lze slyšeti na Chodsku, ale přesto je vypravuje v jejich duchu, i když sem tam leccos upravuje. Ostatně zdá se, že i veliký Erben tak činil a snad i Božena Němcová, a to zvláště tehdy, když nemohli sledati prameny v celé úplnosti už proto, že je sbírali na mnohem větším území než J. F. Hruška. J. F. Hruška je sbíral jen po Chodsku, jako Jindřich Šimon Baar. A K. J. Erben jako geniální básník také proto leckterý pohádkový drahokam očistil a vybrousil, aby zazářil jasnějším světlem. Třetí díl pohádek „*Na hyjtě*“ vyšel 1925. Jako Božena Němcová napsal J. F. Hruška „*Legendy o Kristu Pánu*“.

Kromě dřevorubectví a rolnictví kvetlo na Chodsku v době Hruškova mládí i včelařství. Hruška si na včelaření svého dědečka velmi rád vzpomínal; některé vzpomínky napsal a vydal roku 1914 jako chodský obrázek „*Děreček včelařem*“ a o dvanáct let později 1926 dvojdílnou knížku „*Z pamětí děrečka včelaře*“.

K první folkloristické Hruškově práci z let devadesátých „*Statek i chalupa na Chodsku*“, otištěné v Č. Lidu, se druží čtvero rozprav „*Z pozadí chodského národopisu*“ (1921).

Všecky Hruškovy práce kromě sbírek bajek a pohádek jsou ovšem více

vědecké než umělecké. Ke skutečnému uměleckému tvoření J. F. Hruška nemá opravdového uměleckého nadání. Ani povídka pro mládež, životopis sirotka „Cyril“ 1921, ani čtyři svazky obrázků chodských povah a postav „*Náši pod Čerchovem*“ (I. 1921, II. 1925, III. 1929, IV. 1931), ani vystěhovalcká povídka z Chodska „*Domácí chléb*“ 1932, nemá v sobě skoro nic uměleckého. Jsou to vesměs pečlivé kresby kreslíře dobře znalého látky a krásy zvláště minulé, z níž zachraňoval, co se dalo. Bez jeho pilné práce by leccos nebyl znal ani spisovatel Jindřich Šimon Baar, ani archivář Fr. Teplý, ani spisovatel Jan Vrba, kteříž, a to zvláště J. Š. Baar a Jan Vrba, bedlivě studovali jeho dílo a reálie z něho přejímali. I tím se těmto dvěma více než Josefu Thomayerovi a Jos. Císlerovi podařilo několika uměleckými díly vyjádřit umělecky život chodského kraje a lidu, z něhož je i Jan František Hruška, vědecký pracovník v chodské dialektologii a v chodském národopisu, člověk hluboce náboženský a zbožný, jehož mravnost pronikla i celé jeho životní a literární dílo tak, jak pronikla dílo Baarovo.

A. Boček

CHVÍLE

*Pták umlk dávno ve větvích
s dne spadla modrá tíha
Kam nésti bolest v krocích svých
když noc již lampu zdvihá*

*Snad z kovu je kraj vytepán
stín kolem vsi se plouží
Věž k nebi ční jak zlatý džbán
kol něhož sovy krouží*

*Spí večer v listech muškátů
tmu stříbrem měsíc krájí
Já v čerem chytám chvíli tu
ušak nohy urávorají*

*A ticho ticho ruměnné
hlas hodin v něm tak vážne
Můj stín jde shrben po stěně
a nese ruce prázdné*

TULÁCI A BLOUDI

*Geh und irre! Gundrygia v Parsifalu.
Es irrt der Mensch, so lang er strebt. Z prologu k Faustu.*

Za pozdního odpoledne únorového, kdy se halí Staré Město pražské v modravé mysteriosní šero, zneklidnělé tuchami jara, byli chodci Celetné ulice vzrušení posledním aktem jasnovidce produkce: Z auta se vynořil mladý muž a přistoupil, aniž jej kdo mohl jakkoli v tom směru věsti, k jedné z osob zástupu, valícího se po úzkých chodnících, a vyzval ji, aby mu vydala hledanou věc. Vlna úžasu a vzrušení letí tepnou velkoměsta, zatím co komise lékařů a veřejných orgánů odváží debutanta, jenž se právě chystá k zájezdu do oné země severských vidců, jež nadchla Honoré Balzaca k jeho *Seraphitu*, do vlasti pověstného *Swedenborga*. Výkon artistního jasnozřivce z pražských ulic udivil právě nevysvětlitelnou jistotou orientace v pouličním chaosu. Najítí danou věc u osoby nahodile vybrané a mizící v hustém davu, zdálo se všem přítomným čímsi neuvěřitelným, ale za jejich projevů úžasu a nadšení skromně prohodil právě artista, že tato *schopnost* dříme v každém, že však málokdo má na tom zájem ji vypěstiti.

A přece, jak bylo by mnohdy užitečno *viděti jasně vpřed*, anebo aspoň to *chítí!* Nemůže snad býti hrůznějšího stavu nad zmatené *bloudění* kdesi v podzemních temnotách, širými pustinami bílého ticha, písku či vod, anebo zmítání se za husté mlhy ve vzdušném prostoru, kdy stačí tak málo k drtivému pádu! Jasnozřivec, jenž dovedl by v těchto případech vystihnouti správný směr, byl by vůdcem i zachráncem té které expedice z její tísně. Ale sníh, vítr, mlhy a písečný sloup, toť vše jen pouhé, stále se měnící kulisy nepřetržitě do předu postupujícího proudu života. Kdo má odvahu zastaviti jej na jediném místě a donutiti, aby mu vydal své ukryté tajemství, jež jest zároveň tajemstvím jeho i nás všech, tajemství naší životní cesty zamženým prostorem? A přece si každý nese v hlubinách svého srdce klíč záhady tak hluboké, že dokud na ni nedopadl paprsek ducha, je každý pokus „hledajících“ beznadějný.

Ale nejsou to právě jen nějaké ty *latentní schopnosti*, obdobné *instinktům* zvířat, jimiž byste mohli po př. udivovat masy, ale záračná jiskra onoho ústředního *plamene* veškerenstva, jež lze považovat za božský, jiskra, jejíž výtrysk v bezdnou noc duše připomíná hvězdný fanal rozzářivší se nad Betlemem. Vůdčí toto světlo jako by stálo nad kolébkou novorozeného ducha, jemuž svody instinktu se odhalují jako cosi parazitního, v nehlubší podstatě vlastního života nepřátelského a naopak z hlubin živočišné podstaty lidské stoupá mocná vlna aversé k onomu chladné zářícímu pohledu, jenž dosahuje nejsublímějšího ohraničení věcí.

Je ku podivu, že právě v otázce nesmrtnosti hledí člověk setrvati, jak praví kousavě Ladislav Klíma, „ve své tupé, líné a *růžové nejistotě*“.

Nesvědčilo by to o jakési neobyčejné generační houževnatosti právě tohoto organického typu? Nemůžeme sledovat hluboko do minulosti v jeho dějinách jakoby periodicitu nejprve nadinstinktivního zaměření, po němž následuje zpravidla ideový pokles, jevící se právě v převládnutí *stádnosti*, tak jakoby zvíře nejdříve přímo oněmělé a ekstaticky v každém pohybu spoutané pocítilo v okamžiku zlomení onoho vlivu dvojnásob sílu živelné emoce a vrhalo se s krví podlitýma očima a tupým, nízkým čelem přímo proti zdi! Mythologie starých národů tohle právě dobře znaly a uměly u Řeků plasticky, in natura, u Římanů spíš rozumově, in abstracto, vyjádřiti.

Nejfrapantněji vyjádřen ovšem tento odvčenný, tragický konflikt v *křesťanství*, jež opírajíc se přímo o zjevení, naznačilo nejvýrazněji ráz periodických vzpour jednak lidské *fysis*, jednak vypjaté pýchy rozumu. A je to právě společnost křesťanů, jež může ukázat v osudu svých mučedníků na onu lidskou šelmu, jež se cítí nejlítěji rozběsněna octnuvši se tvář v tvář svatosti. Osvícenská musa polopohanského, polokřesťanského Goetha snaží se zmírnit citovaným výrokem příliš drtivou pravdu o věčně otevřené ráně prometeovského lidstva, a to tím, že ústy Pána světů dává poukázat v rozmluvě o bloudícím *Faustu* na motiv úsilí, jenž má být jakousi omlouvou jeho poklesků. Ale kdyby měl člověk jenom *bloudit*, pokud žije svým snahám, byl by jeho los věru desolátní.

Na štěstí máme v obrovské knize veškerenstva a jeho dějů dosti přesvědčivé důkazy o tom, že v oněch bezdných hlubinách, pro něž nemá pozitivní filosof po odstranění některých forem vžitého provisorია nazíratiho vůbec pojmu, září přese vše vůdčí ono *světlo*, o němž zapěl španělský mystik úchvatnou „*Píseň temné noci duše*.“ „*Světlo je!*“ Ovšem každý je vnímá jinak, ježto refrakce jeho paprsků není ve všech zracích stejná. Zdá se dokonce, jako by i nejpustší chaos projevoval ve svém destruktivním víru určitou vůli, uskutečňující pradávny plán. A právě i to neušlo skepticky osvícenému duchu Goethovu, jak se to jeví v jiném výroku jeho Pána světů:

Ein guter Mensch, in seinem dunklen Drange
ist sich des rechten Weges wohl bewusst.

Ale tyto postřehy vyvěrají již ze starší, ještě romantické fáze *křesťanské* tradice. Faust není nikým jiným, než osvícenskou reinkarnací *čistého blouda* ze starého dvorského eposu Wolframa z Eschenbachu o *Parsifalu*, jak na tuto hlubší myšlenkovou souvislost poukázal již ve svém intuitivně-kritickém zaměření svérázný a nekompromisní hodnotitel *náboženskosti* jako *čínorodé síly*, jež jest právě klíčem k pohádkově šťastnému naplnění jeho bohatého života, objevil a tvůrce naší státní samostatnosti. Sám pak si připomínal často s oblibou *Shakespearovo*: „Our indiscretion sometimes serves us well, when our deep plots do fail: and that should teach us, there's a divinity that shapes our ends, rough-hew them how we will.“ Jako rozenému praktickému sociologu zužuje se velikému státní-

kovi ovšem náboženský problém spíše v problém etické *aktivity*, zahrnuté pod formulí: *Ježíš*, t. j. jednotící vztah k Věčnému a zároveň k bližnímu, reverentní a humanitas. Téměř mythický, nadosobně vznešený kovář našich dějin ukázal, že jeho *víra v Prozřetelnost* se také vítězným dosažením hledaného jím životního cíle, být to bylo v době, kdy druzí hledají již jen osobní klid, téměř divotvorně projevila. Vyšel kdysi, jakoby naplněn jasnozřivou jistotou v největší chaos, jaký snad kdy vládl světem, aby v něm našel to dosud nezrozené, ale přesto věřícím jeho duchem již objevené a tedy už tehdy nadreálně jsoucí: náš samostatný stát! Se svojí náboženskostí se Masaryk nikde a před nikým neskrýval, vyznával ji právě tak otevřeně a kladně, jako ji svými činy dotvrzoval. Prohlásil také, zřejmě na adresu těch, kdo by snad rádi velikou osobností kryli svoji bídnou, vším možným zaláтанou polovičatost, že jest mu slušný *orthodoxní* člověk bližší než nějaký ten *lak zvaný moderní* a připomíná rovněž všem nezodpovědným straníkům toto: „Církev organizují a vedou společnost vedle státu, a tak se stává poměr státu k církvi také nejdůležitější otázkou.“ Hledíme-li nyní na ukončené nadosobně velké dílo tohoto vzácně čínorodého ducha, dílo vytvořené na cestách celým našim dnešním civilisovaným světem, nemůžeme se při tomto divu jakési *zkonkretisované logiky* dějinně ubrániti dojmu, že *bylo to vše jaksi zde už dříve* a my toho přece neviděli: byl tu náznak oné *cesty světla*, o níž mluví již Komenský, ale nebylo tu dosud těch, kdo by se opásali a *vyšli*. Čtenářům jiskřivého traktátu *Orthodoxie* od Chestertona napadne zde snad uváděná jím paradoxní zásada, že i k objevení toho nejbližšího a nejnáměššího nutno se stát někdy dříve Kolumbem. Není snad tímto paradoxem podán i jakýsi metafysický klíč, otevírající zraku říš neviditelných souvislostí, zapříčiňujících příchod těch, jejichž život je apoštolátem, syntetisující formulí, činem vykupitelským pro onu generaci, jejíž předchůdcům nedostalo se ještě sil dojiti až do Damašku? Poslání těchto vyvolených vrcholí ve vyřčení *slova*, podávajícího rozluštění hádanky, ukončující tak dlouhé bloudění ducha. Je to jako onen výkřik Kolumbova plavčíka s nejvyššího stěžně, či ono extatické zvolání Athleňanů, bloudících potom, když jim byli pobiti všickni jejich vůdcové v nepřátelské zemi, onu jásavé „Thalatta“, opakované všemi účastníky anabase, slovo dmoucí se stále znovu a znovu na jejich rtech.

Každý věk má svého blouda, člověka Božího, dovedoucího odevšad naléztí *cestu* k vlasti, ne každý věk má však svého *světce*, toho, jenž tvoří negativně, jehož celý život je odčiněním křivd a bludů minulosti. Existuje bloudění plodné, experiment, jenž jest zároveň tvořivou anticipací vývoje, ale vedle tohoto druhu je tu něco zhola parazitního, *bloudění pro bloudění*, nechť k dosažení posledního cíle, odklon od všeho, co nelze sofisticky měřit jen podle „člověka“, *záliba v toulce!* A právě naše přítomnost, jinak téměř přímočará, uzavřená v síť drátů, kolejnic a schemat, právě tento náš „věk rozumu“ se vyznačuje descendenčním smyslem pro tuláctví, pro sváteční výlety „do modra“. Veplováme plnými plachtami do éry *zintelektualisovaného trampství* a panického útěku ze sféry ducho-

vosti. Max Picard napsal o tomto zjevu celou knihu: *Die Flucht vor Gott*, v níž mluví o dnešní přímo cynické blasfemii žalmu, jenž jest chválou Věčného, „Jenž dal i na moři cestu!“

Planá móda mravně indiferentní, světem tak či onak se protloukající společnosti dneška, jež prchá sama od sebe na běžícím filmu či rozběsnělým tempem auta a myšlenkově v povrchním sledu tiskových efemér. Tento únik sobě samému stává se však na celé šestině světa dokonce novým názorem na svět, tak jakoby kolektiv byl nejvyzkoušenější skryší pro všechny neduhy osobnosti. Ruku v ruce s touto bezbožeckou nivelisací stoupá pohříchu i vlna *sebevražednosti* v beztrádním „ráji“, zatím co tvrdé a ve své víře neoblomné mongolské kmeny zůstaly touto *mravní destrukcí* neotřeseny. Široká-daleká země ruská byla od pradávna jakoby rozprostřena k negativnímu *kvietismu bezcílne toulky a nezodpovědnosti*. Je to onen Arcybaševův *Sanin*, svůdce a cynický poseur, jemuž se po jakési x-té avantuře zmrzí již nakonec za jízdy vlakem její pravidelný rytmus a určený směr, přeruší jej tudíž skokem a jde, kam ho oči nesou.

Maxim Gorkij, tento tulácký typ, pojal tuto ruskou nemoc čistě proletářsky, jeho tuláci nejsou už ani tak pouzí hochštapleři jako spíše lidé, jimž práce nevoni, poněvadž je žene kamsi do neurčita jejich nevléčitelná „toska“. Tyto své „bosáky“ uměl jinak prostřední povídkář Gorkij vylíčiti tak životně a vřele, že tím působil vskutku na cit, netuše snad ještě tehdy, že si tím založí jednu proletářskou kariéru. Tím si asi také vysvětlíme jeho dnešní odklon ke všemu tragickému, ke všemu, co budí soucit, co je bráno jako zlé či dobré. Inu, dnes ho to již nezajímá, dnes, maje proplaceny všechny své předválečné směňky na „cit“, reklamuje pro novou společnost již jen radost, radostný život, dnes je mu při každé zmínce o „mučednictví pro jiné“ prostě nanic, čte Voronova a hledá už jen jakýsi *psychochemický* recept na toho „šťastného člověka“! Škoda jen, že této nové etice „Jenseits des Guten und Bösen“ rozumí na příklad Japonci zas jen buržojně v tom tradičním, jednoznačně „zlém“ smyslu.

Toho „šťastného člověka“ hledal už svého času i Tolstoj a našel pohříchu zas jen chudáka bez košile a on sám, prorok z Jasně Poljany, marně si tropil šašky z „beznosky“, která mu zachmuřovala stále více a více život. Ještě v posledních dnech před smrtí opouští jakoby zachvácen panickou hrůzou před sebou samým (a snad i hnán zlým svědomím v pocitu zodpovědnosti za konfuse, jež ztropil svým nedůsledným „evangeliem“) dává se na toulku, až se ho ujímají klášterníci, aby mu, pološílenému starci, aspoň zatlačili jeho do neznáma vytřeštěné oči. Národ, jehož armáda dostala se kdysi pod „vedením“ svých generálů do příšerné pasti Mazurských jezer, nemusil by právě hazardovat s *bezcílností*, zvláště když jest všude v sousedství cíl jednoznačně *zlý*, číhající na každý chybný krok, na každou slabost, na svůj materialistický „altruismus“ degenerující rasy. Ale koho chce Bůh zničit, zbavuje ho nejdříve jasně myslí a také neubírá ničeho z nesmírného majestátu Pána světů, obrátí-li se k němu nějaký hmyz pozemský zády, to znamená nanejvýš, že se tu něco vyšinulo nad propast *nicoty*, že to přestává býti.

Ale těmto věcem rozumějí asi daleko lépe oni zednářští příslušníci vysokého cechu akademického, jimž stojí plytká korespondence samozvaných P. T. „mistrů kultury“ za polemiku. Snažil jsem se jen ukázat na *dvojpolovost* našeho hledání pravdy: hledání, ubírající se v pokofe směrem *duchovní orientace*, a s druhé strany ono, vycházející s gestem pýchy *na svou zdánlivě soběstačnou toulku!* Je to jakoby jakési samou věčností rytmované vlnění se v duších národů: nejprve širý rozmach, těkání v dále a pak soustředění se k nadosobnu, snaha pojmout a prožít je jedním rázem! V této touze má asi také svůj původ vidina svatého Grálu, kdežto cesty a konce touhy utěci tragickému údělu lidství jeví se čímsi jako radostí závodníků letících vpřed, nirvanou nezodpovědnosti, tím, co není hrdinstvím, i když to bije do očí nevážením si života, šílenstvím odvahy, opíatěm pseudovitězného opojení. Tohle vše jsou věci cizí životu, jenž je *duchem* a jehož *cesta vede Věčnosti*.

Jan Lebeda

REKVIEM

*To zimní vichřice mou duši nezachvěla,
byl v zráni celý svět a planul do zlata:
Šla vesna v úsměvech, však vadla poupata,
šel život na výboj a tuhla mladá těla.*

*Strom květy obsypaný v oné hvězdné noci
se prudce zachvěl, setřás' plodnou tíž:
Krev tryskla z hrudi, čelo kleslo níž
a tichý výkřik dozněl bez pomoci.*

*Proč stále trpím smutkem věrných očí,
jež na všech cestách k zrakům mým se točí,
jak říc' by chtěly to, co nelze vyslovit?*

*Či plují světla vyhaslého zraku
od břehu mrtvých k vlnám mého vraku,
by před vírem mě varoval jich svit?*

MAUROVÉ VE ŠPANĚLSKU

(Pokračování.)

MYSTICISMUS

Zbývá nám ještě pojednati o 3. složce maurské filosofie — o *mysticismu*, jenž vychází z novoplatonismu a jehož předním zástupcem je *Mohidin Abenarabi*. Narodil se roku 1164 v Murcii ze vznešené a zbožné rodiny, v Seville, kam se rodina z politických důvodů přestěhovala, dostalo se mu pečlivého vychování. Cetl korán, studoval tradice¹ i právo a rád se zabýval lovem. Štal se vládním sekretářem, bohatě se oženil, ale záhy nastává obrat v jeho životě; příkladem své ženy, napomínáním vlastní matky a truchlivými událostmi životními byl přiveden k zbožnosti, i oddal se studiu mystických děl. Návodem prvních mistrů mystiky učil se zpytovat svědomí a přijímati božská vnuknutí, ale nejlepším jeho učitelem byla samota, prodléval prý na hřbitovech a obcoval s dušemi zemřelých. Také se mu tehdy po prvé zjevil Jadir (mystická osobnost, v níž splývají rabínské a křesťanské tradice o Eliáši a svatém Jiří s legendou o věčném židu) a pěstoval okultismus.

Když myslil, že už je k svému úkolu dobře připraven, jal se cestovati po všech zemích moslimských na západě i východě. Rozšiřoval své zkušenosti, učil a diskutoval, měl zjevení, extase, psal knihy. Brzy byl ve Španělsku, brzy v Africe. V Bugii „jedné noci, ve snách, vstoupil v mystické manželství se všemi hvězdami nebeskými i se všemi písmeny abecedy“, v Tunisu se jal skládati knihu „Tvoření kruhů i čtverců“, kde vysvětluje obrazci geometrickými svou složitou a kabalistickou kosmogonii. Pak se usadil v Mekce. Spanilost dcery tamějšího imama (muže řídicího modlitby) vnukne mu myšlenku napsati dílo „Vykladač lásky“, sbírku erotických veršů, věnovaných sice této dívce, ale myšlených mysticky se vztahem na Boha, nebe a extatické rozkoše. Když ho omrzí klidný život, pokračuje v cestách. V Mosulu se mu zjeví po třetí Jadir. V r. 1206 se objeví v Kairu, koná v kroužku stoupců panteismu (sufi) „úžasné divy“ a je nařčen fakihiy z nevěry, nechce však dbáti pronásledování, které prý mu bylo Bohem předpověděno; než unikne mu zásluhou snáselivého bratra Saladinova a také jednoho svého přítele, jehož přičiněním vykládán jeho panteismus alegoricky. Potom se zdrží v Konii, jejíž král mu daruje dům, ale Abenarabi jej věnuje zase jakémusi žebrákovi. Dojde

1 Když se mohamedanismus rozšířil po nesčetných zemích a život jeho stoupců se stával složitějším, bylo třeba řešiti případy, na něž v koránu není pamatováno. Tak vznikla nutnost doplňovati posvátný text, dovolávati se svědků slov i činů prorokových a jeho druhů. Tato jednotlivá svědectví slují hadiz a jejich souhrn suna. V 3. stol. mohamedánského letopočtu byly pořízeny sbírky těchto tradic, jež ovšem obsahují svědectví nestejné hodnověrnosti. Jsou svědectví absolutně platná, jiná nejsou přijímána všeobecně a konečně některá jsou podezřelá. — Tradice se záhy stávají předmětem studia učenců-tradicionalistů.

KAREL NĚMEC: SV. KRIŠTOF

až do studené Arménie, kde zamrzá Eufrat. Z Bagdadu nabádá listem, „dokumentem božské politiky“, krále Konie k tvrdosti vůči křesťanům. V Mekce pořádá komentář k „Vykladači lásky“, aby umlčel reptání bohoslovců, kteří se pohoršovali smyslným tónem jeho díla. Pak prochází zase Konii, Aleppem, a citě, že zdraví jeho je otřeseno, hledá mírnější podněbi i zakotví naposled v Damašku. Ještě předtím složil knihu „Vnuknutá moudrost“, v níž odmítá peripatetickou filosofii. V Damašku, jehož vládce Almoadam, synovec Saladinův, je jeho žákem (žáků cestou získával mnoho), dokončí tři hlavní svá díla: Fosus, Fotuhat a Divan. Zde má vidění božské podstaty a zemře r. 1240.

Abenarabi napsal nesčetné spisy, prý na čtyři sta. Tři z nich, nejdůležitější, uvedli jsme na konci jeho životopisu. 1. Fosus (Drahokamy věd) ukazuje autora jako spisovatele apokalyptického. „V něm vykládá nejtemnější paradoxa svého panteismu ve formě zjevení, která postupně přisuzuje dvacetisedmi prorokům, jež náboženství mohamedánské připouští, počínaje Adamen a konče Mohamedem.“

2. „Divan“ je sbírka studených a strojených básní, zbavených života, kterého jsou plny básně v analogické skladbě „Vykladač lásky“.

3. Za hlavní dílo Abenarabiho se pokládá „Fotuhat“, jež je jakýmsi shrnutím všech jeho knih, proto je velmi rozsáhlé, v tisku obsáhlo na 4000 stran. V něm chce autor seznámiti své nejdůvěrnější přátele s vnuknutími, která přijal od Boha za svého pobytu v Mekce. Začíná se předmluvou, obsahující kázání vnuknuté Bohem ve snu. Těžko však podati další obsah této bible tajných nauk mohamedánských (del esoterismo musulman), poněvadž látka není spjata logikou, leda esoterickou. Části díla jsou: 1. Poznání intuitivní. 2. Postup asketický. 3. Náhodné stavy extatické. 4. Stupně dokonalosti mystické. 5. Vzájemná spojení duše s Bohem. 6. Definitivní stavy extatické.

V celku má dílo 560 kapitol. Pro tuto rozsáhlost se nemohlo rozšířiti. Přes to bylo hojně komentováno.

Asketicko-mystického rázu je ještě „Rozhovor spravedlivých“ (Mohadarat alabar).

Jaký je filosoficko-teologický system Abenarabiho? – Mohidin je polyhistor, zabýval se téměř všemi vědami a podlehl vlivu nejrůznějších myšlenkových směrů, věr a bludů, které poznal na svých rozsáhlých cestách ve styku s nejrůznějšími národy. V době, ve které Abenarabi žil, mohamedánští myslitelé si osvojili a přizpůsobili celou vědu řeckou a vytvořili z jejich prvků své soustavy filosoficko-teologické rázu panteistického.

Mystická filosofie Abenarabiho, který čerpá z tolika nejrůznějších pramenů, je také složena z prvků nejrozličnějších: z pravověrné dogmatiky mohamedánské, z panteismu, mystického skepticismu, metafysiky alexandrinské, z nauky Plotinovy o emancipaci atp. Z těchto nejrůznorodějších a sobě odporujících prvků vytvořil Abenarabi harmonickou syntesu tím, že „zjevení“ texty vykládal alegoricky, dávaje jim mystický smysl ve shodě s ideami novoplatonskými.

Aby toho dosáhl, užívá svého odborného jazyka, přetíženého metaforami, symboly a alegoriemi mystickými. Jeho metafory jsou nejčastěji brány od světla (takových užívali též gnostikové, manicheové a přívrženci nauky Zoroastrovy). Arabským písmenům dává libovolnou platnost, spojuje tak astrologii s kabalou a novopytagorismem alexandrijským, a dosahuje tím pokladu esoterických značek; užívá také prostředků grafických, nákrasů a obrazců, aby objasnil temné ideje metafysické a mystické svého systému; neopovrhne pověrami východního i západního okultismu: hadačskou astrologií, věštěním z nějakých znamení, snových obrazů atp.

Východiskem své mystické soustavy činí pochybovačnost (skepticismus) t. j. upírá lidskému rozumu schopnost poznání absolutní pravdu a proniknouti do vědy teologické. Tvrdí, že člověk, jsa svou přirozeností bytost relativní, nemůže poznávat Boha, bytost absolutní, máje nedokonalé schopnosti není s to dojítí poznání jistého a evidentního. Důkazem pro toto tvrzení jsou mu různé soustavy filosofické, které se nemohou shodnouti v žádné základní otázce.

Aby se člověk dostal z tohoto zmatku, do kterého ho uvedlo uvažování filosofické a teologické, proto má jediný lék: postup asketicko-mystický. Filosofii člověk dospívá k pochybnosti o existenci Boží: musí tedy míti jinou cestu, kterou by dosáhl tohoto poznání, a tou jest podrobení se přímému svědectví Božímu, Boží autoritě. Jako Bůh svou vlastní podstatou poznává vše, co existuje, tak člověk dosáhne tohoto poznání spojením s Bohem. Tohoto mystického spojení se dosahuje tak, jak ho dosahovali proroci a mystikové: asketickým cvičením... Když se tedy člověk odloučí ode vši myšlenky a žádosti, Bohu cizí, vstoupí sám Bůh do něho a rozvine všechny jeho poznávací schopnosti, tím že v ně vleje část svého světla. Toto nadpřirozené a božské světlo, vlité do rozumu lidského, je již novou schopností poznávací, která převyšuje síly a okruh činnosti rozumové.

Skepticismus Abenarabiho je tak přemrštěný, že považuje za překážku Božího osvětlení studium teologické, myslí totiž, že prostý nevzdělaný věřící je schopnější přijmouti toto osvětlení než vzdělaný člověk, neboť — praví — „písmo načrtnuté na místě, kde jiné bylo škrtnáno nebo vymazáno, není stejné, jako když se píše na ploše zcela čisté a bílé“. Proto se také snaží přesvědčiti své čtenáře, že jeho knihy jsou pouze plodem Božího osvětlení, ačkoli jejich nauky je možno nalézti doslova u jeho předchůdců.

Spojuje nauky aristotelismu a novoplatonismu, třídí Abenarabi lidské poznání pramenů a předmětů jeho na troje: 1. poznání rozumové, získané inteligencí: může býti pravdivé a nesprávné, 2. poznání smyslové, získané zkušeností vnější i vnitřní, 3. poznání tajemství z osvětlení Božího. Lidská inteligence může tedy dojítí k pravdám dvojího řádu, přirozeného i nadpřirozeného — a ty si mohou někdy odporovati. Touto teorií o dvou pravdách si odporujících, již přejali též přívrženci latinského (křesťanského) averroismu, upravil si Abenarabi pohodlnou pomůcku,

když šlo o to rozřešiti nesouvislosti, rozpory a paradoxa, jež charakterizují jeho teologické názory, zvl. jeho panteismus.

Abenarabim dosahuje mysticismus u španělských Maurů svého vrcholu. Měl své přívržence ve všech vrstvách společenských a kontrastuje zase s rozmařilým životem ostatních spoluvěrců, jak se nám jeví v oplzlých verších a nenucených projevech básníků opěvujících lásku a víno a nic nedbajících na nebezpečí hrozcí z útočnosti křesťanských dobyvatelů.

Nauky Abenarabiho měly velký ohlas v islamském světě a jsou dosud známy. Také na křesťany působily, jak ukážeme dále na Dantovi a Ramonu Lullovi.

Ze žáků Abenarabiho zasluhuje zmínky aspoň Abensabin, jeho krajan, který shromáždil okolo sebe hlouček přívrženců, žijících v dobrovolné chudobě, odívajících se v plášť z hrubého plátna a noclehujících po cestách a náměstích. Vzbudil však záští fakihů, byl vyšetřován a opuštěn stoupenci. Usadil se v Mekce, kde skončil sebevraždou, dobrovolným vykrvácením. — Vypravuje se, že se pověst o něm a jeho učenosti dostala až do Říma. Když císař Bedřich II., vládce sicilský, vychovaný řeckými a arabskými učiteli, marně sháněl po všech zemích východních odpovědi na některé otázky filosofické, byl konečně pověřen Abensabin, aby na ně odpověděl. Učinil tak v zachovaném traktátu „Otázky sicilské“. Císař chtěl věděti, zda je svět věčný, které jsou předběžné poznatky, vedoucí k poznání jediné bytosti, jaký je cíl metafysiky, kolik je kategorií a jakého složení je duše. Odpovědi Abensabinovy jsou čerpány z encyklopedie aristotelské, upravené islamskými mysliteli. Jen odpověď na cíl života je rázu mystického — úplné absorbování osoby lidské Bohem — a původu novoplatonského. —

Přehled arabské filosofie ve Španělsku nám ukázal, jak se tato filosofie v celku zakládá na řecké. Je ovšem zásluhou Maurů, že s řeckou filosofií zase seznámili křesťanský svět západoevropský. Tento fakt upadl později v zapomenutí, až opět XVIII. stol. upozornil na význam Arabů pro kulturu západoevropskou španělský jesuita P. J. Andrés, který čerpal poučení z bohatého oddělení arabských rukopisů, uložených v knihovně v Eskorialu. V novější době se věnují studiu arabské literatury a jejího vlivu na literatury evropské, zvl. na španělskou, četní učenci — arabisté.² Seznámíme čtenáře v dalších řádcích stručně s výsledky jejich studia.

² R. 1932 byly zřízeny ve Španělsku dvě odborné vysoké školy pro arabská studia, v Madridě a Granadě. Madridskou školu řídí uvedený již dr. Asín Palacios. Výsledky svých studií (kromě vydávání textů) ukládají španělští arabisté do nově založené revue *Al-Andalus*. V „*Publicaciones de las Escuelas de Estudios Arabes de Madrid y Granada*“ uveřejňuje právě M. Asín Palacios 1. ze tří dílů velmi obsáhlé a zajímavé studie (1. díl sám o 532 str.) o vztazích asketiky a mystiky arabské ke křesťanství s názvem „*La espiritualidad de Algazel y su sentido cristiano*“, kde ukazuje, jak nauka tohoto východního mystika arabského má v celku smysl křesťanský. Algazel byl nepřítelem filosofie Aristotelovy, jak jsme se zmínili při Averroovi, který jej proto potíral (Árcha, XXIII, str. 39.).

VILÉM BITNAR SPOLUPRACOVNÍKEM NAŠINCE

Bitnarovo spolupracovníctví v Našinci možno rozvrhnouti do tří období. Prvé souvisí ideově s jeho přispíváním do Vychodilovy Hlídky; směr zájmu vychází z těchže předpokladů: soustavně organisovati literárně dějepisnou práci katolíků. K počátkům spolupracovníctví píše mně Bitnar: „Spolupracovníctví v Našinci bylo vyvoláno potřebou doby: liberární věda literární psala o katolických zjevech způsobem tak neinformovaným a přezíravým, že bylo nutno sáhnouti k svépomoci. Popud k akci vyšel z posudku Pavla Vychodila „Hýskova Literární Morava“ (Hlídky 17, 1912, 136). Bylo raženo heslo: „Musíme se odhodlati konečně k soustavné metodické práci vlastní“ a já jsem zastával v dopisech i hovorech stanovisko: „Katolíci jsou sami vinní tímto ponižujícím stavem, ježto se nestarají o napsání vědeckých monografií, z nichž by se literární historik mohl poučiti . . .“ (Slavíkovi dne 27. března 1934.) K přímé výzvě dochází v Novém věku (VII, 1913, 7), kdy Bitnar na základě zprávy Našince o převzetí Hýskovy knihy Prombergrem shrnuje: „Sdružte své síly k napsání díla podobného Laichtrově „Literatuře české devatenáctého století . . .“ Těto opravné práce, jejíž program byl nejobširnější rozveden v Nedostacích české literatury katolické (Archiv literární I, 1919, čís. 1nn), dotýkají se příspěvky v Novém věku: Příspěvek k dějinám české literární kritiky (VI, 1913, 48) a Nebezpečné zjevy (ibid. VII, 1914, 18, 19, 20, 25). Bitnarův Příspěvek otiskuje Zamykal se svými poznámkami jako Revisi české literární kritiky v Našinci (XLIX, 1913.) Tímto článkem nastává vlastní Bitnarova spolupráce, která se v roce 1914 omezila na různé malé noticky o pražských poměrech, obdobného rázu jako v Hlídce.

K větším literárním studiím přichází Bitnar r. 1915. Zamykal na jeho dotaz o tematech odpovídá: „Napište sumární článek o sebraných spisech Kosmákových, dotkněte se doslovu dr. Vychodila atd. a v jiném článku shrňte, co bylo dosud o Kosmákově psáno, kdo to psal, kde a jak a zda psal spravedlivě a objektivně . . .“ (Bitnarovi z Olomouce dne 5. února 1915). Bitnar zpracoval ve dvou statích Kosmákova lyrika (Našinec LI, 1915, 74, 157) nadhozené tema. V první části zabývá se podrobně Kosmákovým překladem Lenauova Postilionu, kriticky srovnává jednotlivé strofy i obrazy a uzavírá: „Překlad nestírá s básnických obrazů Lenauových ani obrysů ani barev, zachováváje až na nepatrné výjimky jejich rážbu i náladu.“ V části druhé sleduje na původní Kosmákově poesii básníkovu představu přírody a statisticky zaznamenává motivy krajinařské i v jednotlivých složkách, aby na obrazu růže rozvedl, jak „od pohanského pojetí růže vyrostl k symbolu křesťanskému“. Studium Elstera

metodicky podnítilo osobitou stať, již citoval i Vychodil ve své monografii (Václav Kosmák, Brno 1916, 606), při jejímž sepsání poskytl Bitnar autorovi značnou pomoc (rkp. věnování v Bitnarově exempláři). Mimo literární zprávy a malé posudky v l. 1915—1917 otiskl Bitnar v Našinci dvě podepsané studie: Stoleté jubileum českého překladu Schillerovy balady (N LIII, 1917, 178, přetisk Archiv Literární I, 1919, 133) a První český sonet eucharistický (N LIII, 1917, 201, přetisk AL I. 1919, 130). Studie o Markově překladu Schillerova Potápěče (srv. Zamykal Bitnarovi 16. VIII. 1917) měla podnětem Dostál-Lutinovův převod Norec. Bitnar podrobně sleduje dramatickou kompozici básně na českém překladu; výtky St. Součka (ČMM XLIII—XLIV, 1920, 565n.), že o Markovi se v stati nemluví, je nevěcná. Studii zaznamenává Jakubec v Dějinách literatury české (II, 1933, 299) a Hýsek ve Sborníku filosofickém (VIII, 1930, 328). První český sonet eucharistický (srv. Zamykal Bitnarovi 13. IX. 1917), registrovaný opět Hýskem (ibid. 329), není „bezvýznamný“ (St. Souček l. c. 565), neboť kromě hodnoty obsahové a formální je východiskem eucharistické lyriky české, která se u X. Dvořáka rozvíjí v celou sbírku.

Tyto práce byly psány ve volnějších chvílích, kdy Bitnar přijel z vojny na některý den do Prahy; k soustavnému spolupracovníctví přešel po drobných zprávách v letech 1918—1919 na žádost Zamykalovu ze dne 24. VI. 1919: „Prosím Vás, nechtěl byste místo Lutinova psávati nám každou neděli nějakou takovou Literární neděli do Našince? Tak nanejvýše 140 tiskových řádek. Honorář by byl 20 K za článek a list zdarma. Název byste si mohl zvoliti dle libovůle. Při Literární neděli bychom nemohli zůstati, ježto název ten je vynálezem Lutinovýmým. Pro Vás by taková literární rubrika nebyla jistě nesnázi a potíží. V ní byste mohl vrhati zápalné pochodně do našeho literárního pohodlného a líného publika, burcovati mladé pomocníky a pracovníky; trochu si se světem zapolemisovati a pod.“ Bitnar ihned odpovídá: „Návrh Váš, abych psal každou neděli literární feuilleton do Našince, rád přijímám za udaných Vámi podmínek. Název rubriky volím Literární ovzduší a vyprošuji si vrácení každého rukopisu.“ (Zamykalovi z Prahy 27. VI. 1919.) Koncem června zasílá první příspěvek do Literárního ovzduší. Zamykal odpovídá: „Tento týden ovšem ho nebude možno zařaditi, poněvadž celá nedělní příloha bude věnována orelským velehradským slavnostem. Pak (tedy od 12. července) bude už „ovzduší“ pravidelně každou neděli.“ (Bitnarovi z Olomouce 2. VII. 1919.) Redakční shoda mezi Bitnarem a Zamykalem byla naprostá. Zamykal často upozornil na aktuální téma na př. dne 24. VII. 1919: „Prosím, nezapomeňte v LO padesátin Langových...“ a č. j. Literární ovzduší dosáhlo č. LXXIV. K jeho zániku píše Bitnar: „Rukopis pro LXXV. stať LO nebyl již dokončen a rubrika zanikla, ježto jsem pro složitě povinnosti v Brně, jakož i pro vzdálenost od pražského domova a tedy i od svého archivu a knihovny, nemohl stať pravidelně vypracovávat. V Občanských novinách v Brně byla mi mimo to svěhena literární rubrika a pan ředitel Pažout mi jemně naznačil, abych se psaním do jiného listu nerozptyloval.“ (Slavíkovi dne 27. III. 1934.)

Stati vycházejí nepřetržitě v Našinci r. 1919: I—XXIV, roku 1920: XXV—LXIV, r. 1921: LXV—LXXIV. Rozsáhlou látku možno rozdělit podle obsahu a způsobu zpracování na: 1. ideové studie literárních motivů, 2. životopisné stati s bohatým materiálem bibliografickým, 3. příspěvky k tématu cizina a česká kultura, 4. referáty o důležitých knižních publikacích, 5. články příležitostné. Tyto jednotlivé oddíly odpovídají Bitnarovu zájmu na literárním essayi, zaměřeném látkově i formálně, na literárně dějepisném portretu, zaznamenávajícím detailně materiál, na psychologicky orientované stati s vyšetřením vlivů a podtržením tradičních hodnot, na aktuálním zaznamenání kulturních problémů s jejich objektivní interpretací i zacílením polemickým. Bitnar – literární historik, bibliograf, essayista, ideový psycholog, všestranný referent dochází plného uplatnění. Tato činnost, která je in nuce odrazem mnohostranné aktivity autorovy, dosvědčuje, jak Bitnar s olomouckým deníkem srostl a sám se vypracoval.

Ideové studie literárních motivů oceňují souborně lyriku Vl. Štastného (LVI, 1920, 184, LO XLVII), sledují náboženský motiv v básních Sv. Čecha (LVII, 1921, 41, LO LXXI), vánoční živly v lyrice Sládkové (LV, 1919, 291, LO XXIV), charakterisují zdroje lyriky Quisovy (LVII, 1921, 35, LO LXX), do životopisného rámce zasazují lyriku Gollovu (LVI, 1920, 196, LO XLIX) analysují prvky Zeyerova novoidealismu (LVI, 1920, 66, 82, LO XXXV, XXXVIII), hodnotí Pakostovu lyriku (LVII, 1921, 88, LO LXXIV). Po této studii měla následovati Epika Vojtěcha Pakosty, jejíž rukopis i s Povědkami V. P. byl teprve později dokončen. Osvětlení materiálu je u Bitnara osobité, závěr podepřen obsahovou interpretací i citací. Látka v řadě případů zpracována po prvé. Zájem literárněvědný potvrzuje obsáhlá Poetika B. M. Kuldy (LVI, 1920, 94, 99, 121), v níž studijní rozbor je zesílen osobní vzpomínkou. V příspěvcích je zpracována řada námětů k dějinám katolické literatury české.

V souhlase s vlastním programem, který byl přesně definován v Nedostacích české literatury katolické, shromažďuje Bitnar v podčarníku Našince životopisné stati s vyčerpávající bibliografií. Po informačním článku Na okraj Záhady Boha (LV, 1919, 285, LO XXIII) podrobně zpracovává účast Kratochvilovu v Museu, Hlídce a České myslí (LVI, 1920, 8, LO XXVI), vzpomíná styků s Rud. Dvořákem, jehož studie a překlady z poesie starobiblické zasazuje do rámce celonárodního i vývoje osobního (LVI, 1920, 36, 42, 48, LO XXX, XXXI, XXXII), k Langovým padesátinám podává přehledný obraz života a činnosti (LV, 1919, 176, LO IV, obdobnou metodou píše k abrahamovinám J. Boreckého (LV, 1919, 193, LO VII), jasně stanoví literárně dějepisné místo pro Nečasovu tvorbu lyrickou i epickou (LV, 1919, 250, LO XVII) i pro Vojtěcha Pakostu (LVII, 1921, 82, LO LXXIII). Biografická i bibliografická pohotovost umožnila Bitnarovi synteticky objektivní a výrazné profily i autorů méně známých.

Metodickou erudici i psychologickou vnímavost osvědčil Bitnar v příspěvcích k tématu Cizina a česká kultura. Zastoupen je Svatý Jeroným (LV, 1919, 246, LO XVI), z něhož postupně zaznamenány jednotlivé

překlady s vyzvednutím edice Strážovy; na okraji Langovy knihy vyrostla studie Novalisovy Hymny k Noci (LV, 1919, 280, LO XXII), v níž uveden vliv sbírky na českou literaturu i překlady z ní. Nejobsažnější studie věnována Kultu Dantovu v starší poesii české (LV, 1919, 210, 216, 222, 228, LO X, XI, XII, XIII). Stať je příkladem Bitnarovy srovnávací práce, jež vyčerpává systematicky materiál, výstižně odlišuje jednotlivé zjevy: M. Zd. Poláka, J. Kollára, Koubka, Douchu, Háika, Nerudu, Sabinu, Friče. Text je proložen bohatými ukázkami, zejména z Friče a Douchy. Myšlenkovou strukturu Božské komedie sledoval se stanoviska křesťanského katolického názoru božského i světového (LVII, 1921, 24, 29, LO LXVIII, LXIX).

Mezi referáty o knihách je citován Davidův překlad Mazziniho O drobnějších dílech Dantových, jehož obsah interpretován (LVII, 1921, 65, LO LXXII). Stanovisko R. Gourmontovo k Dantovi ostře odlišuje od pojetí Vrchlického (LVII, 1921, 6, LO LXV). Při Gourmontových Světicích z Ráje uvádí překladatele ze středověké latinské poesie náboženské (LVI, 1920, 2, LO XXV). Shrnuje překlady ze Svaté Terezie a hodnotí převod Linhartův i Durychův (LV, 1919, 268, LO XX). Z českých knih zhodnocena především kulturně historicky Lindova Záře nad pohanstvem, již Bitnar tehdy vydal (LV, 1919, 234, LO XIV). Linda typován jako „zapomenutý předchůdce Zeyerův“, jehož styk s mystikou Claudelovou podán podle Augusty a upozorněno na vliv Huysmansův (LV, 1919, 240, LO XV). Vzpomínkově zbarvena je charakteristika Kuldovy lyriky ve sbírce Dikůvzdání (LVI, 1920, 71, LO XXXVI). Literárně psychologickým postupem rozebírá Sušilovy Nápis, rozděluje epigramy motivicky a vyšetřuje velmi vyvinutý smysl pro hudbu (LV, 1919, 205, LO IX). Metodicky je důležitý referát o Lehmannově Deutsche Poetik (LV, 1919, 274, LO XXI). V knižních referátech zůstává Bitnar věcným interpretem s rozhledem bibliografickým, stanovisko kritika ustupuje vždy do pozadí.

Články příležitostně informují o literatuře cizí i domácí, polemicky zahrcojí stanovisko k literárně ideovým proudům i osobnostem, nabádají k organizaci katolické literární práce. Erotický spiritualismus Dantův je zachycen z přednášky Šaldovy (LVII, 1921, 12, LO LXVI), ke vztahu D. G. Rossettiho k Siddalové přetištěna báseň Vrchlického (LV, 1919, 182, LO V), cyklus Literární ovzduší zahájen přehlednou statí o Lamartinovi s naznačením překladatelů (LV, 1919, 158, LO I). In margine Č. Jeřábkova článku zaznamenan životopis a kritický význam Fr. Němečka (LVI, 1920, 60, LO XXXIV), z Tilleho publikace uveřejněna řada myšlenek Bož. Němcových, seřazených ideově (LVI, 1920, 54, LO XXXIII), interpretován A. Novákův Tschechischer Brief (LVI, 1920, 190, LO XLVIII); k druhému vydání Hudby pramenů přetištěno stanovisko Hudcova z Hlídky (LV, 1919, 187, LO VI), k Anthologie universelle z r. 1859 připomíná osobní vzpomínku s Kuldou, kdy se tento zmiňuje o Douchově výboru pro lipskou anthologii (LV, 1919, 199, LO VIII). Karáskova „konverse“ glosována citáty z novely Vánoce z Grecciu

(LV, 1919, 164, LO II), z činnosti Kratochvilovy je vzpomenuo někdejší přednášky v pražském Louvru (LV, 1919, 170, LO III), k otázce českého baroku srovnán názor Jarosl. Vlčka a Martena (LVI, 1920, 25, 30, LO XXVIII, XXIX). Podrobně vypsán Lutinovův program spolupráce katolických literátů na brněnském večeru (LVI, 1920, 88, LO XXXIX) a z pražského sjezdu uvedena Stejskalova resoluce o organizaci literární práce katolické (LVI, 1920, 202, LO L). Z Marie Herbertové, jejíž význam vhodně zasazuje do počátku osmdesátých let u nás a sleduje až po rok 1895 (LV, 1919, 256, LO XVIII), otiskuje řadu aforismů (LV, 1919, 262, LO XIX). Pro osobní vývoj Bitnarův jsou důležité aforismy o umění, středověku a renesanci (LVI, 1920, 207—293, LO LI—LXIV). Shrnují Bitnarovy myšlenky o kráse, poesii, formě, metafoře výtvarnické, básnickové poslání i osobnosti, moderních mistrech. Na př. Chvála poesie (LVI, 1920, 237, LO LVI), obsahuje citáty z Vrchlického, Zeyera, Březiny, Karáska, Lutinova, Martena, Machara, Nerudy i Čelakovského. Aforismy o středověku (LVI, 1920, 277, 282, LO LXII): z Vrchlického, X. Dvořáka, Langa, Martena; o renesanci (LVI, 1920, 288, 293, LO LXIII, LXIV): ze Sušila, Vrchlického, Karáska; o moderních mistrech (LVI, 1920, 270, LO LX): Vrchlického, Březinu, Boušku, Theera, Jana z Wojkovicz. Na výběru autorů je možno sledovati Bitnarův studijní směr, nejvíce čísel je věnováno Vrchlickému, z něhož otištěny v Literárním ovzduší stati: Cesta do Emaz (LXVI, 1920, 77, LO XXXVII), Svato-dušní kredo J. Vrchlického (LVI, 1920, 116, LO XLII), Architektura básnické knihy (LVI, 1920, 132, LO XLIV), Zeyer a Vrchlický (LVII, 1921, 18, LO LXVII). V prvních dvou studiích ukazuje Bitnar, kterak u Vrchlického jsou motivy velikonoční a svatodušní po ideové stránce zpracovány zcela křesťansky (v cyklu Co není v Evangeliích báseň Cesta do Emaz a Jazyky), při rozboru Dojmů a rozmarů srovnává básníkův život s chronologií básní, k poznání vztahu Vrchlický-Zeyer uvádí dopisy ze Sborníku Společnosti J. Vrchlického. Rukopis aforismů byl dokončen dne 3. X. 1919 a předán pod názvem Modrý květ malíři E. Pacovskému, který měl „breviář milovníků umění“ vydati r. 1920 ve Veraikonu. V předmluvě píše Bitnar pod pseudonymem Jan Brandl: „... Jsou to namnoze vrcholky meditace české duše o problémech umělecké tvorby a o zjevech umělecké kultury, zhušťující se v český kodex krásy, v jakousi českou estetiku umělců tvořících, básníků novoidealistických. V dvanácti samostatných kapitolách uloženy jsou tu výroky o záhadě uměleckého tvoření, o kráse, o umění, o umělcově osobnosti, o hudbě, poesii a uměních výtvarných, o poslání básnickové, o kráse básnických forem, o umění antickém, středověkém, renesančním i barokním, o kráse staré Prahy a o představitelích umění moderního...“ Místo Modrého květu vyšlo ve Veraikonu Bitnarovo vydání Lindovy Záře nad pohanstvem. Přerušením statí v Literárním ovzduší končí druhé období Bitnarova spolupracovníctví.

Příspěvky v Našinci objevují se až po Bitnarově odchodu z redakce Lidových listů roku 1924. Ještě téhož roku uveřejňuje životopisný náčrt

k čtyřicátým narozeninám Fr. Drobného, (253), šedesátinám českého dogmatika R. Špačka (270, 271), před jehož dílem podává stručný přehled českých prací z dogmatiky; k zvolení Fr. Světlíka poslancem (293) a k olomouckému provedení Durychova Svatého Václava (287) črtá jejich celkový význam. Na přehledně informativní příspěvek K šedesátinám Našince (281) navazuje důležitá stať Bitnarova ze dne 4. ledna 1925: Šedesát let Našince (LXI, 3). Bohatě dokumentovaná studie vychází z kulturně politického ovzduší let šedesátých, do zvýšeného ruchu žurnalistického vkládá význam Olomouckých novin. Po charakteristice rodiny Černochovy přechází k programu listu, jednotlivým rubrikám i persekuci, již během prvních pěti let podléhal. Z různých otázek je nejvíce propracován politicko-národní vývoj. Po 18. č. zastavených Olomouckých novin (dne 3. března 1869) vychází jako jejich pokračování dne 20. III. Našince. Období Našince v l. 1869 – 1882 je opět programově vyčerpáno v jednotlivých ročnících a zvláště přihlédnuto k beletristické příloze Besedě. V tomto spojení zachyceny portréty důležitých příspěvatelů: Těšíka, Miřovského, Soukupa, Havelky, Kosmáka, Krcha, Nečasa, Hrubého, Bayera a Vrány. V závěru studie, jež jest základem k dějinám Našince, uvádí autor použitou literaturu a schema vydavatelské. Ostatní články v r. 1925 jsou věnovány jubilejním vzpomínkám na osobnosti ze světa literárního, uměleckého, vědeckého i politického. Mimo to založena rubrika Kulturní kalendář Našince. Nejvíce jest příspěvků literárních: sledována činnost Spáčila Žeranovského v Našinci (7), životopisná i bibliografická data uveřejněná k padesátinám Fr. Čecha (71), za věcné vyličení života i činnosti při svých sedmdesátinách děkuje Bitnarovi J. Ambros (83, 85), promoravské literární dějiny je důležitý článek o Skřivánčí družině Šamalíkové (94), v němž vyšetřen především vztah družiny k Lutinovi, všestranně podán profil Linhartův (156). Poslední studie jsou obohaceny oboru moravika, k němuž přispívají i práce z r. 1927. Z vědeckých pracovniců je zhodnocen Podlaha jako vyvrcholitel buditelského díla českého duchovenstva (18), při výročí Strossmayerově vzpomenu i výroku Vrchlického (80), unionistická idea rozvedena v díle Wurmově (155, srovnej i 166), sledováno Masarykovo stanovisko k středověku (55), vyzdvížen význam J. Pospíšilovy Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského (103), Hlavinka prokreslen jako milovník mateřštiny (174), podrobně zachycena Jirouškova činnost novinářská (170) a profil Světlíkův (293). V jubilejní črtě Na paměť Pavla Křížkovského (104) na Orlovo vydání Korespondence P. Křížkovského, do příspěvku Před čtyřicetí lety (144) shrnuje bibliografická data o činnosti hagiografa Ign. Janáka, dantisty Blokšy a unionisty Fr. Příkryla. V těchto článcích jako v Literárním ovzduší jest řada důležitých příspěvků bibliografických i témat nezpracovaných a postavení zapomenutých nebo zapadlých. Ráz essayi zůstává objektivní, postup je systematicky tříděn, dbáno o přehlednost a dokumentární ověření.

O vzrůstu Bitnarova archivu a odborném utřídění podává obraz Kulturní kalendář Našince, vedený od č. 147 až do č. 238 v r. 1925. Úvodem Bitnar poznamenal: „Do moře zapomenutí uplývá denně kus minu-

losti, reprezentované významnými osobami i událostmi, které určovaly kdysi povahu naší kultury a jsou podnes její součástí. Ze změní zjevů plynoucích vzpomínkami chtěli bychom vybrati aspoň některé a připojiti k nim stručné své glosy.“ (147) Glosovány jsou události literární, umělecké, hudební, výročí knih, manifestů, divadelních i operních představení, výročí pracovníků literárních, politických i překladatelů a j. Proti pozdějšímu Kalendáři Literárních Rozhledů jsou jubilejní data spojována a rozváděna s nutným zarámováním ideovým, náboženským, kulturně historickým a pod. Zaznamenáno výročí na př. M. Marvana, M. Zavorala, Vl. Čecha (162), J. Poláka, B. M. Kuldy, J. Samsoura, H. Newmana (172), J. Šrámka, O. A. Tichého, L. Kučery, J. Svítla, A. Hella (178), Fr. Šroma, R. Cejnka, Vl. Štátného, Fr. Koželuhy, M. Janů (185), Vlčka-Vlčkovského, Fr. Douchy (193), F. Karafiáta, J. Nečase (199), V. Češkuta, A. Crhy, O. S. Vetiho (207), Ěbner Eschenbachové, Pšlegra Moravského, J. Ohéřala (215), J. St. Pavlíka, F. R. Osvalda, Fr. Odvalila, R. Vrby, L. Nováka (228). Již výběrem se neomezil Bitnar na určité období nebo tábor, ale informuje o životopisných datech všech vrstev, Slováků i autorky Němky a Francouzů i Angličanů. Z knih zastoupen Zeyerův Ondřej Černyšev, Čechův Čerkes, Demlovo Studium (151), Březinovy Tajemné dálky, Karáskova Gotická duše (153), Silesiův Poutník Cherubínský, Almanach Růže Sušilova, Huysmansův En route (162), Vrchlického překlad Danta (172), Zeyerovo Rokoko (185), Durychův Svatý Jiří (199), Blokšův komentář k Dantovi (199), Riegrův Slovník naučný, Jirouškovy Dějiny sociálního hnutí (207). Sušilův převod Písně slunečné (215), Zeyerova Romance (228); z revuí a časopisů: Vrlův Občan (172), Literární listy (199); z umění výtvarného a hudby: Loretánská kaple v Hájků u Prahy (153), Tisíc představení smetanovských (193); ze života divadelního a literárně organizačního: Schůzka Katolické Moderny 1895 (185), První výstava katolické literatury (193), Manifest České Moderny (199) a České hry v Olomouci (199); z literatury motivu: Svatá Ludmila v poesii Sušilovců (215) a Grande munus (228). K ukončení rubriky píše Bitnar: „Dál jsem ji pro Našince nepsal, ježto jsem byl angažován k pravidelnému psaní Kalendáře Literárních Rozhledů.“ (Slavíkovi 29. III. 1934.) Kulturní kalendář Našince ukazuje Bitnara jako pohotového literárního bibliografa a zručného publicistu.

Spolupráce v r. 1926 omezuje se na tři studie jubilejní: k padesátinám M. Mikulky (33), Fr. Hrubého (289), k šedesátinám arcibiskupa L. Prečana (55), kde sledován zájem o umění výtvarné, publicistiku vědeckou, jež doložena vlastní činností na základě životopisném. Obsažná jest zejména stať o Hrubém-Bukovci, v níž znázorněn básníkův vzrůst uprostřed generace, na básních hodnoceny okruhy ideových motivů i hlavní směry veršů náboženských, sociálních, humoristických i politických. V r. 1927 uveřejňuje Našinec kromě jubilejního příspěvku o Kratochvilovi (58) a unionisty J. Jaroše (210) důležité studie literárně dějepisné, jež vznikly při studiu dějin Našince: Lumírovci v Našinci (103) a Čapek Chod v Našinci (111). Bitnar po prvé zjišťuje, že do Besedy, kromě její-

ho redaktora E. Miřiovského, přispívá Edv. Jelínek, Ot. Mokřý, Frant. Kvapil, Al. Bydžovský a v kritických projevech vidí již stanovisko kritiky moravské. Obdobně u Čapka Choda si všímá nejenom boje proti českoněmeckým smířovačkám, ale i jeho drobné beletrie a statí literárně kritických, zejména vztahu k Vrchlickému. Dokumentární je příspěvek J. Š. Baar o Pavlu Vychodilovi.

Na rok 1927 vydává Našinec Ročenku, v níž přetiskuje Bitnarovu studii z r. 1925: Našinec v období Černochově, Našinec v letech 1869 až 1882, Literární družina Černochova a Našinec v období Jiříčkově. Tyto statí, na nichž Bitnar tehdy pracoval v Olomouci za účinné pomoci vrchního universitního knihovníka dra Bohuše Vybírala (Slavíkovi 29. III. 1934), byly později doplněny příspěvky v Lidových listech, Životě a v přednášce Sto let žurnalistiky a literární publicistiky katolíků československých na sjezdu v Olomouci r. 1932. Značná část rukopisu zůstala v archivu Zamykalově. V rukopise k dějinám Našince je řada soudobých snímků i fotografií redaktorů a členů literární družiny. Studii v Ročence zaznamenal M. Hýsek v Nár. listech 1927. 42. V Lidových listech vyšly studie: Jubileum Zamykalovo (XI. 1932, 151), Mořic Hruban publicistou Našince (XI, 1932, 152, srv. i LL XI, 1932, 273; Mořic Hruban sedmdesátíkem), Světlikovo období Našince (XI, 1932, 153) a přednáška Sto let žurnalistiky a literární publicistiky katolíků českých a slovenských (XI, 1932, 154-156). Smysl pro systematické rozvržení látky a dar syntesy vytvořily důkladný půdorys pro historii olomouckého deníku, pevně ho vřazující do celonárodního vývoje. Na okraj olomouckého sjezdu byla napsána i přehledná studie Vývoj olomouckého Našince (Život XIV. 1932, 9-10), již předcházely důležité příspěvky k novinářství moravskému o brněnském Hlasu: Nejstarší redakční program katolické žurnalistiky české (ibid. 6) a Veterán českých deníků katolických (ibid. 7-8). R. 1927 končilo pro Bitnara tříleté funkční období jako zástupce olomoucké odbočky „Syndikátu denního tisku“ v pražském ústředí, pro něž byl navržen jako pražský dopisovatel kulturní Našince dne 27. listopadu 1924. Po vystoupení z redakce Lidových listů dne 1. listopadu 1924 začal psáti do Našince ovšem bez bližšího dojednání za řádkový honorář.

V letech 1928—1929 psal Bitnar do Našince četné informační noticky o průběhu akce mileniové a jubilea svatojanského, chystaných na r. 1929. Se Zamykalem byl v přátelských literárních stycích, jak o tom svědčí korespondence o poměru Baara k Lutinovu. Zamykal připravuje korespondenci pro Archu, žádá Bitnara o informace k začátkům styku (Bitnarovi z Olomouce dne 31. VII. 1928). Bitnar odpisuje: „Na Váš dopis, myslím, bude nejlépe odpovědětí statí o počátcích mých vlastních styků s Baarem, kterou byste mohl otknouti v Našinci a pak citovati. S Lutinovem psal si Baar spočátku málo, do Almanachu přišel prostřednictvím Boušky.“ (Zamykalovi 3. VIII. 1928.) V listě z 1. ledna 1929 slibuje Bitnar: „V pondělí Vám na schůzi Svazu katolických žurnalistů přinesu počátek práce o Baarovi“ (Zamykalovi z Prahy), Zamykal se na práci těší (Bitnarovi dne 4. I. 1929) a znovu ji urguje (Bitnarovi 26. VI. 1929). V roce 1930 vy-

chází v Našinci kromě několika aforismů z Masaryka o Dantovi (LXVI, 1930, 55) obšírná pietní studie Za Františkem Leubnerem (ibid. 35-38). Život a dílo básníkovo je podrobně sledováno a v chronologickém postupu charakterisovány jednotlivé sbírky legendy věků, duchovní lyriky, dramatu a libret. Studie významem náleží k uvedené Skřivánčí družině Šamalíkové a k profilu R. Linharta. Generačně významné jsou literární dějepisné poznámky Na okraj Dohnalovy knihy essayů (LXVII, 1931, 140-144, 187-189), v nichž Bitnar stanoví závažnost Hellova vlivu na česká léta osmdesátá, přechází k básnické osobnosti Dohnalové a sleduje její umění portretu v uvedené knize i dřívějších statích. K srovnávacímu tématu William Blake v české literatuře (srv. LXVII, 1931, 202, šifra K. V.) upozorňuje na překlady Vrchlického, Durychův, Kalašové a Šimův (ibid. 255).

Cyklický postup jako při vypsání dějin Našince zachovává Bitnar při člancích o baroku a o biskupu Zdikovi. Cílevědomé osvětlování doby českého literárního baroku je provedeno na studiích Svatý Václav v barokním Olomouci (LXI, 1925, 219) a Velikonoce v divadelním baroku olomouckém (LXII, 1926, 79), jež doprovází příspěvek k poesii Angela Silesia: Svatodušní lyrika baroková (LXI, 1925, 122). Stať o svatováclavských hrách přetiskuje bez výpočtu her Ant. Šorm v Svatováclavském kalendáři na r. 1929 (42. týden). Druhá studie chronologicky vypočítává velikonoční náměty dramatických her jezuitského baroku v Olomouci provedených. Obě studie připínají se organicky k Bitnarovu celkovému kultu baroku. K olomouckému jubileu se vztahují i články o biskupu Zdikovi. Příspěvek Brandlův portret biskupa Zdika olomouckého vyšel ve Dnu (1931, 80, srov. Našinec LXVII, 1931, 144), ostatní v Našinci. Obě témata literární Boleslav Jablonský o biskupu Zdikovi a Sušilovec Jan Bílý o biskupu Zdikovi vyšla v jubilejním čísle dne 28. června 1931 (LXVI, 147). V řadě Jablonského básnických projevů ukazuje bratrskou lásku k Moravě, z Hlasu (VI, 1854, 40) jest přetištěna Bílého podobizna Zdika i po stránce duchovní. K jubileu zaslal Bitnar i původní stať „O mši svatě biskupa Zdika“, pojednávající o dosud neznámé a neotištěné básni Pakostově. „Rukopis zapůjčila mi rodina Pakostova bratra. Tento originální příspěvek nebyl v Našinci vůbec otištěn, aniž jsem obdržel vysvětlení. Tkví tedy v rukopise.“ (Bitnar Slavíkovi 30. III. 1934.) V listopadu 1931 byl Bitnar s Našincem v čilém spojení k vůli přednášce o šedesátinách Lutinova (19. XII. v Lidovém domě Olomouci). Dočasně poslední prací v Našinci byla studie k abrahamovinám filosofa Josefa Kratochvíla (LXVIII, 1932, 57-60), která přehledně informuje o životě a díle jubilan- tově, vyzvedajíc z obsáhlé činnosti práce filosofické.*

* Studie byla umožněna bezpříkladnou obětavostí p. ing. V. Bitnara, který mně dal k dispozici vyčerpávající materiál. Děkuji mu za něj co nejupřímněji.

SESLÁNÍ DUCHA SVATÉHO

(Apoštolové ve večeřadle)

Tmavá noc. Noc hluchá. Kdo nám ji osvětlí? Kdo vypoví její tajemství? Kdo promluví našima očima a ušima k naší duši?

Kdo máš uši k slyšení, slyš; kdo máš oči k vidění, viz. Tak pravil Pán, když byl mezi námi.

Hledíme a slyšíme. Hledíme v temnotu, zaposloucháváme se v ticho.

Čeho očekáváme? Což to víme? Jsme prostáčci, neznalí ničeho, neschopni řešení hlubokých záhad.

Od sítě rybářské, od pluhu, klády a tvrdého řemesla, od mýta u cesty povolal nás Pán a řekl: Následujte mne!

Následovali jsme ho a šli jsme za ním tři leta. Dnes není Pána mezi námi a nevíme, kudy máme jít. Viděli jsme, jak vstupoval na nebesa. Jak tam za Ním dospějeme? Kudy vede cesta do nebes?

Zda tou mléčnou drahou, jejíž částečky mihotají se na nadzemském stropě, pokrytém těžkými mračny?

Máme-li tam letět s větrem, který občas hučí po dvorci a zvěstuje přicházející bouří?! S větrem, který láme stromy a stěnu našeho domu kamenuje šterkem? S větrem, který vnikl do skulin večeřadla a zhasl nám olejovou lampičku, osvětlující temnoty?

Praotci našemu Jakubovi zdálo se jedné noci o velikém žebří, po kterém andělé vystupovali do nebes. Snad, když usneme, spatříme onen žebří, který vede do nebe, k našemu Pánu?

Ale usnout nemůžeme; neusneme asi dnešní noci. Vichřice nás děsí a zaplašuje sen s našich víček. A když vichřice tichne, jak právě v této chvíli, děsí nás to veliké ticho, které se rozkládá po světě — to ticho, které je jakoby zatajeným dechem jakéhosi velikého očekávání.

Celý svět snad něčeho očekává!

Kohouti již po třetí kokrhali. Stráže po třetí zavolaly na sebe na zámku pretora.

Na zámku, kde na našeho Pána byl vydán krutý ortel.

A tehdy také kohout kokrhal po třetí — a z úst jednoho z nás vyšlo nehodné zapření.

Zapření, ne z hněvu vzniklé a ne ze zlé vůle, ale ze slabosti, z bázně prostého člověka, který není zvyklý mluvit s mocnými a jejich sluhy.

Nás, prosté lidi, povolal jsi, Pane, do Svě služby — neumějící promlouvat ve jménu Tvém, slovy Tebe hodnými.

Známe jen svou řeč, venkovskou a rybářskou — jejíž slova jsou chudá, jako jsou chudičké naše chaty.

Kostrbaté zní naše řeč, skřípajíc jako kormidlo a vesla rybářské lodi.

Rybám nedals hlasu, ó Pane. A my jsme rybám tak blízcí . . . A jako ryby jsme plaší a neumíme žítí v cizím žívlu.

Hle, zde nás dnes hledají sluhové velikého arcikněže. A znalí Písma smluvili se, jak by nás zajali, obvinili a zahanbili.

Jak se budeme bránití před soudem? Jak dokážeme spravedlnost své záležitosti, jak svou nevinnost?

Když – obklíčení krutou ozbrojenou stráží – přijdeme do nádherne a lesknoucí se komnaty, před přísnou tvář nejvyššího hodnostáře a soudce naší země, zdaž nestaneme se lidmi němými a nemajícými hlasu v svých ústech?

Zdaž nenazvou nás hlupáky – po pravdě – a viníky – třebaže nespravedlivě?

Jsmo postrašení, poděšení, proniknutí nesmělostí. Třebaže jsme Tvými sluhy, Pane zástupů a Synu Boží, bojíme se sluhů lidských a synů země. Ty trpěls pronásledováním a byls ukřižován. A nás děsí lidské pronásledování a muka, třebaže ony nejvíce sblížíjí člověka s Tebou.

Nemáme útěchy ve svém strachu, ve své slabosti, ve svém osamocení a opuštění. Nemáme Tebe, který jsi byl naší oporou, silou a věděním, naší útěchou.

Prislibils nám dát Utěšitele a Osvítitele, abychom nepochybovali, nemoutili se a nebloudili.

Ó, sešli nám Utěšitele! Osvět naši zatemnělou mysl . . . Ty, který jsi uzdravoval slepé, učin, abychom prohlédli.

Náhlá záře nás oslnila . . . Jaká to záře!

Záře se spojila s bouří, která visela po celou noc nad naším večeřadlem.

Místo svazkem paprsků slunečních, vystřelila záře dvanácti blesky, které vnikly zacloněnými okny a míří na naše hlavy, jako mihotavé ostny do hlav ryb, přivábených nočním světlem. Zdaliž to bouře naším domem otřásla a náhle do něho udeřila smečkou blesků?

Je slyšeti veliký šum jako okromné vichřice, která je připravena roznéstí nás do všech stran světa.

Vtírá se do našich duší moc té veliké bouře. Zdá se, jako bychom byli schopni povalit celý starý svět a zbudovat nový. Co se s námi děje?

Rve nás ta vichřice do prostoru dosud neviděných zemí, v nesmírnost časů příštích a dalekých. Vidíme jakýsi cizí lid, hovoříme s ním, s jejich dětmi, vnuky a pravnuky.

Ohromný žár v nás hoří – řekl bys, že nás zpopelní v zápalnou obět.

Jasno je v našich duších i v celém světě . . . Jasno, jasno, jasno!

Nad našimi hlavami, jako nad svícem o dvanácti ramenech třpytí se chvějící se plaménky:

Záříme, hoříme!

Plaménky chvějící se a řeřavé. Třesou se, chvějí se, bublají a hrají. Promlouvají k nám ty ohnivé jazyky zázračnou řečí a tajemnou. Náhle probouzejí hlubiny našeho ducha.

I my mluvíme spolu, těšíme se, zpíváme hymny. Řeč všech lidí na zemi

zvučí v našich jazycích. Rozumíme všem a navzájem je nám rozuměno. Promlouváme řečí ohnivých jazyků . . .

A jako na rozbořené věži Babel vzniklo zmatení lidských jazyků, rozkol v dávné řeči lidského plemene – jako v strhané a rozladěné loutně – tak dnes pojí se hlasy lidské ve svorné znění, rozumějí si vzájemně obyvatelé země, třebaže každý hovoří jinou mluvou.

Lidská srdce nalezla společný zvuk – oné lásky, kterou my budeme hlásati ve jménu Pána.

A jako kdysi z pýchy a moci lidské vzrostla hádka a neshoda, tak dnes Pane, povolals nás, prosté a pokorné lidi, abychom činili Tvou vůli a dali světu svornost a štěstí.

S ohněm hořícím v duši půjdeme do světa a jako oheň obejmeme celý svět!

Protože Ty, ó Pane dals nám vládu nad národy a pověřils nás velikým posláním. Tys nám přikázal: „Jděte a učte všechny národy.“

A ohněm tím božským roznitils v nás přikaz – požár svatého boje; dals nám nyní heslo, abychom vyšli, vítězíce v Tvém jménu.

Neboť Tys nám řekl: „Doufejte, já jsem dobyl světa!“

A my doufáme a věříme ve vítězství. My, bojovníci Tvoji!

Kazimiera Illakowiczówna, přel. J. Karník

POMNÍK

*Netřeba pomníku — co všichni vidíte,
mistré, nám odli:
Maršálek Pilsudski vším v sudbě prožitě
za nás se modlí.*

*Netřeba pomníku, netřeba věnců té hlavě —
celé nebe nad ním, viz, v červánkách slávo!
Trávník se zelená, šumějí rokyty,
pod každou pídí země — vojáček zabítý,
zabítý voják za Vlast naši —
a ještě k Vůdci zraky vznáší.*

DĚVČE NAD VLNAMI

Ozářena šikmými paprsky pozdního slunce, byla Maria Jorska po prvé dotčena proudem, jemuž říkáme život. Ovšem, v tu chvíli stalo se i mnoho jiných pozoruhodných věcí. Ve státní opeře truchlila Mařenka nad domnělou nevěrou Jeníkovou; dobráček Vašek konejšil užaslé diváky ujištěním, že není medvědem; na Petříně bylo slávy jako na jarním plesu. Příroda začínala tu znova věčnou hru s lidským srdcem, do něhož padaly nesčetné květy s prvním políbením mládí. V klášteře na břehu Vltavy dumal básník nad listem veršů zasvěcených Královně Máje. V restauraci pod stinnými stromy hrála hudba. Ministři scházeli se k poradám, bylo-li by lze ošáliti nezadržitelný běh osudů lidstva, auta projížděla všemi směry. Lidé znavení jarním sluncem vraceli se po nábřeží do svých domovů.

Mezi sty a tisíci lidmi proudícími po nábřeží povšimnul si strážník jednoho jediného děvčete. I to bylo pozoruhodné.

Opřeno o zábradlí, dívalo se děvče již celé odpoledne do široce plynoucích vln jarní řeky.

Co poutalo ji k těm zpívajícím vlnám ?

Nemohla to přece býti melancholie — v tak útlém věku.

Bylo by možno, aby smutek vesmíru, který jistě, vysoce hodnotné bytosti pociťují i ve chvílích plné a nejvyšší radosti, uchvátil srdce tak mladé dítě? Vždyť je to dítě, kterému je sotva patnáct let.

Již po páté zastavil se strážník za zády děvčete, aby se poptal, kdo je a co zde dělá, ale vždy zaváhal. Pohládl své bílé rukavice — které byly velmi čisté, jak sluší se osobám, jež povolání nutí dotýkati se lidských osudů — a odešel.

Byl jediným člověkem, který snažil se vniknouti do tajemství zamýšleného děvčete.

Vzpomněl si na jiné děvče, které asi před rokem na tomtéž místě téměř po celodenním váhání přece jen skončilo svůj život na dně Vltavy. Nikdy nebylo lze vypátrati příčiny její smrti, ba ani její jméno nebylo tehdy zjištěno.

Hodiny na Hradčanech odbíjely sedmou. Večerní vánek v té chvíli byl již chladný. Děvče stálo dosud na svém místě a zdálo se, že hodlá tam vytrvati přes celou noc.

Strážník byl již netrpělivý. Obrovský muž, v plné zbroji, který cítil se schopným pouhým pohybem ruky dáti revolučnímu davu zcela opačný směr, zakolísal před tím ubohým děvčetem. Čím déle dívku pozoroval, tím se mu zdála nepřístupnější. Otočil se na podpatku a myslil si: Počkám ještě chvíli. Avšak již po několika krocích, jako na povel se obrátil a šel přímo k ní.

Pozdravil a ptal se :

— Očekáváte někoho ?

Dívka se podívala na strážníka široce otevřenýma temnýma očima.

Neodpověděla.

Strážník byl v pochybnostech. Vlastně mu do toho nic nebylo. Ani nevěděl, jak se mu vloudila do hlavy myšlenka, že by to děvče mohlo pomýšletí na smrt. Připadal si, tváří v tvář tomu děvčeti, tak nicotným, tak hloupým, ba drzým.

— Mohla byste mi říci své jméno?

— Maria Jorska. Čekám matku. Odešla před sedmi dny, zde, po ná-
břeží a dosud se nevrátila.

— Čím byla vaše matka?

Dívka již neodpověděla. Otočila se a neviděla ani, jak se strážník dotkl rukou šitku čapky a odešel.

Proč neodpověděla strážníkovi na otázku, čím byla její matka? Proč strážník odešel, aniž trval na zodpovězení položené otázky? Měl k tomu přece právo, jako osoba bdící nade vším, co je základem, na němž spočívá vzájemná důvěra lidstva.

Zvědavci, kteří se mezi tím kolem dívky a strážníka shromáždili, snažili se sami uhodnouti, kdo asi byl matkou tak hezkého děvčete. Maria Jorska byla dosti vysoká ve svých patnácti letech, byla štíhlá, měla světle zlaté vlasy, temné oči a měkký melodický hlas. Bylo možno usuzovati, že byla dítětem ženy, jejíž duševní i tělesné vlastnosti byly nadprůměrné.

Někteří tvrdili, že matka dívky byla pradelnou, jiní pravili, že pracovala na stavbě domu v jistém předměstí a někteří měli dokonce za to, že byla dělnicí v továrně.

Nevíme, kdo z nich měl pravdu. Možná, že nikdo. A konečně, bylo to v této chvíli tak důležité? Nebylo snad toto děvče jednou z oněch bytostí, o nichž jsme slyšeli, že jejich původ zůstal navždy nezjištěn? Nebylo však také vyloučeno, že matka děvčete byla skutečně pradelnou, že se za mizerný groš hrbila celý den v prádelně plné těžkých výparů a ještě těžších myšlenek. I to bylo možné, že spolupracovala na stavbě velkých domů, že nosila v rukou cihly, těžké jako její srdce. Konečně mohla být i dělnicí v továrně na hedvábí, kde spřádala hedvábná vlákna, jemná a křehká jako její sny, a to vše pro ni, jedinou dceru. Ale co na tom všem záleží nyní, kdy jí už není? Zbylo zde jen děvče, které před chvílí proneslo své jméno:

Maria Jorska.

V oněch patnácti letech dětství vzala od své matky vše: její jemnost, její krásu, její duši a vše, co jest věčné ve svém vývoji, co se vznáší nad lidstvem od jedné generace k druhé. A také její jméno.

Jak jinak bylo by možno, aby patnáctileté děvče mělo tak teskné a hluboké oči, kdyby nebyl v nich smutek celé řady předchozích generací, o nichž bohužel něčeho již nevíme; kterak bylo by možno, aby to děvče mělo tak měkký plavý vlas, kdyby nebylo v něm tisíce polibků přenesených sem z dávných dob, plných radosti a života.

Všichni to tušili.

Byla cudná jak jarní strom, jež zaplavily první květy.

Opřela se o zábradlí a dívala se na hru světél a stínů v širokém zrcadle Vltavy. Nikoho si nevšímala. Bylo to tak příjemné zapomenouti na všechno a na všechny. Nic nepoutalo ji k těm všedním lidem. Proč nešli svou cestou ?

S přibývajícím večerem zdála se Vltava klidnější. Světla zářila z mokrých hlubin jako bílé korale uklouznuvší s hedvábné šňůry.

Nějaká velmi stará paní postavila se vedle děvčete, aby si odpočinula. Maria Jorska si ji chvíli prohlížela a pak pravila :

— Chtěla byste se o mne podeptít ?

Po chvíli zmizely obě ženy v jedné z nesčetných uliček Prahy.

John Henry Newman, přel. Otto F. Babler

SLOUP OBLAČNÝ

*Ty, dobré světlo, když je víkol tma,
Ty, veď mne jen !
Jde temnou nocí z domu cesta má.
Ty veď mi jen
mou nohu ; nechci, ať se zračí mi
kraj daleký — krok jeden stačí mi.*

*Tak nebýval jsem, neobracel zrak
jsem k Tobě jen ;
svou vlastní cestou šel jsem — nyní však
Ty veď mne jen ;
Mnou vládla samolibost na pohled
a pýcha : nevzpomínej zašlých let.*

*Kdys žehnala mi moc Tvá — kéž by zas
mne vedla jen,
když na cestě mám močál, strž a sráz,
než bude den
a spatřím úsměv, andělský ten zrak,
ježž jsem kdys miloval a ztratil pak.*

TŘI SVÍCE VDOVY JOHANY

Její vlasy zbělely sněhem času. Její tvář byla okrouhlá jak zimní jablíčko. V četných ryhách této tváře byly psány děje jejího života.

Je to snad jen prostý příběh, ale stín, který se nad ním zvedá, jej zveličuje; a pozdní úsměv, který nalezla smrt v očích vdovy Johany, jej ještě zdůrazňuje.

Pokud mohla tato žena pohlížeti do minulosti, viděla jen mnoho práce.

A vzpomínala-li na minulost – měla k tomu v útulku starých žen dosti času – musila vždy zjišťovati, že jí bylo v celku více odňato než darováno.

A taková byla smrt: z malé kapličky poskakovalo veselé, spěšné zpívání malého zvonku.

Na chodbě zněl pobožný šum kroků sester jdoucích na mši. Tři bílé svíce plápolaly na malé jedličce vedle lože stařeny.

Její úsměv byl krásnější než kdykoliv jindy, když na příklad zpívala sladkou píseň o dítětku, které šlo do Betlema, anebo když zubatá s kosou zpívala stařence poslední juch, juch. Docela tiše, docela mírně. Nikdo toho neviděl. Jenom ony tři svíce a voskové Jezulátko, kterému sestra Andělina navečer měkce ustlala v krabičce od sirek.

Toto malinké Jezulátko ozařovalo poslední hodinku vdovy Johany a ukazovalo jí cestu, která se končí těsně před trůnem světla.

A ony tři svíce v malé jedličce vedle lože stařeny? Jejich číslo to bylo znamení tří velikých obětí jejího života.

Taková je povídka první svíce:

Prvých dvacet let hořela samotna v zeleném větroví ve vánoční jizbě pilně pradleny, vysoko nahoře, kde studený vítr hrá na doškách střechy a zimě vyluzuje divokou hudbu. Její záře darovala dítěti smějící se očka a později jinochu rys lítosti kolem úst. Vždy, když hořela, vyprávěla tichá paní o krátkém štěstí, které jí na nebeských perutích unášelo.

Toto štěstí odvedlo Johanu z vesnice, kde těžce pracovala, do města a odevzdalo ji do silných ramen zedníka Kristiána.

Toto štěstí přineslo také hošíka, až je shasl prosincový mráz, na němž uklouzl žebř, po kterém lezl Kristián, aby opravil fasádu.

Paní Johana byla by tenkrát žalem zemřela nebyti hošíka. Světélko na stromku jí připomínalo teplý pohled jejího muže. Tichá záře znamenala ozářené ticho hodin s ním.

Dvacet let slavila narození Páně a vzpomínala zároveň vděčně všech úsměvů, kterými byla od prvých sněhů k prvním novým sněhům v úzké, ale požehnané době zahrnuta.

V těchto večerech maloval si hošík podle slov matky obraz svého otce.

Tento obraz měl velmi vroucí a skorem svaté barvy, ačkoliv tato láska byla blízka světu a stála těsně u stínu země.

Druhá svíce :

Ostrý pach, který v hustých mracích vystupoval z hnědých sudů na praní prádla, paní Johanu nevyrušoval.

Mnohé hodiny denně stála zahalena parou jako prorok v hořícím keři.

V mraku páry se v myšlenkách přenášela k svému širokoplecému hochu, který seděl za stolem nad knihami ; také ještě tehdy, když již chodil do továrny.

Učil se, kreslil kola a součástky strojů, sestavoval modely a chtěl někdy býti něčím více než pomocníkem při výrobě pažeb a pák. Oči a duše se upíraly k dalekým metám. Zápach hnědé nádoby na praní prádla mu vadil: mnohem více ho však znepokojovaly krůpěje potu na stále ještě dívčím čele matky.

Zdávalo se mu, že je nepřipustno, že svůj týdenní výdělek zkracuje o groše za knihy a kreslicí potřeby.

Nejednou řekl: „Viš, po této oběti začne nový život. Potom mohu přinéstí sekyru a klidně tvé necky na praní na padrt rozbit.“

K tomu nikdy nedošlo.

Náhle vzplanul svět na všech stranách. Jako hladová zvířata vrhli se lidé na sebe. Dva dopisy postavily na stromku paní Johanu druhou svíci. Prvním byl odvolán její hoch z domova. Musil odhoditi modrou dělnickou bluzu a obléci šedé sukno válečníků.

Druhý dopis byl psán cizí rukou v zákopech, kamarádem.

Kdyby byl měl kamarád více času a náladu, byl by na dopis a na obálku nakreslil černý rámeček – černý jako sýčkové v jeseni nad pustými poli.

A poslední světýlko :

Matka Johana nevěděla již, proč ještě žila. Její podzim nastal. Únava nepřipustila jejích rukou do prádelny. Únava jí sehnula záda a zatížila kroky tak, že zákazníci na ni nechtěli čekat.

Ale domácí doléhal na nájemníky na prvního, přicházel různými kroky a s plným váčkem.

Tak se dostala vdova Johana k malé, usměvavé sestře Andělině do starobince.

V tomto domě čekala mnoho let než směla rozsvítiti třetí světýlko.

Tu, když již ani sama tomu nevěřila – sněh pokrýl špinavou zemi bílými vločky – bylo náhle jisto, že smrt s kosou je při práci, aby jí uvolnila pěšinu z pozemských křovin, aby mohla nerušeně vplouti do veliké nadpozemské krajiny.

To bylo takové štěstí jako tenkrát, když ji potkalo mezi vsí a městem.

Sestra Andělina obstarala bez rozmýšlení tři sněhobílé svíce a postavila je před paní Johanu.

Když byla venku a její kroky se ozývaly tiše na chodbě, pohlížela Johana voskovému Ježíškovi dlouho do očí a pravila: „Mé dny jsou sčítány.“

A doložila: „He, přece jsi přišel konečně, abys mne vysvobodil. Po-

hled, z veliké radosti, že jsi tady, zapálím třetí svíci. Zhasnu ještě než ona dohoří. Přinesl jsi mně mnoho lásky. Měla bych naříkat? Dva mne předešli; a nyní jdu také.

Co nyní?

Nyní vzdám tobě jen chválu a skorem bych zajásala nad velikými vánočními svého života. Dáváš mně příliš mnoho, dítě. Amen, které mně předřikáváš, je sladké.“

Tak zemřela vdova Johana.

M. Zorničan

PREBUDENIE

*Máš, Bože, krásne charizmy,
prikladáš ruky k bledým lícam;
nezplácaš zlým za zlé ako my,
bozk dávaš i hriešnym mihalnicám.*

*Očist ma a znova sa zrodím!
Zadýcháš láskou v mojom srdci:
Urobím Ťa, synu, veľmi dobrým.
Ty rád si, Bože, v ľudskej duši.*

*Nehoden stávam sa diela,
čo vábí anjela nežnou hrou;
vtáčik, čo na nebi lieta,
a nevie chváliť rečou neskrmnou.*

*Sladké je, Bože, moje prebudenie,
anjel mi strážny hrá.
Dáš zasa sväté pol'úbenie:
Synu, pôjdeme spolu do raja.*

PSÝCHE

*Má rada duša moja jasné izby,
farbí na bielo svet
štetcom modlitieb;
moja duša miluje hlboké sny!
jedáva denne Boha. Biely chlieb.*

*Nad vesmírom spí,
O duša moja do neba vduchovnená
do hmoty ťažkej zasadená,
vždy a vždy!*

BÁSNÍK A ŽENA

(Z deníku ženy Jana Kasprovicze)

25. srpna 1913.

Včera po obědě vyšli jsme na procházku do hor, na zpáteční cestě vešli jsme pak do restaurace k večeři. Byl to jeden z těch večerů, kdy Janek hovořívá tak krásně a hluboce. Mluvil o ženě.

„Žena má státi za plecemi tvůrčího člověka, to jest její úkol, rozumíš mi? On pracuje a ví, že tam kdesi za jeho plecemi stojí ona, anebo že sedí kdesi na konci stolu. Je spokojen, říká si: je tam . . . Tím končí úkol ženy v životě tvůrce, nepatrný, ale tak odpovědný, že jej dovede pochopit a dorůstí k jeho výši jen žena výjimečná, jedna z tisíců, žena, která sama v sobě také má prvek tvůrčí. Žena nemůže býti pramenem tvořivosti. Tím pramenem je vesmír, je on sám. Jak by jí mohla býti žena – bytost smrtelná? Ale přicházejí chvíle, kdy je zmučen, kdy se k ní obrací, a tu se ona stává vším, celým světem. Hlídá a podpírá ho. Jeho cesta je obtížná, vede stále po okrajích propasti. „Jsem zde,“ říká ona v těžké chvíli stírajíc mu s čela pot, a on klade zmučenou hlavu na její rámě.“

„Není pramenem, je tou, která pomáhá dojít k pramenu, najít vlastní cestu, je tou, která ho jasnovidným pudem zadrží, když se odchyluje s cesty opravdové tvorby.“

„Tvorba je životem tomu, kdo tvoří, ale také bojem, těžkým, krvavým bojem. Člověk se vykrucuje jak může, užívá lstí vůči sobě samému, než se konečně rozhodne, než ten boj přijme. Pak mu přijde žena ku pomoci, pohání ho tvrdošijně a neúnavně k jedinému cíli. Žena, která v životě muže chce býti vším, to jest, chce se státi jeho cílem, podává důkaz své omezenosti a svého sobectví. Muž, který se s tím smíří, je v mých očích člověkem mravně pokleslým. Nebyl a nemůže býti tvůrcem, neboť pro tvůrce není nic vyššího, než jeho tvorba.“

„Vidí-li, že mu milovaná žena překáží v tom hlavním, v jeho práci, povinen je bez rozpaků jí od sebe odsunouti, rozejít se s ní.“

„Či myslíš, Marusio, kdybych měl jenom na chvíli přesvědčení, žeš překážkou mé tvorby, že bych se od tebe neodpoutal, že bych třeba jen chvíli váhal? Nalezl bych v sobě sílu, abych i tebe odhodil . . .“

2. ledna 1922.

„Víš,“ praví Janek, „mám potřebu býti tvrdým, neúprosným, ba dokonce krutým. Nejednou dospívám k přesvědčení, že moje tvrdost jest vlastně obranou člověka, pocházejícího z nižší vrstvy, aby ho nezdeptali.“

„Útrpnost, soucit! Těch mám až nadbytek v duši, jenom ne toho vnějšího soucitu, který je slabostí. Podařilo se mi vyprostít se z něho. Víš, když jsem byl dítětem a šel do školy s krajícem chleba namazaným máslem, který měl býti mou potravou do večera, a když jsem na náměstí

spatřil žebráka, nemohl jsem se vzepřít soucitu a daroval jsem mu ten krajíc. I mnohem později, když už jsem byl zralým mužem, kdykoli jsem u uzenáře kupoval za korunu šunky anebo klobásy a při tom vedle sebe spatřil chudáka, kupujícího za pár haléřů skrojků, pocítil jsem stud a velikou nevolnost. Nyní však už takovým nejsem. Ano, nyní jsem člověkem tvrdým. Tamto byla slabost, rozcitlivělost. To není to pravé.“

„V poměru k cizím lidem jsi přece delikátní, tak jemnocitný.“ říkám mu, „nikdy nikoho neurazíš. Bezohledným a tvrdým dovedeš být i jen vůči mně.“

„Marusio, to proto, že s tebou jednáám jako s částí své duše tak nerozlučně s ní spjatou, že všechno, co je v tobě odchýlením se od té prosté, mnou předpoklávané linky, znamená ořesení základů mé vlastní. Tu se bouřím, zmitám a vzpírám. Sama přece víš, že náš vzájemný poměr je vybudován na hodnotách, sahajících daleko za skutečný život. Tělesnou láskou možno vášnivě milovati i pokojské. Tyto hodnoty jsou pro mne velice pochybné a nerozhodující při opravdovém citu.“

20. dubna 1922.

Už po delší dobu pocítuji potřebu úplné pravdivosti v poměru k sobě a k svému životu, chci žít svou vlastní, ne vnucenou mi duší.

Nevím ještě, jak se to bude zračiti v mém dalším poměru k Jankovi. Začínám se bouřit.

Vyšší mravní požadavky! Ovšem, souhlasím! Ale nesmí se v každé odchylce ženy, které se okamžitě neporozumí, vidět přestupek.

Nutno chápati, že žena v boji a zápase s životem dochází k jedině pravdivé, protože jí nikým nevnučené ctnosti.

Bezohledností, nedostatkem důvěry znemožňuje Janek upřímnost v poměru k sobě. Donucuje k zbytečné přetvářce, ke klamu tehdy, kdy by člověk z celé duše chtěl být pravdivým. Avšak tato pravdivost musí být chápána, nikoli přijímána odsuzujícím gestem Boha Otce při Posledním soudu.

Janek vzbuzuje bázeň v lidech, vzdor celé své prostotě, ale strach nikdy nebyl základnou opravdové družnosti.

Vzdor tomu chápu, kdyby se Janek stal takovým, jakým bych ho chtěla mít, že by přestal být sám sebou: samotářem, prožívajícím vlastní i obecnou tragedii v hlubinách, nikomu jinému nedostupných.

Kdyby Janek ženu miloval láskou lidstějšou, napsal by snad o ní báseň, ale nikdy by nevystihl způsobem tak otřásajícím její bytost metafysickou, jak to učinil v „Salome“.

Nepochybně. Ve chvílích, kdy si to uvědomuji, jsem znovu ochotna položit se mu k nohám jako vzbouřená a náhle zase opadající vlna.

PÍSEŇ O STŘÍBRNÝCH MOŘÍCH

I.

Jak bílých liljí řad
z mé duše ze zahrad
kdys v noci měsíční mé touhy vzpučely.

Jak bílé ruce žen,
jež pláčí o svůj sen,
tam vzhůru k azuru mé touhy úpěly.

Jak bílé labutě
své vznesly perutě –
kams v modrou dálavu mé touhy letěly.

II.

Labutě, moje labutě,
k stříbrným mořím neste perutě –
v stříbrných mořích vaše úděly.

Labutě, moje labutě,
od siných vod však chraňte perutě –
u siných vod vždy touhy umřely . . .

III.

V stříbrných mořích labutě plují,
labutě bílé jako sníh –
na břehu ticho zasněných thůjí,
v hlubinách ticho plodných lích.

V stříbrných mořích doba je zrání
bělostných snů a extází:
všecko, co snil kdo, radost i lkání,
ve zralý plod zde přechází.

V stříbrných mořích z tajemných tůní
lotosy skryté pučí v květ,
lotosy bílé, podivných vůní,
lotosy, po nichž prahne svět.

V stříbrných mořích bezpečno zcela,
není tam smutku nocí zlých –
šťastní, jichž duše v místa ta směla,
šťastní, kdož v mořích stříbrných.

IV.

Labutě, moje labutě,
k stříbrným mořím neste perutě –
v stříbrných mořích vaše úděly.

Labutě, moje labutě,
od siných vod však chraňte perutě –
u siných vod vždy touhy umřely . . .

Antonín Šerý

MATCE

Maminko,
vy máte
srdce zlaté,
horoucí láskou ke čtyřem synům rozepláté . . .

Maminko,
válečná litice rvala a rvala,
otce a manžela srdcím odervalá —
proto jste, maminko, dvojnásob milovala . . .

Maminko,
moje potěšení,
srdce a láska dítek se mění,
ale vaše láska je stálá,
protože prýští z bolu a utrpení . . .

REGINA MONTIUM

ZPĚV PRVNÍ

Moto: „Olej rozlitý jméno tvé . . .“ Velepíseň I. 3.

Ó matko krásy, třeba jsem jen zrnkem prachu pod Tvou nohou,
byť jsem jen stínem, jenž miji a travou, jež na podzim vadne,
z údolí smrti obracím k Tobě své rty, tvář přebohou,
byť jsem jen snem, jen ptákem hnaným bouří, jenž neví, kde padne,

odkud ta milost mi, že znám Tvé jméno jak balzám milosrdné,
jak úsměv hvězdy sladké, tajemné, nad vůni myrhy vzácné,
odkud ta naděje, že slovem mým Tvé ticho nepohrdne,
ač vím, že víc než pláč, nad všechny zpěv jen mlčení je krásné.

Tvé jméno je jak hvězdná noc, vrah lidstva se ho léká,
nejčistší z lidských slov jak zašlé písně vzdech a jara vanutí,
něha a stesk všech žen v něm plane milostí a mlčelivě čeká,
je jméno Tvé tak bolestné i sladké jak lásky vzplanutí.

Aj, dcero člověka, Panno uprostřed žen, jediná krásná!
Rozjímá bídu člověka a hořkost slz vznešenost soucinná,
kdo původ její zná, dobrotu svou popřít nemůže, jasná,
dřív než se slunce zrodilo, už kdesi zářila ta luna podivná.

Kdy dávných Sibyl duch Tvůj pokorný a tichý příchod tušil,
sen toužebný o ženě nejčistší kol představy Tvé spřádal,
do noci k matkám spěl stín proroka, ježž blesk Tvých písmen vzrušil.
dle hlasů v nitru svém a z řečí hvězd Tvých kroků blízkost hádal.

Hebrejská dívka mladičká, zázračnou hlubinou je píseň Tvého jména,
nebeská myrha, milostí splácíš, čím člověk Tvému Synu ublížil,
sám kníže zástupů a duší všech Tě pěstoval, ó Duchem zastíněná,
proto si zvolil Tě, neznámou, chudou, by nádherné a mocné ponižil.

Sladkosti tajemná, nejčistší duchové se do ní hrouží,
blaženstvím cherubínů je Tvého jména slavné velebení,
zahrado rajská, básníků skvoucí sbor po krásách květů Tvých touží,
tisíckrát za den Tě zdraví světec i žena i andělů pění.

Tvé jméno je krásné, Maria, jak moře, z něhož hvězdy vycházejí,
zajatci země, znaveni hmotou, po Tobě lkáme, ó domove daleký,
ukaž nám své ruce, jimiž všechny dary nebes procházejí,
ó, ukaž mi svou čistou tvář, bych ztišil se a nezatoužil na věky!

OKNA

Z NOVÉ LITERATURY

Bedřich Slavík, Jan Vyhliďal. Zvláštní otisk z Věstníku Matice Opavské 1934. Stran 81 velké 8°. Vyuškla Slezská Graňa v Opavě 1935. — Pilnému našemu spisovateli a spolupracovníku dostává se konečně důkladnou studii B. Slavíka ocenění, jakého si již dávno zasloužilo jeho bohaté a rozvětvené dílo literární, badatelské i buditelské. Autor přistoupil k němu po přípravných všeobecných studiích o hanáckém písemnictví a vyzbrojen podrobnou znalostí nejen všech veřejně přístupných pramenů, ale i různých osobních a spolkových archivů, zejména ovšem také zápisků a korespondence samého Vyhliďala. Při osvědčené již Slavíkově vědecké akribii, přesně zachovávané i v nejmenších, na pohled podružných podrobnostech, zůstane jistě tato práce spolehlivým základem pro každého budoucího literárního a kulturního historika Moravy, neboť není pochyby, že životní dílo Vyhliďalovo není mrtvo, ale v mnohých svých částech bude ještě dlouho studováno, tak jako i národní, buditelská, mecenášská a charitativní činnost vlasteneckého, šetrně žijícího a pro dobro vždy nadšeného a obětavého kněze může být vždycky vzorem mladším generacím. Slavík sám, vždy střízlivý a kritický v hodnocení, vyzvedá zvláště národopisné práce Vyhliďalovy, jež jsou trvalé ceny, ale uznává také četné kladné stránky jeho populárnějšího beletristického díla: bystrý pozorovatelský smysl, nenapodobitelný humor, životní moudrost a vyrovnanost. „Mezi hanáckými lidovědnými spisovateli mu patří přední místo. Všestranný folkloristický materiál zachycuje do detailu hanácký život. Obrázky, nadané rázovitým kmenovým humorem a těžící z dialektických záznamů, jsou význačným dokumentem pro sociologa a kulturního historika . . . Lidopisně znamenají rozšíření programu olomoucké družiny Wanklovy, zdůraznění kritického postupu v třídění materiálu i v názoru na kmenovou svéráznost. Jazykově obohacují dialektický slovník jako bezprostřední projevy lidu.“ — Studie Slavíkova jest ozdobena pěknou podobiznou Vyhliďalovou na zvláštní příloze a několika obrázky v textu. M.

Adolf Gajdoš, Tichý rok. Poesie. Kresbami vyzdobil Fr. Bílkovský. Vydáno jako 2. sv. B. Knižnice Družiny lit. a umělecké v Olomouci 1935. Stran 49. — Kniha jest básnickým ohlasem významných ročních období, jak je prožívá citlivá, lidsky i nábožensky vznícená duše autora Pokorného souzení a Bílé plachetnice. Nejsou to jen idylicky tiché dojmy, jimiž působí příroda na jaře nebo na podzim, nesčíslněkrát již rozmělněované básníky všech dob a národů: básník Tichého roku je si vědom, že putuje na Golgotu ke svému kříži, že leckdy bloudí jako řeka pádící s hukotem polesím k bezedné tůni, pozoruje s bolestí, že celý svět vidí a slyší jen zlatem a pýchou, uvědomuje si právě o vánocích sociální rozpory, do očí vstupuje mu stín mrtvých a v duši mučivá záhada věčnosti — ale ví také, že jen bolestí člověk uzrává, věří a doufá ve věčnou lásku i spravedlnost Boží a tato víra nejen usmírjuje všechny rozpory, ale prosvětluje a posvěcuje i ty jinak prosté dojmy všedního života. V takových chvílích vidí Boha kráčet lesní tišinou, zpívá krásnou májovou píseň ke cti Matky Boží i teskné hymny k sv. Františku na hoře alvernské. Kniha někde formou tvrdá, jindy zase velmi jemná, ale vždy poctivě prožitá. Tři kresby Fr. Bílkovského doplňují její soulad. M.

Zdeněk Spilka, Loutna, vítr a čas. Básně. Frontispic Gust. Tesauera. Stran 64. V 300 číslovanych exempl. vydal nakl. A. Piša v Brně na jaře 1935. — Po dvou básnických sbírkách (Jaro srdcí 1929 a Sloky svatební 1930) a po výboru překladů z díla Nik. Gumileva přichází brněnský básník s třetí knihou své původní lyriky. V těch pěti letech autor vniterně uzrál a také formálně se zdokonalil. Milostná lyrika prvních dvou sbírek doznívá tu již jen lehkými náznaky splněného štěstí, v něž tehdy doufal. Teď už bezpečně prohlašuje: „Nic dražšího nedá svět nad bílé lokty ženy, švitoření dětí, domova věrnou tvář . . .“ Boj ducha se smysly neustane nikdy, stejně tak jako starosti, jež přináší proud času, než básník nalézá oporu a útěchu nejen v rodině, ale i v těch dvou odvěkých věrných přítelkyních všech jemných duší: v přírodě a v hudbě. V přírodě nehledá nových obrazů, ale prožívá vnitřně proměny, promítá do ní své nálady, své osobní štěstí i melancholii vzpomínek. Je si vědom, jak praví v úvodních verších, že člověku není vždy dáno slézt závatné výšky, kde záhadu věčna lze číst z písma hvězd, ale je vědčen, že trochu toho hvězdného odlesku aspoň po čele sklouzlo. Ten odlesk věčna vyjádřil ve své třetí básnické knize způsobem vědomě prostým, ale i procitěným. *M.*

Jan Zahradníček, Žizniví léto. Svazek 12. „Poesie“. Nákl. Melantricha v Praze. Autor, rodák z Českomoravské vysotiny, význačný svým hluboce nábožensky citicím nitrem, předstupuje s novou zní svého básnického díla. Nemáme v české poesii tak čisté krása, protože je prostá, nechvátává a nedobová, jako je krása poesie Jana Zahradníčka.

Rodiny každé příbuzná ty nejbližší,
uprostřed osad prahy tvé se klenou,
vzývají tebe, jež je vyslyší,
pták na křídlech a člověk na kolenu.
Jež vodiš propasti,
stolice moudrosti,
stůj při nás v každé době.

To jest první sloka básně „Hromnice“ — jedné z nejkrásnějších. *rv.*

Jaroslav Šulc, Návrat. Dřevoryt a úprava Ferd. Duší. Vydala Edice Pásmo v Opavě 1935. — V nové své pěkně vypravené próze zachytil básník postavu jednoho z těch „tuláků po dálkách“, jež pomohla vytvořiti válka. Ostravský dělník, jenž v sibiřském zajetí okusil volného, přirozeného života na východě, podlehne svému lákavému snu, opustí ženu a dítě a uprchně do Ruska, ale zklamán opět se vrací. Boj s povinností, úzkost pobloudilého, tichá oddanost ženy-trpitelky jsou tu vyjádřeny v zkratce velmi jemně a působivě. *M.*

Josef Roth, Job. Přel. V. Svoboda. Nakl. Kvasnička a Hampl, Praha 1934. Stran 214. Šťastný romanopisec známé knihy „Radeckého pochod“, v němž mistrně líčí úpadek staré říše rakouské, napsal také tento román, jak jej sám nazval „román prostého člověka“. S pravou virtuosností. Takový prostý příběh rusko-polského žida, kterého Bůh navštěvuje ranami jako starozákonního Joba, aby na konec ho oslnil neočekávaným štěstím. Avšak ranám není konec ani za oceánem, kam se ve stáří stařec odebral. Roth dovede předvésti vzpuru proti Bohu jedinečným způsobem. Job jest dílo veliké hodnoty a jen autor naplněný náboženstvím dovede tak mocně na čtenáře zapůsobiti. *rv.*

H. B. Utis, Hexen und Betonbrücken. Nákladem tiskařské a novinářské akciové společnosti v Ústí nad Labem 1935. — V poslední době vynikla v popředí různých zájmů Podkarpatská Rus, náš nejvýchodnější a snad i nejexotičtější kus vlasti. Po řadě českých prací předních autorů přibližuje nyní tuto zemi i německým čtenářům H. B. Utis ve knížce dojmů a pohledů na zemi lesů a polonin. Již tím, že kniha je určena pro oblast, kde má úplně nově a nezaujatě působit, je vytvořen ráz jejího podání. Základním stylem je přesná informace o zjevech nejrozličnějších, pro zemi nejcharakterističtějších a tedy těch nejoriginálnějších, které především lákají a poutají. To ovšem neznamená, že by pisatel pro tyto opominul ony méně skvělé části života Podkarpatska. Právě všímá si i těch nejušednějších věcí, které snad nám kazí obraz pohádkové jakési a exotické země, jež však jsou s ní a jejím lidem spjaty, že by bez nich snadně kniha byla chudá a neúplná. Je třeba poukázati nejen na krásnou zemi, její umělecký smysl, různé kuriozity — jako cikánská škola — ale i na bídu a těžký boj nejen se zemí, ale i s vlastní pověrou a jediným pánem — pálenkou. V kapitolách, střídajících tato odvětví, v jednotlivých statích, probírajících osudy a události země od malých lidí až k jejich politickému určení, úloze ve státě a budoucnosti, načrtnal autor celý obraz Podkarpatské Rusi. Je pochopitelné, že dojmy nemohl nechat vyplynout jen v čistě umělecké črtě a evokace. Pro to kniha nebyla určena ani stylem minčna. Lehkým slohem, vtipnými detaily, smyslem téměř pro dramatický spád a probírání obrazů podává autor cenné informace, které tu číslem, drobnou větou dokreslují obrazy východní země v určité a přesné vystižení Podkarpatské Rusi a jejího lidu. Zvláště některé kapitoly — jako ona o cikánské škole — jsou krásnými ukázkami autorova umění a bystrého pozorování, jež v kostce načrtne kouzelný obrázek podivného života na našem východě. Kniha je vyzdobena kresbami P. Ziemanna, vystihujícími krajinu i lid, kresbami naplněnými náladou říše blízko pod hvězdami. Dr. R. Z.

BIBLIOGRAFICKÉ POZNÁMKY

P. Konrád Kubeš T. J., Ve šlépějích Neposkvrněné. Modlitební knížka pro všechny stavy, zvláště pro věřící přistupující často k sv. svátostem. Str. 987. Tiskem a nákl. Občanské tiskárny v Brně 1935. Cena podle vazby a papíru od 40 do 85 Kč. — Jest opravdu těžko vystihnouti v krátkém referátě bohatství této knihy, jež je nepřebornou studnicí podnětných myšlenek, krásných modliteb i celých pobožností, ale také živým zdrojem praktického poučení z věrouky, mravouky, apologetiky i církevních dějin. Jak naznačuje titul, jest ideovým středem celého díla úcta k Matce Boží, ale s ní dovedl p. autor velmi důmyslně spojit všechny ostatní oblasti, jež zasahují do života dnešního věřícího křesťana každého dne, týdne, měsíce a roku. Podle toho rozdělena je kniha přirozeně na čtyři oddíly, do nichž zapadají vhodně příslušná poučení, rozjímání a pobožnosti, mezi nimi i takové, jakých nenajdeme snad v žádné jiné modlitební knize. I vzdělaný křesťan nalezne tu pravé perly modliteb a hymnů sv. Otců a starověkých křesťanských básníků, úryvky z nejlepších spisovatelů asketických a liturgických a význačné scény ze životů svatých. Autor sám prohlašuje, že všechno to čerpal přímo z originálů, nikoliv z různých sbírek a příruček. Tak je kniha i jakousi antologií náboženské literatury, obrácenou ovšem vždy k cílům praktického křesťanského života, je bohatě zásobenou pokladnicí, k níž možno často se vracet a vždy nalezneme něco nového, jest opravdu schopna státi se spolehlivým průvodcem pro celý život. Má i to, čeho často pohřešujeme u podobných spisů: důklad-

ný látkový rejstřík. Nakladatelství věnovalo také zevnější úpravě největší péči: kniha ve vhodném kapesním formátu je tištěna jasnými typy na dobrém papíře, obyčejném i biblovém, a vyzdobena několika kresbami Führichovými i jemnými uměleckými reprodukcemi. Při tom i cena je zcela přiměřená. B. J.

Svatého Augustina rozhovory duše s Bohem. Přel. A. P. K tisku upravil a vignetu nakreslil Břet. Štorm. Vytiskl V. Horák v Prostějově. Str. 120. C. 12 Kč. Vydalo Cyr. met. knihkupectví G. Francla v Praze 1935. — Starší, chudičce vydaný překlad slavného díla sv. Augustina „Soliloquia animae ad Deum“ je už dávno rozebrán, a proto přichází velmi vhod tento nový dokonalejší překlad, vydaný v krásné opravdu úpravě arch. B. Štorma na dobrém papíře. Velký znatel lidské duše hovoří tu výrazným, životným slohem o poměru člověka k Bohu, o bidě, křehkosti i důstojnosti člověka, o hledání a poznávání nadpřirozené pravdy, o podivných cestách Boží milosti, o neskonale lásce Boží k bloudícímu člověku atd. Je to jedna z cenných a milých knih, k níž se budeme často vracet.

Josef Hronek, Reforma národní školy československé. Str. 140. C. 6 Kč. Vydalo Cyr. met. knihkupectví G. Francla v Praze 1935. — Autor, nyní náš nejlepší odborník ve školských otázkách, probírá ve své nové knížce všechny reformní snahy, jež v popřevratových dobách přetvořují zvolna celý ráz našich škol. Nastihuje i připravovaný plán jednotné organizace všeho školství, informuje o školách pokusných a pomocných a přičiňuje poznámky s katolického stanoviska. Praktická, instruktivní knížka přijde jistě mnohým velmi vhod.

Alois Musil, Mezi Eufratem a Tigridem. Nákl. Melantricha v Praze 1935. Cena 30 Kč. — Spisovatel předvádí zemi Irák zvanou; bible tam klade kolébku lidstva, ráj. K Iráku upínaly se ode dávna zraky Ruska a Vel. Britanie. Dnes je tam samostatný stát, jehož národní probuzení Musil líčí. rv.

Dr. Jaroslav Beneš, René Descartes či Tomáš Akvinský? Problém poznání u Descarta s hlediska křesťanské filosofie. V kom. Cyr.-Metoděj. knihkupectví G. Francla v Praze 1935. Lex. 120 stran. Kč 15.—. Dílo toto je původní prací nejen v literatuře české, nýbrž i filosofické vůbec. Autor chce jím přispěti k objasnění poměru mezi filosofií křesťanskou a moderní. Všem, kdož se zajímají o otázky filosofické, poskytnete tato kniha znamenitou pomoc. Cos.

Mgr. dr. K. Řehák, Ježíš Kristus Král. Vydal G. Francl, Praha 1935, str. 84. Cena 5 Kč. — Historické úvahy o ustavičném pronásledování Církve a o nepřetržitém vítězství jejím. Církev sv. a její ženich, Kristus Král, triumfují neustále. Knížečka je vkusně vypravena. M. Z.

Janka Jesenský, Demokrati. Slov. Matica. Turč. Sv. Martin 1934. Str. 292. — Živé vypravování Janka Jesenského dává nám nahlédnouti do mentality slovenského lidu. Ně- které statě se mu výborně zdařily. M. Z.

Fugel-Lippert, Gotteswerke und Menschenwege. Ars Sacra, München, str. 80 a 72 obrazy hlubotisk. Váz. 10 Mk. — Monumentální výzdoba a klasická hloubka textu zaskvívá se v plnosti symboliky věčna. Kniha je zdrojem tajuplných pohledů do sv. Písma, neboť podává cyklus vzrušných scén Starého a Nového zákona. M. Z.

Lippert, Liebfrauenminne. Ars Sacra, J. Müller, München, str. 248, 118 obrazů blubotisk, váz. 12 Mk. — Nikdy nebude vděčtějšího námětu k rozjímání! Při pohledu na obrazy a čtení textu teprve pochopíme, kolik krásy, kolik světla vzešlo s úctou mariánskou v křesťanství. Toto nábožensko-umělecké dílo je snad nehlubší a nejkrásnější v naší době, jež bylo o Marii napsáno. Nakladatelství dodalo dílu ještě větší krásy skvělou úpravou.

M. Z.

Lippert, Der Mensch Job redet mit Gott. Ars Sacra, München 1935. Str. 304, cena 4'20 Mk. — Kniha obsahuje hlubokou meditaci duše, která hledá svého Tvůrce Boha všude a touží po spojení s ním. Job, jenž mluví zde k Bohu, jest bolestně volající člověk všech věků. Lippert dovede se svým „Du“ tak všele mluvit, že četba nikdy neunaví.

M. Z.

Schilgen H. S. J., In der Schule Loyolas. Herder Freiburg i. B., 1934. Str. 271, cena 5 Mk, váz. 6'20 Mk. — Autor podává jasně a rozvádí celé exercicie sv. Ignáce a přizpůsobuje je dnešní době. Taková knížka je opravdu pozhánáním pro ty, kteří chtějí hlouběji vniknout do tajemství jesuitů.

M. Z.

Marcel Aymé, Ulice beze jména. Román. Vyšel v Topičových Bílých knihách, Praha 1935. Přel. L. Weinfurterová. C. 36 Kč. — Dva bývalí zločinci setkávají se po letech, když se byli osvobodili útekem z doživotního vězení. Ulice beze jména je kolektivum dělníků a nádeníků. Aymé dovede upoutati prostým líčením děje, jímž vyvolává denní souhrn lidských životů.

rv.

L. Golding: Magnoliová ulička. Román. Přel. Zd. Münzerová, nákl. L. Mazáče v Praze 1935. C. 42 Kč. — Golding líčí třicet let života uličky jihoamerického města. Je to jeden z nejpoutavějších románů poslední doby.

rv.

POZNÁMKY A ZPRÁVY

Zredakce. Spisovatel p. *Adolf Gajdoš* vzdal se po prvním svazku letošního ročníku spoluredakce Archy. Výbor DLU děkuje mu tímto upřímně za všechnu velmi obětavě a nezištně konanou práci ve prospěch časopisu! — Další číslo Archy, jež vyjde v polovici srpna, bude věnováno současné literatuře jiho-slovanské.

Nový nadaný básník katolický, jehož prvotiny přinášela v posledních letech také Archa, brněnský bohoslovec *Jan Dokulil*, vydal v edici Akordu v Brně svou první básnickou, podivuhodně vyspělou knihu *Křížové dni*. Poněvadž vydavatelstvo neuznalo za vhodné poslati nám recenzi výtisk, otiskujeme aspoň charakteristiku mladého básníka, jak

ji vykreslil ve svém posudku v Lid. novinách (6. května 1935) prof. Arne Novák: „Není nesnadno odhadnouti, kde se J. Dokulil básnicky učil a ke které družině poetů se vědomě přiřaduje. Ot. Březinu vyzývá nejen vděčnou elegií, ale i jeho vlastní a jedinečnou záměrovostí krajinné dumy, která lásku k zemi přetváří v tuchu nekonečna. K Pavlu Valérymu se vzpíná několika básněmi, kde se za symboly úporně domyšlenými tají vzlet metafysické touhy. . . Ještě patrnější je Dokulilovo spřiznění typickými lyriky poslední a předposlední generace, kteří skrze rozklad smrti prožívají syntésu věčného života a z útrap bolesti se probouzejí k rozkoši zmocněného bytí. . . Mnohem těžší je určití, co J. Dokulil ve své formě stejně vyspě-

lé obrazově jako hudebně přináší vlastního a osobitého. Nejinak než Březina ve svých slavných počátcích jest i básník Křížových dní v jedné osobě sensualista a mystik. Sensualista vysoce bohatého i odstíněného vnímání a požitku smyslového a mystik okřídlený, nedočkavě touhy, jež tuší svůj cíl, ohlédá se v rozletu za ním stále zpět k zemi a jejím mnohoznačným divům . . . Mystické posvěcení vznícené pozornosti pro přírodní dějstva zdá se nejvlastnější notou Dokulilovou vedle energetického rozhodnutí opustit melancholii země pro závrát božské věčnosti. Nejsou-li u něho — a u mladého poety nemůže ani jinak býti — myšlenkové koncepty doposud jasny, jest zato jeho výrazové umění na podiv vyspělé a často přímo mistrovské. Sytým, někdy až přetíženým obrazem dovede již dnes vytepati do spěže a zlata těžký stesk podzimu a podvečera. . . Snad ještě podivuhodnější jsou hudební a melodické hodnoty tohoto básníka, uzavřené, pravidelné slohy úzkostlivě rýmované . . .“ Doufáme, že toto uznání přísného jinak kritika bude našemu mladému básníku povzbuzením k další tvůrčí práci, již jest povinen svému velkému nadání! — Při této příležitosti, jen v zájmu pravdy a aby se zbytečně netořily pro budoucnost legendy, opravujeme omyl dra J. Strakoše ve 2. čísle Akordu, kde patrně z neznalosti tvrdí: „Byla to jediná revue Poesie a po ní Rád, které přinesly jeho první verše. Ani předtím ani potom nepublikoval tento třidvacetiletý básník nic ze svých veršů.“ Pravda je, že naše Archa otiskla již r. 1932 jeho báseň Giaconda (pod pseudonymem Lad. David), r. 1933 ukázkou jeho překladů, r. 1934 pak vedle četných referátů a překladů celkem pět básní, pojatých asi většinou i do knihy „Křížové dni“.

Vilém Bitnar, Duch českého baroku. Zvláštní otisk ze „Života“, listu pro výtvarnou

práci a uměleckou kulturu 1935. Stran 12. — Ze si redakce známého uměleckého časopisu sama vyžádala tuto studii, jest jen novým dokladem, že práce našich badatelů o baroku nese ovoce a proniká i do kruhů ne zrovna katolických. Autor výrazně ukazuje, že duch českého baroku tkví v touze po jednotě, především ovšem náboženské. Česky citící jesuité dovedli však religiozitu sjednotiti s nacionalismem a tím vnesli do dějin této epochy našeho národního vývoje velký klad. Tak již v balbinovské generaci mohla se zroditi vlastenecká idea rehabilitace českého národa v očích celého katolického světa a byla tak mistrně sloučena s touhou po kanonisaci starého gotického mučedníka, Jana z Pomuku. Bylo třeba nesmírného vzepětí a sjednocení vůle celého národa, aby kanonisace byla vynucena. Toto dosud přezírané sjednocení je mravním příkladem našich dějin: Síly, třístíci se kdysi spory a boji náboženskými, soustředily se tu k společnému cíli, jehož skutečně dosáhly. Proto netřeba mluvit o „zázraku probuzení“ na prahu století XIX. Nebylo třeba zázraku tam, kde se mohlo jednat jen o pozvolný vývoj k uzrání úrody ze semen dávno zasetych. Ten „zázrak“ byl důsledkem sjednocovací akce baroku. Byli to jesuité, český národem tak nenávidění, kteří chaotické české duši dali v protireformaci určitý tvar, vnutili jí drahocenný dar jednoty světového názoru, vtiskli jí řád ideové architektury. „Jejich výchovné gesto,“ praví autor v závěru své pěkné studie, „bylo mnohdy kruté a velitelské. Takové, jakým uzdravuje lékař, zdánlivě bezcitný, rychle a jistě chorobu, ohrožující život člověka. Toto nutné násilí cítil ovšem tehdejší český člověk intenzivně, a cosi z rmutu těžkých chvil přerodu zůstalo mu v duši atavisticky až podnes. Ale právě v úzkostech dneška lze býti spravedlivým: idea jednoty není dědictvím zavržení hodným!“

SEZNAM KNIH

kteřé vydala a nabízí

DRUŽINA LITERÁRNÍ A UMĚLECKÁ v Olomouci, Wilsonovo 16.

B Á S N Ě

- F. B. Děrda: *V bouři života* (snížená cena Kč 4.50).
K. Dostál-Lutinov: *Orlí fanfáry*, II. vyd. (Kč 10.-). *Květiny* (Kč 10.-). *Ve mlýně světa* (Kč 10.60).
Jan Karník: *Závěťi* (snížená cena Kč 4.50). *Vosí hnízdo*, epigramy (Kč 7.40).
Fr. Kašpar: *Zastavené hodiny* (snížená cena Kč 6.-).
Fr. Kyselý: *Z říše světla* (snížená cena Kč 9.-).
Fr. Odvalil: *Co v duši zaléhálo* (snížená cena Kč 4.50).
Fr. Strížovský: *Hvězdy Mariánské* (Kč 5.40).
J. Maria Slavík: *Legenda o neznámém světcu*. Bibliofilské vydání (Kč 25.-).
Fr. Zýbal: *Pěl ptáček* (snížená cena Kč 4.-).
Rozebrány jsou: K. Dostál-Lutinov: *Šlehy a něhy*.
Fr. Dohnal: *Zklamané touhy*.

DIVADLO

- Gabriel Ronaj: *Sluneční píseň* (Kč 2.-).
Fr. Strížovský: *Mariánský sloup* (snížená cena Kč 5.-).
Rozebráno je: Gab. Ronaj: *Ve městě*.

KNIHY PRÓZY POUČNÉ I ZÁBAVNÉ

- B. K. Bečvan: *Emča detektiv*. Románek mladé lékařky. Cena Kč 16.-. Novinka! Apartní úprava!
Václav Bělohávek: *Oheň Eliášův* (snížená cena Kč 7.-).
Dr. František Cinek: *K národnímu probuzení moravského dorostu kněžského 1775-1870*. (Kč 32.- i s pošt.)
Fr. Dohnal: *Studie a profily*, I. díl (Kč 15.60), II. díl (Kč 25.60).
Hub. Havránek: *Duše Hané*, povídky a obrázky z Hanáckého života (Kč 20.-).
Prokop Holý: *Suzanna*, biblický román (snížená cena Kč 12.-).
Jaroslav Hruban: *Pout do Ravenny*, román (snížená cena Kč 8.-). *Duše mošaik*, román (snížená cena Kč 9.-).
Alois Lang: *Otec pouště sv. Jeroným*, životopisný obraz (snížená cena Kč 9.-).

Lipanský Jetřich: *Athos*, cestopisné obrázky z mnišské republiky na hoře Athosu (Kč 11·60).

Fr. Odvalil: *Kavky na věži*, novodobý román ze života kněze (snížená cena Kč 12·-).

Dominik Pecka: *Matka Boží v trní*, román mladého kněze (rozebráno). *Jarní sonáta*, román ze studentského života (Kč 21·-).

Jar. Řehulka: *Tetky a ježibaby*, hanácké humoresky (Kč 10·60).

Sborník *Dante a Češi*, bibliofilské vydání brožované (snížená cena Kč 20·-), skvostně vázané (snížená cena Kč 50·-).

Sborník *k padesátinám Em. Masáka*, cena 18·-.

Břetislav Štorm: *Znaky stavu kněžského v zemích českých* (snížená cena Kč 8·-).

J. E. Trávníček: *Tobiáš Bébul*, povídky z Valašska (snížená cena Kč 8·-).

Jan Vyhlídal: *Když světová válka zuřila*, obrázky a dokumenty (snížená cena Kč 7·-).

Rozebrány jsou: B. K. Bečvan: *Nedobry*. Fr. Odvalil: *Svíatání*. Em. Masák: *K branám věčnosti*. Dominik Pecka: *Assunta*. Jar. Řehulka: *Ministranti*. *Stréci*. Jan Vyhlídal: *Znáš ten kraj, kde hanácké palmy kvetou?*

Ročníky II. až V. *Rodinného obzoru*, bohatě ilustrované a se zajímavou četbou prodáváme svým odběratelům po 2 Kč. Vhodné do lidových knihoven. Použijte této příležitosti, dokud jsou ročníky na skladě.

Ročníky V. (1917) až XXI. (1934) *Archy* máme též na skladě. Starší ročníky po rok 1928 prodáváme za podstatně sníženou cenu.

Studentům a bohoslovcům vedle slev poskytujeme výhodné splácení.

Dominika Pecky povídky *Člověčenství naše*, které autor vydal svým nákladem, rozesíláme za sníženou cenu 6 Kč.

Též knihy z bývalého nakladatelství *Evy*, na příklad W. Kozakiewicz: *Návrat*, román studenta, probíjejícího se k Bohu, dále H. Benson: *V rozbrěsku budoucnosti*, román o apokalyptickém vidění umírajícího kněze-apostaty, pak B. K. Bečvana: *Hospic u zlaté hvězdy* a jiné expedujeme za neobyčejně sníženou cenu po 5 Kč bez poštovného.

Objednávky vyřizujeme obratem! – Každá objednávka je podporou svépomocné vydavatelské činnosti katolických spisovatelů.

Pište na adresu:

DRUŽINA LITERÁRNÍ A UMĚLECKÁ V OLOMOUCI II,
Wilsonovo nám. 16.

ARCHA

D
LU

XXIII. ROČNÍK, SVAZEK 4

Paul Claudel, přel. Otto F. Babler, Svatý Bartoloměj	145	Josip Kosor, přeložil Frant. Čuberka, Kristu	164
Bedřich Konařík, Mystická trilogie sv. Hildegardy	146	Friedrich Deml, přel. Otto F. Babler, Klasy	165
Nikola Šop, přel. Vilém Nezbeda, Opuštěné obydlí	150	Alois Svoboda, Počátky náboženského indiferentismu mezi studentstvem olomouckým v letech 1732–1744 a jeho neblahé následky v době teraziánské	166
Břetislav Štorm, Listy Jana Šturina synu Václavovi	151	Vilém Bitnar, Slomšek a Pakosta	177
Wojciech Bonk, přel. Jan Karník, Křesťanská smrt	153	František Bohuslav Děrda, Temní ptáci	182
Erica Steppes, přeložil Otto F. Babler, Bratr	154	Univ. docent dr. Josef Vinař, Z mých styků se světem jihoslovanským a německým	183
F. S. Horák, Maurové ve Španělsku	155		
František Bohuslav Děrda, Plameny nad městem	160	O K N A	
Francis Jammes, přel. Otto F. Babler, Bernadetta, patronka školy andělské	161	Z poesie našich Němců	187
Kazimiera Hlakowiczówna, přel. Jan Karník, Smrt na Šumavě	163	Z nové české literatury	188
		Zábavná literatura	189
		Poznámky a zprávy	190

NOVÉ PUBLIKACE

Jan de Saint-Jure T. J., Ježíš ukřižovaný. Kniha vyvolených. Zpracoval dr. K. L. Řehák. Nakl. V. Kotrba v Praze 1935. Str. 411. Cena 18 Kč. — Horlivý a zbožný autor, franc. jezuita z počátku 17. stol., nazval svůj spis „kniha vyvolených“, poněvadž tu staví jako vzor dokonalého křesť. života samého Spasitele, jehož život a utrpení je nejlepší knihou, plnou poučení, povzbuzení i duch. milostí. Dr. K. L. Ře-

hák přizpůsobil tuto starou užitečnou knihu dnešním poměrům.

Ve sbírce „Vítězové“ vyšly dva nové svazky: č. 5. přináší pěkný životopis zakladatelky křížových sester Matky Marie Terenzie Schererovy, č. 6. oblíbeného lidového kazatele a misionáře z řádu dominikánského P. Odila Pospíšila. Napsal jej P. Angelik Blaise O. P. Cena čísla 3 Kč. Vydává admin. „Vítězů“, Olomouc, Slovenská 14.

Z REDAKCE

Adresa redakce, na níž třeba zaslati příspěvky, recensní výtisky, časopisy výměnou atd.: Em. Masák, katecheta, Brno-Židenice.

Adresa administrace: Olomouc, Wilsonovo nám. 16.

Paul Claudel, přel. Otto F. Babler

SVATÝ BARTOLOMĚJ

Buď veleben Bůh, jenž zničí zlo a zbaví nás bázně!
Utrpení už nemá pro nás bolesti, ani v smrti už není strážně.
Jsme konečně svobodni! Ať zapálí kati oheň žhavý!
Ať vytáhnou meče a pilkami směšnými mávají kolem hlavy!
Ó radost, když to, co nejmocnějším se zdálo, náhle se zdrtí!
Ach, velký Bože! to není příliš: zaplatit vítězství smrtí!
Ó radost, když hledíš do očí nepříteli, jež svědomí hryže,
a zdivo Pekla se s hrozným vzdechem rozevře pod znamením Kříže!

Aj, vemte naše ženy a děti! statky a všechno vemte nám!
Vemte můj život! jen když jsou zdoláni ti tam.
Vemte mou kůži, co na tom? když srdce náleží Vám!
Vemte mou krev, co na tom? jen když se to dravé zvíře zkruší!
Vemte mé tělo, co na tom? jen když držím jejich duši!

Nezmrzačili Bartoloměje, ani ruku mu neutáli,
nohy Apoštolovy nespoutali, jazyk mu nevyrváli,
vytáhli ho z pochvy jako šavli, by na vzduch vystoupil
zakrvácen Anděl Hospodinův i rudý člověk, jenž uvnitř byl.
Jdi nyní, nic nedrží tě! Učiň tři kroky, pluku Božího jasu!
Nic nemá nad tebou moci. Už nemáš tváře ni vlasů.
Apoštole vpravdě nahý! zápasníku vpravdě svlečený!
Světče vpravdě masa i všeho špinavého zbavený!

Učiň tři kroky. Krok třetí křesťanskou učiní tvou zemi.
Králi těch, kteří do konce šli za vůdcem a korouhvemi!
Žide! Člověče čistý! už neví se, kdo jsi, když postava jsi jen holá.
ON však nezapomněl a poznává svého apoštola.
Odhod to! netřeba těla, bys vejítí mohl k Otcí!
Netřeba tváře, bys otřásl zemí a překonal nekonečné pekelné moci!

MYSTICKÁ TRILOGIE SV. HILDEGARDY

I

CESTYVĚZ

Psal se rok tisící stý čtyřicátý sedmý. Z jara vytáhli francouzští a němečtí křížáci do Svaté země a v létě na osmdesát tisíc jiných mužů vypravilo se na křížovou výpravu proti severským pohanským národům. Koncem roku přijel papež Evžen III. na důtklivé pozvání trevírského arcibiskupa Albera v doprovodu Bernarda z Clairvoux do Trevíru. Koncem listopadu vjel do města s velkým průvodem kardinálů, biskupů a opatů z Francie, Německa, Belgie, Anglie, Burgund, Lombardie a jiných ještě krajů. Letopisci hovoří o 18 kardinálech a obrovském množství kněžstva světského i klášterního. Dvanácte týdnů byli všichni hostěni bohatým trevírským arcibiskupem. Papež posvětil několik trevírských chrámů a přijímal významné osobnosti světské i církevní v audiencích, na prvním místě zatím správce říše německé opata Wibalda ze Stablo a mohučského arcibiskupa Jindřicha.

Tento duchovní hodnostář, a v každém směru zajímavá osobnost, vyprávěl papeži o podivuhodné abatyši Hildegardě v klášteře sv. Ruperta v kraji porýnském a vyjevil mu, že churavá a mnoha starostmi pronásledovaná abatyše dokončuje znamenité mystické dílo, které začala již psáti či diktovati r. 1141. Papež podivil se zprávě té a vyslovil přání poznati, když ne samu podivuhodnou autorku, aspoň její dílo, třebaš dosud nehotové. Vyslal verdunského biskupa a primiceria Adalberta a několik jiných, důvěry hodných osobností do Hildegardina kláštera, aby tam vše prozkoumali a jemu bezpečnou zprávu podali. „Se vsí pokorou“ – vypravuje životopisec světice – „zahájili vyslaní vyšetřování; a když jim potom panna prostě vše, co se jí týkalo, vysvětlila, vrátili se k apoštolskému otci a zvěstovali mu, co slyšeli, zatím co on sám a všichni přítomní na jejich vypravování nejvýš zvědaví byli . . . Když to papež uslyšel, dal si předložit spisy svaté Hildegardy, které před tím z jmenovaného kláštera obdržel. Držel je ve svých vlastních rukou, sám z nich předčítal, četl veřejně arcibiskupovi (trevírskému) a kardinálům a všem, kdož byli z duchovenstva přítomni, a když oznámil zprávu mužů, vyslaných vč. vyšetřiti, poručil chváliti a velebiti Stvořitele, který zjevně na Hildegardě velké věci učinil“ — neboť vyslaní mužové „nalezi vše odůvodněnou pravdou, co se o služebnici Kristově mluvilo“ (Vita I., 5). A hned životopisec dodává, že papež byl Bernardem opatem za souhlasu ostatních vyzván, „aby tak vynikající pochodeň nebyla pokryta mlčením, ale aby tak veliká milost, kterou Pán v jeho době vyjevití si usmyslil, jeho uznáním byla potvrzena“. Papež ochotně a dobrotivě vyzvání tomu vyhověl a poslati dal svaté panně pozdravný list, v němž jménem Krista a sv. Petra

dovolil všecko zvěstovati, co Duchem svatým poznala a ji k napsání povzbudil. „Také místo jejího pobytu pocítil papež, dav poslati opatovi a klášterním bratřím svým jménem blahopřejný dopis“ (Vita I. 5.).

Spis, o který zde běží, je první dílo Hildegardino *Scivias*, které té doby ještě nebylo skončeno. Papež měl v rukou jenom polovici díla, totiž první a druhou knihu – neboť třetí a poslední kniha skončena byla teprve roku 1151. Pracovala světice na tomto díle tedy plných deset let.

Název díla *Scivias* je lehce vysvětlitelný. Je to složenina ze dvou slov *sci vias*, česky *věz*, nebo *nauč se cestám* (Páně). Již Hildegardin současník mnich *Wibert z Gembloux* tázal se Hildegardy, zda nadpis díla znamená totéž, co *Sciens vias*, po česku asi: *Vůdce na cestách* nebo *Duchovní vůdce*, německy *Wegweiser*. U nás razil *Jakub Deml* pro *Scivias* překlad *Cesty-věz*, kteréhož budeme i my nadále užívatí pro jeho výstižnost.

Svým rozsahem dělalo by toto první dílo světice čest theologovi z povolání. Obsahuje ve třech knihách 26 vidění. První kniha je nejmenší, druhá je dvakrát tak veliká, a třetí rovná se rozsahem první a druhé dohromady.

V předmluvě ke svému dílu vypravuje světice, jak byla Bohem ku psaní pobídnuta, o svých viděních v útlém mládí, a že deset let pracovala na spisu. „Uspořádání jednotlivých vidění nevyrůstá z logických myšlenkových pořadí, nýbrž představuje se nám jako vnějškové, mechanicky a schematicky provedené utřídění náboženské látky. Bůh, andělé, původní stav, pád a vykoupení lidí, duše ve svých zápasech, církev, eucharistie, antikrist a konec světa, mezi tím biblické alegorie, kanonická šetření, vše v pestrém střídání, jako perly různé velikosti a jakosti na jedné šňůře navlečeny“ (Joh. May: *Die heilige Hildegardis von Bingen*, str. 64.). Každé vidění začíná nejvyšším originálním a velmi komplikovaným obrazem, jež světice do nejmenších detailů popisuje. Jsou to úžasná vidění apokalyptické krásy i hrůzy, jejichž výtvarné znázornění by kladlo nejvyšší požadavky umělcům a snad by se bez porušení umělecko-estetického cítění ani uskutečnit nedalo. U nás by jediný *Konůpek* nebo *Váchal* byli schopni přiblížit se visím sv. Hildegardy.

Ozývá se Hlas s hůry, jež světici do podrobností vysvětluje význam obrazu. Obrazy svaté visionářky nechtějí působiti krásou forem. Mají smyslově celou řadu ideí naznačiti. Vše, co u každého obrazu ať už na formě, rozměrech nebo barvách zdůrazněno a vyzvednuto, jest pouze alegorií dogmatických a moralistních výkladů, během vidění se naskytující. Hildegarda vedla si po zvyku své doby, všechny věroučné a etické poučky odítí v alegorie. Pouze v několika viděních jest jednotné téma provedeno v uzavřeném rámci (Starý zákon I. 5; Andělské kůry I. 6; Nejsv. Trojice II. 2; Církev a křest II. 3; Křest a biřmování II. 4; Řádový stav II. 5; Eucharistie a kněžství II. 6.). V ostatních viděních následují myšlenky v pestré mnohotvárnosti. Abstrakta hrají v představách velkou úlohu. Myšlenkové přechody nevyrůstají organicky. Hildegarda si pomáhá otázkami: Jak? Proč? Co je to? Co to znamená? kladouc tak přímo katechetické otázky.

Cestyvěz má ráz dogmatický, neboť obírá se ekonomikí spásy, stvořením a posvěcením v nesčetných obměnách. Podobně pojednává o jednotlivých svátostech a ctnostech a s obzvláštní láskou pamatuje na Pannu Marii. Dogmatické části knihy jsou podkladem k výkladům vzdělávacím a etickým. Její dílo mělo být v četných opisech náhradou věřícímu lidu za kázání, jež sesvětšelé kněžstvo její doby úplně opomíjelo. Dogmatika světice opírá se o teologii 12. století, základem jejím bylo ústní podání a vědeckým rádcem byl jistě mnich Volmar. Dílo světice mělo aktuální význam – podél Rýna objevovali se kacíři-Katharové, popírající nejdůležitější dogmata křesťanská, a Hildegarda projednávala důkladně všechny ty ožehavé sporné otázky. Nikoho nesmí urážeti, že projednává *Cestyvěz* i sexuální problémy. Autorka činí tak s mravní vážností a cudností. Duchovním správcům své doby poskytovala tím pokyny a směrnice, předběhnuvši o několik století sv. Alfonse Liguri.

Poměrně malou kořist odnášejí z díla světice badatelé *kulturní historie*. Nalézáme tu pouze poznámky o ženské módě splyvajících rukávů, o sebebičování laiků, o jemných společenských formách dvorských, o pošetilých nápadech děvчат, převlékajících se do mužských šatů a pod.

Filosofické znalosti odpovídají představám platonicko-aristotelským (v člověku jsou tři části: tělo, duše, cit). *Fysiologické a přírodovědecké znalosti* Hildegardiny, jež se projevily tak mohutným způsobem v jejích dvou lékařských knihách, objevují se již v *Cestyvěz*. S vrozenou delikátností píše světice o obživnutí plodu v životě matky, o příčinách neplodnosti, o silných a slabých dětech, o dýchání člověka, o léčivých rostlinách a j.

Trochu světla vrhá její dílo též na *sociální poměry* středověku. Hildegarda třídí lidi na *majores a minores*, šlechtu a obyčejný lid. Jinde dělí lidi na *rectores* (knížata), *liberi* (šlechtu) a *communis populus* (lid).

Proroctví obsahuje Scivias pouze jedno, a to v jedenáctém vidění třetí knihy. Leč i toto, zvláště líčení antikrista, odráží všeobecné pojetí dvanactého století. Z pěti zvířat, jež představují 5 světových věků, objevuje se jako u *Herarda z Landsbergu* vepr jako obraz špíny, pes jako symbol lakotnosti, lev ctižádosti, vlk dravosti a kuň obraz lehkomyšlnosti.

Jednotlivá vidění *Cestyvěz* se v pozdějších pracích Hildegardy opakují a rozvíjejí. Tak z posledního vidění vyrostl pěkný dramatický obraz *Ordo virtutum*.

Podle některých vidění zavedla Hildegarda jisté zvyky ve svém klášteře. V pátém vidění druhé knihy na př. vidí světice zástup panen s věnci na hlavách. Podle toho zavedla ve svém klášteře zvyk, že klášternice v den sv. přijímání zdobily se věnci. V Trevíru byl dlouho uchováván věnec, který Hildegarda sama nosila v den sv. přijímání (přijímalo se pouze jednou za měsíc, nikoliv denně!). Podle pontifikálu arcibiskupa Christiana z Mohuče stály panny před svěcením s rozpuštěnými vlasy před oltářem – nebyly střiženy, jako tomu jest dnes.

Působila-li už polovice díla tak mohutně na papeže a ostatní hodnostáře, tím více působilo dílo *celé* na věřící. Falcký hrabě Herrmann byl knihou její obrácen. Kolínský arcibiskup Arnold píše Hildegardě: „Ne-

váhej mně zaslati knihu, kterou jsi na pokyn Ducha sv. napsala, ať jest hotova, nebo není. Nemůžeme a nechceme jí postrádati.“

Mnich *Wibert* nenalézá dosti slov, aby dal výraz svému horoucímu podivu. Klade Hildegardu nad sestru Aronovu, nad Deboru a Juditu. Tyto zanechaly pouze maličké prorocké nebo poetické úryvky, kdežto Hildegarda staví se čestně po bok nejvznešenějším prorokům Starého zákona.

Bohem osvěcená abatyše byla hluboce proniknuta vědomím ceny svého díla. Mluví-li po skončení díla o svých viděních, nečiní tak již bázlivě a ostýchavě jako dříve, ale s jistotou své vážnosti. Ve svém listu papeži Eugenovi III. píše: „Ono světlo mne přece neopustilo, nýbrž hoří ještě v mé duši, jak jsem je měla od svého dětství. Proto posílám tobě tento list na pokyn Boží. Moje duše si přeje, aby světlo světa (lumen de lumine) v tobě zářilo, do tvých očí padlo a ducha tvého pro dílo onoho spisu (*Cestyvěz*) obudilo, aby tvá duše následkem toho byla ozdobena, jak se Bohu líbí.“

Dílo *Cestyvěz* bylo od počátku ve velké vážnosti. Ještě za jejího života byl v klášteře sv. Ruperta vytvořen kodex, jenž patří k nejnádhernějšímu, co miniaturní malířství dvanáctého století vytvořilo. Tento tak zvaný *malý kodex*, který obsahuje *Scivias* na prvním místě, čítá 235 listů pergamenových, folio ve dvou sloupcích o 31 řádcích. Nadpisy kapitol v textu jsou červené, první písmeno v každé kapitole je pozláceno. Mimo to nalézá se v kodexu 27 velkých ozdobných iniciál. Hlavní ozdobu kodexu tvoří skvostné malby ve zlatě, stříbře a hořících barvách. Představují 26 vidění světice. Šestnáct miniatur zabírá celý list, patnáct půl listu, čtyři pak čtvrtinu. Tento nádherný kodex byl po staletí uchováván v klášteře sv. Ruperta jako vzácná památka. Po zboření kláštera přešel do kláštera v *Li-bingen*, kdež byl uchováván s láskou, dokud i tento klášter nepropadl sekularisaci. Odtud se dostal do *Wiesbadenu*, kde je dosud pečlivě strážěn. *Scivias* vyplňuje v kodexu 1. až 135. list.

Dílo toto bylo hojnými opisy rozšiřováno. Z kláštera *Salem* dostal se do *heidelbergské* bibliotéky nádherný opis z 12. století.

V r. 1200 byl zhotoven jiný opis v klášteře sv. *Eucharie* v *Trevíru* knězem *Ottou*. Nalézá se nyní v hospit. bibliotéce *Cues* na *Mosele*. *Cestyvěz* nalézá se posléze v kodexu *Oxfordském*.

Po vynalezení knihtisku došlo k několika vydáním *Cestyvěz*. Po prvé se tak stalo v Paříži r. 1513. Francouzský učenec *Jakub Faber* studoval *Cestyvěz* v klášteře sv. Ruperta z původního rukopisu. Dal si věnovati od klášternic a jejich duchovních Otců *Benediktinů* v *Johanišbergu* v *Rýnské župě* kopii knihy a uveřejnil dílo současně se spisy *Elišky Šenavské* a *Mechtildy*, jakož jiných ještě mystiků v Paříži u *Jindřicha Stephana*.

Druhý otisk vydán byl v *Kolíně* r. 1629 spolu se zjevením sv. *Brigity* a *Elišky Šenavské*.

Třetí otisk vydán v *Migneově Patrologii* ve svazku „*S. Hildegardis abbatissae opera omnia, ad optimorum librorum fidem edita*. R. 1882. *Parisiis* apud *Garnier fratres*.“

Čtvrtý otisk Cestyvěz nalézá se ve vydání *kardinála Pitry: Analecta S. Hildegardis opera spicilegio Solesmensi parata.*

Schmelzeis vydal v němčině z *Cestyvěz* „Die neuen Chöre der seligen Geister“ v Řezně r. 1870. V jazyce českém *Jakub Deml: Cestyvěz nebo Vidění a zjevení.* Kniha I. r. 1911 v Kosterkově Symposionu v Praze. Tam ve zvláštní krásné studii, předeslav dokonalý překlad knihy první, píše Deml: „Svíce nestavějí pod kbelec, a město na Hoře stojící nemůže býti ukryto. Oheň, který plál v duši sv. Hildegardy, ale nepálil, oheň, který jí byl dán, tajemné věno, hned do vínku, živený samotou, čistotou, modlitbou, prací, svatostí: tento po plných třicet let její klausuru čistící a rozpínající oheň – měl vyšlehnouti ven . . . I vyšlehl, podle rozkazu Nejvyššího, a stál v nahotě věčné krásy své, plamenný cedr na vrcholu svatého Disiboda, ohnivý sloup oblakový do egyptských temnot křesťanstva.“

Nikola Šop, přel. Vilém Nezbeda

OPUŠTĚNÉ OBYDLÍ

*Doposud nikdo světlo za oknem nerozsvítil –
jako by všichni odešli. Jako by každý spal.
Dokořán otevřen vchod do ohrady byl,
však není tu ovcí, jež bys tam vhnal.*

*Teď slyš — vřetena vlněné vrčení.
To v tmavém dvorku staré babky jsou.
Však ne: to v psi bude bez hlídače
dřepící kocour přede svou –*

*U dveří zámek zaskříp. A jako stín
ke studní dívka s džbánem půjde zas.
Ne, nejde však. To lichý vánek večera
uzamčenými dveřmi trás – .*

LISTY JANA ŠTURMA SYNU VÁCLAVOVI

Drahý Václave,

3. července padl tvůj bratr Antonín v bitvě u Hradce Králové. Leží v jednom hrobě mezi čtrnácti jinými vojáky; byli jsme tam s maminkou, ale už ani nevím, kde to je. Císař prý poručil postavit na tom místě pomník. Maminka tajně pláče, a to je nejhorší, že sám musím svůj zármutek roznášet po polích. Sklízet není dohromady co, válka to tady všechno náramně zpusťovala. Nyní se lidé pomalu vracejí a všude slyším jen nářek. Zůstal jsem přes tu bouři ve stavení sám s jedním čeledínem. Se mnou tu setrvali také někteří chalupníci, kteří beztak neměli co ztratit. Bohatí sedláci mají jen škodu na majetku, ale chudáci nabízeli válce své krky. Každý musí něco přihodit; bohatý majetek, který mu může být zase vrácen, chudý život, který mu už vrácen nebude. Na dolejších konci neutekl jen farář a hospodský; farář, aby chránil kostelní zlato, hospodský, aby z pruských vojáků nějaké zlato vymáčkal. Každý měl proto, aby zůstal, nebo aby utekl, své důvody; já už jsem starý a dobře vím, že nemám opouštět svůj domov pro takovou malichernou příčinu.

Snad se ti zdá, jako bych zamlouval smrt Antonínovu. Ale byl přece voják a sešel tím, čím zacházel; to už ani jinak nemůže být. Zemřeme na to, co milujeme. Kdyby byl v naší rodině kněz, zemřel by u oltáře. A co milujeme, tomu sloužíme s velikou vášní, až z toho nakonec máme smrt. Tak také umřel Antonín. Velmi jsem ho miloval, protože se nám podobal víc než my sami sobě. Zemřel pod prapory císařských vojsk, ale vím, že by bojoval pod korouhvemi všech mocnářů jen pro svou věrnost. Pod prapory Koruny české vášeň věrnosti by nebyla větší ani menší; ale aby věrnost žádala proti srdci až k závratí a mdlobě, ztratil orel Svaté říše ve službě rakouskému domu své svatozáře.

Takový byl Antonín; svět už mu nemůže nic přidat ke cti, modli se za jeho duši, neboť Bůh může přidávat věčně.

Tvůj otec Jan Šturm.

V Dubenci na den Nanebevzetí Panny Marie I. P. 1866.

Milý Václave.

Před čtrnácti dny shořela nám stodola a ožehla ořech, co stojí uprostřed dvora. Byl to ještě malý strom, když jsem prodal tkalcovnu v Doubravicích a přestěhoval se sem; bojím se, že se po tom ohni už nevzpamatuje. Říkají, že požár byl založen, ale to ani nemyslím. Shořela nám jen sláma, nějaké náradí a korba. Také říkají, že je to neštěstí, a já myslím,

že nám tak Bůh dává rozumět, jak málo máme spoléhat na svůj majetek, když se za jednu noc může proměnit v hromadu popela. Nenaříkám nad tím. Majetku jsme vždy nabyli těžce a proto tím pevněji držíme, co máme. Ale jsme dost poučeni, abychom na pozemských statcích nelpěli.

Před tím ohněm byl tu na návštěvě tvůj bratranec lajtnant Emanuel Vávra. Nejsem rád, že se stále jen učí, my si raději vymýšlíme a učíme se jen málo.

Do zimy chci postavit stodolu znovu a lépe. Zatím vozíme kámen. Letos máme nejlepší a nejkrásnější ovoce.

Tvůj otec Jan Šturm.

V Dubenci 24. října 1874.

Milý synu.

Nyní často chodím do Doubravic; už mně dá velkou práci vymýšlet si větší jaké záminky, aby naši nepoznali, že se tam chodím omlouvat své smrti.

Myslím si, že bych měl prosit, aby mně dovolili umřít na dvoře nebo alespoň za humny mé rodné chalupy, ale hned zase zaháním takovou slabost.

Doufám, že se už vrátíš navždy a že ti odevzdám, co mně bylo z hojnosti Boží svěřeno. Chci, abys byl správcem; nikdy se nesmíme domnívat, že nám něco ve vyměřeném čase mezi narozením a hrobem náleží bez výhrady. Neboť nakonec přece skládáme počet jen ze své správy. Život je jako prsten a jeho kamenem je kolébka a smrt. Nyní už vím, že kámen bude roztržen, aby se na kruh mohla zavěsit budoucnost mého rodu.

Nyní až se vrátíš, všechno ti odevzdám. Po mé smrti bude mít naše živnost všechnu dědičnou cenu; doma jsi vskutku jen tam, kde stála rakev tvého otce. To je pak nevývratný střed, první kámen starobylosti, počátek života budoucího pokolení.

Těším se, že ořech, který, jak víš, na druhý rok po ohni zůstal na straně k stodole trochu poznamenan, bude ke konci tvého správcovství největším a nejkrásnějším stromem v Dubenci.

Stromy Ti ostatně odkážu zvlášť.

Tvůj otec Jan Šturm.

V Dubenci 16. prosince 1876.

Někdy ke konci roku 1877 zranil se Jan Šturm pádem se stromu. Nějaký čas zapíral své bolesti, ale pak, když musel ulehnouti, bránil se lékářům a nemocnici, až dne 14. listopadu 1878 zemřel, zaopatřen svatými svátostmi pod černým trámovým stropem své živnosti a leží pochován na hřbitově v Dubenci.

Wojciech Bonk, přel. Jan Karník

KŘEŠŤANSKÁ SMRT

(Z knihy „Brzemie niebieskie“)

Smrt pohanská jak gilotina
s pohanským strachem ve snu se vznáší –
do noci volám jak šilenc,
ježž přeludy straší.

Budí se sousedé, bouchají
pěstmi na moje stěny –
stále však křičím do hlubin noci
tvou smrtí rozděšený.

Sousedé křížem žehnají mne,
stírají pot mi s čela,
já nadarmo ústa svírám,
úzkost mne přemohla zcela.

Jako vlk vyji do srdce raněný
měsíce stříbrným kopím,
neboť smrt nožem nad hlavou blýská
a honí mé stopy.

Neboť smrt jak broušená břitva
do hlavy seká mi břitkostí kovu –
a teče krev, snů živá krev
fontánou purpurovou.

*

Kdy pochopím už – zvíře s duší
v bezduché tělo zatoulanou –
smrt křesťanskou – bránu světla,
po dusné noci ráno!

Smrt jehňátka a holubice,
jak bible přísnou i prostou,
jak řeka nebem rozezvoněnou –
smrt – z které nové životy rostou!

Smrt jak dům rodný milou
a jak otčina mateřskou,
smrt slovanskou se zpěvů silou
jak slavík v listí pod břízkou.

Smrt lahodnou jak prsy matky
hladnému nemluvněti –
ó, ne už smrt, leč vzlet radostný –
Smrtné nanebevzetí!

*

Nechť před zrak ve snách obluzený
pravda jak bible rozloží se –
a přebážený pokoj Boží
v pohanské duši rozhostí se!

Erica Steppes, přel. Otto F. Babler

BRATR

Což neplakali jste už v nesnázi?
Což přitele jste neprosili očima,
když slovo příliš těžké bylo:
pomoz mi?
Však bratr spal.

Což muže svého nebo ženu svou
jste neprosili v těžké bídě duše: pomoz?
A nevzývali jste i celé lidstvo:
Pomozte, ó pomozte! – neb žít zde musíte
a přece nemůžete žít?
Však bratr spal.

Spí bratr.
Ach, kéž bratrem sám bys byl,
když jen tak málo pomohla smrt Toho,
který všechny boly na se vzal a nes'
a jemuž v bolu nejvyšším
spal bratr jako nám!

MAUROVÉ VE ŠPANĚLSKU

(Pokračování.)

VLIV ARABSKOŠPANĚLSKÉ LITERATURY NA EVROPSKOU KULTURU

Už jsme při Averroovi poznamenali, že se Toledo stalo koncem XI. stol. střediskem, odkud se v latinských překladech z arabštiny šířila známost děl Aristotelových a jeho arabských komentátorů po západní Evropě. Je zásluhou toledského arcibiskupa Rajmunda, kancléře kastilského, že byly tyto překlady arabských textů pořízeny. Pod ochranou tohoto hodnostáře ustavil se v Toledě zvláštní sbor překladatelů, kteří pracovali o překladech nejslavnějších děl arabských z oboru matematiky, astronomie, medicíny, alchymie, fyziky, přírodopisu a ovšem také různých disciplin filosofických, přeložili především „Organon“ Aristotelovo (soubor jeho spisů z oboru logiky, jehož název pochází od vydavatelů), glosované a upravované různými filozofy arabskými Alquendim, Alfarabim, Avicennou, Algazelem a Averroem; díla Euklidova, Ptolomajova, Galenova a Hippokratova zase s komentáři a poznámkami arabských učenců.

Ze španelských překladatelů, jichž jména známe, vynikli Dominik Gundisalvi a Jan Hispalský, původem žid, konvertita. Pracovali většinou společně: Jan diktoval překlad z textu arabského do lidové řeči románské, Gundisalvi pak jej překládal do latiny. Jan H. složil také několik děl sám, čerpaje pouze z pramenů arabských (na př. traktát De immortalitate animae podle Avicenny a Avicebra). Překlady těchto mužů rozšířily po Evropě pověst o škole překladatelů, i přicházeli do Toleda mnozí cizinci, dychtiví poznati vědu řeckoarabskou. Neznajíce arabsky, vybrali si nějakého pokřtěného Maura nebo toledského žida, kteří jim texty arabské doslovně překládali buď do lidového jazyka nebo do vulgární latiny, odkudž je sami uváděli do latiny školské. Byl to na př. Ital Gerhard z Kremony nebo Angličan Michal Skot, první překladatel Averroa, a j. Překlady těchto cizinců jsou málo srozumitelné pro svou barskou latinu, překlady shora uvedených Španělů jsou jasné, ba mají i jakousi literární formu.

Nevíme, zdali se dostalo křesťanské Evropě skrze toledskou školu či jinou cestou také překladu jiných knih a známosti ideí filosofických, jejichž ohlas u křesťanských spisovatelů nalézáme (jde na př. o filosofický román Abentofailův, shora uvedený, nebo o mystickou nauku Abenarabiho); jisto však jest, že jsou křesťanští spisovatelé a filozofové středověcí jak směru aristotelského, tak novoplatonského za mnohé podněty zavázáni arabským filozofům. Také nelze při této příležitosti opomenouti zásluhu překladatelů židovských o šíření známosti arabské literatury.

Arabská kultura byla však také nebezpečím pro čistotu víry křesťanské. Mnozí mužové na straně křesťanské jali se proto obíratí arabštinou a arabskou literaturou, nikoli z obdivu pro ni, nýbrž z důvodů apologetických: chtěli poznati náboženské názory svých odpůrců, aby je mohli potíratí. Činí tak záhy, už ve stol. XIII., dva Katalanci, dominikánský mnich *Ramon Martí* a známý *Ramon Lull*.

První z nich sestavil arabskolatinský slovník a napsal důkladnou apologii křesťanství „*Pugio fidei adversus mauros et judaeos*“, kde nejen dokazuje pravdivost křesťanské víry, ale také obratně potírá filosofické nauky, zrozené ze studia orientální filosofie, užívaje i argumentů vypůjčených od Algazela a jiných protivníků moslimského peripatetismu. Podle Asina projevuje přitom velkou zběhlost v literatuře arabské i židovské, zná i korán a tradice moslimské.

Známost Ramona Lulla k nám uváděl už před lety překladý Sig. Bouška a svou poesii Jul. Zeyer. Pestrý život tohoto skvělého rytíře, pak přísného askety vábil ovšem k básnickému zpracování, zvl. že byla jeho kolébkou slunná Mallorca, největší z ostrovů Balearských. Dvě leta před narozením Lullovy vyrval tento ostrov z moci maurské aragonský král Jakub I. Dobyvatel, od něhož tu otec Lullův obdržel statky. Ramon byl vychován v družině králově, stal se skvělým rytířem a milovníkem spanilých žen. Kdysi prý pronásledoval jednu krásku na koni až do kostela a způsobil pohoršení. Dáma – na jeho velký podiv – povolila nedočkavému rytíři konečně schůzku a odhalila mu dokonce prsa – rozhodaná rakovinou. Tak byl vyléčen ze své vášně, ba událost ta byla podnětem k jeho opravdovému obrácení. Vzdal se všech hodností, rozdal část bohatství (ostatek nechal své rodině), uchýlil se do samoty, aby se kál ze svého dosavadního rozmařilého života a přemýšlel, jak by vyplnil další život prospěšnou činností. Vytkl si velký cíl – obrácení Saracénů na víru Kristovu. Od svého sluhu se naučil arabsky. Býval zván doktorem osvíceným, poněvadž se mu – muži nestudovanému – podle legendy dostalo náhlého osvětlení. Je ovšem podivuhodno, že mohl takto obsáhnouti všechno středověké vědění a ještě usilovati o jeho soustavné uspořádání. Vymohl si povolení k zřízení koleje pro misionáře, určené hlásat víru Kristovu mezi mohamedány. V koleji se měli především naučit jazyku arabskému. Lull chtěl, aby nevěřící byli získáváni víře Kristově laskavým slovem a přesvědčováním, důvody rozumovými (nebyl proto ušetřen výtky, že chce víru (tajemství) zracionalisovat – neprávem). Jeho plány byly dalekosáhlé, myslil na obrácení Tatarů, o nichž slyšel, že jsou nábožensky velmi snášliví, a pomocí jejich chtěl vyrvati Svatou zemi z moci Saracénů. K tomu účelu měly se také všechny tři rytířské řady, oddané tehdy nečinnosti, spojití v jediný. R. Lull mnoho cestoval, jednak aby získal netečná knížata evropská k novému křesťovému tažení, jednak aby sám hlásal mohamedánům evangelium. Za tím účelem byl několikrát v sev. Africe, disputoval s mohamedánskými mudrci, kteří mu nemohli odporovati. Z poslední cesty se už živ do své vlasti nevrátil. Zemřel na zpáteční plavbě na rány, jež pro svou víru a činnost misionářskou utrpěl.

Mezi cesty misionářské spadá několikery pobyt na universitě pařížské, kde potíral averroisty.¹

Ramon Lull napsal nesčetné spisy – většinu jich katalansky, je proto považován za prvního spisovatele katalánského. Nechtěl, aby vědění bylo jen majetkem učených, nýbrž aby proniklo do lidu (srov. našeho Štítného!) Jeho spisy náležejí oborům nejrůznějším: teologii, mystice, apologetice, řečnictví, metafysice, filosofii přírodní, pedagogice, matematice, chemii, přírodopisu, právu, medicíně – ba byl i romanopiscem a básníkem. Španělští arabisté (hl. Ribera a Asín) se pokoušejí ukázat jeho závislost na spisovatelích arabských, zvl. na mystiku Abenarabim.

Mohidin (Abenarabi) a Lull se shodují v hlavních naukách svého systému: pro oba věda jest jedna a hledá věc jedinou; vědomosti nabývá člověk vírou a rozumem, když rozum nestačí, pomáhá Bůh svým osvětlením. – Někdy jsou podobnosti u obou spisovatelů doslovné, na př. v alegorii o dvou světlech, v tajemné moci božských jmen. Svě dílo „Što jmen Božích“ složil Lull podle vlastního přiznání podle spisů arabských, shoda je i v jednotlivých jménech: velebnost, milosrdenství, sláva atd. Lull vystihuje podstatu Boží, andělů a lidí, důvody stvoření světa stejnými termíny. Ostatně Lull se sám přiznává, že neumí latinsky, jen katalansky a arabsky, nemohl proto přijímati podněty z literatury latinské.

Shoda mezi Lullem a Abenarabim je též v symbolice písmen, jichž oba užívají, aby vyjádřili ideje metafysické a kategorie ontologické; oba také znázorňují pravdy metafysické geometrickými obrázky (Bůh jako střed kruhu, z něhož vycházejí v podobě paprsků všechny bytosti), obrazem stromu jednotu vědění i původ všeho bytí z jediného principu, oba zosobňují alegoricky abstraktní ideje, mezi sebou hovoříci.

Lull chce ve svém románě „Blanquerna“ reorganisovati kardinálský sbor v Římě: každý kardinál – i s papežem – dostane jméno, totiž jedno slovo z „Gloria in excelsis“ a je jeho úkolem konati to, co slovo znamená: jeden se jmenuje Laudamus te, jiný Benedicimus te, atd. Podobně u Abenarabiho každý kotob obdrží jedno slovo textu koránu s podobným určením.

V „Knize o příteli a miláčku“ je vyjádřena podobná základní nauka jako v Abenarabiho „Vykladači lásky“: Cílem duchovní lásky je nejvyšší spojení s Bohem.

Dlužno též podotknouti, že Lull mluvil a psal arabštinou jako řečí vlastní a užíval ji ve svých polemikách s mohamedány i ve svých kázáních za pobytu v sev. Africe. Arabsky nejprve napsal „Knihu o pohanu a třech mudrcích“, dílo ve středověku velmi známé, rozšířené četnými překlady. Jakýsi pohan stárna a věda, že už ho nic nečeká než smrt, bojí se prázdnoty budoucího života. Jme se cestovat po cizích zemích, aby zapomněl na svůj smutek, přijde na lučinu k prameni, jež stíní pět stromů. Z nejbližšího města vyjdou tři mudrci, žid, křesťan a saracén, jsouce zabrání v živý hovor o víře. Přijdou k prameni a zastihnou tu krásnou

¹ O životě R. Lulla psal Marius André „Le Bienheureux Raymund Lulle“. Ve sbírce „Les saints“ (Paříž, Lecoffre).

dámu, ztělesněnou to inteligenci, která jim vysvětlí smysl stromů a jejich listů, podá výklad o ctnostech a nečestech (listy stromů představěných). Ctnosti si nesmějí odporovat, ale musí odporovat nečestem, ctnosti vedou člověka k poslednímu cíli – poznání Boha a lásce k němu. Když se dáma vzdálí, mudrci pokračují ve svém hovoru, navazující na výklad Inteligence. Tu se jim představí pohan a zpovídá se ze své úzkosti, jež ho sem přivedla. Když mudrcové se dovědí, že nic mu není známo o Bohu, chtějí mu dokazovati jsoucnost Boží a skutečnost života posmrtného, kde se člověku dostane odměny nebo trestu. V tom se shodují zástupci všech tří náboženství; potom každý vykládá články svého vlastního náboženství – nato se vzdálí a ponoukájí pohana, aby si náboženství vyvolil sám. Pohan prosí Boha, aby ho osvětil. Mudrci se pak také rozejdou, když se vzájemně poprosili o odpuštění, urazil-li některý druhého. – I pro tuto knihu našli arabisté vzor ve filosofickém románě Kuzary, sepsaném arabsky židem Jehudou Halevim a v legendě o Barlaamu a Josafatu. – Ramon Lull bývá předmětem vědeckého studia jako filosof, zkoumá se původnost jeho myšlenek, při tom se zapomíná na svatost jeho života a vznešený účel, za jakým konal všechnu svou životní práci, na ohromný plán katolické propagandy, jehož provedení bylo nad síly jednoho člověka, třeba se mu cele věnoval. O spletitosti problémů lullovských dobře informuje G. Cirot v Bulletin hispanique (XXXII), když posuzuje anglickou monografii o R. Lullovi, kterou napsal A. Allison Peers a vydal v Novém Yorku r. 1929 (XXXII-454 str.). Autor ji prostě zove životopisem, ač obsahuje mnohem víc – samotný soupis bibliografický obsáhl 233 čís. – nejen vypočítává, nýbrž i chronologicky seřazuje nesčíslná a nejrozmanitější díla Lullova a pečlivě je rozbírá. Pokouší se podati spolehlivý obraz života a duševní fysiognomie katalánského mystika, který náleží k nejslavnějším spisovatelům středověkým, a zaujmouti své stanovisko uprostřed nesčíslných děl a studií věnovaných Lullovi a lullismu od autorů, jimž na jedné straně vévodí španělsťi arabisté Ribera a Asin (dokazující naprostou závislost Lullova na literatuře moslimské) a na druhé straně I. H. Probst, jim odporující (srov. Ribera, Origines de la filosofía de Raimundo Lulio; Asin „Mohidín“ a Probst „Caractère et Origine des idées de Raymond Lulle“) E. A. Peers skládal své dílo, zdá se, na samotné Mallorce, tedy v prostředí málo nakloněném převratným tvrzením obou arabistů, kteří činí ze světce misionáře žáka moslimských mystiků, a vyjádřil se takto o R. Lullovi: „Je asi pravda, že si Lullyv půjčoval podrobnosti z literatury moslimské, jež však měla nepatrný nebo neměla žádný vliv na jeho rozumový vývoj a toliko někde podružný vliv na jeho díla.“ Omezuje pak tento vliv hlavně na formu románu O příteli a miláčkovi. Je ovšem otázka, jak vysvětlí vznik velmi obsáhlého díla Lullova „Libre de Contemplació“, které prý bylo napsáno napřed arabsky a pak teprve katalánsky. Byl Lull s to, aby se od svého otroka naučil v několika málo letech tak dokonale arabsky? Či naučil se Lull arabsky již v mládí? Možné by to bylo, vždyť se narodil brzy po r. 1331, kdy aragonský král dobyl Mallorky na Maurech – a vyrůstal jistě v prostředí

ne zcela opuštěném od prvků maurských. Nebo snad studoval se svým otrokem přímo některé dílo Mohidinovo (Fotouhat) nebo jiné podobné a volně je obměnil v duchu katalanském a upravil podle názorů křesťanských? Považme, že Lull nebyl vzdělán literaturou latinskou, scholastikou a nebyl tedy uvykl na její způsob myšlení a vyjadřování! Nepřipustíme-li arabské učitele, nezbyvá než jej prohlásiti opravdu za muže osvíceného, jemuž nebylo potřeba studia. Doba, do níž Peers umisťuje vznik díla, by k tomuto závěru vedla. Nebo snad byla předloha Lullova dílem sektářského mohamedána, který se pokusil o jakési sloučení prvků mohamedánských a křesťanských. Či překládal otrok Lullův sám myšlenky svého pána do arabštiny, aby je tak zpřístupnil svým souvěrcům, o jejichž obrácení Lull usiloval.

Probst odmítá názory arabistů slovy: „Stalo se už skoro zvykem u historiků filosofie tušiti arabismus po každé tam, kde něčemu nerozuměli v traktátech našeho autora (A. Lullá).“ Tvrdí, že žil sám 12 let mezi moslimy, obeznámil se důkladně s jejich názory náboženskými, není pochyby, že zná také dobře literaturu křesťanskou. Ale neprávem se domnívá, že jde arabistům o to, aby ho kompromitovali, dokazují-li styky Lullovy s moslimy. Oni prostě ukazují, že byla ve středověku zvl. ve Španělsku (v území nedávno dobytém, t. na Mallorce) nepřesná hranice mezi myšlením křesťanů a moslimů. Je tedy i možno, že Lull znaje arabštinu přijal nějaké podněty z literatury arabské. Tak tvrdí G. Cirot v posudku jmenovaného díla Peersova nezamítaje cele argumentaci Probstovu, jejíž záslužnost je možno spatřovati v tom, že zabraňuje upřílišenému zdůrazňování arabského vlivu na křesťanského myslitele. Proto je podle Cirot kapitola díla Probstova „Lull a myslitelé křesťanští“ rozváznou, cennou i nutnou protiváhou. Je tedy konečně možno jako závěr toho všeho, co tu pověděno, uvéstí úvodní myšlenku jeho díla: Lull je zajímavý jako spojovací nitka obou civilisací, arabské i křesťanské.

R. Lull se narodil r. 1235, tedy právě před 700 lety. Letošní jubilejní rok dal podnět k hojným statím, v nichž se problémy lullovské znova projednávají a objasňují. Jako příklad uvedu studii: „Las relaciones entre la filosofía y la teología y concepto de filosofía cristiana en el Arte magna del beato R. Lullio“, kterou uveřejnil v loňském a letošním ročníku španělsko-americké revue „Razón y Fe“ Miguel Florí a v níž zkoumá, zda Lull skutečně znetvořil poměr, který stanovila středověká scholastika mezi filosofií a teologií, či se s ním v podstatě shoduje. Dospívá ovšem k potvrzení shody.

PLAMENY NAD MĚSTEM

Ty víš, jak noc
překrásné má ozvěny,
když obzor
v temném kruhu se již stměl.
Jezera byla plna krve,
když osudy dne
četli jsme z jejich zrcadel.
Celý svět byl jiný,
k nepoznání změněný-
Nebe usmívalo se jak dítě,

stříbrnými česali je hřebený
a ono usmívalo se jak v snách.
A dole, na zemi,
leželi lidé na marách,
Bledí jako luna,
uvolnili těla svá
na chladné ploše desky,
tak je ten život tvrdý,
tak je ten život těžký. . .

Žel neviděli jsme
krásné rouno zlaté,
ani temný nárys
bohatýrských tvrzí-
Viděli jsme jenom soumrak
a listí
s teskných stromů sváté,
těžké jako naše slzy.
Ten celý večer
byl jenom klam a pouhé zdání.
Vše děsilo nás:
Tiknutí osamělého ptáka,
lehké vody zašplouchání,
praskání ohňů
a hustý šedý dým,
sonorní zvuky večerního města,
jež zpívalo svůj spleen.
Jen nebe bylo jasné.
Nebeská žeň
bližila se času zrání.
Jak hořící koraly
chytala jsi hvězdy
do svých dlaní
a zapomněla přitom
na všechny smutky běžné,
tak to bylo krásné,
tak to bylo něžné
pod tím nebem,
jež zdálo se nám věčné,
nekonečné . . .

PAMĚTNÍ DESKA NA RODNÉM DOMKU V. PAKOSTY
V DEŠTNÉ

Dílo akad. sochaře B. Stefana

BERNADETTA, PATRONKA ŠKOLY ANDĚLSKÉ

Já vešel jsem a teď trvám,
však kde jsem, říci nedovedu,
leč překonal jsem všecku vědu.

Tak napsal svatý Jan od Kříže, s Chudáčkem z Assisi největší básník Boží.

Mohli bychom tatáž slova vložit také do vašich úst, sv. Bernadetto, neboť vztahují se na nejvyšší kontemplaci, do jaké jste i vy byla unesena. Ten, který se zjevuje jen pokorným, pronikl vámi náhle, jako to činívá váněk, jenž vniká do všech záhybů sněhu i modrého nebe. A jelikož je Vševědoucím, nenašel žádné překážky ve vás, jež jste neměla žádné pýchy, a mohl ve vás přebývat tak, že vás obdařil svou vlastní Moudrostí, jež stojí nad všemi ubohými vědomostmi a zkušenostmi lidí.

A nevyličitelnou přízní zjevil vám svoji Matku, které uložil, aby vám dala na zrnkách zimostrázu tiše slabikovati slova Lásky, která by vás byla zdrtila, kdyby k vám byla hovořila tváří v tvář.

Já vešel jsem a teď trvám,
však kde jsem, říci nedovedu,
leč překonal jsem všecku vědu.

„ . . . překonal jsem všecku vědu.“ Nebylo třeba méně, než aby nás tento veliký učenec, který svou mystickou bohovědou živil bílou orlici španělských hor, Terezii z Avily, jež zase jeho inspirovala, poučil o vaší svatosti, ó prostá dcero katechismu.

Já vešel jsem a teď trvám,
však kde jsem, říci nedovedu,
leč překonal jsem všecku vědu.

Jaký vztah může se tedy utvořit mezi tímto vznešeným theologem, který ani v hrozném žaláři toledském, do něhož ho uvrhlo několik lico-měrníků, nepřestával sledovati nejdůležitější problémy vědy andělské, a vámi, Bernadetto, která jste asi lépe četla ve hvězdách než v cifrách na tabuli?

Já vešel jsem a teď trvám,
však kde jsem, říci nedovedu,
leč překonal jsem všecku vědu.

To je to, že stupně tvoření, které dovolily autorovi „Výstupu na horu Karmel“ pozvolna se povznést až k onomu obnaženému vrcholku, nad

nímž není už nic než nebe, jsou tytéž, po nichž jste, aniž jste o tom věděla, vystoupila i vy, malá pasačko.

Já vešel jsem a teď trvám,
však kde jsem, říci nedovedu,
leč překonal jsem všecku vědu.

Kastilie není tak vzdálena od Bigorre. A co je to všechno v té neslychané básni, jakou je „Duchovní píseň“, jejíž každé slovo, vyjádřeno a potom asketou vyloženo, přispívá ke sklizni zaslíbené země učeností a neporovnatelnou genialitou – co je to jiného, ó Bernadetto, než to, co jste o tři sta let později viděla vy ve svém rodném kraji?

Pastyři, úkryty, vlci, lesy a houštiny, louky v květu, studánky, bystřiny, prchající kamzíci, tichá noc, v níž se zabělá svítání a již okouzluje slavík, mladé dívky běžící po cestě, stáda, obecní luka, věnce květin, selské kytice v podobě smrkových šišek, jabloně, holubice hnízící v opuštěnosti jeskyň – to vše jsou jednak obrazy ze svatého Jana od Kříže, jednak to také tvoří rámec, kterým prošlo vaše vznešené duchovní vidění, ó mlynářova dcero!

To, co bezpochyby přes odstup času i prostoru uvedlo na stejnou plochu, plochu Blahoslavenství, tohoto básníka, celého proniknutého podstatou Písma a celého nabitého naukou, i tuto malou školačku, jest jen modlitba prostého pohledu, který tytéž věci obepíná Láskou Stvořitelovou a už je vnímá jen pod tímto zorným úhlem.

Já vešel jsem a teď trvám,
však kde jsem, říci nedovedu,
leč překonal jsem všecku vědu.

Co nám podává Bernadetta, vychází tedy z andělské školy, a je to poučení, že se v této hrozné chvíli, kdy se věda zdá oddělovat od Boha a vracet se cestami války a ďábelské pýchy k chaosu, máme přizpůsobit duchu lurdskému, jehož oko, smím-li tak říci, se noří do údolí míru.

Já vešel jsem a teď trvám,
však kde jsem, říci nedovedu,
leč překonal jsem všecku vědu.

Zde poklekl takový Pierre Termier s vroucností dítěte. Ne že by si nebýval byl vědom místa, jaké zaujímá ve vědě. Ale věděl, že jest nám každý objev, každý vynález Bohem pozvolna zjevován dříve, než jsme ještě měli čas prozkoumat a pochopit jej jinak než teoriemi.

A skláněje svou krásnou duši, vzdával tu už jenom čest Lásce. Dal se vírou unášeti na výšiny massabielské, kde je nám růženec podán stejně jako na vrcholcích Karmelu.

Ve chvíli, kdy Bernadetta, nejprostší dítě tohoto světa, v Lurdech vy-

tváří něco, co přechází meze našeho poznání, kdy bez přetržení dnem i nocí po sedmdesát dvě hodiny teče krev Kristova, aby se světa smyla jeho smrtelnou vědeckou pýchu, vryjme si do hloubi srdce poučení tak šťastně vyjádřené těmito verši:

Já vešel jsem a teď trvám,
však kde jsem, říci nedovedu,
leč překonal jsem všecku vědu.

Kazimiera Illakowiczówna, přel. Jan Karník

SMRT NA ŠUMAVĚ

Šumí na Šumavě bystré prameny,
šumí též prapory sosen.
Vyšel si osmahlý sekáč s mocnými rameny
do trávy vysoké, do sen.

Pokosil trávu na svahu Šumavy,
položil na dlouhé řádky,
poplašil finčením brouků rej prchavý
i tanec kobylek vratký.

Ozval se nářek a k nebi až vzlét'
úžasu plný a strachu,
od modra nebes k lukám pad' zpět
vanutím libého pachu.

Kopiska schnou, vlaky jedou,
pocestný v oknech se mihne,
dojista každého z nich za nocí bezhvězdných
vadnoucí trávy dech stihne.

Leč pouze jeden, k vyhlídce sveden
bez cíle, nemýlen spěchem,
bytostí drobných, mroucích v skosených
senách schnoucích,
s lehounkým vzpomene vzdechem.

A snem svým bloudě právě zelené po Šumavě
hude si tichou písničku losu –
až uzří zděšený zrak, víčky zavřený,
Sekáče, louku i Kosu . . .

KRISTU

Volali jsme Tě po všech planetách
a Tys přišel v rouchu tajemství,
ani jedna duše Tebe nepoznala.
Slunce kroužilo bílým vesmírem . . .

Země se okrášlila kvítím,
ale pošetlost její ukřížovala Tě,
divoký chaos nesnesl ještě světla,
jen bič magnetické síly . . .

Od prvopočátku se trápíme,
abychom přestali být šelmami,
a když jsi přišel Ty, abys nám pomohl,
zalekli jsme se světla . . .

A marně hoří lustr vesmíru,
sotva jej tma tuší.
Naše oči by chtěly viděti, jsou však slepé –
do všech oceánů i vesmíru
nevešel by se náš bol.

Byls mezi námi,
země ještě blouzní v šílené horečce,
a z nejsvětějších Tvých stop pálí hrůza,
vzlykají Jupiter i Venuše i hořčejší ještě planety lásky,
které se jednou zahalí v roucho země . . .
A my Tě ukřížovali!

Ó, odpusť, odpusť, odpusť!
Tys odpustil,
odpusť však ještě . . .
a znovu přijď mezi nás,
šelma nás dusí . . .
Naše dni i noci
i celé nebe jsou plny strachu . . .
Z chleba naší duše trčí nože . . .
A naše pole rodí trní . . .
Marně tak po světě běháme sem a tam!
Všude nás najde jedovatý had věčné zrady,
vypije nám oči a hrdlo ovine . . .
Práce našich rukou – smutná hračka,

trpký plod s ostružiníku země – nemá ceny.
Každou naši loď na cestě do oceánů rozbije orkán,
země lásky, ach, jsme ještě neobjevili.
Zetlely nám osevy i vinohrady,
mor a černý osud věčně sedí v průčelí našeho svatebního stolu
a každou nevěstu nakazí . . .
Smiluj se a znovu přijď!
Rozhlédni se po své říši . . .
Všechny hvězdy stenají pod břemenem našich vzdechů . . .
Nůž šílenství a zoufalství našeho zranil vševidoucí Kruhy sluncí,
věčný plamen se unavil – přijď!
Atmosféra země je otrávena
jako mor, jenž dusí, nedávaje rozbřesknouti se dni,
duch její nedovolí, abychom se sdružili
s bratrskými slunci a planetami,
ani pod jejím příkrovem, černým a těžkým,
aby srdce srdce objalo . . .
Ó Světlo světél,
oso všech sluncí,
klenote božství, jehož třpyt osvětluje
vesmírných tajů černé oceány,
smiluj se a mezi nás přijď!

Friedrich Deml, přel. Otto F. Babler

KLASY

Svémi stíny mračén, větrem svým
nad námi se kmitá nebe;
stébel nás je stříbrošedé moře,
rosteme a prohýbáme se.

Někdy hmatá vzhůru od kořenů
cos neznámého: na chvíli
tu ztrneme, pak spokojené zas
dál šumíme v tom velkém, tvrdém světle.

POČÁTKY NÁBOŽENSKÉHO INDIFERENTISMU MEZI STUDENTSTVEM OLOMOUCKÝM V LE- TECH 1732 – 1744 A JEHO NEBLAHÉ NÁSLEDKY V DOBĚ TEREZIÁNSKÉ

Pozorujeme-li intenzitu náboženského života od padesátých let 18. stol. ve studovaných třídách tehdejší společnosti, nevyjímaje z toho ani kněžstvo ani nižší úřednictvo, musíme doznati, že hlavně v nejmladší generaci došlo k velmi značné ochablosti náboženské! Třídy, které dříve jevily největší impuls, upadaly v mladších svých nástupcích do všeobecné náboženské lhostejnosti, která u výbojnějších a iniciativnějších jedinců přechází v úplný odpor vůči katolické Církvi a jejímu zřízení. Na místo samospasitelnosti, výlučného panství katolicismu a úcty k představitelům církevním nastupuje nový směr proticírkevní, vyvolávající odpor proti starým řádům, volající po náboženské toleranci a vysmívající se staré zbožnosti, jež je odbývaná úsměšky a vtipy, dokonce zatracována jako doba tmy, duševní netečnosti, nesnášenlivosti a duchovní nadvlády kněžské.

Toto volání po změně názoru na svět, stát, náboženství, filosofii a kulturu vůbec, živěné racionálním kriticizmem zahraničním, jenž šířá a zkoumá vše pod zorným úhlem rozumu, proniká jak do řad mladé inteligence kněžské, která první podlehla prudkému příboji racionalismu a experimentalismu nejen ve vědách profánních, ale i teologii, kde tento směr ujal se hlavně za jansenistických bojů, tak i do řad laických, vyvinujících živelnou snahu duševní i duchovní emancipace. Nová tato generace vyrůstá pod přímým vlivem západní filosofie volající po osvobození člověka od tak zvaného dogmatismu scholastické filosofie, kompromitující se neústupným lpěním na staré autoritě Aristotelově tam, kde nejvíce byla postizitelná, ve vědách přírodních. Zbavujíc člověka všech pout a závazků náboženských, usilovala po úplném rozvinutí sil a smyslů člověka a jsouc pod vlivem absolutistických myšlenek západních pokládala stát a jeho blaho za jediného pána, jemuž se musí vše podrobiti a naopak zase vše odstraniti, co mu škodí, byť bylo posvěceno sebedelší tradicí. Odpor proti tradici byl tak veliký, že předem bylo vše znemožněno a zesměšněno, co na ní podle zvyku ulpívalo.

Protože důsledky těchto názorů obracely se proti církevnímu zřízení a po dosažení vrcholu za vlády Josefa II. převrátily úplně dosavadní způsob soužití státu a Církve v soustátí rakouském, je nutné vyzvěděti, kde tato přeměna myšlení vznikala, jak se projevovala a působila na náboženský život u té části tehdejší lidské společnosti, která nové myšlenky uváděla do života, totiž u studované universitní mládeže. Chceme věděti, co bylo příčinou náboženské ochablosti, jak docházelo k uvolňování onoho ducha barokní výlučnosti katolicismu a jak se chovala mládež v době to-

hoto rozlomu myšlenkového k Církvi a církevním představitelům. Bylo zde katolické sebevědomí, tradující se z předcházejících dob, vyvinuto u všech jednotlivců, či bylo to jen něco tradovaného, bez osobní přesvědčivosti, cosi úředního vyplývajícího z nařízení státu a jeho zákonů? Byla Církev na tento přerod připravena nebo podlehla už dávno předtím únavě a spoléhala jen na pravověrnost státního ramene a stoletou tradici?

Podobné myšlenky se vtírají, pozorujeme-li skoro až náhlý zlom doby a proměnu názorů. Setkáváme se zde se smutným zjevem dobovým, kdy Církev zůstává osamocena v boji proti přívalu nepřátelských jí myšlenek, nemajíc obránců a přívrženců ve stavu světském studovaném, udávajícím tón doby, a ve svém kněžstvu je rozdvojena. Pravověrná menšina, počítající s náladou doby, je zakřiknuta; podléhá většině kněží s novou orientací absolutisticko-jansenistické servilnosti, usilující přijetím nových řádů a orientace myšlenkové postaviti se úplně do služeb státu, ponechávající veškeré dogmatické pravdy stranou nebo se snažíc je v duchu doby přistříhnout podle racionalistického kursu a výkladu.

V padesátých letech 18. století dostavila se doba všeobecné ochablosti, kdy barokní expansivnost myšlenková a výtvarná ve všech oborech a odvětvích odkvétala a vyžívala se, jsouc přezrálá nebo lépe řečeno zestárlá. V této době ospalosti a uvolňování pozorujeme jeden velmi osudný příznak, že myšlenkově chátrající doba podléhá mravnímu rozkladu, který je vždy důsledkem duchovní sterility a netečnosti, nemůže-li svým myšlenkovým obsahem a kulturou nasytit a nadchnout. Odumírání doby jest nejdříve patrné tam, kde vykonávala vliv největší, totiž v desorientaci morální. Příznak tento objevil se ve Francii již ke konci vlády Ludvíka XIV. a hlavně Ludvíka XV., a v soustátí rakouském se šíří v posledních letech panování Karla VI., aby se rozšířil během vlády Marie Terezie a za Josefa II. zaujal vítězný postoj.

Tohoto pronikání nové doby nebyla ušetřena ani Morava. Dokonce byla jakousi přenosnou stanicí, odkud se tento duch rozléval do ostatních zemí, neboť v Olomouci měla universitu, na níž studovali nejen posluchači z Čech a Moravy, ale i Slezska, Polska, Rakous, Uher, a ti odcházejíce domů jako vystudovaní bohoslovci, šířili nové směry i ve svých rodných krajích.

Všimneme-li si náboženských poměrů mezi studentstvem a na theologické fakultě v letech 1730 – 1787 v Olomouci nebo v Brně, kam se theologická fakulta na krátkou dobu s universitou přestěhovala v letech 1778 – 1782, jak je známe z d'Elverta¹ anebo z nejnovější knihy Frant. Cinka: „K národnímu probuzení moravského dorostu kněžského 1778 až 1782“ a porovnáme-li je s pastorační činností světského kleru v diecési přímýkající se do tohoto úseku, pak vidíme, jak nezdravé vlivy zažité během theologického studia měly neblahé následky na celý kněžský život odchovanců této fakulty. Názory theologických bojů a indiferentismu, jimiž byli odkojeni, působily pronikavě na vymýcování barokní menta-

¹ Chr. d'Elvert: Geschichte der Studien, Schul- u. Erziehungs-Anstalten in Mähren und Oesterr. Schlesien. Brünn 1857.

lity náboženské a vykonaly dosti dobře svůj úkol v diecési, i když pro rychlé střídání bouřlivých proudů osvícenství a febronianismu neměly dosti času, aby hlouběji pronikly v široké vrstvy lidu a úplně schvátily ve svém lůně kněžstvo celé.

Indiferentismus a ospalost kleru v hrozivých následcích projevila se na Moravě po vydání tolerančního patentu, kdy se seznalo, že pro nedbalou a povrchní pastorační světského kněžstva všichni, kteří se přihlásili k protestantismu, učinili tak z náboženské ignorance, neznajíce ani elementární pravdy katolického náboženství. Kněžstvo moravské z valné části již na začátku 18. století uspano bylo jakýmsi pohodlím a nečinností. Odnášelo si ji jednak již z universitních studií, jednak navyklo jí v duchovní správě, napodobujíc své faráře, kteří se domnívali, že náboženský stav, jaký zavládl na Moravě od obnoveného zřízení zemského r. 1628, bude trvat dále a zbytky protestantů tu a tam se objevující splynou s ostatní masou věřících. Z této apatie a náboženské vlažnosti nepohnulo k horlivější činnosti ani objevení se velikého množství protestantů v krajích čistě katolických, jako bylo Prostějovsko za válek pruských, i když způsobilo pravé zděšení. A nebezpečí toto vzrůstalo čím dál tím více v horských krajích prosáklých úplně sektářstvem.

Kněžskou netečnost pěkně nám vykreslil Augustin Neumann ve svém pojednání v Hlídce: „Z náboženských dějin Horácka“,² kde možno pozorovat, jak nezáměr kněžstva o duchovní správu vzrůstá od počátku 18. století a nejhrozivějších forem nabývá těsně před vydáním tolerančního patentu. Již v dvacátých letech 18. století v Křižanově³ udál se smutný případ, kdy místní farář nechtěl s akatolíky ani mluvit, když byli k němu posláni. Kněží nekázali, nekatechisovali, nekonali křesťanská cvičení a v zimě dokonce ani nejezdili do filiálních kostelů vykonávat nedělní bohoslužby.⁴ Není proto divu, že prostý venkovský lid, nepoučen v náboženství katolickém a nepřicházející skoro nikdy se svým farářem do styku, nenavykl katolické víře, o níž, bydle uprostřed chorobně zatvrzelých protestantů, slyšel jen potupné mluvení. Jak bylo lhotejné duchovenstvo ke všemu, je patrné z případu novoměstského faráře Ludvíka Reše, který někdy v listopadu roku 1747 byl citován konsistoří pro nedbalost v duchovní správě do Olomouce, suspendován a uvězněn v kněžské káznici ve Vyškově.⁵ Největší kněžská ochablost se jeví těsně před vydáním tolerančního patentu. Nevědomost ve věcech náboženských lidu, který neměl kázání v neděli skoro nikdy, byla tak úžasná, že sama císařovna Marie Terezie a vrchnosti usilovaly přiměti duchovenstvo kurátní k větší horlivosti. V Bystřici nad Pernštýnem ještě r. 1780 sama vrchnost Maximilián Mitrovský z Nemyšle musel nutiti faráře Pomeziana, aby lépe učil lid v kázáních, když to kaplanovi zakazoval.⁶ Byli kněží, kteří zakazovali

² Aug. Neumann: Z náboženských dějin Horácka, Hlídka 1921.

³ Tamtéž strana 52.

⁴ Tamtéž str. 52, 53.

⁵ Tamtéž str. 61.

⁶ Tamtéž str. 69.

mluviti o kacířství svým farníkům, když se ve farnosti vyskytlo, aby na sebe neuválili podezření, že špatně pastorují a aby měli od konsistoře pokoj. Stát vytýkal kněžstvu ochablost a měl pravdu, neboť olomoucká konsistoř musila vydávati rozkaz za rozkazem, aby pozvedla činnost kněžstva. V kurendách olomoucké konsistoře z let 1740 – 1780 je plno nařízení, jimiž se prikazuje kněžstvu nejen výše štolových poplatků, ale aby se pilně skládaly kostelní účty, aby se z kostelních peněz neobohacovali měšťané, aby kněží nebyli pohodlní při zaopatřování nemocných a šli na zavalanou, aby kázali, katechisovali a kněze misionáře uctivě přijímali. Toto napomenutí ostatně často bylo připomínáno nejen na Moravě, ale i v Čechách v kraji hradeckém, kde misionáři dostávali se do sporu s kurátním kněžstvem.

V době ochablosti sílí jak u kněží, tak u laiků nenávisť vůči řeholnímu kněžstvu, jež nejprudší se jevila proti jesuitům, a to dávno před jejich zrušením, kterážto katastrofa, tak náhlá a tak dalekosáhlých neblahých následků pro Církev, jen způsobila, že po této události nenávisť obrátila se proti všem řeholím, jimž vytýkáno pohodlí a nečinnost, a dostatečně se ukázala po jejich zrušování. Dříve zocelený a ukázněný řád jezuitský preventivními prostředky censury brzdil všeliké výstřelky proti řádům, i když místo podpory a projevu vděčnosti byl právě od jiných řeholí tupen a pomlouván. Po pádu jesuitů nenávisť proti řeholníkům vyrazila plnou silou. Stíhání byli potupnými pamflety a důrazně voláno po zrušení všech řeholí, zvláště kontemplativních, s výjimkou těch, které se zabývají buď duchovní správou nebo školním vyučováním a milosrdnou láskou. Byli odsuzováni jako zbyteční lidé a celá jejich činnost asketická a homiletická odmítána a pokládána za hlavní příčinu ospalosti a egyptské tmy schvátivší široké vrstvy lidu, jež prý jejich přičiněním žije v nevědomosti a jejich návodem každý fysikální úkaz přírody pokládá se za projev zlého ducha.

Podobné smýšlení projevilo se i v Olomouci za bojů dominikánského a premonstrátského řádu proti jesuitům. Chtěli pomoci svých členů vniknouti na universitu, ovládanou výlučně jesuity. Proto snažili se otřásti školským systémem jezuitským. Půtky projevily se nejprve v boji o filosofickou fakultu, proti níž vystoupili moravští stavové již roku 1728 stěžující si na příliš abstraktní ráz filosofie, nemající pro praktický život významu, zatím co prý císař potřebuje inženýry a válečníky.⁷ Tyto nářky stavů byly zapříčiněny snahou stavů přičlenit k universitě doposud dvoufakultní fakultu právnickou, která by byla fundována z universitního jmění, ale byly i projevem protiaristoteléské nálady, která se ujímala nejen mezi mládeží universitní, z níž účta k aristoteléské filosofii mizela, jak víme z různých pamfletů lepených na vrata university za studentských povyků v roce 1725, na jednom z nichž je citována „Tota banda aristotelica“,⁸ ale zachvátila i olomoucké řády mnišské, které žárily na

⁷ Christian d'Elvert: Geschichte der Studien, Schul- und Erziehungsanstalten, Brünn 1857, str. 13.

⁸ Archiv C. M. boh. fakulty v Olomouci, rok 1725.

výlučný monopol jezuitského školství. V disputacích dotýkaly se sporných otázek filosofických, a konečně za Marie Terezie premonstrátský opat Pavel Ferdinand Václavík z Hradiska přímo nabízel císařovně (1746) dva profesory, kteří by na jeho útraty přednášeli philosophiam tripartitam, ale bez aristotelských předsudků.⁹

Jesuité, ovládající dosud pevně universitu, nezůstali bez obrany proti těmto útokům, ale činili tak z počátku bez výsledku, protože pracovali metodou zastaralou, nemohouce se vysvléci ze staré mentality aristotelismu a vědecké metody 17. století. a odsuzovali všechny směry moderní filosofie, která prý „teprve v poslední době přinesla světlo světu“.¹⁰ Po různých neúspěších poznali, že není možno starými zbraněmi bojovati, ujímali se nové metody a počali pracovati první na Moravě v oborech tak časových, jako byla fysika, metafysika, astronomie a fysiologie, na něž se kladl všude důraz, ale neopomíjeli ani dějin a theologie, již počali psítii novou metodou, takže v Olomouci rozkvétal čilý vědecký duch.

Právě v této době rozlomu myšlenkového vznikla v Olomouci učena společnost založená baronem Petrašem se svým vědeckým časopisem „Monatliche Auszüge“, prvá toho druhu v Rakousku, která z počátku nesla se směrem katolickým a snažila se vyrovnati rozdily vzniklé mezi starou kulturou barokní a novými proudy, připustivši do svého programu i trochu tolerance a chtějíc býti tribunou nových názorů a informovati o nejnovějších vědeckých pracích vznikajících v celém světě kulturním. V této společnosti mimo jiné kněze byl i jezuita Jan Tomáš Vojtěch Berghauer, což je známkou, že i jesuité snažili se přijetím nových myšlenek obroditi vyvětralý katolicismus. Jeho kniha *Bibliomacheia*¹¹ jest vlastně výstražným upozorněním nejen pro jezuitský řád, ale i celou církev, že nutno změnitii metodu, zanechat neužitečné soudobé scholastické filosofie a věnovat se důležitějším disciplinám, jež jsou zanedbávány. Upozorňuje hlavně na studium řečtiny, hebrejštiny, historie, zeměpisu, kritického studia Pisma sv., sv. Otců atd. V ní upozorňováno na nebezpečnou invasi protestantské kultury do naší společnosti šlechtické a intelektuální a podáván návod, jak čeliti nebezpečí.

Podobné vědecké snahy počaly se šířiti i u ostatních řeholníků, vedoucích intelektuální život, byt sami nezachovali tolik katolického sebevědomí, a počaly čeliti pronikavě všem nepřátelům katolické orthodoxy v soustátí rakouském, jsouce podporovány jesuity; ale bylo již pozdě, neboť prudký boj, vedený proti životu Tovaryšstva, pronikl i k nám propagován Gerhardem van Swietenem a do svého nepřátelského tábora strhl i velikou část kněžstva, hlavně pod rouškou naléhavé reformy theo-

⁹ Chr. d'Elvert: Geschichte str. 17.

¹⁰ Alois Laut: Studium na olomoucké universitě v 18. století. Vychovatelské listy 1934, str. 238.

¹¹ Josef Hanuš: O pobělohorské protireformaci. Sborník fil. fak. univ. Komenského v Bratislavě IV, 39, str. 69, Časopis pro moderní filologii a literaturu III, 1913, str. 337 až 344. o Societas incognitorum pojednává Hýsek ve Výroční zprávě reál. gym. v Praze (Nové Město, Truhlářská) 1912-1913, str. 196, Felix Freude: Die Schaubühne des Freiherrn von Petrasch. Zeitschrift des deutschen Vereins für Mähren und Schlesien, 18, 1914.

logie, po níž voláno i v kruzích orthodoxie. Na theologické fakulty byl propagován jansenismus a galikánské myšlenky, které způsobily v 60 letech v Olomouci tuhé a nezdravé spory jednotlivých škol theologických, vystupujících pod rouškou augustinismu a vrhajících se na nejcitlivějších místech dogmatiky proti jesuitské metodě v theologii. Úspěchy jesuitských protivníků způsobily, že jesuité zbaveni vylučného panství na filosofických a theologických fakultách a mnohé stolice dogmatiky a morálky svěřeny byly jiným příslušníkům řádovým v naději lepších studijních pokroků, což ovšem nepřineslo želaný úspěch, klid a větší intenzitu náboženského života u bohoslovců, ale naopak přes státní zákazy, aby profesori nečinili hádek a přednášeli jen čistou theologii bez důrazu, co se má věřiti fide divina a co se nemůže popírati sine temeritate, působilo jen zmatky mezi profesory, což mělo velmi neblahý vliv na víru bohoslovců.¹²

Podobné poměry zavládly i na theologické fakultě v Olomouci, když Marie Terezie po okleštění moci jesuitského rektora na universitě za veliké radosti hradíštských premonstrátů, dominikánů od sv. Michala a všech nepřátel jesuitů dosadila 22. listopadu 1760¹³ na theologickou fakultu dva nové profesory, a to Ignáce Světeckého, dominikána, který měl přednášeti theologii podle sv. Tomáše Akvinského, a Bernarda Purkyni, premonstráta, vyučujícího theologii dogmatickou podle svatého Augustina. Dosazením těchto dvou profesorů spory jen vyvrcholovaly a zmatek v theologických disciplínách se zvětšoval, neboť profesori nejen vyvolávali spory s jesuity, tradujícími theologii podle Suarezze, o místnosti, kde by přednášeli, ale podle císařského nařízení počali přednášeti z podezřelých kompendií Jurmina a Antoina, nasáklých jansenismem, při čemž docházelo k trapným poznámkám opačných směrů a mínění. Veliký rozruch způsobilo císařské nařízení, jímž všechny knihy morální theologie osvědčeného autora jesuitského Heřmana Bussenbauma „Medulla theologiae moralis“ zkonfiskovány, posluchačům pobrány a odvedeny direktoru theologického studia a členu kapituly hraběti z Bergen.¹⁴ Zákaz knih otřásl věrou v pravdivost orthodoxie římské u mladých bohoslovců, v čemž byli podporováni obsahem přednášek obou nových profesorů. Skepse vkrádající se do filosofie, kde hroutila se jedna pravda za druhou pod nárazy criticismu a experimentalismu hlavně ve fysice, astronomii a přírodopise, zasáhla i theologické disciplíny a otřásla důkladně nejen pravověrností dosavadních výsledků v morálce a dogmatice, ale i smetla rázem všechny snahy z úsilí jesuitů, vybojovaných krvavě během dvou století, když Ignác Světecký, maje bez rigorosa býti promován na doktora theologie, odmítl složití přísahu o neposkvrněném početí P. Marie, kterýžto slib odbýval se vždy s velikou slávou 8. prosince v chrámě P. Marie Sněžné nejen v Olomouci, ale na všech universitách, a výjimku nečinili ani světší profesori!

¹² Vych. listy 1934, str. 308.

¹³ Archiv CM. boh. fakulty v Olomouci, viz kopiář.

¹⁴ Kopiář.

Odpor, způsobený Světeckým, otrásl opět jednou thesí, a dogmatický článek, již tehdy považovaný skoro za dogma, totiž neposkvrněné početí Panny Marie, byl pojednou pokládán za jesuitskou spekulaci. Sám nyní se hroutil a lomcoval i pravdivostí ostatních theologických disciplin přednášených jesuity, hlavně když Světecký musel býti podle nařízení¹⁵ státního ze dne 31. ledna 1761 připuštěn k promoci i bez slibu. Nedůvěry v pravdy, tradované jesuity, přibývalo, čím více byla oklešťována moc řádu na universitě hlavně po zákazu užívati při jméně Caesareo-Regia ac episcopalis universitas Societatis Jesu slova Societatis Jesu¹⁶; jaký byl důsledek přednášek obou profesorů na víru bohoslovců, ukazuje anonymní nápis do starého dogmatického traktátu pocházejícího od Tadeáše Polánského, jesuity, z roku 1760, De Deo uno et trino,¹⁷ kde přímo nevěrečky s notnou dávkou sarkasmu je vyjádřeno, jak pohlížel onen anonymní bohoslovec na pravdivost jesuitské dogmatiky: „Tohoto obludného (monstrosum) doktora vám zanecháváme, milí potomci. Ač o sobě myslí, jak je velkým doktorem Písma, přece nerozumí ani tomu, co mluví, ani co tvrdí. Utápí se v bajkách a nekonečných tajuplnostech, které ničí pojem Boha i víru.“

Toto bouřlivé utkáni se dvou profesorů Světeckého a Purkyně s ukami jesuitskými a vyvolání pochybovačnosti a indiferentismu náboženského u bohoslovců, budoucích to kněží, bylo jen preludiem a plného úspěchu dosáhlo zrušením řádu jesuitského, kdy z theologické fakulty byli odstraněni všichni členové řádu a na jejich místa dosazení profesori radikální, kteří si vzali za úkol pěstovat čistou theologii podle soudobého kritického ducha. Úplného fiaska dožil se tento směr po přemístění university olomoucké do Brna 1778, kde, nemaje nad sebou dozoru arcibiskupa, vybarvil se zcela nepřátelský Církví, proměnil se ve zjevný jansenismus, ježž přímo fanaticky mimo profesory na theol. fakultě propagoval pověstný jansenista a toho času spirituál kněžského domu brněnského Baltazar Blarer.¹⁸

Jak zhoubná byla činnost profesorů a všech vedoucích kněžského domu brněnského s Blarerem v čele, jest dostatečně známo z četných hádek a půtek, jež mladí kněží odchovaní tímto jansenistickým duchem vyvolávali se svými faráři a staršími kněžími, odchovanými ještě jesuity. Že práce v duchovní správě byla pro ně lhostejnou, bylo jen důsledkem theologické výchovy. Vždyť tito kněží pokládali se více za učitele národa než duchovní vůdce, hodili se spíše za učitele a direktory normálních, hlavních škol, lyceí a gymnasií,¹⁹ obírali se hospodářskými problémy současnými, hloubali v oblíbené jansenistické četbě a zajímali se z dlouhé chvíle

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Reskript ze dne 14. února 1761.

¹⁷ Vychov. listy 1935, str. 64.

¹⁸ Fr. Ciněk: K národnímu probuzení moravského dorostu kněžského 1778-1870, stran 33-35, Chr. d'Elvert: Geschichte, str. 173-179.

¹⁹ V archivu CM. boh. fakulty v Olomouci je plno podobných žádostí a prací. T. Kenicka: Les idées religieuses en Autriche de 1767 à 1787 v Revue internationale de theologie 1898.

více přírodními vědami než vedením duchovní správy a konáním křesťanských cvičení. Při jejich veliké svobodomyšlnosti a opomíjení duchovní správy mohli se ovšem bezpečně šířit protestanté nejen před tolerančním patentem, ale i po něm, což se skutečně stávalo, a měli-li v tom ještě představené vysokého kleru za vzor, kteří velmi tolerantně, přímo nedbale si všímali změn náboženských při tolerančních odpadech, jako byli mnozí komisaři s proslulým hradeckým biskupem Hayem v čele, pak nelze se ani diviti, že tak daleko došli. Účinek proměn a novot na olomoucké universitě na její posluhuče byl velmi mocný. Mnohé z nich, jako subrektora generálního semináře Ondřeje Marschhofera, profesory Pavla Ferd. Nieringa a Václava Schanzu a jiné vidíme jako pozdější exponenty josefinského směru proticírkevního, kteří zastávali velmi význačné a odpovědné úřady církevní na Moravě. Veliká část jich studovala v Olomouci a v Brně a tam načerpali do sebe otravného jansenismu.²⁰

Je ironií dějin, že laičtí odchovanci oněch radikálních profesorů učících je rozkladnému duchu, kteří, ač sami byli příslušníky rozličných řeholí, snažili se přijetím nových galikánských myšlenek zalichotiti se vládní straně a proto bili nestoudně do všeho jesuitského usilování vědeckého, přijavše od nich febronianskou a jansenistickou náказu, nejen že nepodporovali řehole svých učitelů, ale dokonce si jich ani nevážili. Bylo dost důvodů domnívati se, že právě tyto řehole budou nejvíce oddány novým myšlenkám a proto zaslouží od vlády i vlivných odchovanců podpory. Ale naopak tito ve svém okolí šířili největší posměch a pomluvy o řeholnicích a patřili mezi prvě, kteří se horlivě přimlouvali za zrušení všech klášterů. Veliké bylo zklamání olomouckých augustiniánů a hradištských premonstrátů, když za Josefa II. přicházel dekret za dekretem, který rušil sídla „plná lenosti a tmy“. Jak v josefinské době hleděli všichni racionalisté na mnišstvo, které dalo se oslňovati lichotivými řečmi svých vládních ochránců tereziánských, což v samé Olomouci se přihodilo r. 1760, kdy hejtman olomouckého kraje radostně oznamuje 9. října,²¹ jaké dobrodiní učinila císařovna universitě zdejší, když jmenovala dva nové profesory Světeckého a Purkyni a direktorem premonstráta Schamburga, čímž hradištská kanonie jest první, která přivede ubohý stav university k rozkvětu - nejlépe je poznat z knížčky racionalisty Jana Alexia Eckbergera z r. 1788: Charakterische Beiträge zur Kenntniss der Hauptstadt und Gränzfestung Olmütz, kde tutěž kanonii hradištskou pokládal za hnízdo soví tmy.²²

Když jsme takto načrtli obraz ideového přerodu 18. století zachvátivšího Moravu, dotknuvše se všech jeho složek a projevů dobrých i zlých, jež měly vliv na náboženský život u nás, ať už to byla vlažnost a nečinnost kněžstva kurátního, jansenismus na theologické fakultě, proticírkevní duch u kněží, neneávist proti mnichům u laiků, nebo zatracování barokní kultury, všimneme si nyní náboženské výchovy jesuitské a počátků in-

²⁰ Fr. Cinek l. c., str. 45, 53.

²¹ Kopiaf.

²² Jan Alex Eckberger l. c., str. 21-22, str. 47-49.

diferentismu u studentstva olomouckého v kritické době 1732 – 1744, protože v těchto letech byl položen základ u mládeže absorbovat cizí směry. Nesmíme si myslit, že protijesuitské ovzduší let 60., ochablost náboženská a nenávisť protireholní vytvořila se přes noc, nýbrž naopak byla připravována poznenáhlu a mnohdy bez jakýchkoliv zlých úmyslů.

Cílem náboženské výchovy jesuitské bylo přetvoření člověka, který o sobě vyznává: „Já jsem semotám motáni, jako vítr se točící,“²³ se všemi jeho vášněmi a sklony ke zlému v člověka lepšího, jehož celý život by se řídil podle příkázání Božích a církevních. Úsilím školy, kostela a celé rodinné výchovy bylo, schopnosti a síly přirozené, jimiž každý jednotlivec byl nadán, proniknouti křesťanskou morálkou a vychovati člověka, který by svým životem prospíval nejen spáse své, ale i svých bližních. Nadpřirozený cíl, cena lidské duše, poměr člověka k Bohu a k bližnímu byl nejen předmětem vlastních úvah, ale i tématem kázání a filosofických přednášek, v nichž tyto pravdy osvětlovány a studovány. Příslušnost k obecnství Církve, její pravost a pravověrnost, výstraha před všemi sektami, jež usilovaly zlákatí svým učením věřícího katolíka, bývaly nejčastějším předmětem promluv kazatelů a duchovních vůdců. Povinnosti každého křesťana katolického, který chtěl spasiti svou duši, bylo znáti učení své Církve a prožívatí veškeren její bohatý život liturgický a užívatí všech prostředků, jež označovaly věčnou spásu. Tyto ideály náboženské nacvičovali a uváděti ve skutek u mládeže studující bylo jednou z hlavních starostí jesuitů.

Od prvního svého vstupu do první třídy humanior až do chvíle, kdy opouštěl promoční aulu university jako magister filosofie nebo licenciát theologie, byl život tehdejšího studenta vyplněn ustavičnými náboženskými úkony. Ranní své přednášky na fakultách začínal modlitbou a doduk byl humanistou, každodenním obcováním mši svaté. Během týdne náboženských úkonů přibývalo, ať už to bývalo učení povinnému katechismu, ježž profesor na universitě akademikům vykládal v pátek, nebo zakončování odpoledních přednášek některým žalmem. (V době postní obyčejně byl to žalm 50 Miserere.) Týdenní vyučování zakončovali akademici v sobotu o 3. hodině odpoledne litaniemi, které nesměly nikdy odpadnout, třebaš lekce téhož dne bývaly pro nějakou překážku zkráceny, jak se stalo 25. ledna 1745,²⁴ kdy pro krutý mráz musely býti lekce zkráceny. Naopak sobotní pobožnosti stávaly se vždy před nějakým svátkem slavnostnější a místo litaní odříkávali akademici slavné nešpory nebo kompletář. (Dne 6. dubna 1745 v předvečer svátku sv. Tomáše Akvinského, jenž býval patronem university, oslavili akademici předvečer svátku modlitbou kompletáře.²⁵)

Jestliže jesuité dbali tolik o každodenní a týdenní pobožnosti, tím více příkazovali svěcení nedělí a svátků. Kdykoliv byla rektorem nějaká pobožnost oznámena, tehdy všichni studenti museli býti přítomni a měli

²³ Bedřich Bridel: Co Bůh? Člověk? Vydal Bohuslav Durych, Přerov, str. 24.

²⁴ Kronika universitní v archivu CM. boh. fakulty v Olomouci č. 4, viz uvedený rok.

²⁵ Tamtéž.

se pobožně chovat. Přísně zakázáno procházeti se po kostele nebo dělat žerty.²⁶ Aby se nemohl nikdo z akademiků vymlouvat, že svou nedělní pobožnost vykonal v jiném chrámě, jesuité k vůli kontrole zavedli jednotné akademické bohoslužby nedělní v kostele Panny Marie Sněžné, jež pravidelně ve svátky jesuitských patronů svatého Františka Xaverského, sv. Aloise, o Neposkvrněném Početí Panny Marie, patronů university a jiných významných akademických slavnostech k vůli změně a vystřihání se nádechu monotonnosti braly na sebe slavnostnější ráz, hlavně bývala-li dávána nová figurální mše.

Součástí akademických bohoslužeb bývala kázání, jež mival každou neděli a svátek některý jesuitský páter z koleje. Bývala povinná, tak jako účast na mši svaté, a odpadala jen z důležitých příčin, nebo připadla-li jiná církevní slavnost na tutéž hodinu a studenti se jí musili z rozkazu rektora účastniti. Náhrada podobná bývala, jak uvidíme, studentům vítanější, protože četná kázání, která po způsobu barokním bývala velmi dlouhá, stávala se jim všedními a nezajímavými, i když kazatelé zvláště tato kázání si velmi pilně pracovali.

Proto tak radostně se hrnuli do biskupské katedrály, když 27. ledna 1743²⁷ odpadlo akademické kázání k vůli slavnému Te Deum laudamus, jež bylo v katedrále zpíváno na poděkování, že Praha byla opět císařským vojskem dobytá z moci Bavorů a Francouzů. Tehdy do katedrály sešli se nejen studenti s celým akademickým senátem, ale i olomoucká vojenská posádka v počtu 600 – 700 mužů. Po slavném Te Deum pokračovala slavnostní nálada v ulicích, na hradbách a vojenských kasematech. Radostné pokřikování měšťanstva a studentstva opojeného slavnostní náladou z osvobození hlavního města království českého v naději, že nastane opět pokoj, rozlévalo se do úzkých olomouckých ulic, přehlušováno slavnostní palbou z vojenských děl. Podobný pořádek byl zachovávan, kdykoli se akademici zúčastňovali nějaké slavnosti církevní nebo světské, z nichž narozeniny císařských synů bývaly nejslavnější. R. 1745 dne 21. února²⁸ shromáždila se celá universita s kancléřem a rektorem v čele slavného Te Deum v katedrále na oslavu narozenin druhého císařského syna Karla Josefa Emanuela.

Přesto, že dopoledne bývaly tak slavnostní chvíle a jesuité se svými hosty při takových příležitostech v poledne usedali k bohatě vystrojené tabuli v koleji, přece akademická kázání měla se nahraditi aspoň částečně pro jesuitské chovance z konviktu a dobrovolné návštěvníky, již se rekrutovali obyčejně z řad Mariánské družiny a posluchačů bohosloví. Bývala to zvláštní kázání jesuitských magistrů, jež mnozí navštěvovali proto, aby se přiučili kázat, protože to bývala spíše řečnická cvičení, mnohdy táhla je tam zvědavost, jak asi bude kázat ten neb onen jesuitský magister, soused z universitních škamen, jenž kromě části kázání v mateřské řeči

²⁶ Monumenta Germaniae Paedagogica, Berlin 1890, IX.: G. M. Pachtler S. J.: Ratio studiorum et institutiones scholasticae S. J., sv. III., str. 141.

²⁷ Č. 4.

²⁸ Č. 4.

české nebo německé promluvil ještě francouzsky nebo italsky. Kázání tato lákala hlavně proto, že mnozí se chtěli něčemu přiučit z cizí řeči, jež při tehdejších zájmu studentstva o cizí jazyky, zvláště módní francouzštinu a italštinu, dodávala takovým kázáním cosi neobyčejného. Veliký nával byl, když roku 1743²⁹ o třetí neděli postní promluvil Jan Procházka, jezuitský magister z logiky, a to česky, německy a francouzsky, a 3. března r. 1744 vzbudil velikou pozornost Tomáš Azzoni, jesuita, jenž dokonce promluvil plynně řečí německou, českou, italskou a francouzskou. Tolika jazyky se neodvážil promluvit skoro nikdo a spokojoval se jen třemi, a to dvěma jazyky zemskými, češtinou a němčinou, k nimž přibíral jazyk třetí, cizí.

Odpolední kázání nedělní bývala v refektáři jezuitského konviktu a zúčastňovali se ho jesuitští chovanci kromě ostatních návštěvníků. Zúčastňovalo se jich poměrně málo posluchačů, připomeneme-li si, že v Olomouci bývalo celkem přes tři tisíce studentstva. Tímto postupem usilovali jesuité vychovati si určitou část kněžské elity, z níž by se potom rekrutovali nejlepší kněží a kazatelé, ovládající nejen řečnická pravidla, ale i cizí řeči a teologii. Po těchto domácích pokusech vystupoval takový řečnický talent o velikých svátcích před četné vznešené posluchačstvo, sezvané z okolních klášterů do kostela P. Marie Sněžné, a tam ukázal své řečnické umění. Takové kazatelské prvotiny bývaly tištěny a knižně vydávány.

Celý církevní rok byl neustálým upozorňováním akademické mládeže na život Církve a svatých. Všecky části církevního roku hluboce se zarážaly do duší studentstva jsouce prožívány nejen dogmaticky, ale i morálně. Jesuité dbali u studentstva na dobrou jeho snahu dobrovolně vyplnit náboženské povinnosti, ale přesto nedosáhli v tom mnohdy úspěchů, a rektor musel veřejně upomínat státní úřady, aby nutily studentstvo k pilnější návštěvě bohoslužeb a kázání, když u akademiků filosofické a theologické fakulty docházelo k náboženskému indiferentismu a rozkladu z počátku jen v mravně pokažených jednotlivcích, na něž zhoubný vliv vykonávali studenti práv. Období masopustní bylo nejnebezpečnější dobou pro studentstvo, kdy pouštělo se do rvaček a křiků a pozdních nočních toulek, jež odnášela návštěva fakult a nedělní kázání. Tehdy universitní senát měl plné ruce práce s rozsuzováním přestupníků.

Universita zvláště slavným způsobem z celého množství svátků a slavností při zahajování a ukončení studijního roku oslavovala universitní patrony, jimž jednotlivé fakulty byly zasvěceny, a to sv. Kateřiny 25. listopadu, sv. Tomáše Akvinského 7. března, sv. Jana před latinskou branou 6. května a sv. Jana Nepomuckého. O svátcích patronů ozýval se chrám P. Marie Sněžné slavnostními zvuky intrád a líbeznými zvuky figurálních mší, jež zvláště k tomu musili nacvičiti zpěváci a hudebníci. Kázání odříkával obyčejně nějaký student za napjaté pozornosti posluchačů nejen z university, ale i gymnasia. Dokončení.

²⁹ Č. 4.

SLOMŠEK A PAKOSTA

K slovinské orientaci českých katolíků

Již při běžném prohlášení překladatelské činnosti pražského katechety a básníka *Vojtěcha Pakosty* shledáváme, že se jeho zájem dělil o dva slovanské národy, výjimečně vyhraněně katolicity. V osmdesátých letech minulého století, kdy u nás vzrůstal kult ruského pravoslaví, je to zjev u Jihočecha jistě příznačný.¹ Byli to především *Poláci*, kteří již od dob gymnasijských studií budili pozornost jinochovu, a v zanechaném překladatelském díle zaujímají ukázky z polské literatury dobré dvě třetiny materiálu. Pakostova láska k polské kultuře byla vzbuzena lokálním patriotismem žáka jindřichohradeckého gymnasia, pyšného na velkého krajana, básníka *Boleslava Jablonského*. Kult tohoto strahovského premonstráta, žijícího odloučeně od vlasti mezi Poláky ve Zwierzyńci u Krakova, dědil se v jindřichohradecké mládeži s generace na generaci, právě v době, kdy Pakosta v městě studoval, zvyšován byl vlivem vlasteneckého uvědomování a vyšehoval mocnějším plamenem zájmu literárního.² Pakosta sám to dosvědčuje slovy srdečnými: „Ctil jsem Boleslava Jablonského jako svého krajana, ctil jsem ho, neboť v témž městě, o němž on s nadšením píše:

„Slavné město Jindřichovo,
princi v zakleté pohádce,
kde jsem první slyšel slovo
o své velké, drahé matce . . .“

jsem rovněž studoval, jeho básně již jako studující nejen rád čítal a deklamoval, nýbrž téměř všecky zpaměti uměl. Pouhé vyslovení jména „Boleslav Jablonský“ mělo pro mne vždy zvláštní kouzlo jako pro tisíce jiných bratrů Čechů . . .“³ Pakosta těšil se na to dlouho, že Jablonského v Krakově navštíví a učil se proto záhy *polštině*, kterou v roce 1880, kdy skutečně do Haliče zajel, již pěkně ovládal.

Láska k polštině byla tedy u Pakosty data staršího, *k slovinštině* dostal se cestou složitější a umělejší teprve koncem let sedmdesátých. Ze své první kaplanky v německém Černošíně dostal se na podzim 1874 do Prahy, stav se kaplanem u Matky Boží před Týnem. Svě značné zkušenosti, jichž získal administrováním německé fary Černošínské, uplatnil v Praze

¹ *Vilém Bitnar*, *Vojtěch Pakosta, život a dílo*, Deštná 1935, 45, 46, 68.

² *Bitnar*, *Pakosta* 1935, 31, 46. Čti též *Vojtěch Hlinka*, *Vzpomínky Františka Pravdy na studii gymnasijsní v Hradci Jindřichově 1887*, 7. Viz i *Alois Mattuška*, *Život Boleslava Jablonského 1886*, 7 až 13.

³ *Vojtěch Pakosta*. *Návštěva u Boleslava Jablonského, Čech 1881*, 64. Čti i *Mattuška*, *Jablonský 1886*, 91.

záhy plnou měrou. Jeho farář, Matyáš Heinrich, oblíbil si ho tak, že mu svěřoval všechna slavnostní kázání, na nichž v tomto předním městském chrámě nemálo záleželo.⁴ Postoupiv záhy na místo prvního kaplana, stal se zástupcem farářovým, s jehož beder snímal zejména břímě povahy literární. Pakostovi tu vytanul v míře nevšední problém účinného kazatelství a s ním i shánka po *homiletické literatuře* klasické hodnoty a vysoké úrovně.

V díle Pakostově náleží homiletika vedle náboženské lyriky k nejstarším útvarům slovesného úsilí. Na svých promluvách piloval tou měrou, že již od r. 1872 otiskovali mladičkému knězi homiletické texty v literárně značně vybiravém „Blahověstu“ Štulcově.⁵ V sedmdesátých letech byla česká homiletika ovšem již dosti bohatá, aby mohla jarému duchu Pakostovu poskytnouti vzorů k vypracování samostatných textů, ale Pakosta nebyl jenom homilet, byl i básník, a jeho požadavky byly nadprůměrné. Pakosta zatoužil v rozvíjející se praksi kazatelské v Týně po slávě, jaké se „kazatelna mariánského kostela těšila za dob Mistra Miliče a Jana z Pomuku“.⁶ Dychtil poznati řeči cizích mistrů, hluboké a jiskřivé, rozžehující duše k nadšení, strhující patosem a krásou slovesné formy. Než Pakostova znalost cizích literatur katolických nebyla ještě valná a mladý kněz ohlížel se po dobrém znalci a rádci. Mimoděk vzpomněl si na staříckého kněze Douchu. Jeho postavička mihla se mu skoro denně v okolí Týnské fary a jeho dobrotu poznal z vlídných osobních rozhovorů.

Spisovatel František Doucha žil v té době stále ještě v prostínce světniče, kterou mu v roce 1848 propůjčili v minoritském klášteře u Svatého Jakuba. Tento vysoce vzdělaný muž, básník, překladatel a učený polyglot, vyhledávaný celým osvíceným světem té doby, nuzoval se mezi chudičkým nábytkem pokojíku, jehož jedinou ozdobou byly knihy a kartotéka nesčíslných výpisků. Pobýváje v létě na zámku některého ze svých šlechtických příznivců, žil od podzimu do jara v klášteře, čtel denně mši svatou v starobylém chrámě svatého Jakuba a po celý den hroužil se do studia a literární práce, přerušované jenom nutnou navečerní procházkou, nebo občas vybuchující chorobou.⁷ Jednoho podzimního večera v roce 1877 proklouzl Pakosta Týnským dvorem a kolem portálu kostela Svatého Jakuba došel k fortně minoritského klášteře. Doucha jej očekával a rozmluva, která následovala, získala Pakostu na celý jeho život pro katolický národ Slovinců⁸ a pro jeho obrozenou kulturu.

Doucha, který byl již od roku 1843 horlivým sledovatelem rozvíjejí-

⁴ Bitnar, Pakosta 1935, 27.

⁵ Bitnar, Pakosta 1935, 29.

⁶ Bitnar, Čítanka Svatojanská 1, 1932, 171.

⁷ František Doucha narozen dne 31. srpna 1810 v Praze, kde 1834 vysvěcen na kněze, kaplanoval v Petrovích u Sedlčan. 1838 onemocněv pobýval v různých zámcích, slouže mši svatou pro rodiny šlechtické, zimní dobu pak trávil v minoritském klášteře v Praze, kde zemřel dne 3. listopadu 1884. O jeho pobytu u Minoritů čti Štěpán Karel Vodička, František Doucha, jeho život a působení, Vlast 2, 1887, 80.

⁸ Pakosta, Nekrolog Františka Douchy 1884. Rukopisný koncept v pozůstalosti Pakostově, otisk jsem dosud nezjistil.

cího se národního ruchu slovinského,⁹ doporučil Pakostovi studium *homiletiky biskupa Slomška*. Nebylo to sice po prvé, kdy Pakosta slyšel či četl toto jméno, spojené tak úzce s celou národní kulturou slovinskou, ale z výkladů Douchových uvědomil si teprve jeho význam buditelský i spisovatelský v celém rozsahu. Mariborský kníže biskup, *Antonín Martin Slomšek*,¹⁰ byl té doby již celé čtvrtstoletí mrtev, ale zasvěceným znalcům slovanských literatur v Čechách i na Moravě platil za autoritu kazatelskou a pedagogickou. Je jistě příznačno, že o málo později, kdy v Brně počalo roku 1850 pracovat vydavatelské „Dědictví Svatých Cyrila a Metoděje“, uvedl Slomšek v r. 1852 spolek slovinský, *Družbu Světega Mohorja*. Ačkoliv se nezachovaly doklady styků obou spolků,¹¹ je myslitelné, že počin Slomškův byl ovlivněn příkladem Moravanů, kteří ostatně v brněnském „Hlase“ pilně sledovali rozvoj celovecké „Družby“. Sám *František Sušil* oceňoval buditelské dílo Slomškovo, a naopak zase Slomšek toužil poznati Sušila osobně. Jenom Sušilové ostýchavosti lze přičítati, že se nikdy osobně nesešli. Když Slomšek dlel na visitaci kláštera v Rajhradě, pozval tam Sušila k rozmluvě. Leč Sušil nepřišel. V roce 1862 zastavil se Sušil na své cestě k moři sice v Mariboru, kde na den Jména Panny Marie obcoval pontifikální mši svaté biskupa Slomška, ale k návštěvě se opět neodhodlal.¹² Avšak když téhož roku 1862 biskup v Mariboru zemřel, litoval Sušil živě, že mu přece jen poklony nesložil.

Lze říci, že úmrtí biskupovo vzbudilo v celém českém národě živou pozornost, jež se rovnala popularitě. City českých vlasteneckých katolíků vyjádřil tehdy farář na Chlumu u Sedlčan, *Beneš Metod Kulda*,¹³ který pro ktereousi pražskou jednotu napsal oslavné verše k recitaci o čtyřech strofách :

⁹ *Doucha* otiskl „*Dopis psaný ve Vogrscce blíž Gorice od 14. června 1843 do Mnišku*“, opatřiv jej dvěma poznámkami (Květy 10, 1843, 212), ohlášení „*Slovinské časopisy*“ (Květy 10, 1843, příloha čísla 12), *Maticce ilirská v Záhřebu* (Květy 12, 1845, 275), nekrolog *Ant. Martin Slomšek* (Blahověst 12, 1862, 492) a *doplňk k nekrologu* (Blahověst 12, 1862, 542), překlad slovinské národní písně *Široka* (Světozor 9, 1875, 159), překlady *Slomškových kázání* (rukopisný sborník Douchových „Kázání“ 1877) a překlad básně *Turjacká Rozamunda* od *Františka Prešerna* (Česká Věsta 1878). O Douchově slovanské koncepci čti *Karel Hlák*, *František Doucha Jungmannovec*, Praha 1913, 6 až 12.

¹⁰ *Anton Martin Slomšek*, narozen 1800 ve Slomu u Celje, 1829 spirituál v Celovci, 1846 biskup lavantský ve Svatém Ondřeji v Korutansku, 1852 založil „*Družbu Svatého Mohorja*“ v Celovci, 1859 přenesl biskupskou stolicí do štyrského Mariboru, kde 1862 zemřel. Čti o něm nekrolog *Douchův* (1862), životopisy *Mužik* (ČKD 1872 a *Světozor* 1872), *Klímův* překlad monografie *Fran Kosara* (Brno 1882), *Ekert* (ČKD 1888), *Murko*, Dějiny slovinské literatury (Ottův SN 13, 1898, 413), *Štingl* (Vlast 16, 1900, 419), *Ilešič* „Slovanský Přehled 1901“ a *Máchal*, Slovanské literatury 2, 1925.

¹¹ *Emanuel Masák*, Dějiny Dědictví Svatých Cyrila a Metoděje v Brně 1850 až 1930. Brno 1932, 153.

¹² *Pavel Julius Vychodil*, *František Sušil* 1898, 352.

¹³ *Beneš Metod Kulda*, Za Jeho Milosti knížetem biskupem lavantským, Antonínem Martinem Slomškem, kněžem jubilérem. Slavnostní báseň o čtyřech strofách, z nichž tu citovány sloha první a čtvrtá. Z rukopisné pozůstalosti Kuldovy vydal *František Xaver Ekert*, Praha 1887.

S Mariborem, kde lid teskní vroucí,
i náš truchlí národ, roně slzy žhoucí,
všude bledne zarmoucená líc,
jaká strast všem sklíčenou hruď deptá?
bratr bratru, sestra sestře šeptá:
Slomšeka již není s námi víc!

Nuže, kladme hořkým slzám meze,
chvalme vděčně vlastimila, kněze,
srdcem, duchem vskutku šlechtice,
onť svým skvělým, ryzím vzorem
hojil rány v srdci lidu chorém,
slávkských rodin vzbudil tisíce!

Byl to však tehdy sám *František Doucha*, který biskupa po prvé uvedl do české literatury svým nekrologem, otištěným 1862 v „*Blahověstu*“,¹⁴ poukávav na jeho buditelský význam i na jeho významné literární dílo. Za rok na to ředitel táborského gymnasia, *Václav Křížek*, uvedl k nám po prvé ukázky samotné literární tvorby Slomškovy ve své záslužné „*Anthologii jihoslovanské*“.¹⁵ Čeští kněží, upozornění jsouce Douchou na znamenitá Slomškova kázání, počali se jimi obíratí již v letech šedesátých. Byl to pražský gymnasijsní katecheta *Antonín Mužík*,¹⁶ který k nám po prvé uvedl *Slomškovu homiletiku* překladem řeči „Na hod Boží vánoční“ (Blahověst 1868). Příštího roku otiskl řeč „O nejsvětější Svátosti oltární“ (Blahověst 1869) a Slomškovu stať „Stridon rodiště Svatého Jeronýma“ (Časopis katol. duchovenstva 1869). Posléze vydal celý soubor postních řečí „Sedmero bolestí Panny Marie“, jako dodatek k druhému svazku svých „Kazatelů slovanských“ (Praha 1871). Po vzoru Douchově pak otiskl Mužík svůj literární portret „Antonín Martin Slomšek, kníže biskup labudský“ (ČKD 1872) a obdobnou stať s podobiznou od Josefa Mukařovského (Světozor 1872).

Mimo okruh douchovský ujali se homiletické tradice slomškovské na Moravě o něco později Sušilovci. Byl to zejména křepický farář *František Klíma*.¹⁷ V době, kdy se Pakosta počal zajímatí o Slomškovo kazatel-

¹⁴ *Doucha*, Antonín Martin Slomšek zemřel, Blahověst 12, 1862, 492, 542.

¹⁵ *Václav Křížek*, Anthologie jihoslovanská. S předcházející krátkou srovnávací naukou o tvarech a připojeným slovníčkem. K usnadnění vzájemnosti Čechů a Jihoslovanů sestavil. V Praze 1863. Nákladem Alexandra Storchy. Křížek knihu věnoval „důstojnému panu Matěji Mesičovi, církevnímu knězi arcibiskupství záhřebského“, ukázky ze slovinské prózy otiskl na stránkách 68 až 101, ukázky z poesie 102 až 145, stručné životopisy slovinských spisovatelů 294 a 295.

¹⁶ *Antonín Mužík*, narozen dne 24. února 1845 v Novém Hradci Králové, 1868 vysvěcen v Praze, kaplanoval u sv. Vojtěcha v Praze, byl katechetou na reálném gymnasiu ve Spálené ulici, dne 29. ledna 1877 zemřel v Praze. Čti o něm nekrology (Světozor 1877 a Blahověst 1877), stať Anonymovu (Naše listy 1912, číslo 22).

¹⁷ *František Klíma*, narozen dne 2. září 1847 ve Štěchově u Lysic na Moravě, 1872 vysvěcen v Brně, kaplanoval v Dolních Kounicích, farářoval v Krásné a Křepicích, odkudž odešel jako beneficiát do Ottentálu u Kirchberku v Dolních Rakousích, kde zemřel neznámo kdy. Čti *Catalogus cleri*, Brno 1873, *Podlaha*, Bibliografie 2093.

ství, Klíma v Brně zahajoval otiskování celého cyklu velikonočních „Homilií na epistoly roku církevního“ (Škola Božského Srdce Páně 1877) a záhy na to vydal knižně „Homilie na evangelia roku církevního“ (Brno 1880). Třetí knihou Klímovou byly překlady Slomškových „Kázání na slavnosti některých svatých a světic Božích“ (Brno 1882), k nimž za krátko připojil i knižní překlad slovinštiny monografie Frana Kosara o životě a apoštolské činnosti „Antonína Martina Slomška, kníže biskupa lavantského“ (1882). Připočteme-li k této produkci ještě překlad Slomškovy monografie „*Jiří Japel*“,¹⁸ již strážnický katecheta, *Jan Rostislav Vítek*,¹⁹ otiskl v časopise „Posel z Budče“ (1878), máme pohromadě celou zeň české literatury, týkající se Slomška v době, kdy Doucha radil v Praze Vojtěchu Pakostovi, aby vlastním studiem Slomškových originálů snažil se vniknouti do jádra homiletického umění mariborského kazatele, který si získal již u Čechů takové obliby.

Sám *František Doucha* mohl se v té době Pakostovi pochlubiti i vlastními překlady kázání Slomškových, jež byl časem proslvil v chrámě Svátého Jakuba. Kázání nebyla však Douchou nikdy otištěna, a tak se o jejich existenci dovídáme jen ze zprávy Pakostovy, který je viděl v rukopisném svazku Douchových „Kázání“.²⁰ Doucha snadno získal ohnivého kněze k studiu slovinštiny a tak si Pakosta pro začátek odnášel z klášterního útulku nejen svazek Slomškových kázání v originále, ale hned také vzácnou *Kopítarovu* mluvnici²¹ s pokynem, aby si opatřil výše již zmíněnou Křížkovu „Anthologii jihoslovanskou“, v níž se nalézala i „Stručná porovnávací nauka o tvarech srbských, chorvatských a slovinšských“.²²

O srdečném zájmu Pakostově máme důkazy tištěné. Osvojiv si velmi rychle slovinštinu, Pakosta vyčerpal záhy vše, co mu poskytl slovinšský svazek kázání pro jeho časté promluvy v Týně. Později upravil ze zásoby náčrtků definitivní znění *dvou kázání Slomškových*, jež vydal pod názvy „O panické čistotě“ (Blahověst 1882) a „Řeč na den Svátého Josefa, ženicha blahoslavené Panny Marie“ (Blahověst 1884).²³ Později, jako katecheta měšťanských škol na Novém Městě Pražském, jal se Pakosta

¹⁸ *Jurij Japelj*, narozen 1744 v Kamniku v Kraňsku, 1769 vysvěcen v Terstu, 1799 kanovník v Celovci, kde 1807 zemřel. Buditel slovinšský, básník, překladatel Bible do slovinštiny a tvůrce všeslovanské mluvnice. Čti o něm *Slomšek* (Posel z Budče 1878), *Mužo*, *Dějiny slovinšské literatury* (Ottův SN 13, 1898, 408), *Šnk*, Ottův SN 13, 1898, 80, *Máchal*, *Slovanské literatury* 1, 1922, 287, 319.

¹⁹ *Jan Rostislav Vítek*, narozen dne 29. prosince 1845 v Ústí u Hranic, 1870 vysvěcen v Olomouci, 1876 katecheta gymnasia ve Strážnici, kde zemřel dne 20. října 1882. Čti o něm *Urbánek*, *Věstník bibliografický* 3, 1882, 312, *Hýsek*, *Literární Morava* 1911, 234.

²⁰ *Pakosta*, *Nekrolog* 1884, *Vodíčka*, *Doucha*, *Vlast* 1887, 381.

²¹ *Jernej Kopitar*, *Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark*, Lublaň 1808.

²² *Křížek* o tom praví v předmluvě knihy: „Chtěl jsem roditelému Čechovi, jemuž na tom záleželo, aby seznal jazyk našich jižních pobratřenců, jejich život a názory, označené v jich literárních výtvorech, podat k tomu cíli vhodně praktické ruční knihy, aby seznámiv se pomocí její předběžně s duchem mluvy a literatury jihoslovanské, napotom samostatně a podle vlastní libosti sám dále v ní pracovati mohl“ (předmluva VI).

²³ *Pakosta*. „O panické čistotě“, Slomškova řeč o slavnosti Neposkvrněného Početí

studovati i *pedagogické spisy Slomškovy*, čerpaje z nich podněty ke svým pracím katechetickým.²⁴ Byl Slomšek již jako kaplan tvůrcem nedělních škol se slovinským vyučovacím jazykem a ve svém znamenitém spise pedagogickém, „Blaze in Nežica v nedeljski šoli“, vylíčil v rámci povídky speciální metodiku všech předmětů vyučovacích.

Takový byl tedy počátek Pakostova zájmu o *slovinskou literaturu*. Počal studiem homiletiky a (roku 1877) pedagogiky Slomškovy, aby od roku 1882 přešel i na pole *poesie*, v níž zejména veršům Šimona Gregorčiče, Josipa Stritara a Josipa Cimprmana věnoval mnoho slovesné péče. To však je látka pro jinou zajímavou kapitolku k dějinám styků katolických Čechů a Slovinců.

Panny Marie (Blahověst 32, 1882, 529). Slomškova řeč „Na den svatého Josefa, ženicha blahoslavené Panny Marie“ (Blahověst 34, 1884, 81).

²⁴ *Slomšek pedagog* ovlivnil naši českou katechetiku i po Pakostovi, či Ekert, Šolské drobtinice (ČKD 1888, 55), *Moudrý, črty z dějin pedagogiky „Z ovzduší slovanského“* (Vychovatel 1897), různé promluvy k dětem ze Slomškova díla přeložili *Bernard* (Vychovatel 1902) a *Zundálek* (Vychovatel 1903 a 1907).

František Bohuslav Děrda

TEMNÍ PTÁCI

Vidělas ty temné ptáky,
jak nad námi letěli?
– Zlato večerního slunce
sypalo se s jejich pér.

Slyšelas ty temné ptáky,
jak křídly svými šuměli?
– Znělo to jak harfy zlaté,
znělo to jak hudba sfér.

Jak prchavé to bylo všechno,
i to jejich lesklé peří plavé . . .
Lépe ani nevzpomínat
na ty temné ptáky, posměvavé.

Z MÝCH STYKŮ SE SVĚTEM JIHOSLOVANSKÝM A NĚMECKÝM

I.

Bylo určeno úradkem Prozfetelnosti, že pobřeží Jadranu bude míti veliký význam v mém životě. Když jsem v srpnu 1902 znenadání byl přeložen z vojenské nemocnice v Linci do Dalmácie k pěšímu pluku 22., působilo to na mne jako hromová rána. Vyprávělo se mi, jak zaostala v kultuře je tato krajina, jak těžce tam žije člověk, který vyhledává styk s lidmi přiměřeného vzdělání, který touží po divadle, hudbě, požitcích duchovních. Naproti tomu i mnoho věcí budilo zvědavost a působilo na mne přitažlivě. To bylo moře, hory, nová flora, noví národové, nové jazyky, noví lidé, nové mravy.

Představoval jsem si Dalmácii jako zemi s rázem italským a byl jsem překvapen, že kromě Zadru všechna města měla zastoupení slovanské. Však i v Zadru byl poslanec na sněmu dalmatském i na říšské radě Chorvát. Jen město samo mělo tvář italskou a snažilo se, aby ji udrželo. Pluk číslo 22 byl úplně chorvatský, plukovní řeč byla uznávána, italsky neuměl z mužstva nikdo, německy uměli jen tak šikovatelé, četari už ne, tím méně hodnosti nižší.

Byl jsem hned vyslán na manévrová cvičení do Krivošije a tak jsem měl příležitost poznati skoro celc pobřeží. Na cestě zastavil jsem se v Dubrovnicce, cítil jsem po prvé v životě kouzlo Orientu, stanul jsem před pomníkem Gunduličovým a prohlížel jsem jej. Neměl jsem tušení, co znamenají krásné kovové reliefs, nevěděl jsem, jaký význam má veliký básník, ale vše se mi líbilo, byl jsem jako u vytržení.

Když jsem se ze cvičení vrátil na stálo do Zadru, hledal jsem koupiti něco z literatury jihoslovanské. Jednou z prvnic těch knih byl Gunduličův *Osman* ve vydání Ivana Broze. Dal jsem se do čtení, ale rozuměl jsem pramálo. Mé znalosti jazykové byly nepatrné, a k tomu ještě neměl jsem nikoho, kdo by mi vyložil zvláštosti staré dubrovštiny. Kupoval jsem však dále *Narodnu pjesmaricu*, *Marka Kraljeviće*, Mažuraničovu *Smrt Smail Age Čengijića*, později Gunduličovu *Suze sina razmetnoga*.

Bez cizí pomoci nebyl bych se asi vpravil do čtení krásné literatury. Na štěstí dostal se po čase do zaderské nemocnice presenčně sloužící medic Petrašić, tuším odněkud z ostrova Visu, se kterým jsem se spřátelil a pohřžil do studia literatury. Mluvili jsme, debatovali, politisovali, v celku dobře jsme si rozuměli. S ním jsem začal Gunduliče čísti a jemu rozumět, pročteli jsme také se zanícením „*Smrt Smail agy*“. Začal jsem sbírat dalmatské výsivky národní a shromáždil jsem slušnou sbírku, která však se nemohla rovnati velké a bohaté kolekci, již nashromáždil Josef Lukášek, polní kurát v Zadru, zemřevší po převratě v nemocnici Milosrdných bratří v Brně.

Skoro po celou dobu svého pobytu v Zadru vykonával jsem službu ve vojenské nemocnici na severozápadním cípu města. Byl to starý klášter, podle legendy byl prý založen samým sv. Františkem z Assisi. Byl už po dlouhou dobu odsvěcen, bratři svatého Františka měli pak klášter vedle, s krásným kostelem, kde byly malby Vettara Carpaccio, Salghettiho atd. Chodívali jsme tam často na služby Boží nebo k soukromé pobožnosti. V tomto klášteře sv. Františka bydlil jeden řeholník, který se od ostatních odlišoval tím, že nosil kníry. Byl to *Pater Pashko Bardhi*, Albánc ze Skadru, učitel na obecné škole v Arbanasích u Zadru. Rakouská vláda ustanovila ho tam, aby děti Albánců tam usdlých naučily se ve vlastním jazyku čísti a psátí.¹

K Pateru Pashkovi chodil na albánské lekce důstojník 22. pěšího pluku Julius Ledinegg (stal se za republiky rakouským konsulem v Moravské Ostravě).

S ním jsem žil v dobrém přátelství, vypůjčil jsem si nejprve od něho Piskovu gramatiku severoalbánského jazyka, nakonec jsem se také stal žákem Patera Pashka. Co ve mně probudilo první zájem o albánštinu, byly studie fonetické, kterými jsem se tenkrát zabýval. Teprve později jsem připadl na myšlenku, abych pátral po albánských památkách literárních a převedl je do čestiny. Nelituji toho, že jsem se pustil na toto pole. Dosud můj překlad „Národních zpěvů albánských“² jest jediný v literaturách; aspoň mi není známo, že by jinde bylo vyšlo něco podobného.³

Svůj pobyt na jihu zakončil jsem v Boce Kotorské. Z politických a strategických důvodů zesílilo Rakousko na konci roku 1906 své posádky v jižní Dalmácii, a tak jsem se dostal s jedním praporem pěchoty do Prčanje poblíž Kotora. Za toto přidělení jsem osudu vděčen. V Zadru poznával jsem jižní slovanství vlastně z druhé ruky. Viděl jsem slovanský lid přicházeti do města, jehož ráz nebyl slovanský, nýbrž trochu italský, trochu mezinárodní. Ale v Boce bylo něco jiného: tam bylo viděti rozpadávající se památky někdejšího panství benátského, na druhé straně život slovanský stále zdravě pokračující. Tam se žilo s obyvatelstvem v sousedském poměru, v nejlepší shodě, takže důstojník necítil se jako cizinec.

Z četných svých známých a přátel nejraději vzpomínám *Krile Gjuroviče*. Byl to mladý muž vysokého vzrůstu, chatrného zdraví. Jeho otec býval námořním kapitánem, zjezdil daleké oceány. Měl vzdělání ze škol italských a teprve když se vrátil domů na trvalý odpočinek, oddal se literárnímu studiu svého mateřského jazyka. Pokusil se o básnění s opravdo-

¹ Předměstí zaderské Arbanasi, také zvané Borgo Erizzo, osídleno bylo v roce 1726 uprchlíky z okolí Skadru, kterýmžto mistodržitel benátské republiky v Zadru poskytl pozemky k usazení. Až do příchodu Patera Pashka udržela se řeč mateřská v těchto rodech pouze ústním podáním. Teprve od toho času uměli dalmatští Albánci ve svém jazyku také trochu čísti a psátí.

² Sborník světové poesie 105.

³ Sbírkou národní poesie albánské pokusil se podat Giuseppe Schirò, profesor na „Istituto Orientale“ v Neapoli. Jeho sebrání, vydaná v Palermě pod titulem „Canti popolari Albanesi“, podávají škipetarský originál s neveršovaným překladem italským. Práce není dosti kritická a obsahuje také falsa za národní vydávaná.

vým zdarem. Zůstaly po něm v rukopise některé verše lyrické a zlomek tragedie *Danil*. Jeho syn mi pořídil opisy, některé věci jsem později přeložil a po česku uveřejnil.⁴

Obyvatelstvo Boky Kotorské bylo národně uvědomělé, inteligence měla plně porozumění pro slovanskou vzájemnost, Čecha měli všude rádi. Krile Gjurović byl národní nadšenec. S ním jsem prostudoval celého „Osmana“ Gundulićova a mám za to, že bez jeho pomoci nebyl bych tak vnikl do této velebásně, abych mohl později se dáti do překládání. Mimo jiné pročetli jsme spolu básně Branka Radićeviće, jmenovitě „Žákovo loučení“.⁵ Z cizích literatur poznal jsem za jeho vedení Leopardiho „Ginestru“. Proto její květ dosud mám rád.

Když jsem se loučil s Prčanjem na konci ledna 1907, byla v důstojnické jídelně slavnost na rozloučenou. V poděkování na řeč velitelovu citoval jsem slova z Brankova „Žákova loučení“:

Zdraví, štěstí provázej vás všude,
vzpomínka má vždycky s vámi bude.

Platilo to kamarádům vojenským i všemu obyvatelstvu a zůstává to pravdou podnes.

II.

Německá universita v Praze a my, to jsou dva světy. Žijí na jedné půdě, dýchají týž vzduch a přece je mezi nimi ještě ohrada, někdy i čínská zeď. Není tomu dávno, co došlo k rozporům, ale ty nejsou tak závažné, trvaly jen nějaký čas. Škoda spočívá v něčem jiném: až na některé výjimky navzájem se neznáme. Proto každé sblížení jest vítáno nejen nám, nýbrž bývá milé i straně druhé.

Potřeboval jsem jednou – bylo to záhy po převratě – Kralikovy spisy a hledal jsem, kde bych je v Praze sehnal. Dopsal jsem do Vídně autorovi a ten mi poradil, abych se seznámil s jeho přítelem *Vilémem Kleinem*, profesorem klasické archeologie na filosofické fakultě německé university; ten že mi hledané knihy zapůjčí.

K seznámení záhy došlo. Vyhledal jsem profesora Kleina – říkávalo se mu ještě po starém způsobu „dvorní rada“ – v jeho ústavě v Klementinu. Viděl jsem tam svět mně dosud málo známý, reprodukce starých soch, v hojnosti nashromážděné a pečlivě přechovávané. Neméně zajímavým zjevem byl profesor Klein sám. Byl tenkrát už sedmdesátníkem, nosil dlouhý prošedivělý plnovous, vypadal jako pravý učenec, kterému nezáleží na zevním dojmu a na úsudku světa. Z tváře a z oka dívala se upřímnost a dobrota.

⁴ Viz revui *Meditace*, ročník IV. 1911, strana 676-678. Tragedie „Danil“ měla jednati o zavraždění černohorského knížete Danila v Kotoru roku 1852.

⁵ Viz *Květy* 251, 1913, 385 až 400. Gundulićovu „Dubravku“ přeložil jsem roku 1933 na přání jugoslávského vyslance v Praze dra Prvislava Grisogona.

Narodil se v roce 1850 v Karansebeši na území nynějšího Rumunska. Byl z rodiny židovské, konvertoval ke katolictví a Richard Kralík byl mu křestním kmotrem. Změna vyznání nebyla u něho jen zevnější. Byl tak horlivým katolíkem, že alespoň jednou za týden šel k zpovědi a sv. přijímání. Horliví stoupenci vyznání, ke kterému dříve patřil, měli mu to za zlé a stíhali ho posměchem.

Studia konal Klein ve Vídni, ve Štýrském Hradci a v Göttingenu. Habilitoval na filosofické fakultě ve Vídni v roce 1879 současně s Masarykem. Tato náhodná stejnost času oba seznámila; zůstali si přáteli až do konce, třeba že jejich smýšlení bylo protichůdné.

Žádané pomůcky mi Klein s radostí zapůjčil. Od té doby častěji jsme se stýkali, vykonali jsme také vzájemné návštěvy s manželkami. Bydlel na Malé Straně na rohu ulic Lužické a Míšeňské proti domu Lužického semináře. Děti neměl. Chodil denně přes Karlův most do svého ústavu, věnoval se své krásné vědě, kterou harmonicky spojoval s ideály náboženskými. Proto si tak dobře s Kralíkem rozuměl.

Když jsme spolu hovořovali buď v ústavě nebo cestou na mostě, litoval, že jsme se neseznámili dříve. Žil v Praze přes třicet let, věděl, že kolem něho žijí Češi, nepřišel s nimi do styku vyjma věcí týkajících se všedního života. Teprve rozhovorem se mnou nabýval známosti s českými kulturními snahami, měl pro vše pochopení i sympatie, bohužel už pozdě, na sklonku svého života.

Do výslužby odešel v r. 1923, podařilo se mu tedy přetáhnouti sedmdesátku a zůstal přes to v aktivitě. Na rozloučenou s ústavem uspořádal ještě závěrečnou přednášku na téma: „*O klasicismu, baroku, rokoku a empiru ve starověkém umění.*“ Byl to pro nás pozvané opravdový požitek. Přesvědčivě nám ukazoval na promítaných obrazech, jak z hladkého, panského umění Feidiiova vyvinul se už tenkrátě bujný „barok“, jak přecházel do drobnůstkářských tvarů „rokokových“, konečně s nastoupením císařství římského jak vše přechází do střízlivých, rovných tvarů, které odpovídají „empiru“. Z přednášky vycítil jsem Kralíkovu teorii o periodicitě dějin v obdobích s osmnácti stoletími.

Nežli opustil Prahu, dopsal starému kolegovi, prezidentu Masarykovi, a žádal o povolení audience na rozloučenou. Byl i s chotí pozván na večeři, přijelo pro ně hradní auto a zavezlo je pak zase zpět. Bavili se u večeře ve třech, pak se rozešli navždy.

Klein se odebral do Haindorfu v sev. Čechách, zemřel tam 2. února 1924. Jeho žena doposud tam žije. Slíbila mi, že mi dá nahlédnouti do jeho pozůstalosti. Snad se z ní dovím ještě některých zajímavostí, abych se zase po čase vrátil k zajímavému muži, který se, bohužel tak pozdě, stal mým přítelem. To byla moje druhá pražská německá známost, první byl *Otto Willmann*, filosof, o kterém jsem psal už před lety. Neškodilo by oběma stranám, kdyby se znaly alespoň v oblasti kulturní.

OKNA

Z POESIE NAŠICH NĚMCŮ

Fr. Klein a Otto F. Babler: *Kvítka ze zahrad německé lyriky jihomoravské*. Soukr. tisk k VII. sjezdu mor. knihomilů a exlibristů v Břeclavi 1935.

Velmi krásně upravená antologie s názvem poněkud biedermeierovským je ovšem pro vypsčlé a vzdělané čtenáře, kteří se dovedou přenést přes některá fakta zcela vedlejší: třeba, že lyrická básnička Erika Spann-Rheinsch je choti známého odpůrce Čechů, národohospodářského učence Othmara Spanna, anebo že vrcholný zjev lyrický R. Schaukal je smýšlením nemožný v demokratické době aristokrat, který hlásá, že toliko kasty privilegované udržují profil doby, anebo že K. H. Strobl, který své protičeské výpady nikoli buršáckým fleuretem, nýbrž spíše šlégrem ukládal do své beletrie, [týž Strobl dovedl vytvořit onu krásně náladovou báseň „Domov za večera“ (str. 36.)] atd. atd., čtenářům, kteří bez jakýchkoli náboženských skrupulí dovedou vnímat nádhernou „Jihomoravskou Madonu“ od Ilsy Ringlerové-Kellnerové, těm a jen těm je tato krásná kytice věnována.

Do zdařilého výběru překladů pojalí antologisté *prostor* překládané lyriky velmi přesně, avšak *časově* poněkud méně přesně přidružili staršího, ještě do doby novoabsolutistické (ve smyslu starorakouském) náležícího *Hieronyma Lorma*. Ovšem poloslepý a hluchý vyzna-vač „optimistického pesimismu“, více žurnalista než básník, lákal autory k výběru z básní, vztahujících se tak jednosměrně k jeho filosofickému vyznání tím spíše, že právě na nich mohli demonstrovati, jak se jeho lyrika poněnáhu odhmotňovala a zduševňovala; báseň „Stoá“ (str. 7) s nejmenší rozlohou, což bývá pro překladatele nejtvrdším oříškem, je tu přeložena F. Kleinem bez kazu úplně dokonale.

Klein také promlouvá svým vybraným a velmi jemným slohem v onom informačním přehledu jednotlivých – jím zřejmě upřímně milovaných – básníků-Jihomoravanů. Pracuje někdy uvnitř jediné básně se střídavým štěstím překladatelským; tak výtečná báseň *Karla Valazzy* (str. 16) „Eichendorff“ má v 2. strofě méně zdařilý rým (zasněná – ubírá), ale to je zase vyváženo v závěru této básně přesným vystižením pointy, úplně rovným originálu. Vedle lenauovce *Leo Greinera* (známého též z wedekindovského kabaretu „Die elf Scharfrichter“), od něhož zde jsou přeloženy 3 básně, zastoupen je Hofmannsthalův současník *Richard Schaukal*, první moderní básník brněnský, nejpočetnější a to ukázkami velmi přílehavými. Jak dovede překladatel Klein přebásňovat, ukazuje báseň „Vévodkyně“ z**** (str. 22) (mimochodem – proč není ponechán fragonardovský titul *La duchesse de*****?) Text v originále zní takto: „Mach mir eine Musik zu dem Ganzen, – Weich und kitzelnd wie feine Frauenhaare, – eine wiegende wogende wunderbare – Musik von Harfen und Geigen.“ Překlad: Ty mi slož hudbu k tomu reji, – šimravou, měkkou jak jemné ženské vlasy, – vlnivou, mámivou hudbu kouzelné krásy, – v níž harfy a housle hrají. Jak viděti, křehké jeho verše, tak nesnadné k překladu, ztlumoženy zde stejně křehce, a tam kde je nemožno vystihnouti aliteraci (eine wiegende wogende wunderbare Musik), nahrazuje ji Klein aspoň stejně znějícími koncovkami s hláskou v: šimravou . . . vlnivou . . . mámivou. Toť veliké umění. Také Babler velmi obratně předvádí ukázkou z intimní ro-dinné poesie Schaukalovy.

Některí básníci vynikli ostatně spíše než v lyrice (Strobl a Lorm) v zcela jiných oblastech poesie. K těm náleží také v naší antologii zastoupený brněnský profesor, literární

historik a básník *Karl Kreisler*. Tento dovedný biograf Lormův má sice několik významných lyrických sbírek za sebou, ale je převahou prosaikem jednak pro brněnský románek „Die ewige Liebe der Frau Lilly Schwarz“, ale ještě více pro pěknou sbírku pregnantních novel s titulem „Leidenschaft und Tod“ vydanou právě před rokem (1934). Originálně v ní konstruuje a obměňuje téma smrti vyvěrající z lásky. Ať nás zavádí do Benátek (Venezianische Novelle) nebo ať zůstává na domácím venkově (Margareta und die andere), ať nám katastrofu předvádí jako vraždu ze žárlivosti nebo z útrpnosti, vždy zůstává v jeho novele jediným východiskem z těžkostí, působených láskou a vášní, smrt. I nespokojuje se Kreisler s povrchní psychologií, pracuje svou epiku ostrým rydlem. Tam tedy stejně sluší jako lyrika, zastoupená zde číslem: „Letní pocit“ v překladu Bablerové.

Jiné talenty (Ella Hruschka, Paul Strzemcha, Karl Norbert Mrasek) ustupují zcela správně počtem podaných překladů do pozadí. Ženská lyrika je vyznačena dvěma důležitými zjevy: *Erikou Spann-Rheinschovou*, která se připíná procitěnými obrázky k lokalitám z Brna a okolí, ale skutečnou chloubou knížky zůstávají přece jen zde výtečně přebásněné plody *Ily Ringlerové-Kellnerové*. Právě její básně („Balada dušičková“ o moravském sedláku Uhlovi a „Štědrovečerní noc ve stáji“, pak „Zátiší“) mohou být prohlášeny za pravé skvosty. Už jen tato kvítka ze zahrady jihoněmecké lyriky by stačila na důkaz, že bylo velmi záslužné vydati takto v překrásném knižním rouše německou musu s lyrou jihomoravskou. Nemáme rádi tlustých antologií; ztrácí se v nich přehled, otupuje se pozornost. Tato sbírka však je dokonale úměrná a vyvážená. Jihomoravská půda se svými zahradami, s vinicemi, veškerým blahem životním prohřátá, jest a bude rájem, do něhož nás oba překladatelé-básníci tak záslužně uvedli. *St. Sahánek.*

Z NOVÉ ČESKÉ LITERATURY

Vilém Bitnar, Vojtěch Pakosta. Život a dílo básníka. K odhalení jeho pamětní desky 7. července 1935 vydal Kroužek rodáků z Deštné u Soběslavě a okolí. V 500 výtiscích výtiskla Politika v Praze 1935. Stran 70. — Rozsahem neveliká monografie, jak jí právě vyžadoval účel obětavých vydavatelů, ale i neodborník pochopí, co je v ní ukryto práce! Autoru bylo opravdu třeba stavět „od základu“, aby s obvyklou svou svědomitostí shledal všechna data životopisná i bibliografická a zachránil tak pro budoucnost vše, co se dnes ještě dalo nalézt z pozůstalosti a literárního odkazu významného katolického básníka a povídkáře, překladatele, homiletika i katechetika 70. a 80. let. Teprve Bitnar, zásluhou několika rodáků básnickových, splatil první část dluhu, jakým byla už dávno povinna V. Pakostovi především naše katolická kulturní veřejnost. Kdo se ujme dalších úkolů, na které autor poukazuje v závěru své vzácné monografie? Kdo se postará zejména o souborné vydání Pakostovy lyriky a epiky, zvláště povídek veršem i prózou a po případě i nevšedních překladů z poesie slovinské i polské? *M.*

Bedřich Slavík, Jiří Wolker a Svatý Kopeček. Proslov při odhalení pamětní desky a poprsí básníka J. Wolkera 30. června 1935 na Sv. Kopečku. Stran 8. Vydal Přípravný výbor v Olomouci 1935. — Autor, věren tématu své slavnostní řeči, sleduje pečlivě vybranými podrobnostmi všechny stopy pobytu Wolkrova ve Skládalově vile na Sv. Kopečku a zvláště ohlas těch radostných chvil v jeho básnickém díle. Osvětluje historicky vznik, motivy i sloh jednotlivých básní, zejména známé skladby „Svatý Kopeček“ (1921), kde

zajímavě ukazuje vliv Apollinairova „Pásma“. Při veškeré přesnosti a hutnosti vyznívá ze studie Slavíkovy oddaná láska ke krásnému kousku moravského kraje i jeho nezapomenutelnému básniku.

M.

Eugénie de Guérin, Deník. Přel. O. F. Babler. Podobu autorčinu nakreslil P. Dillinger. Hlasů č. XXV. Sv. Kopeček 1935. Stran 39. Cena 13 Kč. — Autorka byla sestrou básníka Maurice de Guérin (1810 – 1839). Když odešel vyučovat do Paříže, psala pro něj a po jeho smrti i pro sebe deník, jehož malou ukázkou jest tento půvabný svazek Bable-rových Hlasů. Byl psán právě před sto lety (1834 – 1841), ale je dosud tak básnický svěží, tak lidsky a křesťansky zajímavý, že nemůžeme než přát si ještě dalších ukázek. Cítíme přímo, jak z těch prostých, někdy zdánlivě až všedních záznamů ze života venkovské samotárky mluví k nám dívčí duše neobyčejně čisté krásy a jemného citu, duše vzdělaná, myslivá a při tom upřímně věřící, zbožná a pokorná, která se dívá na svět a na lidi vždy jasnými očima, nalézá i v drobných věcech a tvorech půvab a radost, rozdává své srdce trpícím bližním a přenáší se od nich tak samozřejmě k obcování s anděly a svatými i samým Bohem. Opravdu milá knížka.

M.

Raoul Ponchon, Múza v hospodě. Vybral a přebásnil Fr. Hrubín. Pourovy edice sv. 7. Praha 1935. Stran 38. — Básník, známý u nás dosud jen z několika ukázek ve staroříšských publikacích, vrstevník a druh Verlainův, jmenuje se sice sám v jedné básni „flámou“ a mluví často o své nekonečné žízni i stejně podroušených hospodských společnostech, ale při veškeré své drsnosti a nevybíravé humornosti má v sobě i něco dětsky prostého a upřímného. Nemůže ani dosti vysloviti své opovržení k vodě a pijácky vášnivou chválu dobrého vína, ale hned zase obrací se nejvyšš důvěrně k Bohu jako dárci toho nebeského daru, k Marii Panně i k patronu vinařů sv. Vincenci: věří, že zlatým vínem nejen rozsvítí v hlavě veselé písničky, ale teprve překrásně oslaví Boha i jeho světce. A patrně není si ani vědom rouhání, když volá k sv. Vincenci: „Jen stoly otrapů, kteří jdou níž a níže, a na něž věčný Bůh vložil kříže, jsou tvými pravými oltáři . . .“ Překladatel zdolal se zdarem jistě nemalé potíže této zvláštní, formálně dokonale poesie. M.

ZÁBAVNÁ LITERATURA

Antonín Hruza, O místo. Naklad. Společenské knihtiskárny v Píerově 1925. Stran 327. Cena 25 Kč. — Románek neeší snad otázku dnešní nezaměstnanosti, kdy se bojuje urputně o každé „místo“ zajišťující práci a výdělek. Hrdina, muž velmi ušlechtilý a vzdělaný, nabývá obou svých úřednických míst poměrně brzy: z prvního vyštve jej zloba několika bídných lidí, s nimiž se pak podivně utká i na svém druhém místě, ale zvítězí nad ní konečně svou mravní silou a dochází zaslouženého štěstí po boku stejně ušlechtilé ženy. Ostře vyhraněné povahové kontrasty, mnohdy hodně romanticky zbarvený děj, konečné vítězství dobra nad zlem — to všechno zaručuje knize úspěch u lidových čtenářů, pro něž jest především určena.

M.

Wanda Milaszewska, Na čtyři strany. Román. Přel. M. L. Karasová. Naklad. Vyšehrad Praha 1935. Stran 216. Cena 18 Kč. — Je to, tuším, první český překlad z polské, ne již mladé (nar. 1895) spisovatelky, jež ve svých četných románech a povídkách uplatňuje vždy výrazné zásady katolické, třeba se nevyhýbá ani ožehavým mravním problémům

nové, poválečné doby. Také zde na čtyřech sourozencích, osiřelých náhle smrtí matčinou velmi působivě ukazuje, jak úpadková uvolněnost mravů odcizila navzájem bratry a sestry rozvrátila dobře vychovanou rodinku a vypudila konečně do klášterního zátíší nejušlechtilejší z nich, která uměla nemocným očima viděti každou krásu a byla jakýmsi dobrým duchem domu. Spisovatelka umí dobře a jímavě psát, zvláště tam, kde zobrazuje skutečnou pravdu života a vytváří postavy dnešních dívek a žen. M.

Dr. Em. Zitek, Drama rodiny pana Daniele. Hist. román z doby pobělohorské. Naklad. A. Neubert, Praha 1935. Stran 239. Cena 18 Kč. – Středem románu je rodina českého šlechtice-exulanta Daniele Rubeše z Výskova, sňhaná pro úctu prokázanou popravenému otci nepřátelstvím a úklady zhýralého mladého šlechtice. Smutný obraz náboženských zmatků a násilnosti oné doby je kreslen obvyklou již u nás šablonou se silnými, stranicky rozdělenými kontrasty světla a stínu. Jednostrannost a nepravdivost Zitkova názoru o pobělohorském kat. šlechtici vysvitne nejlépe tomu, kdo jej srovná s důkladnou monografií Zd. Kalisty „Mládí Humprechtů Jana Černína z Chudenic“ (1932). B. J.

Otomar Schäfer, Zvony. Román s kresbami Fr. Vrobla. Nakl. A. Neubert, Praha. Stran 143. Cena 12 Kč. – Hrdinou Schäferova románu je český voják, jenž přijel rok před koncem války na dovolenou a poznal, že zatím ztratil lásku své ženy. Naleznou se však opět, když se voják postaví na odpor kumpanii Maďarů, kteří přišli do vsi rekvírovat kostelní zvony. Jako jinde projevuje se i zde záliba autorova v groteskních scénách a romantickém ději i snaha o sytý, svérázný styl. V několika vedlejších, zbytečných poznámkách dotýká se i náboženských věcí, jichž ovšem nechápe. B. J.

POZNÁMKY A ZPRÁVY

Z redakce. Ohlášené jihoslovanské číslo Archy bylo nutno odložití zatím na pozdější dobu. — Páté číslo vyjde v polovici měsíce října. Redakční uzávěrka je 15. září.

Z Družiny literární a umělecké. Při volbách na valné schůzi 3. července v Přerově došlo k některým změnám ve složení výboru. Předsedou zvolen opět Em. Masák, místopředsedou nově Vilém Bitnar, pokladníkem nově Frant. Dohnal, jednatelem opět František Večeřa-Střížovský, revisory úctů msgr. Josef Hanák a dr. Jindřich Hrbáček. Členy výboru: Ad. Gajdoš, Jos. Navrátil-Stupavský, H. Růžička, dr. Jar. Řehulka, Jos. M. Svoboda, Oldřich Svozil, Ladislav Zamykal.

Sigríd Undsetová vydala v poslední době rychle po sobě dvě knihy essayí: *Katolická propaganda a Etapy.* Jsou to temperamentním stylem psané polemické a filosofické úvahy o náboženských problémech, jimiž

se nadšená konvertitka obírala částečně již ve svých posledních dvou románech. Obě nové knihy ukazují ještě výrazněji, jak vážně pojímá spisovatelka svůj životní úkol.

Wojciech Bał, z jehož první knihy přinášíme charakteristickou ukázkou, je nové jméno v literatuře polské. Jeho sbírka přijata kritikou radostně a odměněna cenou „Wiedomości literar.“ za rok 1934. Knížka mladistvého poety nese už pečeť značné dojrállosti. Její obsah jest vlastním majetkem básníkova nitra, výronem jeho vnitřních, mučivých zážitků, je tu tedy vítaná i pečeť originality. Pouze formou jest podle hlasů polské kritiky Bał ještě závislým na Staffovi, Tuwimovi a Żegadłowiczovi, tedy vesměs na nejlepších vzorech. Nový lyrik je básníkem náboženským, válka pohanské duše s krásou christianismu, dramatický rozpor mezi pohanskými pudy těla a duší křesťan-

stvím okouzlenou a vábenou tvoří hlubokou dominantu jeho poesie. A nebyl by to pravý Polák, aby v akordu jeho lyriky neozvaly se také čisté a silné tóny lásky vlastenecké. Na další tvorbu tohoto silného a osobitého ducha možno se jen těšiti.

J. Kk.

K letošnímu sedmáctému výročí smrti svatého Savy, srbského národního svěťce, vydalo bělehradské Društvo svetog Save dvě krásné publikace: „Sveti Sava u narodnim i umetničkim pesmama“ a „Brastvo“. První kniha (X + 376 str., cena 25 din.) je rozsáhlá antologie lidových písní i umělých básní o svatém Sávovi, kterou uspořádal Uroš Džonić. Je tu v první řadě dvacetdevět srbských národních písní z různých sbírek, pak stošedesát básní srbských spisovatelů, mezi nimiž nalézáme i známá jména jihoslovan-ské literatury (Andrija Kačić-Miošić, Zmaj Jovan Jovanović, Aleksa Šantić, Jela Spiridonović-Savić, Trifun Gjukić atd.). Kniha „Brastvo“ (246 str.) jest sborník věnovaný sv. Sávovi, který uspořádal dr. Jovan Hadži-Vasiljević. Obsahuje mimo jiné životopis sv. Savy (dr. Vaso Glušac) a rozpravu o jeho literárním díle (Pavle Popović), o tomto svěťci ve starém srbském umění (dr. Vlad. R. Petković), o kultu sv. Savy (dr. V. Čorović) a cennou svatosávkou bibliografii (dr. St. Stanojević a Radoslav Petrović). Obě knihy jsou cenným přínosem k literatuře o největším Srbovi a slouží Društvu svetog Save ke cti.

O. F. B.

Sto let chorvatského písemnictví (Sto godina hrvatske književnosti) nazývá se knihovna, kterou vydává dobré chorvatské nakladatelství Minerva v Zagrebu a ze které jsme tu posledně (str. 94. tohoto ročníku) probrali svazek první a šestý, totiž Ježićovu a Kombolovu antologii chorvatské poesie. Nyní leží před námi tři svazky této knihovny, obsahující výběry z moderní krásné prózy chorvatské. Jsou to sv. 2.: „Prvi hrvatski pripovjedači iz preporoda, 1850—1880“ (uspořádal dr. Slavko Ježić, Zagreb 1935, 224 stran; zastoupeni: Mirko Bogović, Mato

Vodopić, Ivan Perkovac, Adolfo Veber Tkalčević, Lavoslav Vukelić, Janko Jurković, Vilim Korajac, Rikard Flieder-Jorgovanić a konečně největší ze všech, August Šenoa). Sv. 3.: „Hrvatski pripovjedači osamdesetih i devedesetih godina“ (uspořádal dr. Mihovil Komol, 1935, 218 str.; zastoupeni: Ante Kovačić, Eugen Kumičić, Ivo Vojnović, Ksaver Šandor Gjalski, Josip Kozarac, Fran Mažuranić, Vjenceslav Novak, Josip Draženović, Juraj Turić, Janko Leskovar, Vladimir Treščec-Borotha, Edhem Mulabdić, Milan Šenoa a Viktor Car Emin). Svazek 4.: „Moderni hrvatski pripovjedači“ (uspořádal dr. Ljubomir Maraković, 1934, str. 204; zastoupeni Antun Gustav Matoš, Iso Velikanović, Branimir Wiesner-Livadić, Dinko Šimunović, Ivana Brlić-Mažuranić, Milan Ogrizović, Vladimir Nazor, Joža Ivakić, Milutin Cihlar Nehajev, Mile Budak, Gjuro Vilović, Slavko Kolar, Miroslav Krleža, Ulderiko Donadini, August Cesarec a Alija Nametak). Všechny tři zde registrované svazky mají dobrou úvodní slova a přínášejí také pečlivé bibliografie jednotlivých autorů, takže mohou být také dobrými pomůckami pro práce literárně-historické.

O. F. B.

Žena a dobrodružství. V Praze vyšel nedávno ve sbírce „Země a lidé“ překlad knihy u nás dosud málo známé spisovatelky *Rosily Forbesové* „Dobrodružství“. Tato autorka dosáhla svými cestami mezi Araby a ostatními národy Orientu úspěchu a proslulosti, a jistě ne bez zásluh. Je to jedna z oněch emancipovaných žen, jež se chtějí za každou cenu vyrovnati mužům: létají přes oceán, řídí auto, sňílejí z revolveru, vyhledávají okázale nebezpečí, při čemž zapomínají, že nutno vědět, chceme-li se odvážiti, že nutno se odvážiti, chceme-li chůti, že musíme chůti, chceme-li mítí moc, ale chceme-li vládnouti, musíme mlčeti, zkrátka osvojily si některé mužské vlastnosti a zapřely své ženské. Co zajímá Forbesovou? Především hrůzné, děsivé, dobrodružné si-

tuace, to, co ještě málokdo viděl, všechno zvláštní a vyjimečné, silné dojmy. Vede ji zvědavost (v tom nikdy v sobě nezapřela ženu) a touha, aby mohla osvědčiti svou odvahu. Arabové jsou její láskou, jsou pohostinní, váží si žen, jsou mystičtí, imponuje jí jejich lhostejnost k životu. Rosita Forbesová mluvila s velkými mudrci: s podzemním prorokem v Habeši, s poustevnickým, arabským emirem, s libyckým Beduinem, kteří znají jen jednu krajinu, ba kteří svět svýma očima ani neviděli a přec o něm vědí víc, než světoběžníci a badatelé, neboť není třeba mnoho viděti, abychom mohli mnoho věděti. Co nám autorka vypráví o velkých lidech a o magických scénách, je dosti povrchní a efektní, spokojuje se většinou scénickým vylíčením, v němž její statečnost se jeví v příznivém světle. Líbí se mi však její humor a její stránky poesie o sceneriích v přírodě a o šťastných lidech, tehdy dovede vyprávět nejpřirozeněji a nejpůsobivěji.

ljp.

Stín moderní civilizace. V Evropské knihovně (nakl. Sfinx) vyšla v překladu M. Fliederové kniha potugalského novináře *Ferreira de Castro „Stín kaučuku“*. Autor chtěl napsati o životě v brasílském pralesě román, který by měl sociální pozadí. Castro umí pozorovat a umí i dobře vyprávět, ale třebaže látkou dovede upoutat, na román je tu přec jen málo děje. Kniha opravdu hrůzná, onen děs však vane z dosud neobjevených oblastí lidské duše, z tajemného, infernálního pralesa, z neznáma, před nímž se člověk ocitá bezradným, spoléhá-li jen na svůj rozum. Autor snesl tu mnoho surových výjevů a fakt, stírá se tu fantazie a skutečnost, jenže skutečnost předstihuje leckdy fantazii, tušíme však, že za jeho rea-

litou je ještě říše duchovní, kterou on už nepostřehuje, nebo o ní mlčí. Životopis? Cestopis? Román? Všechno to zároveň. Ale snad by se mohlo spíše říci – stín civilizace, neboť opravdu jen moderní, bezbožecký kapitalism dovede člověka tak zotročit, jak nám to líčí Castro. Strašný je černocho Tiago, u něhož instinkt nahrazuje cit pro spravedlnost, krutá je příroda a krutí jsou Parintintinové, ale nade všechno to je krutější civilisovaný, kořistnický člověk, bez náboženské morálky. Kniha Castrova, jinak tak hrůzná zasloužila si českého překladu už pro ony objevitelské výhledy do světa, nám neznámého.

J. Ljp.

V novém nařízení o povinných výtiscích. Jež bylo podle zmocňovacího zákona schváleno v poslední schůzi minulé vlády a jímž se hodně složitě upravuje povinnost odvádění výtisků každé publikace státním knihovnám a zemským úřadům, je také několik změn důležitých i pro spisovatele. Tak je stanoveno, že povinné výtisky má budoucně odváděti nikoli jako dosud nakladatel, nýbrž tiskař; tak prý bude lehčeji a úplněji zachycena všechna literární tvorba vydávaná soukromými, „neživnostenskými“ vydavateli. Dále budou tiskaři povinni posílati měsíčně ministerstvu vnitra a Národnímu universitní knihovně výkaz všech knih, jež za měsíc vytiskli, a udati v něm kromě jmen a adres spisovatele a nakladatele také počet stran a výši nákladu. Tyto výkazy budou spořádaně uloženy u ministerstva vnitra a vydavatel bude míti právo žádati do jednoho roku úřední výpis o tisku, který napsali nebo vydali. Tak budou moci také spisovatelé zjistiti, zda nakladatelé dodržují smlouvy ohledně výše nákladu. Že této kontroly bude mnohdy třeba, je známo.

SEZNAM KNÍH

které vydala a nabízí

DRUŽINA LITERÁRNÍ A UMĚLECKÁ

v Olomouci, Wilsonovo 16.

B Á S N Ě

- F. B. Děrda: *V bouři života* (snížená cena Kč 4·50).
K. Dostál-Lutinov: *Orlí fanfáry*, II. vyd. (Kč 10·-). *Květiny* (Kč 10·-). *Ve mlýně světa* (Kč 10·60).
Jan Karník: *Závěťi* (snížená cena Kč 4·50). *Vosí hnízdo*, epigramy (Kč 7·40).
Fr. Kašpar: *Zastavené hodiny* (snížená cena Kč 6·-).
Fr. Kyselý: *Z říše světla* (snížená cena Kč 9·-).
Fr. Odvalil: *Co v duši zaléhalo* (snížená cena Kč 4·50).
Fr. Střížovský: *Hvězdy Mariánské* (Kč 5·40).
J. Maria Slavík: *Legenda o neznámém světcí*. Bibliofilské vydání (Kč 25·-).
Fr. Zýbal: *Pěl ptáček* (snížená cena Kč 4·-).
Rozebrány jsou: K. Dostál-Lutinov: *Šlehy a něhy*.
Fr. Dohnal: *Zklamané touhy*.

DIVADLO

- Gabriel Ronaj: *Sluneční píseň* (Kč 2·-).
Fr. Střížovský: *Mariánský sloup* (snížená cena Kč 5·-).
Rozebráno je: Gab. Ronaj: *Ve městě*.

KNIHY PRÓZY POUČNÉ I ZÁBAVNÉ

- B. K. Bečvan: *Emča detektiv*. Románek mladé lékařky. Cena Kč 16·-. Novinka! Apartní úprava!
Václav Bělohávek: *Oheň Eliášův* (snížená cena Kč 7·-).
Dr. František Cinek: *K národnímu probuzení moravského dorostu kněžského 1778 - 1870*. (Kč 32·- i s pošt.)
Fr. Dohnal: *Studie a profily*, I. díl (Kč 15·60), II. díl (Kč 25·60).
Hub. Havránek: *Duše Hané*, povídky a obrázky z Hanáckého života (Kč 20·-).
Prokop Holý: *Suzanna*, biblický román (snížená cena Kč 12·-).
Jaroslav Hruban: *Pout do Ravenny*, román (snížená cena Kč 8·-). *Duše mozaik*, román (snížená cena Kč 9·-).
Alois Lang: *Otec pouště sv. Jeroným*, životopisný obraz (snížená cena Kč 9·-).

Lipanský Jetřich: *Athos*, cestopisné obrázky z ruské republiky na hoře Athosu (Kč 11.60).

Fr. Odvalil: *Kavky na věži*, novodobý román ze života kněze (snížená cena Kč 12.-).

Dominik Pecka: *Matka Boží v trní*, román mladáho kněze (rozebráno). *Jarní sonáta*, román ze studentského života (Kč 21.-).

Jar. Řehulka: *Tetky a ježibaby*, hanácké humoresky (Kč 10.60).

Sborník *Dante a Češi*, bibliofilské vydání brožované (snížená cena Kč 20.-), skvostně vázané (snížená cena Kč 50.-).

Sborník *k padesátinám Em. Masáka*, cena 18.-.

Břetislav Štorm: *Znaky stavu kněžského v zemích českých* (snížená cena Kč 8.-).

J. E. Trávníček: *Tobiáš Běbul*, povídky z Valaška (snížená cena Kč 8.-).

Jan Vyhlídal: *Když světová válka zuřila*, obrázky a dokumenty (snížená cena Kč 7.-).

Rozebrány jsou: B. K. Bečvan: *Nedobry*. Fr. Odvalil: *Svitání*. Em. Masák: *K branám věčnosti*. Dominik Pecka: *Assunta*. Jar. Řehulka: *Ministranti. Stréci*. Jan Vyhlídal: *Znáš ten kraj, kde hanácké palmy kvetou?*

Ročníky II. až V. *Rodinného obzoru*, bohatě ilustrované a se zajímavou četbou prodáváme svým odběratelům po 2 Kč. Vhodné do lidových knihoven. Použijte této příležitosti, dokud jsou ročníky na skladě.

Ročníky V. (1917) až XXI. (1934) *Archy* máme též na skladě. Starší ročníky po rok 1928 prodáváme za podstatně sníženou cenu. *Studentům a bohoslovcům* vedle slev poskytujeme výhodné splácení. Dominika Pecky povídky *Člověčenství naše*, které autor vydal svým nákladem, rozesíláme za sníženou cenu 6 Kč.

Též knihy z bývalého nakladatelství *Evy*, na příklad W. Kozakiewicz: *Návrat*, román studenta, probíjejícího se k Bohu, dále H. Benson: *V rozbřesku budoucnosti*, román o apokalyptickém vidění umírajícího kněze-apostaty, pak B. K. Bečvana: *Hospic u zlaté hvězdy* a jiné expedujeme za neobyčejně sníženou cenu po 5 Kč bez poštovného.

Objednávky vyřizujeme obratem! – Každá objednávka je podporou svépomocné vydavatelské činnosti katolických spisovatelů.

Pište na adresu:

DRUŽINA LITERÁRNÍ A UMĚLECKÁ V OLOMOUCI,
Wilsonovo nám. 16.

ARCHA

D
LU

XXIII. ROČNÍK, SVAZEK 5

Jan Karmík, Život v písní	193	F. S. Horák, Maurové ve Španělsku	220
Gottfried Keller, přel. B. Pflieger, Čas nejde	197	Alois Svoboda, Počátky náboženského indiferentismu mezi studentstvem olomouckým v letech 1732–1744 a jeho neblahé následky v době te- reziánské	225
Dominik Pecka, Nemocní a ranění	198		
František Bohuslav Děrda, Lento amoroso	207		
Ivo Bauše, Jméno a oslavení	208		
Eugénie de Guérin, přel. O. F. Babler, Ó, proč jen nemám hlas	209		
Poutník, Cyklus lyriky	210		
Bedřich Konařík, Mystická trilogie sv. Hildegardy	214		
Emmi Bank-Dittrich, přel. O. F. Ba- bler, Okna kostelní	219		
		OKNA	
		Zapadlý básník	236
		Z nové české literatury	236
		Pro lidové knihovny	238
		Poznámky a zprávy	239

NOVÉ PUBLIKACE

Družina literární a umělecká v Olomouci
vydala novou knihu dr. Jaroslava Řehulky

„ČTYŘI VÁŽNÉ PŘÍBĚHY“

Stran 218, cena 12 Kč. – Vyšlo jako třetí
podílová kniha za rok 1934. Kniha obsa-
huje povídky „Setkání“, „Dívčino krásná“,
„Hřích“ a „Pes“.

Doporučujeme všem členům a příznivcům Družiny.

Z REDAKCE

Obrázková příloha v tomto čísle není, poněvadž připravujeme 2–3 přílohy pro 6. číslo, jež vyjde již v listopadu.

Adresa redakce, na níž třeba zasílati příspěvky, recensní výtisky, časopisy výměnou atd.: Em. Masák, katecheta, Brno-Židenice.

Adresa administrace: Olomouc, Wilsonovo nám. 16.

Jan Karník

ŽIVOT V PÍSNĚ

Janu Čepovi

Hodiny jdou jak churavci nevlídní
s výčitkou v pohaslém oku.
V soumraku dne už na sklonu roku
pozounů zaslech' jsem pochmurnou sloku.
To tobě, Josefe, tam kdesi za Vídní,
v městečku s palácem svržené slávy
— prapor spad' se žerdě, koruna s hlavy —
to tobě muziky vyhrávají
na cestu k hřbitovu při Dunaji . . .

*

Čtyřicet let už prchlo jak mžik,
vojáčkem já byl — a ty nádeník.
S maltou ses trmácel po lešení —
já šlapal s kapelou na cvičení.

Líbezná děvčátka v Laudongasse
vojáčky potěšit snažila se.
Hořela panenka jak v žitě mák,
když srdce dobýval „jednoročák“.
V klenuté aleji ctihodných stromů
i v tmavých průjezdech zamlklých domů
na loutnu milostnou hráli jsme s dovedností —
slovíčka der die das pletouce bez lítosti.
Když zněla večerka z Alserstrasse,
válečná idyla přerвала se —
přiď, milá Rosele, zítra zase!

Sladko jsem žil — ale ty, chudáku,
se smutkem mrtvých nadějí ve zraku,
hoch srdce měkkého, zlomených sil,
s trhany tvrdým jhem spoután jsi byl.
Celý den centy nosil jsi na mdlém hřbetě,
v hadrech, jež stráveny cihlovým prachem,
s obavou, že polír-ožrala vypeskuje tě.
Od rána v robotě, konec byl lopotě,
až se vzňal západu nacheť
lesnatý Kahlenberg, v krvi jak stínadlo,
na které slunko raněné dopadlo.

Tu chvíli, když jste jak trestanci
ze stavby zmořeni klopýtali,
naproti chodil's mně, bratrance,
a pak jsme Moravou okřívali.
Blýsklo se v tobě i v pohledu mém,
jak bychom uzřeli kouzelným sklem
rodného města baňatou věž,
chalupy známé a stromy též,
jak bychom v hodině večerní
byli zas dva kluci rozverní,
na které maminky ze dveří
volají: Dom', chaso, k večeři!

A já ti nosíval od vojáku
komisní láblíky pro vlčí hlad,
a já ti nosíval hrst tabáku,
občas i na pivo zval jsem tě rád,
zvláště když strýc farář k nesmělé urgenci
obraně trůnu povolil subvenci.
S blaživou kapkou alkoholu
radost si k našemu sedla stolu.
Hned jsme se ztráceli do uliček,
na které od lip zřel kostelíček,
chlapce jsme svolali ve vzpomínce,
společně klusali k borovince,
s pasáky na sebe halekali —
a tajně v houštinách Černé skály
v mysticky slastné libaci
kouřili jak staří vojáci.
Zapomněls na dřiny výheň parnou,
já lítal v oblacích nad kasárnou —
večery v závětrří švechatské hospůdky,
pro srdce balzám, pro hrdlo lahůdky!

o

Jako bys odešel na konec světa,
život nás rozváděl po mnohá léta.
Mne domov zavolał, nepustil víc —
i tobě osud vlídnější líc
ukázal po čase, českou však leb
přinutil v cizině na cizí chléb.
Ani když splnil se veliký sen,
nebyl jsi z livreje vysvobozen.
A teď ti ustlala rakouská zem,
na věky uspala stesk v srdci tvém.
Městečkem schouleným v soumraku šatě

nesou tě funébři s licousy a v zašlém zlatě,
v cylindrech čest ti vzdávají hlavy panské,
cupkajíc do taktu kapely veteránské.

Marně zřím za tebou v dálavu . . .
Neuzřím sehnutou postavu,
ani tvář vysmahlou v těžké práci
s úsměvem zatrpklým resignací,
s viržinkou, jež, tobě přemilá,
habsburské mocnářství přežila.

K dílu tě nevzbudí jitřní zpěv kohoutí,
ani k nám nepřijdeš na koláč o pouti.
Vzpomněls vždy o krátkých návštěvách svých
příhod a šarvátek ministrantských,
jak jsme se hyhlili, drobní štvanci,
když pletl nováček ministranci,
jak hříšnou žádostí rozhořelí
víno jsme z konviček dopíjeli —
začež jsme tržili pohlavky
od kostelníka mazavky.
Pro ten hřích bude prý v pekle
sataráš smažit nás vztekle,
hrozil — neb svou cestou pochybnou k nebi
sám této posily měl zapotřebí!
Vzpomněls též štědrosti babiččiny,
jak se ti starala o svačiny,
když, stromek s chabými kořeny,
chřádl jsi, řemeslem zmořený.
Pak Vídeň za řeči zjevila se,
světla se rozžala v Laudongasse,
kmitla se Rosele s plachostí víly,
dunajské vlny se rozhlaholily,
zavoněl Pratru májový dech
tesknotou po smavých trubadúrech . . .

Potom jsi zašel na družnou besedu
do čmoudu dýmek v hospůdce sousedů.
Jindy zas vážně, jak domař rynecký,
zasedls za stůl, kde Frantík Německý
s hlubokou úklonou vítá čas od času
knížata vědy a hvězdy Parnasu,
kde ducha gejsír tryská v dny parné,
když se tu zastaví pan Novák Arne,
nebo sem, kumštýřské řehole frátři,
zapadnou s Němcem Křičkové bratři.

Tehdy těch světél tam nebylo,
jen — místních novinek horlivý ozev —
kurentem žvatlal Nebolů Josef,
a slunko domácí svítilo
s Joklových stříbrných kadeří
od toho stolu hned u dveří.

*

Naposled zřel jsem tě na kruchtě hřbitova.
Pokořen, zkrúšen pro ztrátu domova,
s holýma rukama z něho kdys vyštvaný,
dojat jsi poslouchal dědovy varhany,
dar jeho dávné příčinlivosti.
Píseň tě strhla do minulosti —
hrával ji tatík tvůj, náš regenschori,
hrával ji po něm bratr tvůj zemřelý
— na růžích oba ustláno neměli.
V chorál se sloučily odešlých sbory.
Slyšel jsi dědy, báby i strýce,
co kolem pod drny podřimující
vratké své radosti i mnohý trud
v cestu nám zaseli do rodných hrud.
Zpívali dědovi tovaryši
— dávno už hoblík jim vypad' z ruky —
zpívali všichni, kdo o velké mši
s basou a tympanů hromozvuky
na kruchtě celý věk k oslavě Boží
hrávali, nebažíc' po světském zboží.
Vzývali všichni zkormoucení
Hvězdu a Královnu zářící
o milost před soudnou stolicí
nádoby křehké po zhroucení . . .

Poslední krok mířil k otcovu hrobu.
Cesty ti oživily v staré hlavě,
jak jste kdys s tatíkem po Moravě
stavěli varhany, v tu šťastnou dobu,
kdy's ještě nebyl bit osudu pěstí,
doufaje též ve svůj čtyřlístek štěstí.
Vykročil's nohou malátnou
v loučení propast závratnou,
odcházels bolestí bodavou,
lípy ti šuměly nad hlavou,
tklivě se s tebou žehnající,
království ticha panovnice.
Při jejich loučivém truchlozpěvu.

kostlivci touhy své pro úlevu
v zborcených rakvích se zachvívali,
dávné jich bolesti, marné žaly,
koloběh starostí, sen lidských plev,
kolébky výkyv i smrtící šíp —
všecko se ozvalo v akordu lip
a větrem se strnišť ševalil zpěv:

Byl's naše krev — ztracená krev.
Na bludných cestách rozloučení,
na různých skřipcích umučení.
Jinde, než's vypučel, k věčnosti zraj!
Hrobů je tisíc — jeden je Ráj.

Gottfried Keller, přeložil B. Pflieger

ČAS NEJDE

Čas nejde, stojí nehybně,
a my jím pouze jdem,
je shromaždištěm karavan,
my poutníky jsme v něm.

Cos bez tvaru a bez barvy,
co v tvar se rozvine,
kde noří se kdo ven či tam,
až se zas rozplyne.

Plá rosná kapka po ránu
se v záři slunce skvíc,
a tak den může perlou být,
a století zas nic.

Je bílým pergamenem Čas
a každý, zrodě se,
naň píše krvi červenou,
až proud ho odnese.

Zde v tobě, světe čarovný,
ty krásno, plná změn,
i já list píšu milostný
na onen pergamen.

A radost mám, že vykvet jsem
v tom věnci tvojích krás;
v dík nekalím já pramene
a chválím jen tvůj jas.

NEMOCNÍ A RANĚNÍ

Ubohý Le Sageův ďábel: nic moudřejšího a lepšího nevěděl než nadvzednout střechy domů madridských a ukazovati mladému studentu tajnosti života lidského. Co lidé dělají tajně, není nikdy příliš povznášející. Těšiti se pohledem na soukromé neřesti lidí může právě jen ďábel, protože je hlupák a považuje ty věci za nezdar Boží. Pomocník však jest větší než pokušitel. Nemůže-liž Bůh i z kamení si nadělati synů Abrahámových? Dokud lidé hřeší tajně, nejsou ještě zcela ztraceni: stydí se za své hříchy a v jejich hanebnostech se chvěje cosi cudného. Tito lidé vlastně Boha milují: neodvažují se hřešiti za bílého dne, hledají záhyby noci, hledají propasti, aby unikli oku Božímu. Kde je stud, je láska. Hřích se dovršuje nestoudností. Jen nestoudní náleží ďáblu. Jen z těch by se měl těšiti, kteří hřeší veřejně. Hříšníci tajní jsou ještě ovce Boží, byť ztracené. Dobrý pastýř je hledá. Hledá je, neboť se skryly. Ach, nežádáme, aby lidé nehřešili, ale hřeší-li už, žádáme, aby se za to styděli.

Paní učitelová, vaše hříchy byly tajné. Měla jste už za svobodna známost s jedním studentem a rodiče vám dopřávali volnosti: — Holka je mladá, ať se baví! Ale ten student studoval a dohromady ničím nebyl. Přišel nový pan řídící do vaší vsi, rozumný, usedlý člověk. Chtěl se ženiti a jeho oko padlo na vás. Mamince se líbil a vy jste si dala říci. Vzala jste si ho. Váš milý dostudoval a stal se také učitelem. Přišel z vojny a podal si žádost o místo. Dostal je u vás. Váš muž se stal jeho představeným. Staré city ožily. A co nejhoršího, vy jste měla slabou vůli. Muž váš byl dobrý, měla jste dvě děti, milé a zdravé. Ale vašeň byla mocnější. Jednoho dne odejel váš muž do města: vlastně neodejel, dělal jen, jako by odejel. Vrátil se neočekávaně a zastihl vás s milencem. Utekla jste k mamince, tam jste vzala bratrův revolver a střílila jste se do prsou. Na štěstí jste nevěděla kloudně, kde máte srdce. Prostřelila jste si jen plíce. Odvezli vás do nemocnice. Nedali vás na pokoj, kde byste byla sama, nýbrž do sálu, abyste si ještě něco neudělala. A na tabulku vám napsali: *Vulnus sclopet.*

Když tam přišel na návštěvu kněz, všimla jste si, že se dívá na tu tabulku. A napadlo vám, že rozumí latinskému nápisu a že vytuší, proč tam jste. Na vaší tváři se vystřídal několikery ruměnc a nakonec jste si zastřela rukou oči. Styděla jste se.

— Proč jste si chtěla zoufat? tázal se vás tiše.

Jak jste měla odpovědět? Kde jste vzala tu pošetilou myšlenku? V hlou-pých románech na pokračování, které vycházely v ženských časopisech. A styděla jste se ještě hlouběji.

Zrak toho kněze byl velice pronikavý: viděl, že jste mladá a hezká a že vaše ruce jsou bílé. Viděl, že máte na stolku nádherné květiny a uhodl snad, že je to dar vašeho muže, který vám odpustil. Dobrák! Jak jen jste

si mohla nevážit člověka tak šlechtného? Přišel za vámi do nemocnice a řekl: Pamatuj na děti, já ti odpouštím k vůli nim: vím, že jsi málo zkušená, on tě svedl; ale půjdeme jinam a začneme nový život.

– Důstojný pane, nechtějte to ani vědět. Jistě byste mne odsoudil.

– Proč myslíte, že bych vás odsoudil?

– Protože jsem špatná žena.

– O špatných ženách mluví často evangelium. Kdo z vás je bez hříchu, první ať hodí po ní kamenem.

– Chtěla jsem umřít, víte – myslela jsem, že muž mi neodpustí, já jsem ho totiž podváděla, a tak jsem si řekla, že raději zemru, že můj život už nemá smyslu.

– Ovšem, špatný život nemá smyslu, milostivá paní. Aby měl život smysl, musí být proniknut vědomím mravní odpovědnosti, myšlenkou na Boha.

– To je krásné, co říkáte, myslím však, že nedovedu žít s takovou myšlenkou. Pořád si myslím: k čemu žít?

Tu kněz neodpověděl, upřel na vás oči ještě pronikavěji – a když jste pohlédla v ty oči, viděla jste, že pronikají, ale neodsuzují.

A potom říkal kněz zvolna a výrazně nespouštěje vás s očí: – Vy jste se měla na světě příliš dobře.

Zakryla jste si oči znovu, neboť co řekl kněz, bylo pravda.

*

Vy, starý Šimane, nebyl jste spokojen se šťávou, kterou vám dali k masu. A nadto jste měli na pokoji hysterika, který si počínal jako zvíře. Měl zakázáno polévku. Když ji přinesli v kotlíku, naplivil do ní a řekl: Když ji nebudu jíst já, nebudete ji žrát ani vy. Řvali na něho a volali doktora. Doktor je uklidňoval, hysterika napomínal, ale novou polévku neopatřil.

To byla předehra. A tu přišel kněz – těšitel. Komu je do řeči s farářem po takové řvanici? Obcházel posteje, ja, toho se někdo nají, když se vyptává, jak se máme.

– Špatně, odpověděl jste, pane Žáku, na jeho otázku.

– Ono bude zase lépe, těšil kněz.

– Až po smrti, pravda, až po smrti, ale tomu nikdo nevěří. Není Boha. Kdyby byl Bůh, nenechal by nás takhle se trápit. My máme mít nebe po smrti a lumpi je mají za živa. Takový lump nadělá víc hříchů za jednu noc než já za celý život – a má se lépe než já. Je to v pořádku, velebný pane?

Je to v pořádku? Ať sebere kněz svoji moudrost a vysvětluje problém zla. Ovšem, trpí-li zlý, nikdo se tomu nediví, to je v pořádku. Ale trpí-li dobrý, není to v pořádku. Nemůže se říci starému Žákovi, že je zlý. On praví, že je dobrý. Není trestán za své hříchy. Trpí-li přesto, je to zkouška. Ať mu řekne kněz, že je to zkouška. On odpoví:

– Copak to Bůh neví, jaký já jsem? Vždyť je vševědoucí, načpak mě potřebuje zkoušet?

Ne, nemůže se mu říci, že je to zkouška. Nejlépe bude říci mu, že i Kristus trpěl, a to mnohem více než my lidé.

– To je pravda, řekne starý Žák, ale bylo to v pořádku?

Či bude vhodné ho poučiti, že Bůh ho chce utrpením zdokonaliti? Avšak starý Žák je přesvědčen, že je dokonalý: nic neukradl, nikoho nezabil, žádného neošidil.

Ať mu tedy kněz vykládá, že zlí se mají na světě dobře proto, že Bůh je chce odměniti za dobro, které konají. Zcela zlý není nikdo. I nejhorší člověk koná nějaké dobro. A Bůh jsa spravedlivý musí ho odměniti. A poněvadž ho nemůže odměniti po smrti, odměňuje ho již zde na zemi. Ať mu vykládá, že zlý člověk se může napravit a proto že mu Bůh shovívá a dopřává mu času, aby se vzpamatoval. Ať mu vykládá, že Kristus Pán přirovnal svět k poli, na němž roste pšenice i koukol. Oboje roste vedle sebe. Zlí i dobří jsou na světě – a zlým se vede někdy lépe než dobrým. To je nespravedlnost jen dočasná a zdánlivá. V den žní svázán bude koukol k spálení a pšenice odvezena bude do stodol věčných.

– Koukol a pšenice – to je pěkné, řekne starý Žák – ale je to v pořádku?

– Není to v pořádku, ale bude, pane Žáku.

– Kdož ví, jestli bude? Přece to není v pořádku.

*

Vy, pane soudní rado, jste měl vodnatelnost. Už několikrát vám brali vodu. Zlé znamení. Na tom oddělení byla hodná ošetřovatelka, členka třetího řádu svatého Františka. A ta upozornila kněze, že vám hrozí nebezpečství. Vy, pane soudní rado, jste byl „na třídě“ a bylo tudíž třeba nějaké záminky, aby vás mohl kněz navštívit.

Na štěstí jste měl chlapečka a ten kněz ho učil ve škole. Most nalezen. Kněz zaklepal, vešel, představil se, omluvil se. Vy, pane rado, jste četl právě noviny. Odložil jste je, nabídl knězi židli a projevil potěšení z návštěvy. Následovaly další omluvy, ale pan rada má ve škole synáčka a proto ten kněz považoval za vhodné navštívit pana radu, když se dověděl, že je v nemocnici. Ten synáček je velice hodný hošíček (ó, cestou k srdci lidskému!), velmi pilný a bystrý, hm, milý chlapec, zkrátka.

Nechtěl jste zrovna dáti najevo, že vás ty chvály těší, ale řekl jste:

– Ano, Mirek je korektní hoch.

Korektní – v tom slově bylo mnoho otcovské pýchy. To slovo je těžko přeložitelné do obecného jazyka. Řekne-li se poslušný, není to ono, správný – také ne, hodný – rovněž ne. Poslušnost není všechno. Správnost je neurčitý výraz, hodný – Mirek není přece nějaký budižkničemu, kterému stačí napapat se a vyhajat a dost. Mirek je korektní hoch, bezvadný, dobře vychovaný, slovem dokonalý. Korektním jej učinil – kdo jiný než otec, tu zásluhu mu nelze vzíti.

A nakonec jste, pane rado, poděkoval za čest té návštěvy a vyslovil jste přání, aby důstojný pán přišel opět.

Ovšem že přišel a snažil se zavést řeč od korektního hochy k jiným věcem, méně korektním. Těmto pokusům jste se, pane rado, dovedl znamenitě brániti. Bylo vidět, že jste zvyklý řídit rozhovor. Měl jste to již v krvi ze své soudní praxe: vyslychati, ne býti vyslychánu. A proto

jste na otázku odpovídal otázkou, na narážku narážkou, na podnět podnětem. Měl jste svůj koncept, věděl jste už několik minut napřed, co řeknete.

A ubohý kněz se namáhal, říkal rozumné nesmysly a ztrácel trpělivost. Až konečně si dodal mysl, neboť viděl, že čas kvapí a nemoc se zhoršuje.

– Nechtěl byste, pane rado, vykonat svatou zpověď?

To řekl ten kněz a zavřel oči. Řítíla se nemocniční budova? Nikoliv. Vztýčil jste se, pane rado, na loži a ukazoval mu dveře? Také nikoliv. Mlčel jste a zdálo se, jako byste přemýšlel.

– Až později! řekl jste konečně.

– Jak libo, pane rado, jsem vám kdykoliv k službám.

Až později! Kdosi napsal, že v tom slově se skrývá láska k Bohu. Člověk nikdy není takový zlosyn, aby řekl Bohu: Ne! Strašné je slovo ne. Kdo má odvahu je říci? Nikdo, ani největší hříšník. Později! Je v tom odboj a je v tom láska. Je v tom nevěra a je v tom víra.

Za několik dní jste upadl, pane rado, do bezvědomí. Vaše paní poslala pro kněze. Byla prý vychována v klášteře, nepřála by si, abyste umřel jen tak. I žádala, aby vám bylo uděleno svaté pomazání.

Nebylo důvodu, aby se jí nevyhovělo. Neřekl ne, řekl později!

A za tři dni byl pohřben. Bez kněze. Neboť ta paní dala svého muže spáliti. To proto, že je to moderní. Hnutí v hrobě je neestetické.

Přijelo auto z krematoria, smuteční hosté se sjeli, nějací páni něco zpívali před prosekturou, potom nějaký pán řečnil, vlastně četl něco z papíru, který měl připíchnut na podšívce svého cylindru.

Zřizenci krematoria stáli za autem a zatím co ten pán četl, kouřili skryti a nepozorováni cigarety.

*

Stalo se to tak: na nádraží přelévali benzin z cisterny. Někdo si při tom zapaloval cigaretu, benzin vybuchl a dělníku nejbližše pracujícimu se vznaly šaty, poněvadž je měl postříkány benzinem. Ten dělník jste byl vy, Josefe Nováku. Jsou předpisy, že při takové práci má býti poblíž hromada písku. Ta hromada tam nebyla. Voda není nic platná. Rozběhl jste se – snad v naději, že plameny zhasnou, snad z bolesti: bylo to ještě horší. Někteří dělníci běželi za vámi a počali s vás strhávati hořící šat. Již bylo pozdě. Proměnil jste se v živou pochodeň. Klesl jste k zemi a svíjel jak přišlápnutý červ.

Přijel vůz, naložili vás a jeli do nemocnice. Křičel jste nesmírnými bolestmi, které se stupňovaly otřásáním vozu. Když konečně vjeli na nádvoří nemocnice, vyskočil jste a běžel na oddělení sám volaje: Zabijte mě, zabijte mě, prosím vás, zabijte mě!

Když k vám přišel kněz, byl jste již obvázan. Účinkem znečitlivujících látek, jimiž naplněny byly obvazy, bolesti ustávaly. Ale srdce vám bušilo a těžký jste měl dech. A na čele vám vyvstávaly krůpěje potu.

– Důstojný pane, prosím vás, vyzpovídejte mne, já vím, že to do rána nevydržím! Důstojný pane, před dvěma měsíci jsem měl svatbu – a teď

musím umřít! Ó, jak jsem byl šťasten! Řekněte mi, proč musím umřít? Věřil jsem v Boha, na modlitbu jsem nezapomínal, nikomu jsem neublížoval – ach, proč to Bůh na mne dopustil?

Proč, ach, proč? Potěšiti není tak snadné. To není: první premisa, druhá premisa – závěr. Dokázati, že jest útěcha – to jest příliš málo. Dáti útěchu – to jest příliš mnoho.

Tento člověk se modlil a přece – modlil se správně? Říkal si: Bud vůle Tvá? Dovedl se vzdáti své vůle a podříditi se vůli nejvyšší? Ne, nelze ho viniti. Ale připomenouti mu Krista modlícího se na hoře Olivové. Otče, je-li možno, odejmi ten kalich ode mne, ale nikoliv má, nýbrž tvá vůle se staň!

– Byl jsem ve válce a nic se mi nestalo, až nyní, ach, Bože, až nyní – Nemá práva nařikati ten nešťastník? Neproklínal-li Job dne narození svého? Neklesl-li Kristus pod tíhou svého kříže?

– Má ubohá žena! Mé dítě! Mně se narodí dítě a já ho nespátřím!

A slzy se vyřinuly z očí. Kněz vzal kapesník a stíral je s lící. A snažil se vložit do toho úkonu všechen soucit a všechnu lásku, přelíti do něho všechna slova, která by bylo lze promluvit k útěše a která se zdála chabými a nedostatečnými před tím nesmírným *proč*, jež zůstalo státi u lože v nepřemožitelném postoji věčné záhady.

A potom ticho – A oči vyplakavše poslední slzy odvrátily se od věcí tohoto světa a hleděly vstříc tajemství smrti –

*

O vás, pane Motáčku, řekli, že ze špitálu nevyjdete. Každou chvíli jste měl záchvat. Vysoké teploty. Jinak jste vypadal dobře: silný, tlustý, krevnatý. Ale to srdce, to srdce!

Povídalo se, že jste někde něco zdefraudoval, že jste byl ve vyšetřovací vazbě a kdesi cosi, ale pro tu nemoc se to přerušilo: nějaký čas jste byl ve vězeňské nemocnici, ale dlouho ne. Váš případ byl zvláštní: poslali vás do nemocnice.

A jinak jste byl, pane Motáčku, ochotný a zdvořilý člověk. Všelicos jste uměl a dovedl se uplatniti se svým uměním. A dělal jste takové věci, na které nikdo neměl v nemocnici kdy. Namastil jste dveře, aby nevrzaly – není to důležitá věc? Pacienty to rozčiluje, ošetřovatelka to neumí, sluhové říkají, že jim po tom nic není. Tedy vy jste ty dveře namastil. Rozumí se, že jen ve svém pokoji. Zvěst o tomto vašem činu se rychle roznesla po celé nemocnici. A druhý den jste měl mnoho objednávek: ukázalo se totiž, že není dveří, které by nevrzaly. A nevrzají-li ve dne, vrzají jistě v noci a pacienty to dělá nervosními. A tak jste namastil všechny dveře, pane Motáčku.

Také jste uměl kaligraficky psát. Pan primář beztoho vytýkal sekundářům, že jména na ložních tabulkách jsou nečitelná: vypadá prý to, jako by to bylo napsáno nohou. Ano, tak se vyjádřil – napsáno nohou. Hned jste tu byl a nabídl se, že to napíšete jak se patří, krasopisně. A všechny tabulky putovaly k vám a vy jste to napsal překrásně, jak by natiskl.

Hned se změnil vzhled pokoje: tabulky se podobaly vývěsním štítům, hned to bylo veselejší – to všechno pan Motáček.

A ještě jiné věci jste uměl: vázati knihy na příklad. Bylo na pokoji několik usmolených, ukoptěných a umaštěných svazků „zábavné četby“. Vy jste je srovnal, vyčistil, přelepil, převázal, obalil, nápisy opatřil, že bylo radost vzít je do ruky.

Také jste uměl spravovati zlámané stříkačky, ze tří starých gumových rukavic udělat dvě nové, dále jste vynalezl strojek na převíjení ovinů: ten strojek vypadal jak mlýnek na kávu, byl celý ze dřeva a vy jste jej vyřezal pouhým nožičkem. A ze starých pohlednic jste dělal pouzdra na cigarety, kasetky, bonboniery, zkrátka, stále jste něco řezal, piloval, šil, lepil, stahoval, mastil, čistil, utíral a dával do pořádku.

Jednou za týden jste míval záchvat, poležel jste den, dva, měl teploty, potom jste zase vstal. A když se vás ptali, je-li vám lépe, říkal jste vzdychaje: To srdce, to srdce! To srdce už nikdo nepředělá!

Dost často jste se pohyboval v ambulanci, poněvadž tam bylo nejvíce věcí polámaných, rozbitých a vůbec nepořádných.

Asistentka na ambulanci zpozorovala, že někdy podezřele ubývá éteru. Později vystopovala, že vaše záchvaty jsou v souvislosti s ubývááním éteru. Řekla to vrchní ošetřovatelce a tázala se, nemělo-li by se to říci lékařům. Vrchní ošetřovatelka se zasmála a pravila:

– Ať si to poznají sami. Nám tu dává Motáček všechno do pořádku, byly bychom samy proti sobě, kdybychom to říkaly. Nevidáno, pro trochu éteru!

Jenže ta ambulanti asistentka myslila, že si kazíte zdraví pitím éteru. A mimo to řekla to také knězi, který navštěvoval nemocné a žádala ho, aby vám domluvil: buď abyste přestal pít ten éter nebo si dělal ty záchvaty jinak.

Ten kněz vás, pane Motáčku, znal – jakpak by ne – potkával vás po každé na chodbě nebo na schodech. Vždycky jste ho srdečně vítal, dveře otvíral, ruku na rozloučenou podával.

A ten kněz vás zase potkal jednoho dne a ptal se, co dělá srdce. A nakonec povídal:

– Pane Motáčku, vy jste takový šikovný člověk a všechno dáváte do pořádku, což kdybyste to také jednou zkusil s tím srdcem?

– Jak to myslíte, velebný pane?

– No, kdybyste dal také své svědomí do pořádku.

– To mají recht, velebný pane. Taky jsem už na to myslil. Já přijdu. A přišel jste.

A éteru v nádobě již neubývalo a záchvaty se už neopakovaly. Pan primář nad tím kroutil hlavou: takový případ ještě neměl.

A tak jste, pane Motáčku, z nemocnice přece vyšel.

*

Pamatujete si, paní profesorová, jak jste měla před operací? Kněz vám radil, abyste se vyzpovídala. Ne že by bylo nebezpečství: pro uklid-

nění. Ovšem pro uklidnění se dává morfium a proti krvácení želatina, věděl to, jak by ne – ale duše také působí na tělo. Operace se daří mnohem lépe, je-li pacient duševně kliděn. Samo o sobě by to bylo velkým bludem – doporučovati někomu zpověď jen proto, že přináší uklidnění – táhni s cesty, náboženský psychologu druhu Jamesova, směšný pragmatisto, který hodnotíš všechno jen podle výsledků, ne podle zásady – ale byl jsi takový, ty ses bál – jen se přiznej!

Avšak vy jste se nechtěla zpovídati.

A potom v narkose, když vás přivezli do sálu, pověděla jste na sebe všechno:

– Já jsem byla hloupá, já jsem si vzala starého chlapa a teď jsem nešťastná: co s profesorem, nechce mi dát ani na šaty: kdybych si byla vzala obchodníka, mohla jsem být každý den v divadle a jezdit v autu –

Když jste se probrala, pověděli vám, co všechno jste na sebe prozradila. Byla jste z toho celá nešťastná.

A když přišel kněz na návštěvu, stěžovala jste si mu to.

– Nikdy bych si už nenechala dát narkosu!

– Vidíte, milostpaní, já jsem vám dobře radil. Všelicos dříme v duši: musí to ven tak či onak. Kdybyste byla poslechla, byl by věděl jen Bůh a já a nikdo jiný: a takto jste se musila zpovídat proti své vůli a veřejně a místo rozhrěšení se vám dostalo posměchu –

*

Nejstarším pacientem v nemocnici jste byl vy, pane Vozábe. Tělo vám otékalo a mokvalo, hned ta, hned ona část. Byl jste proleželý a nebylo na vás místečka zdravého. Měl jste svůj Schlafzeremoniell, ale ne podle Freuda. Nadělal jste si drobných polštářků z vaty a kalika a ty jste podkládal večer pod hromádku kostí a hnisu, která se nazývala vašim tělem. A to tak, aby hnisající místa byla volná a abyste spočíval jen na zdravých. A přesto jste spal málokdy. Zdřiml-li jste si na dvě, tři hodiny, říkával jste: Dnes jsem dobře spal. Byl jste mrtvolou již dva roky před svou smrtí: přežíval jste sám sebe nekonečnými dny, bezesnými nocemi, ploužícími se týdny a jednotvárnými měsíci.

Nenařikal jste nikdy. Nezastenal jste, když vás převazovali, nezavdychl, když vám vpichovali stříkačky.

Když se vás ptal jednou kněz, co byste si tak přál, řekl jste: – Projítí se zahradou, když kvetou jabloně.

*

Ubohá Liduško Urbánkova! Byla jste vždycky zdravá jako ryba. Jednoho dne jste si začala nařikat na bolesti v břiše. Nikdo netušil nic zlého. Všichni mysli: obyčejné bolení břicha. A bylo ten čas mnoho práce. Teprve až bylo tuze zle, zavolali doktora. A ten vás dal hned odvést do nemocnice. Hnisavý zánět slepého střeva. Řekli vám že vás budou hned operovat. – Tak já se dám napřed zaopatřit, řekla jste. Kněz vám slíbil, že vás přijde zase navštívit.

Přišel až druhý den k večeru. Byla jste na druhé třídě v pokojíku sama. Když vstoupil kněz, bylo přítmí. Poznala jste ho, až když přistoupil hodně blízko k vašemu loži. Vztáhla jste k němu obě ruce:

– Ach, to jste vy? Jak jste hodný!

Vaše ruce byly malé, tvrdé, mozolnaté a rozpraskané. Měla jste čistý, andělsky krásný úsměv. Zlaté dva lelíky vlasů vám splývaly po podušce a sivé oči vaše zářily.

Kněz usedl blízko vašeho lože, jak jste si přála. – Musím vám povědět, jak mně bylo, když mě vezli na operaci. Bylo mně tak dobře, protože jsem se vyzpovídala. Myslíla jsem si: Teď ať se se mnou stane, co chce! Nic jsem se nebála. Řekli mi, abych počítala. Uspali mne. To bylo tak pěkně, nic jsem necítila, nic mne to nebolelo. A když jsem se probudila zde na posteli, už bylo dávno po všem.

Kněz poslouchal to polodětské žvatlání s pocitem smutku, jaký se mu rozléval v duši, kdykoliv potkával krásu.

Byla to jen prostota děvčátka z venkovské hospody. Ach, již dávno neviděl lesy. Z jara kvetou sasanky. Na mýtinách se pasou krávy. Vyzvání zvon. – Tyto věci byly již mrtvy. Bylo mu hořko.

Slíbil, že přijde zase. Ale neměl kdy, až v sobotu. Když pak zaklepal na dveře pokojíku, očekával týž obraz, jako po prvé: zářící oči, zlaté lelíky, vztažené ruce, andělský úsměv.

Ten obraz již se nezjevil. Oči byly rozšířeny, rty rozpučány a otevřeny, ústa se neusmála, zkrivila se bolestně. Komplikace. Zánět plic. V průduškách to sípělo. Vysoká horečka. A za týden konec.

*

Ty, milý Josefe, jsi přišel do špitálu z trestnice. Ze všeho sis dělal smích. Když přišel kněz, říkal jsi: – Co tu ten flandák chce –

Jednou ti bylo hůř a ten flandák se tě ptal, nechtl-li by ses vyzpovídati. Hned sis pomyslíl, že tě chce zaopatřit. A když odešel, řekl jsi pacientům:

– Zaopatřit bych se dal, ale buřtama, to jo.

Bylo v neděli ráno. Mařenka uklízela na pokoji. Když se přiblížila k tvé posteli, promluvil jsi na ni neslušně.

– Kdybyste raději myslil na smrt, řekla ti Mařenka.

A už jsi neříkal nic.

A když byla Mařenka hotova a začala sbírat své věci, zavolal jsi ji k sobě a ptal se:

– Mařenko, myslíte to doopravdy? Myslíte, že umřu? Řekli něco doktoři?

– Řekli, odpověděla a odešla.

Zaklel jsi, až se pokoj otfásl.

A když Mařenka rozdávala snídaní, viděla, že ležíš jaksi tiše. A po tvářích ti kanuly slzy. Něco v tobě puklo.

– Mařenko, řekl jsi hlasem zlomeným a tichým, já bych chtěl velebného pána. Ale ať přijde brzo.

– Já to řeknu.

Připravili všechno k zaopatřování.

Každou minutu jsi se ptal, jde-li už velebný pán. Nemohl přijíti hned. Byla neděle a on měl kázání v kostele.

A když konečně přišel, vyzpovídal jsi se a přijal Tělo Páně.

Před polednem tě přišla navštívit maminka – chudá, upracovaná, ustaraná žena.

Hladila tě po tvářích. Přinesla ti buchty. Už jsi jich nejedl. Po poledni jsi začal chrliti krev. A než slunce zapadlo, byl jsi mrtev.

*

Letadlo se vzneslo za jasného dne. Byl červenec. Kancelář letecké společnosti si ani nevyžádala povětrnostních zpráv. Tak si byli jisti pohodou. A přece se přihnala bouře. Obzor se zatemnil a víchr hnal před sebou těžké, ledové mraky. Zakmitaly se blesky a na kovových křídlech letadla zaharašily kusy ledu. Pilot chtěl proletět mračny. Dole byly lesy – přistáti tam nebylo možno. Podařilo se proletět. Ale mrakům nebylo konce. Z jedněch vypluli a do jiných se řtili. Tma kolem. Kroupy přimrzaly na křídlech, nebylo pomoci než snést se níže a najítí místo k přistání.

V kabině dvanáct cestujících. Bohatý stavitel se synem, elegantní dáma, mladý továrník, nějací cizinci a vy, pane inženýre Mařane. Na této linii nikdy se ještě nestalo neštěstí. Nikdy. Proč dnes? Jak pták hledající hnízdo kroužil stroj nad zemí. Pilot netušil, jak je nízko. Vtom zpozoroval, že se ocitl mezi továrními komíny. Ano, byly to komíny. Přidal plynu, aby se vznesl vzhůru, ale již bylo pozdě: stroj se zakymácel, ozvaly se výkřiky, temná rána, nic.

Ocas letadla narazil na komín a stroj se plnou silou zaryl do země. Benzin vybuchl a letadlo vzplanulo.

Z blízké výtopny přiběhli lidé. Ale nikdo se nemohl přiblížit – takový žár sálal z troskek. Z puklé kabiny vycházel dým. Když ji konečně rozbili kladivy, našli tam několik zuhelnatělých mrtvol. Žil jen stavitel, jeho syn a továrník. A deset metrů odtud ležel jste v bezvědomí vy, pane inženýre Mařane. Vyletěl jste patrně rozpuklou střešou kabiny.

Přijel vůz s červeným křížem. Naložili ty, kteří ještě dýchali, a jeli do nemocnice.

Procitl jste na bílém loži. Byl jste sám. Bílý pokoj, záclony ze surového hedvábí. Na chodbě kroky, volání, shon. Něco se stalo.

Když jste vstal, cítil jste, že se vám chvějí nohy. Dostal jste chuť na cigaretu. Někdo zde bude mít cigaretu. Vyšel jste na chodbu. Běhali tam nějací lékaři v bílých pláštích. To je nemocnice. Mají pilno. Něco se stalo. Snad tu bude někdo mít cigaretu. U okna na chodbě stál kněz. Ten nespěchal. Přistoupil jste k němu:

– Stalo se něco, prosím vás? Co znamená ten shon?

– Stalo se neštěstí, odpověděl kněz.

– Neštěstí – opakoval jste pomalu, jako byste se na něco rozpomínal. Ale nevzpomněl jste si na nic.

- Proším vás, nemáte cigaretu ?
- Nemám, ale opatřím vám ji. Jděte zatím do svého pokoje, přijdu hned za vámi.

Chýlilo sek večeru. Vše bylo dosud na nohou. Dva zranění zemřeli hned po operaci nenabyvše vědomí. Žil jen mladý továrník. Telefony řinčely. Přicházeli lidé od policie, novináři, přijížděli příbuzní raněných, přijel ředitel letecké společnosti. Přijela matka mladého továrníka.

Řekli jí, že není naděje. Hlava rozbita, mozek vyhrčel. Vyšla z pokoje a rvala si vlasy. Potom přistoupila k otevřenému oknu a hrozíc pěstí k nebi křičela: Ty tam! Ty!

Kdosi zezadu jí pravil:

- Ale, mírněte se, paní.

Otočila se a divoce pohlédla na toho, jenž ji oslovil. Byl to mladý kněz.

Odvrátila se od něho nepromluvivši. Vrhla se ke zdi, bila čelem do okenního rámu a skučela jak raněné zvíře. Vy jediný jste se zachránil, pane inženýre Mařane. Nemohl jste ani říci, jak. Nepamatoval jste si vůbec nic. Když vám kněz přinesl cigarety a vypravoval o neštěstí, poslouchal jste to jako vzrušující novinku, ale cizí, nedoveda si uvědomiti, že jste jejím účastníkem. Nestalo se vám celkem nic. Nepatrné odřeniny na hlavě.

Teprve druhý den se vám rozbřesko a vrátila se vám pamět.

Přijela vaše paní.

- Můj milý, můj milý! opakovala bez ustání nemohouc se nasytiti těch slov či nenalézajíc jiných, aby vyjádřila své štěstí.

Z knihy „Světla na moři“.

František Bohuslav Děrda

LENTO AMOROSO

*O nedívej se na ten šerý obzor,
jenž stále užší je a užší.
Ta záře hasne v očích Tvých
a jenom popel bude doutnat v duši.*

*Však ptáci poslední již krouží kdesi
a teplá hnízda hledají si pod stromy.
Jako nás, i je to šero děsí,
druh s druhem hledají se jako my.*

*Tvé oči i Tvé ruce jsou tak něžné,
Tvůj hlas se v šeru rovná houslí lentu.
Doufáš, drahá, že i my dnes najdem
pro svou lásku místo na tom kontinentu ?*

JMÉNO A OSLAVENÍ

Stojím před těžkým kamenným křížem, umístěným na malé balustrádě, v jejíž zídce jest vsazeno čtvero desek s vrytými jmény. Hluboké ticho vládne starým hřbitovem na Malvazinkách, stranou dýmajících fabrik a pouliční vřavy! Je srpnové poledne a vše kol zdá se přímo zžehlé v teletícím se vzduchu, plynoucím z vyčerpaných poloh tam zdola z ulic a nese s sebou příchut' benzínu, rozpálených trámů, lešení desolátního dušna, té džehenny smyslů a jakoby příškrvarů spáleného masa. Napadá mi výraz, jenž lpěl na zprahlých rtech velikých bojovníků na poli duchovním: *Siccitas!* Ale zde mimo skřípot železa a skřeky každodenních zápasů, zde ve skrovném zastínění několika jilmů a bříz byla pozvednuta vítězná korouhev s hrdým nápisem: *Hic in pace requiescunt membra Societatis SS. Cordis Jesu in Deo viventes!* . . . A pod tím na oněch čtyřech deskách možno číst jména těch bezejmenných duší hrdinných, *jež daly život pro vítězství Ducha, pro život světa!* Tam dole na křížovatkách hemží se to pomníky „myslitelům“, silákům ramen a mozkových závitů a loktů a drzých čel, zatím co zde v ústraní lze si magií těchto sublimních spojů hláskových vybavit nepojmenovatelného cos, hrdinství velikých srdcí, sílu sebezapření a služby Tomu, co smyslově neprojeveno žádá si jen *celé duše, nejvyšší lásky a síly nadlidské. Sacre Coeur!* Žádný román, ani lidská kronika by nevystihla, a třeba řeči slavných umělců *to bohaté dějství niterné*, jež immanentně tkví v té řadě jmen zde v kámen vtesaných: *Angela, Marie Regina de Rudder, Theresia Rabensteiner, Madeleine de Riedmatten, Antonia de Haxthausen, Marie Clémanceau, Julia de Neunhauser, Anna Christophii a j.*

Ó nevyzpytná tajemství *srdce!* Zde odložily svoje roucho pozemské ty poutnice hrdinné, aby se vznesly k Bohu blíž! Zde dán byl odpočinek jejich údům, dost silným, aby svrhly břímě světa, dost slabým, aby dovedly strhnout na sebe celou tíži nebeskou, dost odhodlaným, aby vysoko nad své hlavy smrtelné vznesly *kříž Páně*, symbol věčně nezbadaných vítězství . . .

A vidím, vidím vás, vy hrdé dcery starých rodů, vymírajících *ve službě lidskosti a nebesům* a vyvolávám si pokorný váš zjev, jak dlíte na modlitbách, vcházíte k nemocným a těšíte je tam, kde každé slovo světské naděje jest pouhou blasfemií v předvečer konce a těšíte z celé duše své a věčných zdrojů veliké víry své, *jež cestou je a životem!* Vy, vznešené v *hrdinství své pokory!* Tvrdé v *neoblomné vůli zvítěziti!* Zvítězit *nad tímto přechodným snem, nad ilusemi světa a těla a společnosti!* Vidím, vidím vás pod vínky, jimiž chví hvězdný třpyt a poklekám zde, *putník bezejmenný*, abych ovlažil své skráně hořící modravou rosou, jež prýští z chladného kamene, v němž *jména vaše* se skví zlatově! A hle, vy blažené, dnes nevrhají pomíjivé voskovice, vámi rozžehlé, kolísavé stíny svoje po dlažbě

oltáře, v jehož bělostné závoje jste po leta vpřádaly stříbrnou přízi svých zvěčnělých již tuh, *dnes zázrak udál se a zrak váš zplna otevřen již hledí přímo na Boha. Vy v Bohu žijete! Ó jak jste zkrásněly v svých řízách duhových a s pohyby rozkývaných lilii!* . . . Zrak profánní však uzříti vás nemůže tam na těch stupních *zářících*, kde Dante potkal svou Beatrici! Vám z oslavených lící již Bůh sám hledí v duše těch, kdo v modlitbě vroucí s vámi obcují a v *svatém společenství všech duší věřících*, ať si již dlí ony dosud zde, aneb v širé zástupy blažených *duchů* se již vrátily!

A přec to s vaší *slávou* ani srovnat nelze, co *tušíme* tu jenom v závanech extase, v nejhlubším zadívání se *v své nitro* a s tvářmi zahalenou a posypanou *popelom těch cest*, *jimiž se k vám přichází!* . . .

Óh světlo věčnosti! Proč je pro ně tak slab zrak náš? . . . Proč dali jsme se strhnout do hmoty tak hluboko, že každý sebemenší krůček nazpět a k Bohu blíž tak bolí, jako po uhlí žhavicím? . . . A přec vloženo i v tu hlínu, z níž stvořen byl náš praotec *zázračné símě: Excelsior!* . . .

Vracím se tiše od hrobů. Je žhoucí poledne a přece mrazí mne tu ve víru profánním, ve vřesku trub a tržišť lomozu a vykřikování smyslnosti drásavé . . . A připadá mi náhle, že nekonečně *cizí* jsem všemu tomuhle a jakoby sněžilo kol mne, *hle, sypký prach slunci myriad, jež sesula se a mží prostorem*, cítím jako prach, vnikající do očí tak řezavě, *jak rozdrčené sklo oken*, *jimiž z žalářů svých těl* po staletí marně se snažíme obhlédnout před sebou obzor kosmický . . .

A náhle cos hřejivého vchází do duše: již nejsem sám tu mezi nevěřícími a barbary, *vždyť ony oslavené a dlící v Bohu dnes již mne provázejí vděčny za mou návštěvu: Angela, Bertha, Marta, Regina, Theresia Madelaine i Antonia a Marta Clemeanceu!*

Eugénie de Guérin, přel. O. F. Babler

Ó, PROČ JEN NEMÁM HLAS . . .

Ó, proč jen nemám hlas a srdce archandělů,
bych mohla milovat a jako v ráji pět!
Proč nejsem u sluncí anebo u andělů,
bych mohla ohněm žít, láskou se opíjet!

CYKLUS LYRIKY

I

Mé verše vykoupeny jsou bolestí tvou,
má bolest tiše se za tebou vznáší;
na světě není mi ceny dražší,
tajemství většího nad srdce tvé není:

tisíce smutků křídlem své lásky kryje,
tisíce bolů sladce v něm zpívá,
tisíce slzí v paprscích něhy usmívá se
a v zrcadlo naděje duše se tesklivě dívá.

II

Utajené lásky vaší ozval se tlukot.
Hlas podzemních vod, jejich tajemný hukot.

Z dálky staletí nezrozeného volá hlas.
Pane Ježíši, slyš a duše naše spas!

Krev rodu kde šumí, nárazem na břeh se pění,
v pohledu života, smrti jdem rozechvěni.

Kde hranice dne, noci se stýká,
kéž naše píseň se života neodřiká!

III

Mimo dosah střel
do výše sen náš spěl,
na čele polibek mu tál,
jejž život kdys mu dal.

Kde v Pánu se slaví oběť čistá,
tvá promlouvá blízkost jistá,
tvá paměť v sterém obraze ožívá,
kde trochu lásky na nás se podívá.

Tvůj dech řeči pozdravem vonným se chví,
tvůj úsměv se vykoupenými slzami skví,
na vlnách éteru píseň tvá vesmírem letí,
milosti plná k nám hovoří v své závěti.

IV

*Volání půlnoční s druhého břehu mi zní.
Země neslyšně po dráze své letí.
Tvých dnů neustále pro nás pracuje péče,
ruce však tíhu svou jako v neznámém prokletí cítí.*

Pod námi vlny zlobné moci se třísťí.
Bůh uchraň bratrské krovy před smolnými věnci záští!
Praskot ohně v chrapot zoufalých hlasů se mísí.
Rty pálí žízni, uchvatitelů žížeň však po krvi dychtí.

Začarovaný běh stálic nám v ústrety plane.
Na loži osamělém doznívá v snu mém tvé žití.
Srdce pláče, že příliš málo polibků rozdává země.
V jejich hořkosti novými barvami bolest nám září.

V

*Doléhá život láskou i zlobou sterou.
Jdem plni pochyb svou cestou, znova však s věrou.*

Z dálky, kdy duněla mluva děl,
v jejím doprovodu jsi touhu svou pěl.

Tajemství lásky nechť v písni si stýská,
brána k štěstí tvému ještě je blízka.

Vzpomínka duše tvé duši mou osvítlí,
až ránu svou srdce sedmibolestné pocítí.

*Znamení lásky tvé časem se zjeví
a tiše v něm zateskní srdce nejčistší zpěvy.*

Duše tvá v duších tisíci dřímá,
z nich nevýslovným pohledem hledajícího jímá.

Slovo tvé líbezné z hloubky mi zazní
a nitro naplní podivnou bází,

jež neviditelnou tvou přítomnost tuší,
kterou žádný hlas světa již nepřehluší.

Žížeň tu uhasí milosti tvé krůpěje jediná,
bělostí lilie září tvář zmučená, nevinná.

Znamení lásky tvé v žití se tají,
trpící sestry jeho tajemství znají.

Zrak tvůj v dálku se neznámou upírá,
život země kde zhasíná, umírá.

Kde mrtvým se otevřel tajemný svět,
z něhož nám pozdrav posledním pohledem slét'

Kde činy našimi vykoupena je odvěká lícha
a v rodném kraji se svobodně dýchá.

Druhé kde slunce vrhá svůj stín
do zátok míru, věčných do tišin.

Zrak tvůj v dálku se neznámou upírá,
svit lepšího žití kde plane a nezmírá.

VI

Z údolí stoupá k nám osení vůně,
na křídlech větru hlahol nese se zvonů.
Co vzniká v země úrodném lůně,
záhad všech života neodhalíme clonu.

S výše svých nadějí čím patříme dál,
tím hlubší propast zrak jímá.
Jsou hloubky, jichž pohled se bál,
jsou místa, duše kde rozjímá.

Svaté místo, kde tvůj zvedá se rov,
obět poslední kde přineslas v tichém odevzdání.
Nad všechny pomníky světa, nad mramor a kov,
žití tvé modlitby kde složeno pokorné díkůvzdání.

Svaté místo, kde víra své předivo tká
v hvězd tajemném svitu letní noci.
Po procitnutí z hrůz smrti naděje štká,
u nohou tvých neznámou zachvívajíc se mocí.

Svaté místo, lásky jež nejčistší vyznání slyší,
kde naše srdce z vin skrytých se kaje.
Trpělivě pila jsi z bolesti času, naplňující číši,
stupeň po stupni kráčejíc k branám až ráje.

VII

Z dálky již umkl pohřební chor,
miserere kněží teď dozpíval sbor.

Kde dříve vládla nad smrtí, životem moc,
milosrdná se náhle sklenula noc.

Tok dějin plyne mimo úsilí lidí,
a jenom oči zasvěcených jej vidí.

Více než velikých mužů sláva
prst z milovaného rovu mně dává.

Štěstí tiché z něho mi pramení,
západ když kyne v tajemném znamení.

VIII

Nad zemí nesmírnou v červácích svítá,
závoj mlh zvedá se po skalách výše,
vítr půlnoční kde ještě haluzi zmítá,
zakrátko mír posvěti dálné přírody říše.

Kde v nitru tvém ještě vzpomínka lkaje,
smutkem se budoucím touha tvá chví,
úsvitu nového paprsek zase již hraje,
tajemství přerodu duše tvá v bolesti zví . . .

Země krvavé kde počíná let
(věky nesmírné musíme zpět),
v budoucím násilí nesčetných slz a hoří,
kde srdce zlomená se v modlitbě koří;
v zaťaté pěstí minulých robot,
stejně jak v smutku nezrozených svobod;
ve chvílích nejtěžších ztrát,
kdy nitro bojí se v pohledu nepřátel lkát;
v bolesti nerozsvícených krás,
o něž potměšilý oloupil čas;
kde v troskách tají se život zapadlý,
v nichž květy mladistvých nadějí uvadly:
duše v tvém pohledu zas najde svou sílu,
překoná slabost svou, vzbopí se k dílu . . .

MYSTICKÁ TRILOGIE SV. HILDEGARDY

SCIVIAS

I. 1.

BŮH NA SVĚ SVATÉ HOŘE, LIDÉ NA JEJÍM ÚPATÍ

Viděla jsem cosi jako mohutnou horu, jež měla barvu železa, na ní pak někoho seděti v tak velkém lesku, že mou tvář oslepoval. Od něho se šířil na obě strany jemný stín, jako křídlo podivuhodné šíře a délky. Před ním pak stál na úpatí téže hory jakýsi zjev, plničky očí, na němž jsem právě pro ty oči žádné lidské podoby rozeznati nemohla. Před tímto zjevem nalézal se jiný ve věku dětském, oblečený bleďým rouchem, ale bíle obutý; zatím co se na jeho hlavu od bytosti sedící na hoře taková záře rozlévala, že jsem jeho tváře viděti nemohla. Leč od bytosti na hoře sedící vycházelo mnoho živých jisker, které oba zjevy obledovaly s velkou líbezností. Na hoře samé bylo viděti velmi mnoho okének, v nichž se ukazovaly lidské hlavy, jedny bleďé, jiné světle bílé. A ejhle: bytost sedící na této hoře zvolala hlasem velmi silným a mocně pronikavým:

Človče, křehký prachu z prachu zemského, popeli z popela, promluv hlasitě a mluv o vstupu neporušené spásy, aby se poučili ti, kdož jádro písem sice vidí, ale nechťejí o něm ani mluvit, ani kázati, jsouce vlažní a tupí v péči o zachování spravedlnosti Boží. Otevři jim tajemství, které zbaběle na skrytém poli zakopali. Polož se tedy ku prameni tak bohatému a rozlévejž tak tajuplná poučení, aby záplavou tvých vod byli zahánbeni ti, kdož chtějí tebou opovrhovati pro hřích Evin. Neboť ty nebereš své bystrosti a hloubky od člověka, ale od vznešeného a hrozného soudce tam s nebes, kdež v přejasném světle tato jasnost mezi svítícími mocně zářiti bude. Vzchop se tedy, volej a pověz, co ti všemohoucím božským přispěním bylo zjeveno, poněvadž Ten, jenž každému tvorů v moci a dobrotě vládne, ty, kteří se ho bojí a jemu plní sladké lásky v duchu pokory slouží, jsem vyššího osvícení zaplavuje a když na cestě spravedlnosti vytrvají, k radostem věčného vidění přivádí.

Hora pak, již vidíš, že má barvu železa, znamená sílu a pevnost věčné říše Boží, jež žádným návalem pomíjivé proměnlivosti nemůže býti zlomena. Bytost sedící na té hoře v tak veliké záři, že zrak tvůj oslepuje, ukazuje v říši blaženosti toho, jenž vládne v záři paprsků své nevýčerpateľné nádhery všemu zemskému okrsku a ve svém vysokém božství duchu lidskému je nepochopitelný.

Leč po obou stranách jeho rozkládá se jemný stín jako křídlo podivuhodné šíře a délky, protože se ke všemu napominání a kázání druží vlídná a jemná ochrana, jež ukazuje spravedlivě a zároveň láskyplně ne-

výslovnou spravedlnost v její neustávající mírnosti a před ním, na úpatí těžce hory stojí zjev, plný očí, ježto bázeň Páně, která před Bohem v pokoře na říši Boží shlíží, obklopuje jasm dobrého a spravedlivého mínění svoji horlivost a pevnost mezi lidmi, takže pro samy oči nelze na něm rozeznati lidské podoby, neboť zapomětlivost Boží spravedlnosti, kterou často lidé omrzeli pocítují, mimořádným svým pronikavým pohledem tak od sebe zamítá, že malomocný lidský důvtip jeho bdělosti neoslabil a neotřese.

Před tímto zjevem objevuje se jiný v dětských letech, oděný bílým rouchem a s bělostnou obuví, poněvadž bázeň Páně předchází a chudí duchem ji následují, neboť bázeň Páně ve zbožné pokoře oblažující chudobu ducha pevně udržuje. Vždyť bázeň Páně nemiluje marné schlouby a vypínavosti srdce, ale miluje prostotu a střídmost ducha. Nikoli sebe, ale Pána v bledé poddanosti svými spravedlivými skutky jakoby bledým rouchem posvěcuje a v bílých stopách Syna Božího věrně kráčí. Na hlavu tohoto zjevu rozlévá se od bytosti, na hoře sedící tak mohutná záře, že nemůžeš jeho tváře spatřiti, poněvadž vznešená navštívení vladaře všeho stvoření moc a sílu blaženosti té vlévá, že chabým rozumem úmyslu nepochopíš, neboť i Pán nad nebeským bohatstvím chudobě se podrobil.

Že pak od bytosti na hoře sedící mnoho živých jisker vychází, jež právě ony zjevy obletují s velkou líbezností, to znamená, že od všemohoucího Boha rozmanité a velmi mohutné síly božským světlem zářící přicházejí a lidi v pravdě Boha se bojící a chudobu ducha věrně milující svoji pomocí obklopují, horoucně objímají a laskají.

Na hoře samé je viděti velmi mnoho okének, v nichž se ukazují lidské hlavy, jednak bledé, jednak bílé, neboť v závratné výši nejhlubšímu a nejpronikavějšímu poznání Božímu nemohou snahy lidského jednání býti zatajeny nebo ukryty, any ukazují na sobě i vlažnost i žár, poněvadž lidé záhy ve svých srdcích a ve svých skutcích jsou zemleni a hanebně si podřimují, brzy probuzeni ve cti bdí, jak to Šalomoun podle vůle mé dosvědčuje: Nouzi způsobila ruka lenivá, ruka však silných obohacuje.

To znamená: Slabým a chudobným učinil se ten člověk, který nechtěl konati spravedlnost, vyhubiti bezpráví a odpustiti vinu,

zanechav takto líně podivuhodné skutky blaženosti. Ten však, kdo koná mocné skutky spásy, dosahuje na své cestě spásy zřídla tryskající nádhery, v níž si nejdrahocennějšího bohatství na zemi a na nebi zjednává.

Proto kdo má vědění v duchu svatém a křídla ve víře, ať mých napominání nepřestupuje, ale ať je s hřejivou duší obejme a v sebe přijme

CESTY VĚZ II. 6.

Potom jsem viděla, jak dříve jmenovaná ženská postava¹ – když Syn Boží na kříži visel, jako jasná záře podle starého úradku rychle vystou-

¹ Obraz Církve.

pila, božskou mocí k němu byla přivedena a zatím co byla zalita krví, z jeho boku tekoucí a vzhůru tryskající, přitulila se k němu po vůli nebeského Otce ve šťastných zasnubách a jeho tělem i krví úctyplně byla vyzdobena. A zaslechla jsem hlas s nebe, Jemu řkoucí :

„Ó synu, tato budiž tvojí nevěstou k obnově mého lidu, kterému má býtí matkou, duše obrozující spasením ducha a vody. A když týž obraz (ženy) již tím způsobem na své síle rostl, viděla jsem jakýsi oltář, k němuž často (žena) přistupujíc svůj dar, na který zbožně pohlížela, nebeskému Otci a jeho andělům pokorně ukazovala. A když kněz posvátnými rouchy oděn k slavení božských tajemství k oltáři tomu přistupoval, viděla jsem, jak náhle velký jas světla s družinou andělů s nebe sestoupil, celý oltář zaplavil, a tam tak dlouho zůstal, dokud po skončení tajemství kněz od oltáře neodešel. Když pak evangelium míru bylo přečteno a oběť, jež měla býtí konsekrována, na oltář byla položena a kněz zapěl chválu všemocného Boha, znící: Svatý, svatý, svatý jest Pán Bůh Sabaoth a svatá tajemství tak počala, sestoupilo náhle ohnivě blýskání z otevřeného nebe na tuto oběť a oblilo ji svojí jasností, jako slunce onu věc osvětluje, kterou svými paprsky proniká. Zatím co (blýskání) onu (oběť) ozařovalo, vyneslo ji neviditelným způsobem do tajností nebeských a pak opět sneslo na oltář, jako když člověk svůj dech do sebe vtahuje a pak opět ven vypouští – tak ona oběť, jakmile se stala pravým tělem a pravou krví, třeba se jevila zraku lidskému jako chléb a víno. A když jsem to viděla, objevila se mně zároveň i znamení narození, utrpení a pohřbu, jakož i zmrtvýchvstání a nanebevstoupení našeho Vykupitele, jednorozeného Boha, jako v nějakém zrcadle, jak též – když Syn Boží na zemi byl – na něm se dalo. Když pak kněz píseň o nevinném beránku, totiž: „Beránek Boží, jenž snímá hříchy světa“ pěl a se chystal k přijímání svatému, stáhlo se ono dříve zmíněné blýskání zpět k nebi a já zaslechla, když se tak nebe zavřelo, z něho hlas řkoucí: Jezte a pijte tělo a krev mého Syna k usmíření hříchu Evina, abyste opět se dostali do pravého dědictví. A když nyní také ostatní lidé ku přijímání Svátosti ke knězi přistupovali, zpozorovala jsem mezi nimi pět druhů. Neboť někteří byli těla jasného a duše ohnivě. Jiní pak jeví se na těle sinaví a na duši temní. Mnozí byli na těle naježení a na duši plni nečistoty lidské poskvrny a špinaví. Mnozí pak měli po těle samé špičaté trny a duše jejich byla malomocná. Jiní opět byli na těle krvaví a na duši páchli jako hnijící mrtvola. Ze všech těch lidí mnozí, když Svátost přijali, byli jako zářivým leskem obliti, jiní však jako tmavým mrakem zastíněni. Po ukončení tajemství, když kněz odcházel od oltáře, zmíněný jas, jenž s nebe vycházejí onen celý oltář, jak řečeno bylo, obklíčil, opět do tajů nebe se vrátil. A opět jsem uslyšela hlas s výšin nebeských ke mně řkoucí: Když Ježíš Kristus, pravý Syn Boží, na dřevě svého utrpení visel, přidružila se církev ve skrytu nebeských tajemství k Němu a byla jeho purpurovou krví vyzdobena; jako to sama ukazuje, když často k oltáři přistupuje a své věno zpět vyžaduje s jak velkou zbožností její synové k božským tajemstvím přistupují a je přijímají. Proto vidíš, že, když týž

Syn Boží na kříži visel, že zmíněný obraz ženy jako jasná záře podle starého úradku spěšně kráčeje mocí Boží k němu přiveden byl; poněvadž, když týž neviný beránek k oltáři kříže pro spásu lidí vyzdvížen byl, církev v čistém lesku víry a ostatních ctností z božské skrytosti náhle pomocí nehlubšího tajemství v nebesích se zjevila a v nejvyšší velebě s tímž Jednorozeným Božím se spojila. Co to znamená? Že když z poraženého boku Syna mého krev vytryskla, ihned spása duši nastala. Poněvadž ona sláva, z níž ďábel se svými následovníky vyhnán byl, člověku dána jest, když Jednorozený můj smrt na kříži na čas podstupuje oloupiv peklo o věrné duše do nebes je přivedl, tak také začala víra již se rozmnožovati a siliti na jeho učednicích a na těch, kdož je s čistým srdcem následovali, aby dědici nebeského království se stali. Pročež když krev, která z boku jeho vytryskla, vzhůru se vznesla a onen obraz (církev) zalila, tento k němu z vůle nejvyššího Otce ve šťastném zasnoubení se přidružil . . . Tato (církev) byla též jeho tělem i krví úctyplně vyzdobena, poněvadž jednorozený Boží sám své tělo a svou krev s největší nádherou svým věřícím, to jest církvi a dětem církve tak propůjčil, že život mají v nebeském městě skrze něho. Jak? Poněvadž své tělo a svou krev k posvěcení věřících dal, jakož i nebeský Otec jej ke spasení národů vydal, kdyžtě starého hada v pokoře a spravedlnosti skrze něj porazil, nechťe jej mocí a silou přemoci . . . Nevěsta mého syna přináší za obět chléb a víno na můj oltář ve zbožném úmyslu. Jak? Tím, že rukou kněžovou s věrnou připomínkou mne napomíná, abych při téže oběti tělo a krev mého Syna jí dal. Jak? Poněvadž utrpení mého Jednorozeného ve skrytosti nebes se zjevuje, proto se také spojuje onen obětní dar s mým Synem v ohnivě výhni za nehlubšího zranění tak, že se stává docela a bezpečně jeho tělem i krví, čímž pak církev nejšťastnějším životem posílena bývá . . . Jako slepé oko lidské Boha dokonale viděti nemůže, tak také člověk toto tajemství tělesné spatřiti nemůže, neboť jako člověk tělo lidské a nikoli ducha viděti může, tak také člověk chléb a víno a nikoli tuto svátost prohlédnouti může . . . Já, jenž jsem všecko stvořil, přijímám dobrotivě jmenovaný obětní dar, když je mně od církve rukou kněžovou podáván, poněvadž Božství, jak ukázalo na těle Panny své divy, tak ukazuje i na tomto obětním daru svoje tajemství. Jak? Že se tělo a krev Syna Božího pověšuje. Jak? Když ona obět neviditelným způsobem jako v jednom okamžení silou Boží nahoru je vyzdvížena a opět dolů stažena, tak také zárem božského majestátu je rozpálena, že se stává tělem a krví jednorozeného Syna Božího . . . Jako můj Syn podivuhodným způsobem dříve lidskou podobu v Panně přijal, tak také se stává nyní tento obětní dar podivným způsobem jeho tělem a krví na oltáři. Proto je též tato svátost celá a neporušená, neviditelná i viditelná, jako i můj Jednorozený úplně neporušený jest, ve svém Božství neviditelný a ve svém člověčenství viditelný na světě zůstávají. Neboť jako ptačí mládě z vajíčka se proklube a jako okřídlený červík z malého jádra vyskočí, když zvíře odlétne, to, z čeho vyšlo, zůstává; tak také u této oběti nutno je věřiti v přítomnost těla a krve mého Syna,

třebas ta obět zraku lidskému jeví se jako chléb a víno . . . Což nečiním, co chci, aniž ty vidíš, co se mně líbí? Ty však nevidíš svýma očima, aniž slyšíš svým tělesným sluchem, jak duši člověka do jeho těla posílám a jak ji s jeho těla vyjímám; ale tvá duše mě poznává, když opustila své smrtelné tělo. Tak i já ti dávám tělo mého Syna jísti a jeho krev pítí a působím to svou silou, že toho ani, ó člověče, nevidíš . . .

. . . Kdyžť Maria Syna Božího ve své panenskosti bez kalu úplně čistého porodila, proto také má chléb, jenž skutečně v jeho tělo byl proměněn, zatím co zcela čistý ve své neporušenosti zůstává, od věřících v čistotě srdce a bez jakékoli zvrácenosti přijímán býti.

. . . Když, ó člověče, kněz svými slovy, jež zaň v duchu svatém přenesena jsou, po přinesení oběti na oltáři mě vyzývati začne, tu jsem pravdivě – pravím Tobě – se svým žhoucím ohněm přítomen a dokončuji s plnou touhou právě tuto svátost . . . Když pták vidí, že vajíčko snesl do hnízda, přilétne naň horlivě, zahřívá je svým teplem a vyvádí kuřátko, takže skořápka zůstane a ptáče vylétne. Jak je to? Já, všemohoucí, když obět chleba a vína na oltáři, mému jménu posvěceném, na památku mého jména byla přinesena, podivuhodně svojí silou a nádhrou ji oslavuji a přelévám ji (transfundo) v tělo a krev mého syna Jednorozeného. Jak? Tímže zázrakem, jímž můj Syn tělo z Panny na se vzal, stává se i tato obět při takové konsekraci jeho tělem a krví. Chléb a víno pak viděti jest vnějšíma očima; uvnitř však zůstává svatost těla i krve mého Syna neviditelnou. Jak? Když můj Syn na světě mezi lidmi byl, byl též současně u mne v nebi; a nyní když je u mne na nebesích, zůstává i u lidí na zemi . . . Kdož s touto svátostí špatně zachází, takže ji nehodně přijímá, aniž se od špíny nespravedlnosti očistil, ten bere na sebe soud odplaty, poněvadž jí jí a pije, neočistě se, když přece nemá svojí odvážlivostí toto tajemství porušovati a zatemňovati . . . Když pak ty, ó člověče, u sebe sama se ptáš, jak tento obětní dar stává se na oltáři tělem a krví mého Syna, pak ti odpovím: Proč se na to ptáš, ó člověče, a proč po tom pátráš? Pátrám já po tom u tebe? Proč zvidáš moje tajemství o těle a krvi mého Syna? Po tom nemáš zhola co pátrati. Spíše je přijímej s velkou bázní a uctivostí, uchovávej je bedlivě a střez se, tímto tajemstvím se pohoršovati. Neboť mě nesmíš opovážlivě pokoušeti. A jak se to sluší na Tebe? Raději mě hledej s pevnou věrou. Neboť když celou tvoji víru pozoruji, netážu se tebe, co tělo a krev mého Syna jest nebo jak toto tajemství na oltáři je konsekrováno . . . Když ty však ve zbožnosti ducha svého zvidati chceš, tak o tom zvidej v modlitbě a pláči a v postu i starosti, jak to tvoji staří otcové nejbezpečněji zvidali, při čemž tak často dostalo se jim poučení. Kdyžs pak to ty na ten způsob vyšetřil a našel, pak vše ostatní přenechej Duchu svatému . . .

. . . Kněží pak nemají se snažiti o světské spojení (copulatio), poněvadž si zvolili duchovní . . . Poněvadž pak ona obět, jež jest životem žijících, občerstvením duší a zrcadlem všech ctností, jež viditelný jsou skrze svatou nevinost ve formě čistoty, ode vši nečistoty úplně neporušena jest, proto musí také oni, kdo tuto obět přinášeti mají, bez nečistoty a po-

skvrny býti a se zdržeti všeho hodování a opilství, žertu a smíchu a lehkomyšlných a nezřízených mravů . . ., mají tak žít, aby nebyli ve dvě osobnosti rozpoltněni, to jest, aby neputovali současně po cestách světských i duchovních, poněvadž je zatěžko dvěma pánům současně sloužiti, jak to též můj syn v evangeliu dosvědčuje.“

Hildegarda v dalším podrobně odůvodňuje přesný požadavek netoliko bezženství, ale nejpřísnější čistoty pro ty, kdož svatou Obět přináseti mají. Žádá čistotu srdce a těla i u těch, kdož přistupují z laiků ke stolu Páně. Dává Bohu promlouvat i o známkách a vlastnostech těch, kdož chtějí býti kněžími. „Ani ženy nemají k téže službě mého oltáře přistupovati, poněvadž jsou slabým a ubohým stvořením, určeným roditi syny a bedlivě je živiti. Leč žena, ne skrže sebe samu, ale z muže nemluvně počne, jako země jest orána nikoli sama sebou, ale rolníkem. Pročež jako země sama sebe orati nemůže, tak ani žena v konsekrování těla a krve Syna mého nemůže se knězi porovnat, třebaž může pěti chvály na Stvořitele svého, jako i země vsakuje déšť ke svlažení plodů. A jako země všecek plod nese, tak také v ženě všecek plod dobrého skutku dozrává.“

Požadavek čistoty srdce dává Hildegardě příležitost široce se rozepsati o všech hříších smilstva (homosexualita, comistio hominis cum bruto, onanie a j.) a nechce ani, aby k oltáři přistupoval „cui dormientis pollutio occurerit, nisi se digne purget“. Knězem nemá býti člověk zmrzačený, nebo nedospělý, chrám nesmí dostati člověk neposvěcený, nikdo nesmí toužiti po správě více chrámů atd. zřejmě tu bojuje světice proti všem ranám církevním své doby.

Emmi Bank-Dittrich, přel. O. F. Babler

OKNA KOSTELNÍ

Okna kostelní jsou očima mé duše.
Ve všech barvách padá světlo slunce
v prostor, který zbožností je naplněn.
Venku lidé chvátají a rvou se,
šedě všedním dnem se vlekou bez odvahy –
nerušte mé duši pestrý sen,
jděte mimo, tiše dýše jen,
– počkejte, až otevrou se brány.

MAUROVÉ VE ŠPANĚLSKU

(Pokračování.)

DANTE A ISLAM

Miguel Asín Palacios měl dlouhé polemiky s dantisty, kteří váhali přimjouti jeho názor o značné závislosti Dantově na mohamedánských tradicích. Výsledky svých polemik shrnul v pojednání *La escatologia musulmana en la „Divina Comedia“*. *Historia y critica de una polémica* (Boletín de la Real Academia Española, 1924), kde odpovídá na námítky svých protivníků. Asín tvrdí, že našel v mohamedánské literatuře klíč pro vysvětlení toho, co Dante přijal podle názoru dantistů od svých křesťanských předchůdců, i toho, co bylo v jeho básni podle jejich mínění dílem tvůrčího genia Dantova. Ukazuje na zřejmé shody v samé koncepci velebánsně, v jednotlivostech provedení, ba i v alegorickém smyslu jejím s předlohami moslimskými, jen ještě nemůže vysvětliti, jak se Dante s nimi seznámil.

Pro koncepci Božské komedie našel vzor ve velmi rozšířené legendě o nočním putování Mohamedově do pekla a jeho vystoupení do nebe. Její lidové znění je známo od stol. IX,¹ bylo ovšem mystiky a básníky obohacováno a prohlubováno ve stoletích následujících. Mohamed (v některém znění jen prostý smrtelník) i básník Komedie začínají svou cestu v noci po hlubokém snu. Poutníku mohamedánskému zastupují cestu do pekla vlk a lev, podobně Dante je zadržován pardálem, lvem a vlčicí. V stinné zahradě mezi nebem a zemí, sídle geniů, nalézá moslim věstce Jaitaora, podobně jako klasický básník Vergilius uvádí Danta do zahrady předpekli, sídliště heroů a geniů starověkých. Z nařízení nebes se Vergilius nabízí Dantovi za vůdce. Mohamedovi koná touž službu archanděl Gabriel.

Velmi jsou si podobny útrapy, které snášejí odsouzenci v obou peklech, na př. cizoložníci jsou hnáni mocnou silou ohnivého orkánu. Zúřivá žízeň, kterou trpí u Danta podvodníci, jest ve znění moslimském trestem pro opilce, někteří odsouzenci si rvou, i u Danta, vlastními nehty výrazku malomocenství, podobně činí pomlouváči islamští; taškáři, pohánění harpunami ve smolném jezeře, jsou podobni zase nezdrábným synům, kteří prosíce o milosrdenství zvedají ruce z ohnivého moře atd. To jsou příklady podobnosti, jichž Asín uvádí mnohem více.

Pro duchovní ráz ráje mají oba poutníci stejné označení: barvu, světlo a hudbu. V každém oddělení ráje se postupně zvyšuje jas, který oslňuje poutníky, takže si maně přikrývají oči. Jejich průvodci jim vyprošují

¹ Mohamed Essad Bey v životopise Mohamedově (srv. francouzský překlad, opatřený předmlouvou prof. alžírské university Gautiera, v Paříži u Payota 1934) podává jedno znění této legendy. Uvedeme je v dodatku.

schopnost snášetiblesky nového světla, ale nejsou sami schopni popsat to, co vidí. Podobnosti se týkají nejen celkových rysů líčení, nýbrž i epizodických konkrétních vidění: ohromný orel, kterého spatřil básník Komedie v nebi Jupiterově, a jenž je tvořen shlukem nesčíslných andělů o pouhé tváři a oslnivých křídlech a jenž hýbe křídly a pje biblické zpěvy, má svou obdobu v ohromném andělu podoby kohouta ve vidění Mohamedově. V obou verzích výzývají své svěťence, aby popatřili s výše na nepatrnost stvořeného světa. V obou zněních se popisuje shodně vidění nebeské blaženosti: Bůh jako ohnisko nejjasnějšího světla, kolem něhož krouží v devíti soustředných kružích nesčíslní duchové andělští. V obou případech týž účinek vidění.

Ani alegoricko mravní smysl Božské komedie není nový. Také mystikové arabští vykládali dramatické putování Mohamedovo světem záhrobním a jeho vystoupení do nebe symbolicky jako znovuzrození duší věrou a ctnostmi božskými. Dante i Abenarabi činí putování symbolem lidského života, jehož poslední cíl a nejvyšší blaženost je v božském vidění, jehož nemožno dosáhnout bez vůdce, neboť lidský rozum může vést člověka toliko k prvním etapám cesty (jsou symbolem ctností rozumových a mravních), kdežto k dalšímu vzestupu, k ctnostem božským, se nedostane bez milosti posvěčující,

Pro množství ostatních podrobností, pro něž není obdoby v legendě o poutníku Mohamedovi, je možno nalézt analogie v jiných dokumentech islamské literatury (v koránu, v tradicích atp.). Architektura pekla Dantova může být napodobením popisů Abenarabiho. Grafické náčrtý její, o něž se pokoušejí dantisté století pozdějších, shodují se s obrázky Abenarabiho díla Fotuhát. Asín tvrdí, že tu nejde o nahodilou shodu, nýbrž vědomé napodobení. Dílo Abenarabiho vzniklo 25 let před narozením Dantovým. Kdo nechce slyšet o napodobení, má před sebou nevysvětlitelnou záhadu nebo zázrak originality. Asín nalézá dále shody v topografii míst dantovských s místy popsanými u Abenarabiho: islamský Aarafje vzorem pro předpekli Dantovo, Chahánám vzorem pro peklo, Sirat pro očištec, March, louka mezi očištcem a nebem, náčrtem pozemského ráje, osm kruhových Chanas a strom blaženosti nákresem mystické růže nebo ráje Dantova. V obou popisech je Jerusalemsťěžejemi, kolem nichž se točí svět záhrobní, ve spodu kruhy pekelné, nahoru souhlasné s nimi kruhy nebeské, tam nejspodněji sídlo Luciferovo, zde nejvýše Boží.

Toto množství shodných myšlenek, obrazů, symbolů a popisů přímo vnuká myšlenku nápodoby. Než ještě zbývá otázka, jak jen mohl Dante znáti islamskou eschatologickou literaturu?

Náboženské legendy o zásvětí se šířily záhy mezi španělskými Maury. Mozarabové kordobští, mezi nimi sv. Eulogius v díle Apologeticus martirum, znají život Mohamedův, směs dat hodnověrných i apokryfických. Legenda o Mohamedu putovníku je známa arcibiskupu toledskému Rodrigovi Jimenez de Rada, z jeho díla „Historia Arabum“ přejde do kroniky krále Alfonsa Moudrého (1260 – 1268) a jiných spisů. Bylo jistě možno, že se její známost dostala ze Španělska do Italic, a že ji poznal Dante, který

dokončil své Peklo kolem r. 1306. Udat ovšem způsob, jak se o ní Dante dověděl, není dnes ještě možno. Asín se domnívá, že tu mohl býtí zprostředkovatelem Brunetto Latini, učitel Alighieriho, který byl ve Španělsku. Není pochyby, že jeho zvědavý duch byl asi připoutáván k poislamsťenému Toledu a škole jeho překladatelů. Ostatně mentalita Dantova – soudě podle jeho děl – byla přístupna nejružnějším vlivům vědeckým a literárním, proč by byl vyloučil ze svého zájmu kulturu arabskou, o které se jistě tehdy dost mluvilo. Dante sám cituje v „Hostině“ a v „Novém životě“ arabské astronomy a filosofy Alpetragia, Alfarabiho, Algazela i Averroa. A což neumístil v předpekli „Božské komedie“ některé slavné muže islamu, k nimž byl jeho soud zvlášť shovívavý? Ve IV. zpěvu Pekla čteme „tam Saladin dlí stranou osamělý“ (v. 128), „tu zase Ptolomaeus, Avicenna a s Hippokratem Averroës v davu, ten velký komentátor . . .“ (v. 142-144). Ba dokonce uvádí v „Ráji“ Sigera z Bramantu, ač byl jako bludař averroista církví odsouzen, a to ještě v sousedství svatého Tomáše Akvinského. – Vliv arabské kultury na vzdělanost západoevropskou byl jistě nemalý, ale nezapomínejme, že Arabové nebyli většinou jejími tvůrci, neboť přijímali zase se své strany kulturu Řeků a jihovýchodních národů.

Podali jsme takto přehled maurské kultury toliko v několika úsecích: v oboru historickém, zeměpisném, literárně historickém a filosofickém. Nic nebylo řečeno o bohaté tvorbě básnické, zvl. lyrické (kterou nyní arabisté studují, aby vyšetřili vliv její na poesii provençalských trubadurů²⁾), nic o pracích filologických, málo o tradicích a právu, nezmínili jsme se o exegesi koránu a o práci španělských Maurů v oboru přírodních věd (matematiky, astronomie, botaniky, mediciny), o literatuře arabské nemohamedánské, mozarabské a židovské, ani o umění maurském, které je u nás celkem dost známé. Myslím, že i náš přehled, omezený na některé kulturní úseky, stačí, aby si čtenář udělal představu o kultuře španělských Maurů.

DODATEK

Legenda o putování Mohamedově do pekla a jeho vystoupení do nebe

Spočíval nyní na svém lůžku, s velkýma očima otevřenýma, vzdálen jsa všech. Hleděl do noci a jeho vnitřní utrpení rostlo do nekonečna. Náhle spatří, jak do jeho jizby vchází jakási osoba oděná v roucho poseté zlatem. Mohamed ji poznal, neboť to byla osoba stále táž pro něho, ať měla roucha jakákoli. Byl to (archanděl) Gabriel. Tentokrát nepřinášel žádného nového zjevení. Měloť se dostati proroku cti mnohem význačnější. Gabriel přiváděl Baraka, nebeského oře. To zvíře mělo hlavu lidskou, tělo koňské, zářící ohon páví a bílá křídla. „Vsedni se mnou na oře,“ praví archanděl, „tvé oči uzří velké věci.“

² Příkladem budiž uvedena publikace „Školy studii arabských v Madridě a Granadě“, obsahující text „Zpěvníku Abenzkuzmanova“, vydaný Nyklem na výzvu spolupracovníků „Zeitschrift f. romanische Philologie“! Madrid 1933.

Barak se dal do šíleného běhu nad pouštěmi, horami i údolími a zastavil se, jak mu Bůh byl nařídil, před vysokou zdí chrámu jerusalemského. Této noci nemohli služebníci svatyně zavřít její bránu. Bylo nutno, aby zůstala otevřena pro „vyslance Božího“ (t. Mohameda). Mohamed vstoupil do chrámu. Potkal tam duchy Abrahama, Mojžíše a Ježíše, kteří ho pozdravili. Mohamed se jal s nimi modliti.

Najednou spatřil paprsek světla, vycházející z nebe a osvětlující kámen Jakobův, paladium svatyně. Mohamed se přiblížil k paprsku a zpozoroval, že se v jeho středu otvírají schody. Provázen jsa Gabrielem jal se po nich stoupati. Když vystoupili na konec, zaklepalí na stříbrnou bránu prvního nebe. Adam jim otevřel a pozdravil největšího proroka. Mohamed viděl v prvním nebi množství divů, mezi nimi také kohouta, jehož hřeben dosahoval k bráně druhého nebe. Než každý ví, že cesta z jednoho nebe do druhého trvá pět set let.

Prorok se vydal potom, modle se, do druhého nebe, které bylo ze zářící oceli. Tam ho přijala jiná svatá osoba, Noe. V třetím nebi, složeném z drahých kamenů, našel vyslanec Boží anděla, jehož oči byly tak od sebe vzdáleny, že by člověk vzdálenost od jednoho k druhému proběhl za sedmdesát tisíc dní. Ve čtvrtém nebi zpozoroval prorok jiného velkého anděla, který vyplňoval prostor na pět set dní cesty rozsáhlý. Páté nebe bylo ze zlata, tam pozdravil prorok Aarona, zbožného bratra Mojžíšova. Tam také našel anděla pomsty, jehož tvář byla z načervenalé mědi, držel v ruce rozžhavené kopí a z jeho očí sršely blesky. Seděl na trůně obklopeném ohnivým kruhem a před ním se tyčila hromada do běla rozžhavených kovů.

V šestém nebi, vytvořeném ze svítících kamenů, sídlil anděl, jehož tělo bylo z ohně a ledu zároveň. Mojžíš se tu též usadil; jeho tvář se zachmuřila, když spatřil proroka, neboť věděl, že Mohamed uvede do ráje víc lidí, než jemu samému bylo souzeno.

Z čeho se skládalo sedmé nebe? Není známo. Ale prorok tu našel u brány patriarchu Abrahama, prvního z věfících. V tomto nebi spatřil Mohamed anděla, který měl sedmdesát tisíc hlav. Každá hlava měla sedmdesát tisíc úst, každá ústa byla o sedmdesáti tisících jazyků a každý jazyk sedmdesáti tisíci řečmi pěl chvály Všemohoucímu. Po straně tohoto anděla se tyčil strom sidrath, jehož větvoví se rozkládalo v prostoru ohromnějším, než je vzdálenost mezi nebem a zemí. Každý list jeho měl podobu sloního ucha. Pod stromem seděli andělé v množství písečných zrn pouště. Dva tisíce ptáků se usadilo na každé větvi a každé semeno stromu tajilo hurisku, nebeskou pannu. Uprostřed sedmého nebe se zvedal dům modlitby, model svatyně Kaby. Nalézal se právě nad Kabou Mekky. Sedmdesát tisíc andělů tam denně vstupovalo; Mohamed se podrobil starodávnému zvyku a obešel sedmkrát svatyni.

Gabriel sám nesměl do sedmého nebe. Mohamed samotný tam byl vpuštěn. Nade všemi nebesy se objevil trůn Všemohoucího. Sedmdesát clon zakrývalo jeho tvář, aby ho nikdo nespapřil a nemohl podati jeho obraz. Mohamedu také nebylo dopřáno patřiti na tvář Páně.

Pán světů položil pravici na rameno prorokovo, levice na jeho hrud' a rozmlouval s ním dlouze a láskyplně. Poučil ho o věcech života, vysvětlil mu hluboký smysl modlitby a udělil mu všechny hodnosti. Celkem promluvil Pán světů k prorokovi devadesátdevět tisíc slov, plných laskavosti.

Z rozkazu Všemohoucího byly „vyslanci Božímu“ zjeveny rovněž pekelné tresty. Spatřil Malika, pekelného anděla. Viděl lidi odsouzené, aby vydávali ohnivě vzlyky, protože zpronevěřili statky věřících. Spatřil jiné osoby, jichž břicho nabubřelo a které byly týrány krokodily, protože se za svého života dopouštěly lichvy a vydírání. Někteří odsouzenec měli před sebou tučné a chutné kusy masa, ale i odporné a hnusné, pojídali však jen tyto. Ti za živa zřídka obcovali s ženami, jež jim Bůh dal, plytvajíce plodivou silou s cizími ženami. Viděl ženy, pověšené za prsa, protože ukázaly svým manželům nemanželské děti, vydávající je za jejich. – Konečně se „vyslanec Boží“ vydal na zpáteční cestu opačným směrem a oř Barak jej zanesl do svatého města ke Kabě.

Není jádro právě uvedené legendy původu židovskokřesťanského?

V tradici židovskokřesťanské, uložené v apokryfech, nejsou cesty do nebe neboli výstupy nikterak řídké. Takový výstup líčí na př. Visio Isaiae (Ascensio Isaiae), jež vzniklo asi v 2. stol. po Kr. a náleží k literatuře visí, četné v křesťanském starověku. Zde anděl provází Isaiáše sedmerým nebem, v posledním, sedmém, spatří Adama, Abela, Henocha a nakonec Boha. Obdoby k tomu nalézáme v židovských apokryfech, na př. v Legendě o Henochovi, jejíž originál hebrejský se ztratil a jež je známa ze dvou versí, aethiopské a slovanské. Právě v slovanské versi popisuje se pout Henochova sedmerým nebem. Také Testamenta duodecim patriarcharum (původu hebrejského s křesťanskými vložkami), č. III. Testamentum Levi mluví o sedmerých nebesích, kam byl Levi andělem uveden.

Tvrdí-li arabisté, že našli v literatuře arabské, zvl. v legendě o Mohamedově výstupu na nebesa, přímou předlohu vedlé Dantova, bylo by třeba zase vyšetřiti, jak legenda o Mohamedovi souvisí se starším podáním židovskokřesťanským.

Srov. Steph. Székely „Bibliotheca apocrypha“ Volumen. I. Friburgi Brisgoviae MCMXIII. E. Kautsch, Die Apokryphen und Pseudepigraphen des Alten Testaments. — II. Band: Die Pseudepigraphen des Alten Testaments. Tübingen 1900.

POČÁTKY NÁBOŽENSKÉHO INDIFERENTISMU MEZI STUDENTSTVEM OLOMOUCKÝM V LE- TECH 1732 – 1744 A JEHO NEBLAHÉ NÁSLEDKY V DOBĚ TEREZIÁNSKÉ

(Dokončení.)

Roku 1745²⁹ byl jesuitský chrám na svátek sv. Tomáše Aquinského tak skvostně vyzdoben, nehledě na novou sochu, jež byla tomuto světcí postavena na postranním oltáři, že jen svátek sv. Jana Nepomuckého oslavovaný roku 1743 mohl s ním závodit. Tento nový světec, jehož kult se bleskurychle rozšířil po Olomouci, těšil se takové oblibě u studentstva, že toho roku studenti z vlastních peněz pořídili jeho obraz pro chrámový chor a velikou sumu peněz věnovali na oltář, ale jesuité se doposud nerozhodli, kterému umělci by svěřili jeho zhotovení.

Oslavný ráz o svátcích těchto patronů přenášel se z prostor chrámových do jesuitského refektáře, kam po slavnostních bohoslužbách hrnuli se vystrojení pozvaní hosté, aby u bohaté tabule, k níž bývali každoročně jesuité zváni, oslavili universitní ochránce. Mezi všemi universitními profesory s rektorem a kancléřem zasedli notáři, hradíšští premonstráti, vysocí církevní hodnostáři z kapituly a profesoři práva. Avšak r. 1743³⁰ o svátku svatého Jana Nepomuckého mezi hosty scházel profesor práva Schweigkhardt, protože ležel doma na smrt nemocen.

Veliké úctě těšil se sv. František Xaverský, jehož svátek stejně okázale byl slaven 12. března, a sv. Alois, „andělský jinoch“ jako patron mládeže. Na tyto svátky připravovali se studenti devítidenní pobožností, která vyvrcholovala v den svátku slavnostním společným sv. přijímáním a Te Deum.

Svaté přijímání bylo osou náboženského života. Jesuité nabádali studentstvo k častějšímu sv. přijímání, aby tímto směrem regulovali aspoň částečně výstřelky mladického života. Dokud jim vychovu nikdo nerušil, práce v tomto směru se jim dařila a sklízeli úspěchy. Čteme-li zápisy jesuitského kancléře v akademické kronice z 18. století uschované v archivu bohoslovecké fakulty v Olomouci (č. 4), setkáváme se některého roku skoro o každém větším svátku, z nichž rok 1743 a 1744 jsou leta jakési náboženské obrody po předcházejícím úpadku, s kancléřovým velebením Boha, že tak mnohé pozval k nebeským hodům.

Přijímání bylo nařízeno jedenkrát za měsíc. Jesuité se s tímto pořádkem spokojovali u všech svých žáků, ale přesto rádi viděli častější přístupování ke stolu Páně. Proto pobádali zvláště členy mariánské družiny a pak ostatní studentstvo o velikých svátcích, aby přistupovali hromadně k sv. přijímání, čímž mělo býti dodáno odvahy vlažnějším a nedbalcům.

²⁹ Č. 4. – ³⁰ Č. 4.

Mariánská družina byla povinna přistoupiti společně zvláště o mariánských svátcích, což ráda dělala a roku 1745 na svátek Zvěstování Panny Marie byl tak veliký počet mariánských komunikantů, že jeden kněz nestačil podávat.³¹ Jesuitům podařilo se pro tuto myšlenku získati studentstvo v tak hojném počtu jako nikdy jindy před tím. Roku 1743 na den sv. Kateřiny přistoupilo k sv. přijímání společnému tak veliké množství akademiků a gymnasistů, že kněz nemohl býti hotov s podáváním ani za pět čtvrtí hodiny a dokonce bohoslužby již končily a doposud veliký počet komunikantů zůstával. Proto jesuité se rozhodli pro příště, aby žáci z gymnasia nepřijímali u hlavního oltáře, ale u vedlejšího malého. Toho roku, aby společné přijímání bylo slavnostnější, přistupovali komunikanti k oltáři se svíci v ruce, ale jesuité se rozhodli tento pokus odstraniti, protože si mnozí pokapali voskem své šaty. Rovněž na den sv. Františka Xaverského, dne 12. března 1744³² bylo u společného sv. přijímání tolik studentstva, že kněz musel podávat po celou bohoslužbu i přes *Te Deum laudamus*, začož kancléř velebí tohoto světce slovy: „*Sit laus Deo et honor sancto Xaverio.*“

Málokterá doba si tolik potrpěla na veřejné náboženské projevy jako doba barokní. Při každé příležitosti, jež se jí naskytla, dávala najevo své náboženské přesvědčení zevnějším úkonem. Honosné barokní svatyně, do nichž náboženský zápal snesl vše, co nejlepšího duch a um lidský vytvořil, nebyly jediným místem a shromaždištěm náboženským. Naopak nedostačovaly nejen pro výzdobu, ale ani pro modlitbu. Lid s kněžími, aby dokázali úplný průnik života náboženstvím, jež všechny svorně v jednotě pojilo, kdykoliv se jim naskytla příležitost, opouštěli dům Boží a hrnuli se v průvodech za hlaholu zvonů do ulic k mariánským sloupům, konali pouti za zpěvu a hlaholu hudby. Učený universitní profesor, bohatý měšťan nebo dobrodružný kavalír toužil právě tak po spáse duše jako prostý venkovan.

Velmi oblíbenými slavnostmi byly tehdy poutě. Na nich, při tehdejší nedostatku veřejných světských slavností, nahrazovali si lidé to, čeho se jim v životě nedostávalo. S prvními závany teplejších větrů, i když ještě někdy hrozil sníh a mráz o svátek Zvěstování Panny Marie, vycházela zbožná procesí akademiků, měšťanů a ostatních obyvatel z některého chrámu olomouckého, obzvláště sv. Mořice, k mariánskému sloupu na Dolním náměstí a velmi nemile se dotýkalo všech obyvatel, jestliže tento průvod musel odpadnouti, což se přihodilo 25. března 1745 proto, že v chrámě sv. Mořice bylo postní kázání.³³ Když ještě nebylo kvítí, lidé přece umělými růžemi a chvojovými věnci ozdobovali sloup a osvětlovali lampičkami. Častokrátě přes rok bývalo vidati tyto průvody, kdy kněžstvo v nádherných pluviálech a dalmatikách za asistence nějakého preláta nebo světicího biskupa za zpěvu a hudby kráčelo v průvodu mariánském se stříbrnou sochou Panny Marie, již roku 1652³⁴ daroval Olomouci biskup Leopold Vilém a již od toho času nosívali v průvodech

³¹ Č. 4. – ³² Č. 4. – ³³ Č. 4.

³⁴ Joannes Schmidl: *Historia Societatis Jesu Provinciae Bohemicae* IV, 2, str. 844.

každoročně. Taková procesí se konávala za neobyčejného sběhu lidu a k slavnému jejich zakončení přidávali jesuité nějaký akt, jenž všechny vábil. Roku 1744 na Navštívení P. Marie, dne 2. července bylo to pokřtění jakéhosi 50letého žida, jež vykonal po slavné bohoslužbě sám infulovaný kanovník Freyenfels.³⁵

Jestliže těchto procesí k morovým sloupům zúčastňovali se jen nejhorlivější studenti, pak poutí konaných na Svatý Kopeček zúčastňovali se i největší nedbalci, již místo pobožností konali pout od hospody k hospodě. Tehdy i takoví připojovali se k průvodu, vždýt i na Sv. Kopečku byly hospody a to lepší a přeplněnější žízniou společností než hostince na Nové Ulici nebo Hradisku. Když 28. dubna 1743³⁶ putovali olomoučtí měšťané s akademiky na Sv. Kopeček, aby poděkovali Panně Marii za odvrácení nebezpečí válečného, těšili se na korbele dobrého piva, jež měšťané slíbili zaplatit, zvláště ti akademici, kteří v čas válečného nebezpečí byli odhodláni brániti Olomouce vlastníma rukama.

Prostší bývala, a akademikům zdála se býti nekonečně dlouho trvajícimi, procesí na sv. Marka, jehož se zúčastňovala celá universita. Když 25. dubna 1744³⁷ podle staré tradice byla pozvána universita na procesí, tu rektor k vůli tomu dal přerušiti dopoledne přednášky nejen na gymnasiu, ale i universitě a profesoři již den před tím s kateder hlásili nařízení rektorovo, že každý posluchač se musí tohoto procesí zúčastnit, aby Bůh v tak těžké chvíli válečné dal vítězství císařským zbraním. Průvod toho roku byl opravdu veliký. Řady gymnastů, akademiků, jesuitských noviců, mnichů, rektor s kancléřem, pedely, s kněžími a velikým množstvím lidu za zpěvu latinských litaní ubírali se z kostela sv. Mořice do katedrály. Rektor magnifikus se toho roku velmi pohoršil nad neslušným chováním akademiků a jejich ledabylým šatem a ještě téhož dne v přednáškách odpoledne nařídil profesorům, napomenout studentstvo, aby se průvodu zítřejšího zúčastnilo ve slušném oděvu a místo zelvování a mluvení aby se raději v průvodě modlili. Z toho veřejného napomenutí vysvítá nejen veliká chudoba studentstva, ale i jeho rozpustilost, která v plné síle se objevila u těch, kteří nikdy nic takového nekonajíce, musili se nyní procesí zúčastnit a proto chvíle jim byla dlouhou. Příštího roku 1745 už nenudili se mnozí akademici na průvodech, protože toho roku byla velká většina vysokoškoláků ještě doma na prázdninách a připravovali se na přísné zkoušky, kdežto ti, jimž se doma již stýskalo po olomouckých hospodách a studovat nechtělo, nešli sice na průvod, ale zato spokojeně popíjeli z plných sklenic. Toho roku v průvodě kráčel jen rektor s profesorem filosofie v zastoupení university, kdežto profesoři humanior doprovázeli své žáky všichni.

S tím větší slávou konalo se procesí o Božím Těle. Ulice, jimiž kráčel průvod, ztrácely se v listoví břízových stromků, za ověncenými okny hořely svíce, když ubíral se kolem průvod božítelový protáhlý nekonečnými řadami gymnastů, akademiků, řeholníků, akademického senátu, kanovníků a infulovaných prelátů v lesklých ornátech ke čtyřem oltářům.

³⁵ Č. 4. - ³⁶ Č. 4. - ³⁷ Č. 4.

Hlavního průvodu o svátku se zúčastňovali všichni žáci jesuitští, kdežto oktavý zúčastňovali se jen humanisté.

K okázalým průvodům patřilo i procesí konané ve svátek patronky Olomouce sv. Pavlíny, který se slavil vždy IV. neděli po svatém Duchu. Z kostela sv. Mořice vycházel průvod k jesuitům s ostatky sv. Pavlíny v nádherné skřínce, kterou roku 1653³⁸ svým nákladem dal pořídit vídeňský biskup Filip Breiner. Odpoledne téhož dne hrávali jesuitští chovanci divadlo v nádvoří koleje. Posledním procesím ve školním roce býval průvod ke svaté Anně 26. července. Po tomto svátku se studenti brzy rozjížděli na prázdniny a tím olomoucké kostely a hospody ztichly až do konce října.

Projevy zbožnosti, ať už to byly poutě, společné sv. přijímání, modlitby, nešpory, zpěvy, kázání atd., byly jen pestře rozkvetlý náboženský život barokní, byly jen prožitím náboženských pravd dogmatických a morálních, vstřebaných do sebe v hodinách katechismu a náboženských výkladů. Na nich musel spočívat celý život, měl-li být orientován k věčnému cíli; ale i zdánlivé rozpory mezi vírou a vědou, myšlenkové a mravní krise, útoky jinověrců, špatná četba a zkažená společnost, jež ohrožovala všetečnými námitkami pravost dogmatických pravd, vyžadovaly absolutní znalosti morálky a dogmatiky katolické, aby tehdejší věřící inteligent prošel bezpečně prohlubujícím se bludištěm myšlenkovým. Jesuitští pedagogové úzkostlivě pečovali o důkladnou výuku v katechismu nejen ve třídách humanior, ale i na universitě a všichni posluchači bez výjimky byli povinni každý týden v pátek poslouchat učené výklady asketického učitele náboženství, jenž jednou v roce vybízel posluchače, aby řádně vykonali s ním duchovní rekolekci neboli exercicie. Roku 1744³⁹ konali studenti duchovní cvičení spolu s obecným lidem, pro něž pořádali jesuité lidové misie německé a české od 6. do 12. července, jež nejen mezi lidem, ale i studentstvem měly takový úspěch, že jesuité k zakončení této slavnosti pozvali do svého chrámu Panny Marie Sněžné opět kanovníka Freyenfelse, aby po slavném Te Deum udělil požehnání.

Pozorujeme-li náboženskou výchovu se všemi obřady, povinným navštěvováním bohoslužeb, společnou modlitbou před studiem a po něm, životem v mariánské družině akademické se svými vlastními pobožnostmi, kázáními a shromážděními, přísný náboženský dozor, jež byli povinni vykonávat jesuitští učitelé, vidíme, že tehdejší akademik, tlakem veřejného mínění a vlivem prostředí musel být člověkem náboženským. Výchova, směřující k sebevědomému katolictví, musela mít dobré následky i v dalším životě jednotlivce; vždyť právě v letech, kdy se tvoří charakter člověka, vtiskovala své myšlenky a ideály do jeho duše. Mnohotvárný a pestrý náboženský život, odkojující od kolébky až do hrobu člověka, vroucí zbožnost domácích krbů a společnosti přes všechny její soudobé výstřelky musely strhnouti do tohoto proudu religiosity katolické a vésti k Bohu. Pouliční bouřlivák, denní host krčem, tajný čtenář za-

³⁸ Joannes Schmidl l. e. str. 850. — ³⁹ Č. 4.

kázaných filosofických spisů nebo odpůrce některého řádu měl právě tak v úctě katolické náboženství a byl přesvědčen o jeho pravosti, odmítaje všechny sekty, jež měl v nenávisti, jako nejzbožnější student, jenž měl touhu vstoupit do řádu jezuitského a každého dne konal rozjímání o životě svatých z kalendarií, jež vydávali latinsky pro studenty pražští jezuité v Klementinu.

Modlitba růžence, četba životopisů svatých, každodenní rozjímání a odporučování se do ochrany svého patrona bylo tak všeobecné, že ani později v době prudkého boje proti náboženským přežitkům, kdy všechna barokní zbožnost sesměšňována, obrazy z bytů odstraňovány, poutní chrámy zavírány, náboženství považováno za pověru, kněží „enthusiastische Seelsorger“ a „hartherzige Katholiken“ za největší nepřátele tak „merkwürdiger Epoche unseres Vaterlandes“ jako byla doba Josefa II., kdy s universitních kateder hanobilo se náboženství a doba, kdy „entstanden überspannte Inquisitionen und Feuergerichte – und entsprang das gräßliche mit dem racherufenden Blut unzügllicher Unglücklichen besteckte Ungeheuer – die Intoleranz,“⁴⁰ přece u duchů po každé stránce racionalistických a skeptických, jako byl Josef Vratislav Monse,⁴¹ který sám vydal proticírkevní právníký traktát: *Disputatio inter clericum et militem de potestate praelatis ecclesiasticis atque principibus terrarum commissa*, barokní zbožnost a religiozita zapustila tak hluboké kořeny, že nedovedl ji umlčeti ani myšlenkový přerod a přeorientování ze starého světa barokního do nového ovzduší britkého racionalismu. Monse svůj byt měl vyzdoben všemi možnými obrázky svatých a nestyděl se je ani z úcty políbit, i když u mnohých racionalistů kněží to budilo smích.⁴²

Víme, že čtyřicátá leta 18. stol. jsou počátkem proměny dvou kulturních dob, kdy stará epocha barokní po každé stránce náboženská, spiritualistická se vyžívá, dostává povážlivé trhliny a rozpadá se poznenáhlu pod nárazy zahraničních racionalistických proudů myšlenkových. Proto napadá nás otázka, zda tak mnohotvará náboženská výchova, jež přímo virtuosně využívala každého záchvěvu lidského srdce a navazovala na každý cit a schopnost lidskou, dovedla i v této kritické době získati tehdejšího inteligenta. Musíme říci, že výchova selhávala. I v tomto důmyslném vychování jevíly se trhliny, které měly značný vliv na další vývoj náboženský. Když se v roce 1743 a 1744 zdálo, že výchova jezuitů dosáhla největších triumfů náboženských, kdy skoro celá universita přistupovala ke stolu Páně, přece najednou objevovaly se nedostatky. Studentů zmocňovala se ochablost pod nárazy západních myšlenek, únava a přesytnost náboženskými slavnostmi a povinnostmi; zevšedněly jim; rádi utíkali z bohoslužeb, oficia zdála se jim dlouhými a vysvobození nalézali v ústraní hospod. Když se roku 1743 zdálo, že již veškeré studentstvo je

⁴⁰ Otto Steinbach von Kranichstein: *Versuch einer Geschichte der Alten und neueren Toleranz im Königreich Böhmen und Markgraftum Mähren*, viz *Abhandlungen der böhm. Gesellschaft der Wissenschaften auf das Jahr 1785 II. Abteilung*, B. II., str. 201, 233.

⁴¹ Schulte: *Geschichte der Quellen des kanonischen Rechtes III.* 1, 245, Karel Žák: *PhDr. a JUDr. Josef Vratislav šl. Monse, národní buditel.*

⁴² Fr. Cinek l. c. str. 113.

proniknuto duchem náboženským, najednou 21. prosince toho roku o svátku sv. Tomáše apoštola,⁴³ stěžuje si kancléř university, že musilo odpadnout akademické kázání, protože kazatel nenalezl v kostele ani jednoho studenta, kteří prý odběhli na nějakou ordinaci. Podobně se přihodilo i gymnasistům, že utekli z nešpor, když se jim zdály dlouhými, což tak pobouřilo kancléře university, že dal celý případ vyšetřovat. Rovněž i u zpovědi jevil se veliký nepořádek, takže i zpověď pro akademiky musila se díti odděleně od gymnasistů, aby se vědělo, kdo ji vykonal.

Nebylo to něco trvalého, vykrytalisovaného z určitého ideového odporu, naopak byla v tom jen ochablost a přesycenost, ale mohla by se státi velmi nebezpečnou, kdyby k těmto neuvědomělým prvkům odporu přistoupila ideová odůvodnění. Podobná únava a nedbalost dostavovala se již dříve (1679),⁴⁴ ale tehdy síla a vůně kvetoucího baroka uspala a podmanila si i ty nejvýbojnější. Ve čtyřicátých letech toho nebylo. V duchu merkantilistických snah francouzských počal se klásti důkaz na ekonomické využití času pro praktické potřeby a v duchu těchto ozven častá účast na pobožnostech, přílišná abstraktnost filosofie a meditace náboženské považovány za ztracený čas. Přestává přílišné spoléhání na pomoc Boží a přímluvu světců. Vzniká proti tomu odpor. Nový člověk učí se spoléhati ve své vlastní síly. Ožival stoicismus, libertinismus, o němž slyšávali v přednáškách, ale tehdy byl jim cizí, kdežto nyní, když zaslechli s katedry něco i o Leibnitzovi, Wolfovi, Descartesovi, ty staré museální směry antické filosofie u nich oživaly a studenti chtěli nechtě ve svém mravním životě jim podléhali.⁴⁵

Choulostivým bodem, o němž se třífštily všechny pokusy jesuitů vyrovnat a podle křesťanské morálky zformovat duši a charakter studentstva, byl jejich nevázaný život v hospodách, noční toulání, boje s městskou stráží a vojenskými hlídkami, souboje a konečně veliká chudoba studentů, kteří mnohdy musili se všelijak protloukati, aby dokončili studium. Mimoškol- ské vlivy, temné prostředí olomouckých a předměstských krčem, přátelství s vojáky, panskými sluhy, tovaryši, měšťanskými opilci, vandrovní studenti a rozpustilý život několika desítek posluchačů práva s dobrodružnými šlechtickými mladíky ze stavovské akademie tvořili onu společnost tak nebezpečnou pro duchovní a mravní život akademiků, že sami jesuitští profesori zakazovali svým posluchačům filosofie a theologie jakékoliv styky s nimi. Ve stavovské akademii viděli semeníště zla, odkud se rozrůstá mravní rozklad a přímo i chorobná touha po tanci, šermování a ježdění na koni, jež končily obyčejně v soubojích a pustých vraždách. Kdykoliv se přihodil nějaký delikt, o němž se musily zajímati i světské úřady, jesuité poukazovali na tuto školu, jež skutečně místo k zušlechtnění mravů mladých kavalirů přispívala jen k jejich mravnímu zesurování a mladí páni nestyděli se ani v pravé poledne své kohouti rozepřít soubojem vyřizovat na veřejném náměstí, jak se přihodilo roku 1728, kdy baron Maxmilián Mitrovský z Nemyšle a Mitrovic porval se se statečným rytířem Janem z Lockenau, až na ně přišla městská stráž a přivléla do

⁴³ Č. 4. — ⁴⁴ Hlídka 1935, str. 124. — ⁴⁵ Vych. listy 1934, str. 237-8.

akademického kurníka.⁴⁶ Případ není ojedinělý a probíráme-li se soudní knihou bývalé university chovanou v archivu bohoslovecké fakulty, tuskoro na každé stránce je zápis o souboji. Společnost několika lehkých studentů, jimž místo studia právnického nebo úmorného vysedávání nad komentáři Suareze, líbily se zápasy s plnými sklenicemi piva a toulání se ve společnosti měšťanů od „Černého orla“ do hostince Zuzany Šafranové, od zájezdních hostinců na Nové Ulici do klášterní pivnice na Hradisku, chlad nevytopených světnic, tma deroucí se předčasně za podzimních a zimních podvečerů do podkrovních kumbálů, jež pro drahotu lojových svíček nebylo čím osvětliti a svody toulavých studentů, kteří s kytarou, flétnami a křídlovkami přicházeli pod okna pilného studenta hned z večera, aby ho svým vypiskováním a hřmocením zlákali na nějakou dobrodružnou cestu, přímo vyháněly ty nejpilnější, zvláště když v hospodách bylo teplo a veselo.

Hostince byly druhým jejich domovem. Tam vznikala kamarádství s podezřelými lidmi, kteří se štítili poctivé práce. Jak osudné bylo přátelství podobného druhu a do jakého nebezpečení mravního upadali mladí a nezkušení mladíci, patrně ze soudního výsledku jakéhosi zloděje Kristiána Litzenberga, který se v červenci 1737 přiznal ve vězení,⁴⁷ že společně s Antonínem Pětkou metafysikem ukradl 8 párů botů, a jakýsi student Florián Vaníček dokonce tak zpustl, že vykrádal kostely, za což byl odsouzen k trestu upálení, ale císař mu trest zmírnil v tříletý žalář na Špilberku. Nedostatek peněz nutil mnohé studenty, aby si je opatřovali jakýmkoliv způsobem. V dubnu roku 1743⁴⁸ dokonce akademický senát musel vyšetřovati bohoslovce Jana Kotěru, který padělal peníze.

V hospodách vznikaly rvačky nejen s tovaryši, ale i řemeslníky a hlídka-mi, které bděly nad nočním klidem v Olomouci. Studenti nebáli se ani vybití celou hospodu, jak se stalo roku 1724,⁴⁹ kdy vybili v červnu celou krčmu Zuzany Šafranové. Městská policie zavírala postižené studenty, ale nemohla je soudit, protože náleželi pod pravomoc university. Na druhé straně zase studenti byli nespokojeni s uvěznováním v městské šatlavě zvané „Zirkelwacht“. Když si městský magistrát roku 1732 stěžoval v universitě na nepořádky, rektor zakázal město na prosby universitního senátu ze dne 22. listopadu 1732, ani svolání akademiků do aule dne 2. prosince nepomohlo pranic, neboť studenti opět se pouštěli do bojů se strážemi, házeli na ně kamením a neustali, ani když v srpnu 1734 byli někteří studenti z filosofické fakulty vyloučeni. Veřejné napomínání děkana z filosofické fakulty s katedry, aby se zdržovali toulek a bojů, nic nepomáhalo a proto rektor university rozhodl se svolati k poradě městský

⁴⁶ Protocolium v archivu CM. boh. fak. v Olomouci, č. 1. Viz uvedený rok.

⁴⁷ Tamtéž. — ⁴⁸ Č. 4. — ⁴⁹ Č. 1. — ⁵⁰ Č. 1.

magistrát a hejtmana olomouckého kraje. Tito usnesli se celou záležitostí předložit zemskému tribunálu, který však celou záležitostí velmi pomalu vyřizoval, ač universita prosila o konečné vyřízení, protože studenti prý neposlechnou, dokud to nenařídí sám císař.⁵¹

Jesuité vystihli, v čem je příčina všech zmatků, a hned na ně upozorňovali. Za původce všech nepořádků považovali opět právníky, kteří požívali velikých svobod. Neposlouchali rektora odvolávající se na své profesory práva, nedali se nábožensky vésti a přímo ignorovali všechny pobožnosti. Jesuité v zákaze návštěv hospod po 9. hodině z října 1732 důrazně připomínali všem studentům a zvláště právníkům, že mají více navštěvovati akademická kázání, pobožnosti mariánské družiny a jiná náboženská cvičení. Myslili tím katechismus a studentské rekolekce, jímž se právníci vyhýbali. Avšak ani toto veřejné připomenutí nemělo žádného účinku, neboť 22. listopadu 1732 akademický senát rozhodl oznámiti zemskému tribunálu, že příčinou všech bouří jsou právníci, kteří jsou bez náboženské výchovy, ponechání sami sobě, a proto žádají, aby jim připomenuli povinnost navštěvovat více bohoslužby.⁵²

Jak žalostný byl mravní stav studentstva v Olomouci, vysvitá z rozhodnutí, které učinila 17. listopadu 1734 komise složená z universitního kancléře Jana Libiga, děkana filosofické fakulty Františka Weisera, profesorů práva, zástupců městského magistrátu a krajského hejtmana Frant. Fortunáta Miniatiho z Campioly, aby učinila přítrž studentským nepořádkům.⁵³ Komisaři mezi příčinami nepořádného studentského života prozítho v hostincích při hudbě a pivě, uvedli i nepěkný zvyk zakofeňný v Olomouci, že totiž studenti si rádi vyhledávali byty u svobodných žen, které v městě bydlily samy. Komise tento nemrav přísně zakázala, ale toto opatření mnoho nepomohlo, neboť studenti právě tak žili po zákaze jako předtím, jak patrně z kázání dominikána od sv. Michala pátera Germanika, které pronesl roku 1742⁵⁴ dne 2. prosince o 3. hodině odpoledne v druhou neděli adventní za nepřítomnosti klášterního převora.

Toto kázání je důležité, neboť ilustruje velmi výstižně náboženský a mravní život studentské mládeže olomoucké a ukazuje na důležitý moment, jak totiž neuvědomělý indiferentismus náboženský vyvěrající z pohodlného života nabývá nových forem, stává se ideovým odpůrcem podporován cizími myšlenkami a jak ponenáhlu studentstvo obrací se proti horlitelům barokních ideí mnišských, kteří pro kritizování mravnosti studentské stávají se jejich největšími nepřáteli. Ale ještě něco velmi pozoruhodného postihujeme při této události. Dostávají se důsledky hádek, jimiž vzájemně sebe tupily řády. Není-li vůči náboženství a řádům zapřičinily boje a vzájemné potírání jedné řehole druhou, což v této době úplného rozkvětu barokní religiosity (spíše odkvětu) nezanechávalo patrných následků, ale jak víme z pozdějšího vývoje událostí v soustátí rakouském, mělo žalostné následky na celý náboženský život.

Ve čtyřicátých letech 18. století dožívala se olomoucká universita nej-

⁵¹ Tamtéž. — ⁵² Tamtéž, viz uvedený rok. — ⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Archiv CM. boh. fak. v Olomouci, fascikl 1743.

většího rozkvětu. Stávala se hledaným učilištěm, na niž hrnulo se neobyčejné množství posluchačstva, takže počet jejich dostoupil největšího vrcholu.⁵⁵ To bylo příčinou, že šlechta chtěla dosavadní dvoufakultní universitu roku 1742 po četných dřívějších pokusech proměnití ve čtyřfakultní.⁵⁶ Při této příležitosti pomýšlelo se i na reorganizaci studia, čehož snažili se využítí, jak již řečeno, hlavně premonstráti a dominikáni, kteří rádi by viděli některé své členy na universitních katedrách, kde doposud vše obsazovali jesuité. Jesuité byli proti změně, tím poštvali proti sobě olomoucké řády, které kritisovaly školský monopol jesuitů a rády poukazovaly na nedostatky; takovou veřejnou kritikou jesuitské výchovy bylo i ono kázání u sv. Michala.

Dominikáni pozorujíce mravní úpadek, jenž se zahnízdil mezi studentstvem přes veškerou snahu jesuitů zachytiti je v mariánské družině nebo kostele, pustili se veřejně s kazatelnou do kritiky, která byla jen ohlasem jejich rivality s jesuity, ale zároveň i výstražným znamením a chtěla upozorniti, že vše není v pořádku, že pro vnější úspěchy a lesk university nesmí se zapomínati na skutečně mravnou výchovu studentstva, které jednou bude hlavním inteligentním představitelem v národě.

Páter Germanik, dominikán, veřejně předtím pozval si olomoucké studentstvo, o němž nebylo tajno, že se vyhýbá kostelům, kázáním a všem pobožnostem, na dobu velmi příhodnou na druhou neděli adventní do dominikánského kostela sv. Michala a tam se pustil do kritiky jeho mravů a náboženského života.

P. Germanik začal kázání jako obyčejně přesně podle pravidel řečnických, takže studenti, kteří ze zvědavosti se shromáždili v kostele, podívovali se jeho výřečnosti. Když však došel k výkladu, najednou začal německy:

„Domini studiosi! Páni studenti, jste zde někteří přítomni? Věřím, že ti, kteří zde jsou, slyší aspoň čas od času nějaké kázání. Odpovězte, kde!? V mariánské družině! Kde – v mariánské družině? Co je to za zvíře? Avšak já si vzpomínám již, že, když jsem byl kdysi studentem, že jsme mívali svou družinu nebo shromáždění přesně o 2. hodině, kde jsme se modlili oficiem neboli hodinky Nejsvětější Panny Marie. Ale dnes mají studenti jiné družiny v nejhanebnějších koutech a svinských děrách, kde panna Káča (Katerle) představuje Ěvu a mládenec Ferdinand, toho času student, Adama. A co děláte vy? Plníte brlohy, jež jsou vašimi kostely a působíte mumraje. Potom sice zůstáváte mládenci, ale nikoliv čestnými. Nejste jako onen mládenec, jemuž Pán Ježíš řekl: „Adolescens, tibi dico, surge!“ Mládenče, tobě pravím vstaň; který bez chrochtání vstal z mrtvých. Sám Bůh napomíná studenty v Písmě svatém: Surge, vstaň! Vybízí je svatý anděl strážce: Surge! Napomínají je rodiče a představení: „Caveant, est contra bonos mores!“ (Vystříhejte se toho, je to proti dobrým mravům), ale studenti se omlouvají a říkají: „Sunt delicta iuventutis.“ (Mládí má své hříchy). Dokonce je také napomíná zpovědník: „Vstaň!“

⁵⁵ Ročenka CM fak. boh. 1929 str. 12 – 14.

⁵⁶ Chr. d'Elvert I. c. str. 15.

ale student si postaví hlavu a myslí si: „Umne neznamená „Surge“ vstaň, ale zůstaň ležet a běhej dále ve svém lajdáckém životě za šermováním, ježděním na koni, proháněj se po hospodách, běhej za děvčkami (galanzieren), utrácej čas hraním na loutnu a hledej nepřistojnou slávu. Potká-li takový student svou Káču, pak je zlý skutek hotov. Takové hezounké nevinátko! O jenom kdyby to bylo pravda! Vy měšťané a rodiče, držte své dcery v lepším vychování a dozoru a nenechávejte je v noci jako netopýry sem tam lítat, aby pro ledajakou příležitost a hovor studentů nebyly zapsány jako černé nevěstky. Zatančíte si kaskát při opravdové hudbě nezavrhuji, ale proběhat čas za děvčaty a z noci den a ze dne noc dělat, to je hanebné a zakázáno. Při takovémto způsobu života se řítíte v předčasný hrob. Kdyby studenti chodili častěji na kázání, pak by rozlála ledová kůra jejich tvrdého srdce a spíše by se dali obrátit.“

Kázání způsobilo v městě všeobecný ohlas. Všichni měšťané a dokonce i studenti mlčky přiznávali, že onen dominikán od sv. Michala mluvil pravdu. Jen ti nejbouřlivější si to nechtěli dáti libit a vymstili se dominikánům způsobem, který byl mezi akademickou mládeží olomouckou žit od dávných dob. Totiž v nejbližších nocích polepili domy v různých částech města a hlavně bránu dominikánského kláštera hanlivými pamflety, kde nejen lži zostudili dominikány jakožto nenapravitelný řád, ale rovněž o Církvi svaté mluví jako o ruině, jejíž zásluhou se šíří všechny skandály. Protože lživé cedule vzbudily pohoršení u měšťanů, dominikánský převor Kytl Pius poslal pamflet řádovému provinciálovi, který ho však roztrhal a zahodil.⁵⁷

S počátku studenti nepodnikli žádného zákroku u universitního senátu, neboť v duchu dávali dominikánovi za pravdu a spokojili se jen potupnými cedulemi. Teprve 14. ledna 1743 několik akademiků z teologické fakulty a to Antonín Zdráhal, Matěj Beránek, Josef Růžička, Řígnavský, Antonín Klos, Zachariáš Wotke, Jan Cinek a dva studenti z filosofické fakulty František Rieckert metafysik a Kašpar Fetter fysik podali stížnost u kancléře university pro urážky, jichž se dostalo všem akademikům od onoho dominikána. V dopise vypsalí celou událost, jak se sběhla v kostele, přiložili i kázání, ale o lepení cedulí se nezmínili ani slovem. Z tak malého počtu podepsaných z filosofické fakulty je patrné, že celá stížnost byla uměle podána, aby čest studentů university byla zachráněna za každou cenu.

Universitní kancléř 15. ledna 1743 oznámil stížnost převorovi od sv. Michala, přiloživ i opis kázání a žádal o satisfakci. Dominikánský převor odpověděl teprve 4. dubna 1743 velmi zdvořile, že nikdy nikoho ze členů svého konventu nepobádal, aby se pouštěl do veřejné kritiky studentských mravů. P. Germanik to učinil za jeho nepřítomnosti v klášteře a pro přístě mu něco takového zakázal, ale aby dával studentům nějaké zadostiučinění, to nemůže udělat jménem kláštera proto, že on není nejvyšším soudcem nad členy svého konventu, nýbrž provinciál. Spíše po-

⁵⁷ Pius Kytl k univ. kancléři dne 4. dubna 1743, archiv CM boh. fak. v Olomouci, fascikl 1743.

vinni by měli být učinili dominikánům satisfakci oni akademikové, kteří po ulicích lepili o nich hanebné cedule. Tímto zlotřilým činem se dosti odškodnili, potupivše nejen dominikánský řád, ale celou církev, proto on sám by si měl stěžovati u rektora university pro podobné urážky. Studenti a všichni, kteří se cítí dotčeni, měli by poděkovati kazateli, že je upozornil na chyby závčas. Nejen závěrečná slova dominikánského převora, ale i celé kázání P. Germanika bylo pravdivé a zbytečné byly všechny stížnosti a žádosti o satisfakci, protože každé slovo kazatelovo bylo by možno ze soudních protokolů univ. soudu doprovodit nějakým faktem, i když forma kázání byla pronesena ostrými slovy. Je to shrnutí důkladně vyzporovaného prostředí studentského života, i když veřejně bylo řečeno z rivality a žárlivosti. Vždyť i předcházející události doplňují toto kázání.

Jeden rys je velmi důležitý z této polemiky vyvolané dominikánem. Najednou se zde objevila nenávisť vůči mništvu. Pamflety a pomluvami snažili se dokázati, že mniši pustivší se do káráni studentstva nejsou lepší než rozpustilí akademici. Mluví se tam dokonce o církvi jako mravní ruině. Z toho jasně plyne, doplnila-li by se zpráva ještě jinými fakty, že účta k církvi klesala a začínala kritika třeba tajná a vyvolaná z předráždění, ale přece dřímající v nitru studentů. V tom se jeví následek indiferentismu náboženského propuknuvšího nejprve u několika desítek právníků a v roce 1742 již tak pokročilého a rozrostlého mezi ostatní studentstvo, že muselo být na tento zjev upozorněno veřejně s kazatelny. Ztráta morálky podmínila ztrátu víry, náboženského sebevědomí a úcty k církvi.

To byla již proticírkevní nálada, byť se projevila v nepatrné míře. Za povšimnutí stojí, že právě ti pouštěli se do kritiky církve a ti byli náchylní analyzovat život řádový, kteří dávno odumřeli náboženství. V nich objevuje se krok k dalšímu odporu a nesouhlasu s celou výchovou kněžskou, jak se projevovala o desítiletí později, kdy indiferentismus náboženský stal se pramenem nejen touhy po svobodě mravní a emancipaci z objetí církve v ohledu výchovy, ale počal brojiti proti vši kultuře soudobé, jež se jim jevila jako výslednice jesuitského nátlaku duchovního plynoucího z pokažené filosofie scholastické. V letech 40. však ještě není zřejmého boje proti dogmatům a církevnímu učení, který by plynul z filosofického názoru opačného směru. Náboženství stále ještě těšilo se úctě i u těch, kteří nedbali o přesné jeho zachovávání. Stávalo se jim jenom všedním. Doba příliš vězela v barokní výchově přesto, že začal mravní rozklad, pro jehož obranu hledány důvody. Zvětralý katolicismus stával se obřadnictvím. Aby nastal zjevný boj proti barokní mentalitě, bylo třeba získati inteligentní vrstvu tehdejší společnosti a tou bylo kněžstvo. A to se podařilo získati snadno při tehdejší vzájemné žárlivosti, a dogmaticko-právnícké boje, jež naštěpovali dvorští theologové a tajní janzenisté na theologické fakulty, byly onou lučavkou, jež dokonale rozleptala jedlinitost barokní doby.

OKNA

ZAPADLÝ BÁSNÍK

Dne 22. září t. r. dožil se sedmdesátý farář a aktuár v Reihwiesenu ve Slezsku, Moravan ze St. Jiřina *Jarolím Stanislav Paulík*, český básník, který zasvětil své pero námětům čistě náboženským. Není básníkem moderním, neoplývají jeho písně obrazy a obraty, jimž často nerozumí autor sám, ale zvonivé jeho verše mluví k duši svým náboženským citem a průhlednou formou, kdež zvláště ve znělkách jest mistrem. Již jako bohoslovec byl samotářem a prázdné chvíle trávil nad knihami velkých katolických spisovatelů světových, mezi nimiž byla i *Messiada*. Znal několik řečí a proto nejraději četl vše v originále. Při tom všem byl velmi skromný a pokorný; tyto vlastnosti zachoval si až dosavad a žije jako zapadlý poustevník na malé německé farce horské; netoužil nikdy po velkém obroči, ani po laurech tohoto světa, obíraje se svým milým Spasitelem, jemuž nejenom život, ale i pero své zasvětil.

Je veliká škoda, že nevydal nic ze svých básní i četných próz knižně aspoň ve výběru; práce jeho jsou roztroušeny po časopisech, a to nejvíce v bývalé „Škole Božského Srdce Páně“, „Mariánských květech“, „Našem domově“, „Andělu strážném“, v „Kříži“ a „Marii“, v různých almanaších a kalendářích. Napsal větší epické básně: *Sv. Cecilie, Čtyřicet sv. mučedníků, Svatá Ida z Tokkenburku, Svatý Otec Benedikt, Na Hostýně, Novic, Král stromů, Svatý Otec Bernard, Hunohrad, Cestou světem*. Lyrika: *Klásterní zvonky* (115 básní), *Písně o svatě lásce* (24 sonetů), *Velepísně nejsvětějšího Srdce* (115 sonetů), *Květy Mariánské* (32 básní), *Harfa Mariánská* (50 básní), přeložil 44 církev. hymnů. V próze: *Poklady mešní liturgie* (33 článků), *Vigilie, liturg. modlitební kniha* (v rukopise), *Ženy starozákonní a Panna Maria* (23 čl.), 200 článků na různá témata. Žeň tedy hojná a širší veřejnosti i literátům skrytá, a to proto, že lýra jeho zní čistě náboženskými tóny. Ježíš, jemuž se zasvětil, bude jeho nejlepším kritikem i nejsladším honorářem. Ad multos adhuc annos!

Rud. Stupavský.

Z NOVÉ ČESKÉ LITERATURY

Dr. Jos. Kratochvíl, Meditace věků. Vývoj filosofického myšlení. Díl I. Filosofie starověká. Druhé, zcela přepracované a rozšířené vydání. Nakl. Barvič a Novotný v Brně 1935. Stran XII, 248. Cena 30 Kč. — „Archa“ referovala již o všech čtyřech svazcích tohoto největšího díla Kratochvílova, jež vyšlo v letech 1927–1932. Dočkává-li se tak brzy nového vydání, je to jistě dokladem jeho skutečné hodnoty i potřeby: osvědčilo se jako výborná studijní pomůcka pro každého vzdělance, jenž chce vniknouti hlouběji do vývoje světového filosofického myšlení a vytvořiti si jasný, přehledný obraz odvěčné lidské snahy o poznání jednotné, obecné pravdy a tím i smyslu lidského života. Autor, křesťanský filosof, jenž se již v prvních svých pracích obíral podrobně náboženskými problémy v antické filosofii, dovedl osvětliti stopy této věčné pravdy nejen u známých řeckých a římských myslitelů, ale i u filosofů indických a čínských, stejně jako v bludných naukách gnostických a manichejských. Nové vydání, značně přepracované a rozšířené, opatřené bohatou bibliografií i podrobným rejstříkem, bude jistě přijato naší veřejností s uznáním a povděkem.

M.

Josef Hronek, Vyučování náboženství na národních školách. Uvedení do učitelské praxe. Nakl. Vyšehrad v Praze 1935. Stran 254. Cena Kč 19'50. – Autor četných, dobře již osvědčených příruček školských a zvláště katechetických, nepodává ve svém novém díle systematickou katechetiku, nýbrž jen přehled pedagogických, metodických, didaktických i právních zásad a praktických pokynů, jež musí znáti každý učitel náboženství a jež mu ulehčí jeho zodpovědnou práci zvl. v prvních letech školské činnosti. Hronkova příručka přinese však leccos nového a vítaného i starším: poučuje stručně o nejnovějších školských zákonech, předpisech a reformách, o nových vyučovacích metodách a pomůckách, o filmu, testech a pod. Podrobná bibliografie odborné literatury při každé otázce bude jistě také vítána každému, kdo se snaží hlouběji o ní poučiti. *B. J.*

Oldřich Zemek, Svatá chudoba. Básně z let 1933 – 1934. Knižku upravil a vignetu na titulní list kreslil Břet. Štorm. Nakl. G. Franel v Praze 1935. Stran 83. Cena 10 Kč. – Vzdáleného pozorovatele snad překvapilo, že známý legionářský básník a novelista vydává pojednou sbírku legend o katolických světcích. Knižka sama každého přesvědčí, že autora „Hlasu krve“ nevedla k tomu móda a tím méně touha po slávě: dnes i naši kat. básníci namnoze opomíjejí tento živý zdroj poesie a ostatní literární svět snad právě pro tuto knihu zlomí již docela hůl nad O. Zemkem. Vždyť básník „Bolestí bezejmenných“ zvolil si tu vědomě nejprostší, lidovou formu legendy, lehce pochopitelnou každému čtenáři a také zcela přiměřenou duchu oněch středověkých i některých novějších světců, jejichž životy tu zhustil a jejichž společným znakem byla láska k svatě, františkánské chudobě: vedle okruhu Serafinského světce (sv. Dominik, sv. Antonín Pad. a sv. Klára) je tu i naše bl. Anežka a sv. Jan Boží, z nových pak sv. Jan Bosko, sv. Bernadeta a sv. Terezie Ježíškova. Všechny básně dosvědčují, že autor s velikou pilí i láskou dobře prostudoval celý život svých oblíbených světců a s jemným pochopením zachytil z nich leckdy i takové momenty, jež ušly pozornosti dosavadních básníků legend. Knižka, péčí nakladatele a arch. B. Štorma milounece vypravená, může být také pomůckou k recitacím při náboženských spolkových přednáškách a akademiích. *M.*

Jos. Marcol Svoboda, Svatý Leopold. K 800. výročí jeho smrti. Nákl. vlastním. Pířvoz 1935. Stran 27. – Ze života sv. Leopolda z básnil autor dvě události, jimiž moudrý a statečný markrabě rakouský (1095 – 1136) zasáhl také do českých dějin: přispěl ke smíření a sbratření svářících se Přemyslovců (Bořivoje a Vladislava), s nimiž byl spojen přibuzenstvím i blízkými zájmy své země. Básni, pracované jistě s láskou a nevšedním proniknutím tehdejších spleťtých poměrů, předeslal autor pečlivý historický výklad. *M.*

Josef Ošmera, Chvilé. Básně. Kresba a grafická úprava Aljo Berana. Jako 6. sv. sbírky Plamen vydal Č. Beran v Olomouci 1935. Stran 59. Cena 15 Kč. – Jos. Ošmera, rodák ze západní Moravy, autor tří básnických sbírek (Den i noc 1928, Pod jilmem 1931, Pět sonetů 1933), jeví se i v této knížce skoro výhradně přírodním, impresionistickým lyrikem, zamilovaným především do rodného kraje „na břehu Rokytně“. Vidí v něm a jemně vycítuje zvláště důvěrnou něhu, jež mu září z očí švestky, zpěvu skřivana i z věčné touhy lidských srdcí, spiatých pouty milostnými i rodinnými. Vrací se často domů ke starostlivé mamince i zbožné babičce, aby se tu cítil zase dítětem, zpívá si skoro v lidovém tónu písni radosti i stesku z prchavých, nenávratných chvil, sklání se k dětem a nemocným, aby pak ke konci zatím jen nesměle rozšířil svůj úzký osobní a rodinný obzor na dnešní

problémy společenské a světové. Snad zde také bude pro básníka, vnitřně vyrovnaného a klidného, východisko k novým uměleckým výbojům. M.

Josef Kalus, Romance o smrti. Uspořádal dr. Jarom. Kalus. Vydala edice „Valašsko“ v Přerově 1935. – Pietně vypravená knížka, ozdobená na obálce reprodukcí akvarelu ak. malíře Břet. Bartoše, přináší osm románů, vybraných ze starších knih zesnulého valašského básníka i z poslední nedávno vydané sbírky „Na konci života“. Jsou prodchnuty rozmarně lidovým i vážně zladěným názorem, že netřeba se báti smrti, jež je přirozeným skončením boje o chleba a nutným přechodem k věčnému klidu a pokoji. B. J.

Ř. Texa, Noc a den. Básně. Obálka Fr. Vladyky. Edice Tři pruty Svatoplukovy sv. 2. Praha 1935. Stran 31. – Básnická prvotina velmi nestejně ceny, jež nedovoluje zatím pronést pevného úsudku o autoru. Milostná lyrika, jež tu převažuje, je většinou zcela průměrné studentské veršování, podložené hodně romanticky, ale bez myšlenky, jež by zachytila. Leckde přímo zarážejí mnohé naivnosti i slohové nevkusnosti. „O jaru mluvit chci, slov málo obeznały, jenž, co je lepší v mně, čekám, kdy zakrsá . . .“ Více naděje pro budoucnost poskytují některé romances, ukazující autorovu zálibu pro středověk. B. J.

Jos. Kopta, Třetí rota doma. Román o dvou dílech. Nakl. Činu v Praze 1935. Stran 465, 425. Cena 85 Kč. – Poslední díl Koptovy legionářské trilogie působí na čtenáře hodně smutně: ukazuje většinou zklamání hrdinů třetí roty, kteří se vraceli do vlasti s přepjatými nadějemi, že se celý obnovený stát zařídí podle nich, ale zatím poznali brzy, že se musí sami zvolna přizpůsobovati novým poměrům a zařaditi se, chtějí-li vůbec žít, jako jiné společenské součástky do hospodářského i politického života. Několik jednotlivců, kteří toho nedovedou a chtějí dále sloužiti ideám revolučním nebo i komunistickým, hyne více méně tragicky, jiní ztroskotávají aspoň mravně a utápějí se ve všedních stranických, spolkových nebo domácích sporech nebo i ve zkaženém poválečném prostředí barů a podezřelých obchodních spekulací. Také autor nedovedl již tak pevně, jako v obou prvních dílech, stmeliti tuto příliš různorodou směs povah a lidských osudů, rozběhlých za tolikerymi zájmy; mnohdy zapomíná, že realistická podrobnost, jež zajímala čtenáře v líčení cizího prostředí, stává se rozvleklou a únavnou v popisování známých, malicherných politických bojů, volebních schůzí, nechutných debat a pod., zvláště nedovede-li spisovatel sám zachovati potřebnou míru nestrannosti a pravděpodobnosti (na př. o soše sv. Jana Nep., nebo když nechává děkana při volební výtržnosti přerušiti kázání v kostele a běžet v rochetce s věřícími za zpěvu mariánské písně na náměstí . . . I, 400, 413). Jen několik skutečně působivých a dramatických scén a řada výborně kreslených postav odškodní trpělivého čtenáře tohoto neradostného závěru velké legionářské historie. M.

PRO LIDOVÉ KNIHOVNY

Ant. Hružka, „U faraona“. Venkovský obrázek. Ludmila r. XXXVI., sv. 4. – 5. Naklad. V. Kotrba v Praze 1935. Str. 240. – Povídka vypravuje poutavě prosté příběhy mlynářské rodiny ze západní Moravy, do nichž zasáhne rušivě i válka, ale po bouři zasvitne zase pro obě milující ženská srdce sluníčko štěstí. Vedle nich spisovatel pěkně prokreslil několik postav dobrých, rázovitých mlynářů i čeledínů, jakož i ušlechtilého houslisty a inženýra. B. J.

Vlasta Javořícká, Otcovský dům. Román. Nakl. Vyšehrad v Praze 1935. Str. 324. Cena 18 Kč. — Celkem pěkný obraz z venkovského života současné doby líčí podrobně osudy rodiny zámožného, pokročilého rolníka, poctivého a zbožného katolíka, jenž marně bojuje proti invazi uhelného židovského průmyslu do vsí a dočkává se také na dětech různých zklamání. Nakonec však spojí zase všechny pod otcovským krovem vzájemná láska, roznicená zvláště nemocí a smrtí vzorné selské matky. Tuto postavu spisovatelka vystihla velmi dobře a životně. Podobně výrazně zachytila také poválečné ovzduší dnešního venkova, pronikání cizích živlů a mravů, škodlivou přeměnu rodinného života, ale také plodný vliv dobré křesťanské výchovy. Děj, jak obyčejně u Javořícké, jest rušný a poutavý.

B. J.

Čeněk Kramoliš, Valašská vojna. Historický obraz z let 1741-1746. Nakl. R. Promberger 1935. Str. 360. — V knize, odměněné mor. liter. cenou, vylučuje oblíbený lidový spisovatel vpády Prusů na Moravu za doby Marie Terezie. Valaši v naději, že se jim dostane od císařovny slíbené úlevy v robotách, vypraví se na pomoc a zaženou Prusy od Napajedel. Jsou však zklamáni, jejich deputace vyslaná do Vídně jest uvězněna a vzpoura pro to vzniklá krvavě potlačena. Vypravování smutných událostí je zladěno idylickými kresbami starých valašských zvyků a zábav v rožnovském kraji i jímavým příběhem venkovské lásky.

B. J.

POZNÁMKY A ZPRÁVY

Zapomenuté jubileum Dne 20. srpna t. r. připadlo 25. výročí smrti „moravského slavika“ básníka *Vladimíra Štastného*. Frant. Rypáček napsal o něm v nekrologu: „Odešel nám navždy náš milý Vladimírek, ale zanechal bohatou žen a touto žní žije dále mezi námi jako milá, nezapomenutelná vzpomínka na drahého přítele . . .“ A přec byl brzy zapomenut, vždyt ani katolické časopisy, pokud jsem sledoval, ani řádkem nevzpomenuly muže tak vzácného, jakých se málo rodí. Co bych chtěl připomenouti při tomto jubileu jeho úmrtí je to, že nemáme redaktora jeho vlastnosti, který by dovedl k sobě jako zázračný magnet přitahovati mladé duše debutujících katolických literátů, zvláště bohoslovců, jako to dovedl on: propůjčil jim za kolbiště literární svůj *Obzor*, kamž ukládal jejich často jím samým zkorigované prvotiny, s nimi si dopisoval, je poučoval, chválil a na velehradských schůzích k literární činnosti povzbuzoval. Tak vychoval nám tento neohrožený a citlivý Sušilovec řadu básníků-kněží, z nichž mnozí byli by snad odložili pero. Tak jmenuji Sigismunda

Boušku, Karla Dostála Lutinova, Františka Skalíka, Rud. Stupavského, Pavelčíka-Záhorského a jiné. R. *Stupavský*.

František Klíma. K poznámce Bitnarova článku „Slomšek a Pakosta“ ve 4. svazku *Archy* (str. 180) poslal nám brněnský kanovník Msgr. Jos. Kalabus s velikou ochotou tyto informace o dalších osudech bývalého křepického faráře a překladatele Slomškových Homilií: *Klíma* František odešel z Křepic do Slavonic. Odtud asi r. 1900 do Vémyslic u Mor. Krumlova. R. 1901 komutoval s farářem Karlem Čermákem a odešel do Chvojna v Čechách. Tím se stal knězem diecése král. hradecké. Jako pensista žil nejprve v Ottentálu v Dolních Rakousích. Po převratu se vrátil na Moravu a žil v klášteře ve Viceměřicích (p. Kojetín). R. 1935 žije ještě a koná služby Boží v Suchonických p. Tršice u Olomouce.

Dickensův „Život našeho Pána“. Přeložil, poznámkami a vysvětlivkami doprovodil Rudolf Tschorn. S 12 reprodukcemi rytin

Gust. Doréa vydal L. Mazáč v Praze 1935. Str. 96. Cena 25 Kč. — Dickens napsal tento spis r. 1849 výhradně jen pro své děti a nechtěl, aby byl vydán tiskem. Také jeho syn šetřil přání otce, ale přece dovolil, že dílo může být dáno veřejnosti až po jeho smrti. To se stalo v březnu r. 1934, kdy je otisklo 186 amerických časopisů a již po roce dostalo se nám i českého skvostného vydání. Slavný autor *Pickwicků* vypravuje tu hlavní události života Páně způsobem velmi prostinkým, vpravdě dětským a půvabným, ale dlužno mít na paměti, že sám byl svým náboženským vyznáním unitářem a stopy toho zůstaly přirozeně i v tomto díle: Kristus není mu vpravdě Synem Božím, nýbrž Josefovým, tedy pouhým člověkem, Bohu zvláště milým; proto jsou mnohé věci a události z evangelii úplně pomínuty (na př. při poslední večeři není ani zmínky o proměnění chleba a vína), jiné zase podány s výkladem zcela přirozeným. Bylo tedy zřejmě omylem, byla-li kniha i katolickými novinami a knihkupectvími doporučována do katolických rodin.

Souborné dramatické dílo Jar. Vrchlického, jehož vydávání bylo zahájeno při 20. výročí básnickovy smrti nakladatelskou společností „Rodina“ v Praze, bylo ukončeno letos v září. Obsahuje v 9 svazcích všechna dramata i veselohry, libreta a příležitostné scény, celkem 42 čísla proti 33, jež byla v původním, dávno rozebraném vydání Šimáčkově. Do nového vydání zařaděna je i dosud netištěná hra „Probuzení“.

Pověsti sladké Francie. Jako 26. svazek své bibliofiské edice „Hlasy“ vydal O. F. Babler ve vlastním překladu výbor roztomilých drobných pověstí a legend francouzských, vyzdobený 6 přílehlavými kresbami Milady Marešové. Podle svého chvalitebného zvyku doprovází každou pověst spolehlivými poznámkami o jejím původu a pečlivými, zaleckými údaji o jejích analogiích v jiných literaturách. Pěkná knížka stojí 15 Kč.

*Soubor spisů Jana Pohlídal*a vychází tem-
pem opravdu více než hanáckým v Přerově :
ve čtyřech letech vyšly právě čtyři nepřilíh
objemné svazky. A vychází tak, že většina
lidí zajímajících se ještě o naši literaturu ani
o něm neví: v knihkupectví těchto knih ne-
uvidíte, v novinách a časopisech se o nich
nedočtete, ano objednali-li jste si a pořádně
zaplatili první svazek, jako pisatel těchto
řádků, buďte jisti, že dalších vám sami z Pře-
rova nepošlou. Není ovšem pochyby, že
tento naprostý nedostatek reklamy a pomalé
vycházení úzce spolu souvisí a snad i ohro-
žuje zdar celého záslužného podniku. Proto
upozorňujeme zájemce, že jako IV. svazek
vyšel soubor drobných hanáckých humo-
resek, v nichž je Vyhlídal mistrem, pod ná-
zvem *Veselé obrázky*. Kniha o 238 stranách,
ilustrovaná P. Pištělkou, stojí 20 Kč.

Myšlenky a život. Pod tímto názvem začala
nakladatelství Vyšehrad v Praze vydávati za
redakce dominikánů dra Silv. M. Brait a
dra Reg. Dacika novou knihovnu, ve které
se mají důstojně projevovati všechny obory
přítomného i minulého lidského snažení,
prodchnuté katolickou myšlenkou. Kni-
hovna bude věnována zvláště náboženství,
dějinám, filosofii i časovým otázkám sociál-
ním a politicko-hospodářským. Pěkně byla
zahájena prvním českým překladem vlastní-
ho životopisu známého mystika 14. století,
švábského dominikána bl. Jindřicha *Suso*,
jenž tu z osobních životních zkušeností uka-
zuje prostou cestu duše k Bohu. Knihu
Mystikovo srdce (184 stran za 12 Kč) opatřil
překladatel dr. S. Brait také věcnými po-
známkami. — Jako 2. svazek vyšlo nové
dílo *P. Emiliána Soukupa, Filosofie nábožen-
ství* (str. 123 za 12 Kč). Autor snaží se tu
podati zásadový přehled všech dnes tak čet-
ných směrů náboženského badání.

Čtyři vážné příběhy. Nová kniha povídek
dra Jar. Rehulky vyšla právě nákladem
Družiny literární a umělecké. Doporučujeme
pozornosti čtenářů.

SEZNAM KNIH

kteře vydala a nabízí

DRUŽINA LITERÁRNÍ A UMĚLECKÁ

v Olomouci, Wilsonovo 16.

BÁSNĚ

- F. B. Děrda: *V bouři života* (snížená cena Kč 4.50).
K. Dostál-Lutinov: *Orlí fanfáry*, II. vyd. (Kč 10.-). *Květiny* (Kč 10.-). *Ve mlýně světa* (Kč 10.60).
Jan Karník: *Závětrí* (snížená cena Kč 4.50). *Vosí hnízdo*, epigramy (Kč 7.40).
Fr. Kašpar: *Zastavené hodiny* (snížená cena Kč 6.-).
Fr. Kyselý: *Z říše světla* (snížená cena Kč 9.-).
Fr. Odvalil: *Co v duši zaléhalo* (snížená cena Kč 4.50).
Fr. Strížovský: *Hvězdy Mariánské* (Kč 5.40).
J. Maria Slavík: *Legenda o neznámém svěťci*. Bibliofilské vydání (Kč 25.-).
Fr. Zýbal: *Pěl ptáček* (snížená cena Kč 4.-).

Rozebrány jsou: K. Dostál-Lutinov: *Šlehy a něhy*.

Fr. Dohnal: *Zklamané touhy*.

DIVADLO

- Gabriel Ronaj: *Sluneční píseň* (Kč 2.-).
Fr. Strížovský: *Mariánský sloup* (snížená cena Kč 5.-).

Rozebráno je: Gab. Ronaj: *Ve městě*.

KNIHY PRÓZY POUČNÉ I ZÁBAVNÉ

- B. K. Bečvan: *Emča detektiv*. Románek mladé lékařky. Cena Kč 16.-. Apartní úprava!
Václav Bělohávek: *Oheň Eliášův* (snížená cena Kč 7.-).
Dr. František Cinek: *K národnímu probuzení moravského dorostu kněžského 1778 - 1870*. (Kč 32.- i s pošt.)
Fr. Dohnal: *Studie a profily*, I. díl (Kč 15.60), II. díl (Kč 25.60).
Hub. Havránek: *Duše Hané*, povídky a obrázky z Hanáckého života (Kč 20.-).
Prokop Holý: *Suzanna*, biblický román (snížená cena Kč 12.-).
Jaroslav Hruban: *Pout do Ravenny*, román (snížená cena Kč 8.-). *Duše mošaik*, román (snížená cena Kč 9.-).
Alois Lang: *Otec pouště sv. Jeroným*, životopisný obraz (snížená cena Kč 9.-).

Lipanský Jettich: *Athos*, cestopisné obrázky z mnišské republiky na hoře Athosu (Kč 11·60).

Fr. Odvalil: *Kavky na věži*, novodobý román ze života kněze (snížená cena Kč 12·-).

Dominik Pecka: *Matka Boží v trní*, román mladého kněze (rozebráno). *Jarní sonáta*, román ze studentského života (Kč 21·-).

Jar. Řehulka: *Tetky a ježibaby*, hanácké humoresky (Kč 10·60).

Sborník *Dante a Češi*, bibliofilské vydání brožované (snížená cena Kč 20·-), skvostně vázané (snížená cena Kč 50·-).

Sborník *k padesátinám Em. Masáka*, cena 18·-.

Břetislav Štorm: *Znaky stavu kněžského v zemích českých* (snížená cena Kč 8·-).

J. E. Trávníček: *Tobiáš Bébul*, povídky z Valašska (snížená cena Kč 8·-).

Jan Vyhlídal: *Když světová válka zuřila*, obrázky a dokumenty (snížená cena Kč 7·-).

Rozebrány jsou: B. K. Bečvan: *Nedobryj*. Fr. Odvalil: *Švítání*. Em. Masák: *K branám věčnosti*. Dominik Pecka: *Assunta*. Jar. Řehulka: *Ministranti. Stréci*. Jan Vyhlídal: *Znáš ten kraj, kde hanácké palmy kvetou?*

Ročníky II. až V. *Rodinného obzoru*, bohatě ilustrované a se zajímavou četbou prodáváme svým odběratelům po 2 Kč. Vhodné do lidových knihoven. Použijte této příležitosti, dokud jsou ročníky na skladě.

Ročníky V. (1917) až XXI. (1934) *Archy* máme též na skladě. Starší ročníky po rok 1928 prodáváme za podstatně sníženou cenu. *Studentům a bohoslovcům* vedle slev poskytujeme výhodné splácení. Dominika Pecky povídky *Člověčenství naše*, které autor vydal svým nákladem, rozesíláme za sníženou cenu 6 Kč.

Též knihy z bývalého nakladatelství *Evy*, na příklad W. Kozakiewicz: *Návrat*, román studenta, probíjejícího se k Bohu, dále H. Benson: *V rozbřesku budoucnosti*, román o apokalyptickém vidění umírajícího kněze-apostaty, pak B. K. Bečvana: *Hospic u zlaté hvězdy* a jiné expedujeme za neobyčejně sníženou cenu po 5 Kč bez poštovného.

Objednávky vyřizujeme obratem! – Každá objednávka je podporou svépomocné vydavatelské činnosti katolických spisovatelů.

Pište na adresu:

DRUŽINA LITERÁRNÍ A UMĚLECKÁ V OLOMOUCI,
Wilsonovo nám. 16.

ARCHA

D
LU

LXIII. ROČNÍK, SVAZEK (

Rajmund Habřina, Místo prologu	241	Milica Mironová, přel. Frant. Čuberka, Stará silnice	264
Tine Debeljak, přel. O. F. Babler, Nevěsta	242	Dragutin M. Domjanič, přeložil Miloš Matula, Stará píseň	264
Oton Župančič, přel. O. F. Babler, Ztracená existence	242	Fran Ks. Meško, přel. Antoš Horsák, Zpěvy z vyhnanství	265
Ivan Cankar, přel. Antoš Horsák, V předvečer	243	Vojeslav Molè, přel. Otto F. Babler, Lazar	269
Miroslav Krleža, přel. Frant. Čuberka, Jak smutná je noc v malém městě	245	Ante Kovačević, přel. J. Pindrič, Nová metoda	270
Jovan Dučić, přel. M. Matula, Mořská vrba	245	Oton Župančič, přel. Otto F. Babler, Na rozcestí	274
Rajmund Habřina, Pod dubrovnickými cypřiši	246	J. Havlín, Mnich	275
Dragutin M. Domjanič, přel. Miloš Matula, Procesí	247	Josip Mara Aleksander, přel. Rajmund Habřina, Píseň	278
Ivo Andrič, přel. Fr. Čuberka, Ve vliaku	248	Marin Sabić, přel. Otto F. Babler, Pieta	279
Přel. O. F. Babler, Svätý Sáva	249	Anton Vodnik, přel. O. F. Babler, Svit měsíce	280
Silvin Sardenko, přel. O. F. Babler, Pohřby	250	Ivo Andrič, přel. Vilém Nezbeda, Sen o Marii	280
Anton Aškerc, přel. Ant. Horsák, Havřova píseň o uhlí	251	Radoslav Dragutinovič, přel. Fr. Ču- berka, Klíneč	281
Oton Župančič, přel. O. F. Babler, Hymna	254	Teresa Hooley, přel. O. F. Babler, Magdalena	281
Vladimír Nazor, přel. Otto F. Babler, Krystaly a seménka	255		
Silvin Sardenko, přel. O. F. Babler, Fra Angelico	259	OKNA	
Borivoje Jevtič, přel. Frant. Čuberka, Tabašnica	260	Literatura	282
Rajmund Habřina, Moře	262	Z ostatní nové české literatury	284
Vladimír Nazor, přel. Otto F. Babler, Oliva	263	Pro lidové knihovny	286
		Poznámky a zprávy	287

Moravští katolíci v české literatuře

bude se nazývati spis VILÉMA BITNARA,
který vydá

DRUŽINA LITERÁRNÍ A UMĚLECKÁ V OLOMOUCI

na jaře r. 1936

Spis tento bude důležitým průvodcem po dějinách literárních na Moravě od let osmdesátých. Jméno autora, známého literárního dějepisce a nejlepšího současného bibliografa, zaručuje věcné a přesné vyčerpání neprístupného a většinou veřejnosti neznámého materiálu. — V knize, jež v literárních portretech rozlišuje předchůdce, okruh Nového života, staroríšský i Meditaci, jsou charakterizováni představitelé z oboru písemnictví krásného i naukového. Většina statí pojednává o dosud tvůrčích osobnostech. — Bude tedy dílo nejenom nepostradatelným dokumentem pro odborného pracovníka, ale i reprezentačním dílem současné kulturní Moravy katolické. Knihu doprovodil závěrečným slovem B. Slavík.

Spis tento možno u Družiny literární a umělecké v Olomouci, Wilsonovo náměstí číslo 16, ještě do konce roku subscribovati za cenu 36 Kč. Kniha obsahovati bude nejméně 25 tiskových archů, t. j. 400 stran. Kniha bude státi v krámském prodeji 50 Kč, subscribentům bude dodána za 36 Kč.

MÍSTO PROLOGU

Správně chápaná kulturní vzájemnost československo-jihoslovenská neznamená, jak je dnes již dávno zřejmé, planou rétoriku, která se rozplyne po slavnostních shromážděních a schůzích snadněji než obláček dýmu, aniž po sobě zanechala zcela nepatrné stopy. Práce, třebas i drobná, avšak vytrvalá a nepřetržitá práce, která k nám od jižních Slovanů přenáší jejich zájmové a duchové oblasti, na jejichž podkladě se usnadňuje vzájemné poznání, musí býti i literárnímu překladateli přirozeným předpokladem. Nemůže býti řeči o dokonalé kulturní československo-jihoslovenské vzájemnosti, dokud se u nás nebudou Jihoslované znáti ve svých literárních projevech. A je třeba s lítostí doznati, že je u nás jihoslovenská literatura známa dosud jen velmi kuse, a to ještě povrchně; odtud i příčina, proč bývá u nás považována za méně hodnotnou. A přece je to ona literatura, kterou Slované vůbec zahájili kdysi pod praporem junácké epiky útok na evropský předsudek, že Slované nemají osobitých tvořivých schopností a že zůstanou v mohutné literární symfonii evropské pouhými mlčenlivými posluchači; ona, která u Srbů pod silným vlivem pravoslavi a se stopami vlivů ruských a francouzských vyjadřuje horečný temperament, za nímž stojí prostá a zamyšlená sokratická moudrost srbského člověka; ona, která u Charvátů vyslovuje za pomocné ruky italské dlouhou tradici niterného aristokratismu, nemyslíc ani na jeho stylisaci životní; ona, která u Slovinců, nám povahou i osudy nejbližších, vyslovuje pod vlivy německými a často i českými odhodlanost a vůli zápasiti do posledních možností. Překladatelé z jihoslovenských literatur, jdoucí již ve hluboké brázdě Holečkové, pokud byli rozptýleni po rozmanitých koutech Moravy, sešli se v březnu 1935 pod protektorátem Československo-jihoslovenské ligy v Brně, aby v polyfonii všech našich překladatelů z jihoslovenských literatur měli svůj kolektivní hlas. Práce, kterou si jako kolektivum vytkli, je nemalá. Chtějí vydati rozlehlou anthologii jihoslovenské literatury, a to jak básnické, tak prozaické; svou několikaletou práci si rozvrhli tak, že vydají nejdříve výbor z jihoslovenské poesie a potom teprve prózy. Tentokrát jim redakce „Archy“ dala svou vlídnou ochotou příležitost, aby se po prvé představili několika malými ukázkami veřejnosti a požádali ji o pozornost vůči jejich snahám.

Tine Debeljak, přel. Otto F. Babler

NEVĚSTA

Ach, už do půlnoci pláči –
a rty mé se chvějí, když líbám
hvězdy v dáli, jež nade mnou bdí v té poslední noci
světlé jeho oči . . .

V rukou držím lilii bledou –
hladím ji plachou dlaní toužebných snů . . .
A chvějí se v záři opojných hvězd –
světělých jeho oči.

Zastřeme tehdy okno
a rozsvítíme červenou lampu . . .
Zachvěje se lilie ve světle půlnočním –
ó vím, sepnu dlaně v modlitbu němou :
Můj muži, rozestři zářivé ruce,
ať se kvítí nerozesype na zemi,
na černou zemi !

Ó, černá země . . .

Už do půlnoci pláči –
jen jednu noc ještě co panna ať lilie moje touží ?
Ó, požehej jí chladivou rukou,
neboť se bojím červených světél . . .
půlnočních hvězd . . .

Oton Župančič, přel. O. F. Babler

ZTRACENÁ EXISTENCE

V srdci mne zabolí vždycky, když někde uvidím život
ztracený; líto mi tak tohoto ševce je těž.
Kdyby byl poslancem, rukou by do stolu bušil a hřímal,
nebo by v cizí žvást apoň své výkřiky plet';
kdyby se na jus byl vrhl, jak Šalomoun nový by soudil,
filosofem zas být, problém by každý byl zmoh'.
Závistný zloduch však právě na trojnožku ho zahnal :
Boty jeho – ach : minul se s údělem svým !

V PŘEDVEČER

V předvečer, když jsem se měl stěhovati do Lublaně, přišla ke mně matka a podívala se mně do tváře; a v tomto pohledu poznal jsem ji, celý svůj domov a život svůj od narození.

Co bylo do tohoto okamžiku, to byl život ve vzduchu, větru, v záři slunce, mezi hvězdami, v písni skřivánka a vůni lučin – všude – jen ne mezi lidmi, jen ne doma mezi černými stěnami. A teď v tom jediném pohledu, v tom jediném okamžiku uviděl jsem náhle vše, tak bezcitně a nemilosrdně.

Dlouho stála matka na prahu, nebo se mi to jen zdálo; a dívala se mi přímo do očí, jako se dívá jen smrt, nebo sám Bůh. V mém srdci nebylo slova a suché rty tak tak, že vyškly:

„Vždyť nechci do Lublaně! Matko, nechci!“

Pojednou byl její pohled docela jiný, úplně klidný, jako by se rozhlížela po cestě.

„Teď budeš večeřeti!“

Stála v pokoji, ohlížela se ještě dokola, jako by chtěla říci něco jiného, něco vážného. Nakonec řekla ještě jedenkrát tak tiše, jako by myslila na docela něco jiného:

„Teď budeš večeřeti!“

A odešla; tak jako odchází matka, která je věrným otrokem svých dětí: potichu a plaše. –

Všechno jsem viděl, vše se mi představilo ve strašné nahotě před oči.

„Nikoho jsi nemiloval; ani matky ne, ani jí ne, té svěťce!“

Kdyby aspoň nebyla řekla: „Teď budeš večeřeti!“ Vždyť tím slovem řekla: „Budeš večeřeti, já nebudu; moji krev a mé slzy budeš večeřeti!“

Poznání toto mnou hrubě uhodilo o zem. Uviděl jsem zrovna před sebou věci, vedle kterých jsem chodil dřívě hluchý a slepý.

„Pryč odtud!“ ozvalo se ve mně.

Pryč z těchto krajů hniloby a smrti! Vždyť vše, co tu bylo – je hniloba a smrt! Na každém kousku chleba – matčina slza; v každém pohledu tichá výčitka. Za každým slovem trpký povzdech. Život od hodiny do hodiny, ode dne do dne, od věků do věků, stále stejný, celý ten život – žebrácká almužna, hosená mimochodem k chodníku. A za tu almužnu děkují Bohu, děkují mu za kukuřičnou kaši!

V těch trpkých myšlenkách byl sám Bůh se svojí láskou.

Své nejbližší, jež jsem do té chvíle sotva zdaleka poznával, uviděl jsem náhle v teplém, jasném, příjemném světle, že jsem je mohl objímati, líbati a prositi za odpuštění. Teprve v záru lásky uvidí člověk na svojí duši četné černé skvrny. Žádná nezůstane ukryta, žádná zapomenuta, ani jediná se nedá navždy odstraniti. Zpovědník odpustí hříchy a dá rozhrěšení, jediné srdce ničeho nikdy neodpustí, zná jediné hříchy do

nebe volající, „jež nebudou odpuštěny ani na tomto, ani na onom světě.“ Srdce má svůj zvláštní katechismus. —

Pil jsem v sakristii mešní víno ; to nebyl hřích, srdce jej nezapsalo. Večeřel jsem a nevzpomněl jsem si na matku, jež seděla venku na prahu a nevečeřela ; to byl smrtelný hřích.

I to spravedlivé srdce je plno přetvářky, i soudce je hříšník. Zapisuje-li hříchy, je mu to milým a sladkým zaměstnáním ; roní příjemné slzy nad svou vlastní spravedlností. Vědomí nevděku mne bolelo do krve. vždyť při té bolesti se chvělo celé mé tělo v sladkém záchvěvu. Hřích mi ukázal krásu, již jsem urážel. laskavost, již jsem nemiloval.

Člověk snese mnoho, to vím sám ; několik koní by neutáhlo nákladu, jež nosí na ramenech již dítě. Trpěti však tolik a tak dlouho, jako trpěla má matka, je zázrakem, jemuž ani teď nemohu ještě dobře rozumět. Žena je devětkrát silnější muže, matka devětadevadesátkrát. Kdybych řekl matce, aby posunula o píd lublaňský vrch, protože se příliš tiskne na Močilník, jistě by tak co nejdříve učinila. Bůh předkládá matkám podivné hádanky. Na příklad : Jak připravit oběd pro osm lidí, není-li groše v chalupě a nedá-li obchodník ani soli na úvěr ? Oběd je na stole. Tajemně jde život dále den za dnem a nezastaví se. Příkrá a hrbolatá je cesta a vůz je těžký ; na voze sedí děti, je jich osm ; jedí a pijí, smějí se a křičí. Matka je zapřažena. Kdyby si chtěla odpočinouti, kdyby šla příliš pomalu, švihly by jí po shrbených zádech : „Hej, táhni !“ Tam kdesi pod vysokým kopcem se zapotáčí. Padne a umře. Ba i umřítí se stydí ; zdá se jí, že by ublížila těm, kteří žili jejím životem.

Dlouho do noci jsem nespal. Otec a matka bděli. Otec šil mně šaty, matka žehlila a zašívala mně prádlo. Horko a dusno bylo v pokoji.

„Kdyby šel raději sloužit !“ řekl otec. —

Matka mlčela.

Když zhasli světlo, svítil oknem měsíc ; zář měsíční byla tak bílá a jasná, že by se snadno dalo při ní čísti. Věděl jsem, že musím časně ráno vstávati. proto jsem zavřel oči, abych usnul. Bez volání usedly sny na víčka a bylo jich tolik, že jsem si vybíral jen ty nejsladší. Kdykoliv jsem si jich přál, nebylo hlasu odnikud. Bylo mně těžko a pusto u srdce.

Obrátil jsem se, abych zastřel okno, poněvadž mně svítil měsíc do očí. Zahlédl jsem matku, jež klečela u své postele. V měsíční záři byla její tvář bílá a čistá jako z kamene. I ona mne uviděla.

„Proč nespíš ?“

„Nemohu.“

Vstala, přistoupila ke mně a pokřičovala mne ; hned nato jsem usnul. Když jsem se ráno probudil, měl jsem tvář politu slzami.

Miroslav Krleža, přeložil Frant. Čuberka

JAK SMUTNÁ JE NOC V MALÉM MĚSTĚ

Tajemství svá a vnady na obdiv vystavující
procházejí se ženy
a muži jako straky s větve křičí z kavárny.

Ó, jak bídné je a smutné žítí v malém městě!
V šedivém tise šedivěti, v nakažlivém hnusně hníti.

Zde tlusté intriky se plazí a duše polykají dluhy.
Kruhy života hasnou v šedivé bažině starosti.

Víno a černá káva tíží mastné hlavy.
Žalostně sténá povoznické kopyto!
Všechno je skončeno a propito.

Jovan Dučić, přel. Miloš Matula

MORŠKÁ VRBA

Stojí vrba sama na nadmořské skále.
rozpletla si dlouhé, zelené své vlasy :
jako nymfa, která smutek šumí stále,
proměněna ve strom, stojí dlouhé časy.

Slýchá píseň horskou, nový den když svítá.
agonii vodstva za večera vnímá :
nepohnutě stojí, kde se všechno zmítá,
oblaka a větry, bouře, která hřímá.

A tu šumí s nimi, pozvolna jim dává
větru občas lístek, moři větev svoji :
jako srdce činí, sebe otrhává,
smutně šumí život. – Sama vrba stojí.

POD DUBROVNICKÝMI CYPŘIŠI

Dvě z nejkrásnějších dětí zrodilo Jaderské moře, které nic na světě nemilovalo nad krásu a svobodu a které byly sestrami, i když jedna proti druhé zvedla pochodeň válečnou: Benátky a Dubrovnik. Byly-li obě v podstatě dcerami starověku, druhá z nich, vyrostší na základech řeckého Epidauru z námořské osady v hrdé středověké město, cítila intenzivní potřebu vytvářeti proti benátskému a gotickému duchu, jenž nevyhovoval jejímu vkusu, ducha svého, ducha zcela svěbytného. Dubrovničané, stateční plavci a výteční obchodníci, kteří sbírali na svých světových cestách nejlepší dary soudobé kultury, byli nadáni znamenitou schopností asimilační, již doma přetavovali všechny svoje zážitky v životní čin. Bez nadsázky mu lze dáti přívlastek tvůrčí.

Pod horami, strmě se vrcholícími k severu do Hercegoviny a legendární Černé Hory, v samém klínu moře, jež po právu bylo nazváno nejmodřejším ze všech, uspali v zátocě pod širým mořským horizontem své město, svou milovanou Ragusu, do níž snesli všechno nejlepší. Na samém rozhraní orientu a západu vytvořili svým městem oasu, již vdechli základní charakter byzantsko-dalmatinský. Vybudovali v tomto stylu své šlechtické a měšťanské domy, nad jejichž střechy vyhnali do výše věže svých chrámů, a celé toto své krásné bohatství obehnali vysokými hradbami. A co nestačila udělati ruka lidská, dodala příroda a jižní slunce: to, co zde tolik okouzluje, je právě dokonalý souzvuk mezi dílem člověka, jenž vystavěl bělokamenné město, a mezi dílem přírody, která nešetřila ve svém marnotratném bohatství a vysypala záplavu darů, aby je zalila světlem žhavého slunce: tak byla položena Ragusa do zahrad subtropické vegetace, v jejímž věčném jaru rostou olivy, pinie a citrovníky, velké agave a kaktusy, glicinie a vysoké palmy, pomerančovníky a elegantní cypřiše a bílé a růžové oleandry, jež rozkvétají do neobyčejné nádhery. Není těžké odpovědět na otázku, proč do tohoto místa harmonie a krásy vábila a vábí žízeň ty, kdož sami krásu vytvářejí. Proč se zde zastavil a co tu hledal Byron. Co tu chtěl Tizian, jehož obrazem, představujícím sv. Vlahu, patrona města, držícího v ruce Dubrovnik, se pyšní dominikánský kostel. Co tu hledalo a nalézalo množství jiných.

Ragusa neznamená jen krásu. Ragusa, toť i příklad nevědění státnosti, jejíž kořeny nejsou jen patriotické, nýbrž všelidské. Stejně jako Benátky, samostatná politická republika, střežila Ragusa, která navázala na Řím a pokračovala v jeho přervaném vývoji, zárlivě svou svobodu a byla vždy odhodlána položit za ni oběti nejvyšší. První známí jugoslávští básníci, učenci a filosofové, kteří zde již v 15. věku vytvořili první umělou jugoslávskou literaturu, rozdmýchávali vysoko plamen dubrovnické svobody. A teprve vlastně dnes, po dokonalém odstupu časovém, si lze plně uvědomiti, co tento dubrovnický duchový plamen znamenal. Kdo ví, čím

by dnes byla Jugoslavie a kde by dnes byla Jugoslavie, nebýti tohoto plamene, který ji burcoval, očišťoval rez na její duši a posiloval ji za kruté nadvlády tureckého púlměsíce, jehož muslimanství na ni nemohlo mítí jiný vliv než demoralisující.

Obě sestry modrého Jadranu, Benátky i Dubrovnik, které po dlouhá staletí zápasily o svou svobodu, dnes již spí; jejich historická úloha jest dohrána a obě se na modrých vlnách kolébají ve svých vzpomínkách. „Slovanské Atheny“, název, který bez nadsázky kdysi patřil Dubrovniku, jakožto kulturnímu ohnisku balkánského slovanství, nesou dnes již nad svým vchodem na portě Pyle sochu krále Petra, vytesanou v reliefu Meštrovičem jako symbol obnovené národní svobody!

Je však úloha hrdé Ragusy dohrána skutečně? Ragusa, to nejsou jen lázné světové pověsti; to není jen dalmatinský přístav s byzantskou kulturou stavební a s nesčetnými památkami přešlých staletí, jejichž vidění táhne duši při procházce po městských hradbách, v jejichž střílnách se dnes zalíbilo hejnům holubů. Propast modré oblohy za dne s nekonečností mořské dálky a žhavá jižní noc s neklidným příbojem jako lidské srdce dávají tušiti mnohem více. Jenom slabí zmirají. Kdo se napil tohoto dubrovnického duchového vína, odchází usmířený a silný.

Dragutin M. Domjanić, přel. Miloš Matula

PROCESÍ

Jak staré se chaloupky s vysokou střechou
dnes k silnici dívají bílé,
žhne palčivé slunce a vstávají mraky,
proč nespí ty stařenky milé?

Tam nad nimi na malém vrchu je kostel,
tam všechny teď zazněly zvony,
však jak je to podivné, jak je to smutné,
co nyní tam říkají ony.

A procesí dlouhé se ulicí vine,
jde mimo ty stařícké chyše,
hle, na hrobech místy už zaplály svíce
a procesí k chrámu jde tiše.

Teď za ty se v procesí modlitba šeptá,
co dřímají v krajině dálné,
to pro ně jsou smutné tak staré ty chyše
a za ně zní zvony ty žalné.

VE VLAKU

Jeli jsme od poledne, namačkání v úzkých dusných vagonech, nevědouce, kam nás vezou, ani jak skončíme.

Vojáci, kteří nás doprovázeli, stekali, koupali se v potu a tajně povolovali řemeny na torbách, napěchovaných a plných slunečního žáru. Někteří z nás byli již oblečeni v trestanecké šaty, ti šířili zápach kuchyně a dílny.

Jak se smrákalo, zdálo se, že se vagon zúžuje; v mlčení a supění mi připadalo, že vysoká torba vojáka u mne stojícího mne stále více tlačí a přibíjí k oknu, které jsme nesměli otevřít.

Jeli jsme podél moře. Všude byla rozlita zář slunce, které teď někde zapadalo. Stále samé ozářené plochy a stále nějaké podivné barvy, jakých jsem nikdy dříve neviděl. A když jsem se obrátil, vagon byl temný, plný vojáků, obtížených a nevrkých mých druhů, polekaných nebo lhostejných. Dusný, poplivaný a rozviklaný vagon náhle ztemněl.

A venku padala stále nová záře a nová barva a nebe i země se přikrývaly krásou, o jaké jsem nikdy neměl tušení. Báł jsem se obrátiti hlavu do vagonu, přitiskl jsem tvář na sklo a díval se a pil očima a zapomínal, co je za mnou.

Tak, dokud nezradila i poslední barva a nezhasl i poslední oblak.

Když jsem se obrátil, vagon byl v úplné tmě, v té těžké tmě, která je zlá a ještě bledá vzpomínkou na minulý den. Smíšený zápach naší vězeňské kaše, kůže a potu. Dusno rostlo a nebe potemnělo.

Před tou nocí bez konce a na sklonku mého posledního dne, který mne vydal bez milosti, marně jsem hledal v sobě i kolem sebe něco, co by mi podalo ruku k přechodu přes propast nebo zkrátilo mé utrpení.

Chvějící se lampička plápolala a v její zelenavé záři jsem viděl ve skle, za kterým ležela noc, svou tvář – a nic než svou vlastní tvář – houpající a chvějící se jako tvář utopence ve večerní řece. Marně jsem zavíral oči, byl jsem odsouzen a musel jsem se stále znova dívatí sobě do očí. Tak celou noc.

SVATÝ SÁVA

Srbská lidová píseň.

- 1 Hovor vedou srbsťí páni všichni
u kostela, bílé Gračanice :
„Bože milý, veliký to zázrak !
Kam to dal car Nemanja své jmění.
- 5 sedm věží dukátů a grošů ?“
Vtom tam přijde Nemanjův syn Sáva
a on ihned srbským pánům praví :
„Jménem Boha, srbsťí páni všichni !
Nemluvte tak špatně o mém otci,
- 10 nemluvte tak, šetřte duši hřichu :
Vždyť můj otec nerozkuł své jmění
na sekery ani buzdovany,
na oštěpy, na bojovné šavle,
ani dobrým koním na ozdoby :
- 15 ale otec utratil své jmění
na tři slavné srbské monastýry :
Jeden kostel vybudoval otec,
Chilandar to, vprostřed Svaté Hory,
pro svou duši jako dobrý skutek,
- 20 věčný domov tady na tom světě,
by se mu tam pěla liturgie
onoho i tady toho světa. –
Druhý kostel vybudoval otec,
Studenici na tom Starém Vlachu,
- 25 pro duši své matky dobrý skutek,
pro Heleny, matky svojí duši,
věčný domov tady na tom světě,
by se jí tam pěla liturgie
onoho i tady toho světa. –
- 30 Třetí kostel vybudoval otec,
Milješevku na Hercegovině,
pro Sávovu duši dobrý skutek,
věčný domov tady na tom světě,
by se mi tam pěla liturgie
onoho i tady toho světa. –
- 35 Co mu zbylo z ostatního jmění,
on ten zbytek poutrácel také
dláždě všude ulice i cesty,
stavě mosty přes řeky i proudy,
- 40 rozdávaje mrzákům i slepcům :

- než své duši slávu takto získal,
 sedm věží jmění poutrácel:
 Hle, tak otec o své jmění přišel!“
 Zvolali pak srbští páni svorně:
 45 „Sláva tobě, Nemanjiči Sávo!
 Sláva duši rodičů tvých obou!
 Sláva duši, čest bud jejich tělu!
 Vše, co máte, ať vám k světlu vzejde!
 Vše, co dáte, ať se svatým stane!“
 50 A co řekli oni srbští páni
 u kostela, bílé Gračanice,
 vše, co řekli, Bůh to uskutečnil!

POZNÁMKY PŘEKLADATELOVY

Tato píseň o srbském národním světcí Sávovi (1174 – 1235) přeložena je ze sbírky Vuka Stefanoviće Karadžiće „Srpske narodne pjesme“, knj. II, 2. drž. izd., Biograd 1895, str. 95, č. 22. – Verše 36 – 43 přeložil a vsunul jsem z jiné verze z této písně, kterou Karadžić přinesl tamtéž na str. 97 pod č. 23.

Verš 2. Gračanica – kostel na Kosovu poli, jež vybudoval král Milutin.

Verš 4. Stevan Nemanje, v písni zvaný „car Nemanja“, nebyl ve skutečnosti carem, nýbrž jen velkým županem. Vládl 1168 – 1196, byl prvním panovníkem, kterému se podařilo sjednotit srbskou zemi, a založil starý srbský stát. Roku 1196 se stal mnichem odešel nejdříve do monastýru Studenice, později na Svatou horu Athos, kde už díl jeho syn Sáva. Vládu před odchodem do monastýru odevzdal do rukou syna Stevana. Na Athosu založil klášter Chilandar (v srbských národních písních se jmenuje Vilindar) a zemřel jako mnich Simeun dne 13. února 1199. Jeho tělo bylo r. 1207 přeneseno do Srbska, kde nad ním svatý Sáva smířil své bratry, kteří žili v nenávisti, a bylo uloženo k odpočinku v Studenici, kterou Nemanja vybudoval kolem r. 1190.

Verš 19. „Pro svou duši jako dobrý skutek“: v originále „zadužbina“. Toto slovo znamená dobrý skutek vykonaný pro spásu duše. Největší zadužbinou je, vystaví-li někdo klášter anebo kostel, jak to dělávali srbští panovníci; ale také, vybuduje-li někdo most, udělá-li anebo opraví-li cestu, upraví-li u cesty studánku, zasadí-li u silnice ovocný strom, nakrmí-li hladového, napojí-li žizního atd.

Verš 24. Starý Vlach – jihozápadní část Srbska.

Verš 31. Milješevka – monastýr v blízkosti Prijepolje ve Starém Srbsku.

Silvin Sardenko, přel. O. F. Babler

POHŘBY

*Pochmurnou píseň
 cypřiše zašelestí,
 když boháče tu kladou
 ke klidu věčnému.*

*Hluboko k zemi
 sklánějí vršky svoje,
 když bytost rozhýřenou
 tu kladou mezi prach.*

*A jasnou píseň
 stolisté větve šumí,
 když trpítele nesou
 ke klidu prvnímu.*

*A přímo k nebi
 v šepotu tajném kypí,
 když mezi kvítí kladou
 nevinnost andělskou.*

Anton Aškerc, přel. Ant. Horsák

HAVÍŘOVA PÍSEŇ O UHLÍ

(Paní Aničce Mikulové)

Jen do hloubky a do propasti dolů dál . . .
či bojíš se snad pod zemí té divné jízdy,
jak do studny bys padal, bratře?
Což, přetrhne-li se ti ocelové lano?
A vše to padne s výšky dolů
sto metrů a snad ještě hlouběj' . . . Žert to není!
Ni dětský nápad – dětský tlach!
Což není tomu tak, můj druhu? Kdo se bojí,
ať pod zem' nejde hledat chleba . . .

Jsmo na dně. Na všechny se strany táhnou cesty
jak chodby krtků. Dělníci
se rozcházíme jako krtci černí.
Je cesta čím dál tím víc tmavší.
Je dusno tu a těžko se tu dýchá.
A horko víc a víc . . . To blížíme se k pecku?
Ba, pecko je tu, pecko, pecko;
to trest je zlý za těžký hřích,
že chtějí žít a chtějí jíst . . .

A světla blikají tu do uličky slepé,
jak bludičky když plují nad močálem . . .
To tísni se tu v šeru mužů,
jsou nazí po pás, mladí, pevných svalů;
a kopou, kopou
a vybírají z tmavých jam –
ten černý poklad země, „diamant“ . . .

Kdo poví nám, kdy zelenaly jste se stromy
a kdy jste kvetly?
A kdo by znal teď vaše jméno?
Však totéž slunce jak nám dnes tu svítí
též do vašich když hrálo větví
a totéž slunce líbalo vám
tu hlavu košatou a vršek bujný;
a totéž slunce barvilo vám listí
a naše slunce barvilo váš plod . . .

Však v chladném vašem stínu ve dnech těch
si sotva odpočíval dělník

a sotva pastýř opíral se o váš kmen,
by zapískal si na píšťalu tenkou:
ba na lávce tu pod zelenou vaší střechou
v té době nesedalo ještě zamýšlené děvče
a nezpívalo píseň mladé lásky.
Vždyť pod vámi snad člověk ještě nepřemýšlel,
co záhad hlubokých a velkých v světě
a neřešil ni věčných záhad bytí . . .
Však člověk tehdy nezabíjel také lidi . . .
Tak mnohá bouře přehnala se přes vás
a tančila kol vás a lámala vám větve . . .
Vás pohřbila jen věků bouře!
Teď v zemi hluboko tu leží vaše větve,
jsou skryty ve hrobech již tisíc, tisíc let,
jak zkamenělé mumie tu leží,
jak těla bez krve, v nichž vyhasl již život,
jak slavní vládci v pyramidách starých.

A dál zas krtci pod zemí tu ryjí
a vyhazují spousty černé hlíny
z těch hlubin den co den.
Tvář mají černou, umazaná líce
a s čela pot jim teče potokem . . .
Tu slyšíš hovor tlumený
tu vzdech, tam klení, smích a vtip . . .
Tam z dálky ozývá se dynamit . . .
Však písně hlasitě tu neslyšíš . . .
Zde na práci ti svítí bledé kahance
a jinak je tu tma, jak v hrobě tma.
Tam nahoře však svítí slunce;
a v moři světla příroda se koupe.
Tam tráva, žito zelená se, stromy
a růže pestré kvetou v zahradách.
A člověk dře se, za chlebem se honí.
však dře se v prudkém žáru slunce.

Jen vpřed a vpřed! . . . To znavení a hladoví
z jam vystupují havíři,
jsou ubiti jak vězni bledých tváří,
jich řad se táhne mlčky silnicí
a jdou jak přízrak černý.
A slunce jejich očím,
jež zvykly podzemnímu šeru,
tak jasně, oslnivě svítí . . .
Co je jim po slunci, nač jim je den!
Vždyť chudák musí za chlebem

a světlo, požitek toť pro jiné! . . .
Jen jděte! Oběd vás již čeká.
Toť jisto je, že stolu nezatíží.
že netřeba se dlouho bavit . . .
Jen jděte posilnit se a si odpočinout,
vždyť čeká nová těžká práce! . . .
Jen kupředu a vpřed!

A jáma zase hltá nové čety
těch mužů odpočatých v jícen nenasytý.
A tatáž píseň den co den se zpívá . . .

Stát!

Jen pomalu, vy smělí havíři!
Tu pod zemí spí ukryt démon mocný,
vám běda, hlukem-li se vzbudí.
Je pánem bohatství, jež pod zemí se skrývá
a pánem je i veškerého uhlí.
A běda, procitne-li! Vám se pomstí,
jak vás tu přistihne, vás lupiče
a pašeráky, zloděje tu najde,
již přišli jste mu bráti jeho poklad!
Jak chránil po věky jej četné!
Sám věděl o něm, nikdo jiný.
Sám nad ním bděl, sám střežil uhlí
sám jím se honosil a jím se těšil . . .
A teď se vplíží k němu člověk,
ta bytost prohnaná a zlá a lstivá!
A lakotnýma očima již po něm hledí
a rukou špinavou již po něm sahá
a na světlo pak tahá tento vzácný poklad!
Vám běda, procitne-li lakomý ten skřítek!
Své plyny vznítí smrtonosné,
jež připravil si pro vás.
Blesk zjeví se a zaburácí hrom a otřese se země!
A v propast pekelnou vás vrhne
a zničí v mžiku zloduch . . .

A bude žalostný ten den a bude hrozný . . .
A z hlubin jámy černé
vás dopraví již kamarádi na vrch,
kde slunko svítí, život chví se . . .
vás mrtvoly, jež rozpoznat lze těžko,
vás svěřící v bolestech se strašných,
vás zmírající mučedníky práce . . .

A přijde večer přesmutný a hořký . . .
Plát pochodní řad bude četných

a v soumrak svítit krvavá jich zář . . .
A po cestě se bude táhnout průvod dlouhý . . .
A rakev černá – na rakvi . . . a „Miserere“ . . .
Flór halit bude dělnický váš prapor,
jenž povede vás k odpočinku věčném
zas pod zem zpět . . . A zvony budou znít
tak smutně, že by kámen plakal . . .
Co řeknou vám pak vaše ženy?
A děti vaše cože řeknou tenkrát?

Oton Župančič, přel. O. F. Babler

HYMNA

Já podivuji se tvé kráse.
ty čistá, ty svatá!
V krystalové číši schraňuji tvé slzy
a piji slzy tvé,
ty čistá, ty svatá!

A slzy tvé mne posilňují,
ty čistá, ty svatá!
Neplač, neplač,
neboj se, neboj!
Neboj se smrti, neboj se osudu,
neboj se krajů neznámých,
temných, bez cesty zpět! . . .

Ty jsi čistá a jasná, nevinná jsi,
jako jsi byla v první den.
Tvoje cesta byla světlá,
beze zmatku, bez pádu,
tvá fialová křídla
zvučela v modrých výšinách,
a nekonečnosti se divily,
třepotající hleděly ti v tvář
a hladily tě měkce, lehounce . . .

A proč se bojíš,
ty čistá, ty svatá –
ty duše má?

Vladimír Nazor, přel. Otto F. Babler

KRYSTALY A SEMÉNKA

Poznámka překladatele: V záhřebské literární revui „Književni horizonti“, kterou rediguje Ladislav Žimbek, otiskuje básník Vladimír Nazor úryvky svého deníku, svých „večerních zápisů 1933 – 1935“. Podávám zde několik ukázek z tohoto deníku v naději, že se mi naskytne příležitost, abych jej někdy vydal v celku.

OSTROV

Viděl dr. Ž., že pořád ještě čtu a překládám Heina, měl o mne starost a přinesl mi darem „protijed“: *Novalis, Sämtliche Werke* (Mnichov, Rösl, 1924, 4 sv.). – Opravdu, ten Friedrich Leopold Freiherr von Hardenberg, který zemřel ve svém dvacátémdevátém roce, byl šlechticem nejen krví, ale i duchem. Je požitkem čísti některou jeho píseň, některý fragment. Dnes večer jsem přišel na tuto větu: „Jeder Engländer ist eine Insel.“ Správně. Ale já bych to prošířil a řekl: Skoro každý ostrovan je ostrovem. A řekl bych konečně: Já jsem ostrov. Nehýbám se a může se ke mně jen lodí anebo mostem. Jsem ostrov i na ostrově; a ten můj ostrov je kamenitý a pustý. Přece však jsem jej zvolna a těžkou námahou obdělal; a svým způsobem. Posázal jsem jej a zalidnil. A nestarám se o to, že jeho vegetace živí jenom mne, že jeho fauna těší jenom mne. Musil jsem opustiti moře, na němž jsem se narodil, ale odcházel jsem tam odtud s celým svým ostrovem; zůstal jsem ostrovem i na ostrově. A ten ostrov není stále stejný. Mění se, jako se mění souhvězdí nad ním, hladina anebo útesy kolem něho, myšlenky a city ve mně samotném.

Ale snad nejsem ostrov – po anglickém způsobu.

KLEPSYDRA

Když jsem v horké průhledné vodě, přesýpací hodiny s červeným práškem mi odměřují trvání lázně. Ač jsou zmodernisovaného tvaru, přece mi připomínají klepsydry starých Řeků. Z horního trojúhelníku sype se společným otvorem ve vrchu zrní sotva viditelným praménkem do spodního oddílu. Tíže, která je dříve činila skoro tekutým, jako by je nyní chtěla přetvořiti v něco nehybného a tuhého. Duchovno, které spouští s výše, aby se na zemi zhmotnilo! A tenčí a lehčí vrstva písku přesýpacích hodin jako by zdvihala do výše vrch svého hrotu, jako by ten písek chtěl zase do prostoru, z kterého vytekl. Cesta na společném vrchu zůstala otevřena, ale hmota už nemá síly, aby prošla vraty, kterými živit sešel; práh je volný, ale – pro ni také nepřekročitelný. Musí se státi něco velikého. Nutno převrátiti přesýpací hodiny, to jest převésti člověka na

onu stranu přehrady Smrti! Pak to, co dole ssedlo a ztuhlo, znova proče s výše: – a zase tak, bez kraje a konce, střídavě a rytmicky, aby se měřil Čas a naplňoval Prostor. Inkarnace a exkarnace! – říkali už dávno Indové o člověku; střídavé materialisování a produchovňování téhož kosmického prvku! – říkají dnes jiní o celém vesmíru. – Není tedy vše vybudováno vlastně jako symbolický nástroj v ruce Chrově? A jaká hmota je nyní v přesýpacích hodinách *mého* bytí: hvězdné zrní, písek mořský, prach s cesty anebo bláto z močálu?

TROSEČNÍCI

Pod dojmem polemiky s . . . začal jsem psát delší článek s nadpisem „Trosečníci v literatuře“.

Smutný, ale také zajímavý předmět. Ital Marino, Španěl Gongora, Dantovi napodobitelé a soupeři od Armanina až po Fazio degli Uberti a po Frezziho a konečně všechny včerejší a předvčerejší zlaté průměrnosti, také onen bezejmenný intelektuální proletariát, o němž psali Murger („*Vie de Bohême*“), Vallès („*Les Réfractaires*“), Costanzo („*Gli eroi della soffitta*“), nemám-li vzpomenouti také množství trosečníků na jiných polích (sochař Bandinelli, tribun Cola di Rienzi, vojevůdce Wallenstein, polyglot Mezzofanti atd. atd.). Zajímají mne tyto spíše tragické než drzé – anebo snad dokonce jen směšné – zjevy v písemnictví. Ano, trosečníci! Jsou jich celé legie. Ve všech dobách. I u nejkulturnějších národů. Je jich nesčetně, na poli literatury i umění, jakož i v obvodu vědy, neboť vždy bylo a vždy bude lidí silně vůle, dobré paměti, široké vzdělanosti a zkušenosti, ba i ušlechtilé ctižádosti – ale bez zvláštní intuice a ještě bez něčeho, co se nikterak nedá nahraditi ani pilí ani paměti ani vědomostmi. Sledujeme-li pozorně ne pouze osud literárních děl, ale také lidí, kteří je napsali, není smutnější věci nad čtení podrobnějších dějin písemnictví kteréhokoliv národa. Jsou tu i bezpečnější plavby (někdy až po tělesné smrti: ó Dante! ó Shakespeare! ó Leopardi!) po širém moři literární slávy; ale také co trosečníků na hladinách i v neprobádaných zálivech všech literatur! Kolik je nešťastníků, kteří s těžkou námahou a s velikou láskou dostavěli buď hrdý koráb anebo štíhlou plachetnici anebo lehký člun, ale – i když se jim poštěstilo šťastně je dostat na moře – najeli hned na úskalí anebo na mělčinu anebo vypluli a ztratili se navždy v mlhách na obzoru! Každé dějiny literatury, a hlavně dějiny kulturnějších národů, podobají se obrovskému pohřebišti: vedle několika jasných pomníků, s nichž stále ještě hledí a promlouvá duch, veliké množství němých hrobů, s nichž čas smazává i poslední písmena. Co marné námahy. A sebeklamu. A zklamání. A hněvu. Ale nejvíce: co utrpení a bolesti. – Bylo by užitečno, aby se také u nás něco o tom napsalo. Napomenutí a lék. – Začal jsem tedy, ale přestal jsem brzy. Musil bych sestaviti celé dílo. Bylo by třeba začít co nejdále a zabrat co nejhlub. A kdo k tomu má větší schopnosti než já, jistě nemá ještě dostatek odstupů v čase a prostoru, aby se mu podařilo bez klamu a omylů probadatí všechna ztroskotání

Ivan Meštrović: Mojžiš

v ještě živých vodách naší nejbližší literatury. Takovouto práci bude moci někdo později vykonati mnohem snadněji a lépe..

Zatím však – sem s vesly!

PODUŠKA PRO MRTVÉHO

Jsem na večeři u františkánů. Sedíme v zahradě pod starým košatým cypřišem, za kamenným stolem, u kterého – jak vypravuje otec quardián – kdysi seděli také Mommsen a Haeckel. S námi je dr. K. a kanovník D., který býval farářem v mém rodišti, v Postirech na ostrově Brači. Četl, stejně jako i otec quardián, mé „Povídky z dětství“. Zajímalo ho, co se o mých rodičích v Postirech i nyní vypravuje. A vypravuje mi tuto mně dosud neznámou anekdotu z jejich života:

V Postirech býval kněz ze staré a vážené rodiny. Byl to bystrý, milý i krásný člověk, kterého dokonce poslali na vysoké školy. Ale zničily ho ženské. Klesal níž a níže, až se oddal pití. Všichni jím pohrdali, upadl v bídu a žil s ničemnou souložnicí. Zemřel znenadání. Žena se nechtěla starati ani o jeho pohřeb a dala tedy mrtvolu tajně přenést do kostelíka sv. Antonína, vedle něhož jsme my tehdy v Postirech bydleli. Můj otec šel náhodou mimo, uviděl přivřená vrata a podíval se dovnitř. Spatřil tam otrhaného mrtvého muže, na zemi, s hlavou na holém schodě.

„Marietto!“ zavolal moji matku, „hoď mi sem podušku s čistým poplakem.“

„Nač?“

„Neptej se. Honem!“

Ale matka sešla dolů, aby se nejdříve podívala, co se stalo. Pak pospíšila a přinesla, co chtěl. Otec pozdvihl mrtvému hlavu, matka mu pod ni ustlala podušku a zakryla tělo pokrývkou. On šel, aby zavolal lidi a přiměl je k soucitu, zatím co ona zůstala u něho.

Kanovník mi vypráví, že starší lidé podnes vzpomínají na pietu mých rodičů vůči ubohému zhýralému knězi a pijákovi.

PALÍČ KNIH

Je příhoda, o níž jsem se v „Povídkách z dětství“ ani v „Povídkách s ostrova, z města a hor“ nikde nezmínil, ale která je důležitá pro pochopení mého poměru k otci.

Když jsem byl dítě, učil jsem já, budoucí biblioman a budoucí spisovatel tolika knih a knížek, něco, co – si licet . . . – připomíná podobný čin v Efesu a v Alexandrii: spálil jsem papírový chrám svého otce, totiž jednu část jeho knihovny. Musím to povědětí všechno. Moje matka byla temperamentní žena, můj otec však byl člověk klidný, mlčelivý, flegmatický. Ona mne velice milovala a vždy věřila v jakošití moji „hvězdu“, ale často mě kárala a – byl-li jsem rozpustilým aneb nedbalým – také bila. On mne nikdy nepokáral, nikdy se mne ani rukou nedotkl. Ale já jsem chtěl něžnosti, a jinak snad i bití, také od něho. Na toho velikého

člověka s inteligentním obličejem a bílou bradou jsem hleděl jako na nějakou vyšší bytost, tím více, že jsem už tehdy poznával, že je moudrý a spravedlivý a že žije jenom pro nás. Ale on se skoro stále zabýval jen svými knihami. Jen někdy pohládl dcery, nejčastěji Olgu, na mne však se nikdy ani nerozhléval, ba ani tehdy ne, když mne s neúspěchem přiučoval aritmetice, v níž jsem ve škole nejvíce pokulhával. Mně bylo stále těžší. Začínal jsem ho vyzývat. Ale on i tehdy zůstával dobrotivým a mírným, což pro mne znamenalo: chladným. Pln zvláštní žárlivosti nenáviděl jsem nejvíce jeho knihy. Rozhodl jsem se, že mu budu dělati schválnosti, že právě těmi knihami vyvolám a na sebe přivolám jeho hněv. Teprve tehdy se stane něco velikého, ale skončí to také smírně – jak se to děje mezi mnou a matkou. Vynesl jsem potají část jeho nejstarších knih do jakési jámy za blízkým prázdným domem v přístavě. Pálil jsem a prohrabával prutem oheň, dokud všechno nedohořelo. Vrátil jsem se domů, spíše pln lítosti než strachu, a čekal jsem, až se všechno zví a až se nade mnou strhne bouře. A tak se také stalo. Ale na paliče nepřišel otec, nýbrž matka. Ač ho to jistě až příliš bolelo, neřekl mi nic a nepohlédl na mne zle. Od té doby jsem vůči němu kromě úcty a lásky počítával také jakousi posvátnou hrůzu. Nezměnil se. Neprojevil nikdy ani stopy hořkosti. A tento vztah se mezi mnou a otcem celkem ani později nikdy nezměnil. I když on mne stále více miloval a stále více si mne vážil – neboť viděl, že mu ochotně pomáhám nositi všechna těžší břemena a že v něčem začínám dosahovati jistých úspěchů – přece jsme proti sobě stáli skoro jako tehdy, když jsem na ostrově pálil jeho jedinou radost, jeho milé staré knihy. Byl ve všem nešťasten, ale zůstával trpělivým a do dna duše poctivým člověkem. Odvděčil jsem se mu v „Povídkách z dětství“ a v povídce „Voda“ a jsem šťasten, že jsem mu v Kastvu umožnil klidnou pozdní smrt, dokonce s malými vnoučaty – ptáčaty vyvrženými z hnízda – kolem postele, v níž nyní, v B., bude spáti jeho tehdejší miláček Ivica, syn Olgy.

Už dlouho jsem nebyl na jeho hrobu vysoko nad mořem.

Cypřiši, v jehož stínu můj otec se budí, ó zašum:
„Není ho. Ty však spi! Vyplnil posláni své!“

PONIŽENÝ MYTHUS

Viděl jsem dnes jakýsi film. Král džungle. Celá stáda lvů. Zápas mezi lvem a rohatým zvířetem, mezi lvem a tygrem. Krásná zvířata, ale žádná Afrika a žádná pravá džungle. Krásný, mladý a silný člověk, kterého už v dětství v lese přijala za svého lvice matka. Kiplingova myšlenka, která se nyní vybíjí různými Tarzany v románech a filmech pro děti a lid. Jako u Kiplinga musí se i zde objeviti žena, aby muž urvala lesu a zvířatům a uvedla ho do nového života. To je přece totéž, co čteme už na prvních stránkách nejstarší naší knihy: bible. Adam v mladé a mocné přírodě, plné rostlin a zvířat, s nimiž je společně podroben zákonu džungle, při-

chod Evy s jablkem a odchod z ráje, aby se s ženou a se vším, co ona v sobě nosí, vydal na nedohledné cesty, jimiž se Člověk po věky táhne. Prastarý mythos pořád ještě žije. Vábi nás, i když je tak degradován a zohaven, že ho sotva rozeznáme. A čeká, řekl bych, na nového Kiplinga, aby omládlý znova rozkvetl.

Silvin Sardenko, přel. O. F. Babler

FRA ANGELICO

Před ním dýchala smrt.
Při něm umění nebeské
stálo tiše truchlíc,
jako by mělo s ním
zavřít krásné oči –
na věky.

A jemu blažený úsměv
pohrával na zvadlých rtech.
Jak by plakati mohl
umělec věčné lásky?
Vše, co myslil a snil,
kouzelným štětcem svým,
oděným teplou modlitbou,
v mohutný hymnus vlil.

Nikdy disharmonie
nebylo v duši mnicha,
nikdy v obrazech andělských.
Jak by pokojně teď
nebilo jeho srdce?

A jako by byli ožili
všichni andělé, jež namaloval:
Před ním se sbírali v houfech,
sahali do nebeských harf
a hráli v překrásných fanfárách,
bili do zvučných cimbálů
a rozezvučeli kypící housle.

A on jim zbožně naslouchal,
naslouchal, tiše usínal.

TABAŠNICA

(Úryvek)

V májových dnech oživily znenadání sarajevské ulice. Ba i Tabašnica, tak tichá a zastrčená, jako by byla v nějaké vesnici, nabyla podivného, takřka opilého vzhledu. Někaké neznámé tváře, zamračené, silní a kostnatí lidé v obnošených šatech běhali sem tam ulicemi, postávali v hloučcích, hašteřili se.

Johan řekl Junuz-agovi, kterému tato živost nevoněla, připomínající mu dny okupace:

„Zavři obchod, dělníci se bouří!“

„Ne,“ odpověděl Junuz rozhodně a stoje na prahu vypjal prsa a měřil zpod zešedivělých víček stále častější chodce. „Ne, nikdo z nich mi krám neotvíral a nebude jej ani zavírat!“

Hnutí trvalo celý den. Obyvatelé Tabašnice, která vřela, polekaně vykukovali z oken; někteří spustili záclony, domy vypadaly jako mrtvé. Strážníci procházeli ve skupinách, vždy dva a dva, ale do lidí se nemíchali. Jediný Junuz se nepohl s prahu svého krámu; stál zde jako ukřižován, oběma rukama opřen o veřeje; dveře do krámu byly dokořán.

Franjo vběhl v poledne rovnou do svých vrat. Nikoho nepozdravil, ani Junuze. Tvářil se nevědomým a procházel kolem davu bez nejmenší zvědavosti, jako by tento byl všední v Tabašnici. Zato Johan byl celý den na ulici, co chvíle setkal se s někým známým, rozmlouval s ním, vyptával se ho na něco. Junuz viděl, že není v dobré míře, a otázal se ho:

„Johan-efendi, proč nejdeš do práce?“

„Generální ‚štrajk‘!“ odpověděl tento krátce.

„To se, myslím, ‚Švábům‘ smráká?“ zeptal se, aniž sám věřil, že také na okupatory přišla černá chvíle. Jeho čelisti sebou radostně trhaly při myšlence na to.

„Nech toho, Junuz-ago, nerozumíš tomu!“ radil mu Johan. „Teď nejde o ‚Šváby‘, ale o dělnictvo. Malé mzdy, veliká drahota, nelze to již snést!“

„To si povídej jinému,“ myslil si Junuz. V davu, který před ním již celý den procházel a který v každém okamžiku měnil svůj vzhled, neviděl známé tváře, tím méně Turky. A prošel-li který, byl to jen chudák, nanejvýš „jalijaš“, který v létě prodává ovoce a v zimě se povaluje po podezřelých krémách Išety, kolem někdejších nevěstinců. Tu a tam se objevila také nějaká „fabrička“, žluté a pođubané tváře, s velikým voletem na krku, ale všechny katoličky nebo pravoslavné, žádná Turkyně. Jen jedna přišla v nízkých papučích v hloučku družek. Rozvázala jazyk a klapala jako vodní mlýn. A odkryla tvář, zdvihla „zar“ na čelo a přehodila jej až na temeno. Když ji spatřil, vehnala se Junuzovi červecí do tváře.

„Proč se nepokryješ, nestydo, nestydo jedna!“ vykřikl zlostně.

Zarazila se na okamžik jako udeřena, ale hned se vzpamatovala a obrátila se k němu, tvář jí zmohla jako indigo, a chvěla se:

„A co je ti do toho, beg-efendi?“ otázala se. „Nepřišla jsem k tvému prahu prosit o chléb, bojuji za svůj chléb!“

„Styď se, pohanko, potvoro jedna!“ zajíkl se Junuz hněvem. „Tak se tedy šetří víra? Hned ať si spustíš „zar“, nebo jak tě praštím . . .“, a shýbal se dovnitř krámu pro závaží. V tom okamžiku však strčil ho Johan do dveří.

„Co je ti, prosím tě, máš všech pět pohromadě?“ zašeptal Johan drže rozruženého muže za paže. „Což nevidíš, proboha, že jsou všichni nazí a bosí a že takový život nemá ceny ani za groš!“

„Ona mně, nestyda jedna!“ křičel Junuz a funěl vztekem do vousů.

Ulicemi procházeli sami neznámí lidé a z jejich řeči bylo viděti, že jsou cizinci. I tlustá Maďarka ze žlutého domu se procházela; uhlédla si prostě z ulice korso a ukazovala své boky. Ale netrāsala jimi jako dřívě, až by se jí otvírala kapsa vzadu naškrobeně sukně. Nějak zvažněla a zkrotla, oči její nezářily vzdorně, ale mírněji, byly plaché a dívaly se hned sem, hned tam.

Všiml si toho Junuz a řekl Johanovi: „Jistě ji stihlo nějaké trápení, že je tak sklíčená.“ Johan na něho výstražně mrkal. „Nemluv,“ řekl, „uslyší tě! Což nevidíš, že špehuje!“

Tak bylo až do večera. A potom, někde daleko, snad u Beledije, ozvala se střelba z pušek, a lidé jako by zešileli, jako by ztratili hlavu, hrnuli se podél Miljacky na čobanijský most a rozběhli se, kam který. A strašné, těžké ticho, tak zvláštní po tom křiku a hluku, padlo na Tabašnici.

„Co je to, Johane?“ otázal se Junuz. „To jako by stříleli.“

„Neptej se, nemá to ceny,“ řekl Johan starostlivě. „Ale spust' okenice, a domů! Kdo ví, co z toho může být!“

Junuz se nerozhodně díval na zpusťlou ulici, která temněla. „A, povídáš, abych zavřel?“ opakoval ještě jednou otázku.

V tom okamžiku se objevila v okně nad Junuzovým krámem Varuhova hlava. Zrovna zešedivěl a oči se mu strachem trāsly jako olej na vodě. Když ho zhlédl, vzpomněl si Junuz na Zurnetu a přiblížil se k oknu.

„Což, Varuh-efendi, nepustíš mi Zurnu?“ zvolal. „Musím zavřítí krám a bojím se, aby v tom zmatku nemusila jíti pozdě sama.“

„Nestarej se, Junuz-ago, nestarej se!“ koktal Varuh. „U mne jí bude, jako by byla u tebe. A kdo ví, mohla-li by zítra přijíti ke mně, a potřebuji ji, je mnoho práce v domě.“

„Dobře, dobře, Varuh-efendi,“ a dotkl se dvěma prsty pravé ruky čela na znamení pozdravu.

Tak nocovala Zurneta té noci u Varuha.

MOŘE

Do našich dětských snů a tuch zaléhal znenadání neočekávaný rytmus, podoben rušivě znepokojujícímu a mámivě sladkému volání za vzdálenými horami. Ale i kdybychom byli přiložili k zemi své ucho, jak jsme činivali, očekávající na cestách příchod drahé bytosti nebo u železnice hbité přelétnutí vlaku, nic bychom neuslyšeli, neboť jeho hlas nezněl za horami, nepřicházel po dlouhých silnicích a polních cestách a nepřivázel jej s sebou pádící vlak, miláček vzdálených krajů a horce vzrušujících dálek. My naslouchali, ale nepochopili jsme, že je v nás. A to nás znepokojovalo a dráždilo uprostřed radostí k bláhovému přemýšlení, jímž jsme chtěli překlenouti řeku bez mostů. Neměla řeka nikdy své mosty? Či spálil je kdosi neznámý, že je odplavily vlny, jež neměly ve svém břehu nikdy dosti času ke vzpomínkám, takže zapomněly? Ale hlas zněl, a my nevěděli, odkud přichází.

Až jsme jednoho dne četli v knihách, jež i ve snu nás stihaly svými vidinami, o pirátech krutých a zlých, kteří přepadali početné lodi, loupíce na nich šperky, drahokamy a drahé zboží, aby je dali na pobřežních skalách s věčně hlučícím příbojem svým milovaným ženám. Slyšeli jsme křik krvavých bitek, nářek vražděných plavců (oh, jak nám braly chlapecký spánek jejich smutné oči!), viděli jsme bílé zdi pobřežních měst a uslyšeli jsme mluvu mořských vln. Byl nám známý ten hlas a my vzpomněli náhle na svá bezúčelná dětská snění, v nichž nás mámíval. Po prvé jsme pozdravili oceán.

A když jsme přišli po dlouhých rocích na jih a když jsme ucítili onu dráždivě sladkou atmosféru, jež hraje na strunách srdce zmateného seveřana takovou nezvyklou melodií, že činí ze všech jeho osvobozených smyslů a z každého zvláště básníka, pocítili jsme ve své nedočkavé a rozdychtěné touze spatřiti moře, náhle bázeň a strach. A nerozuměli jsme si stejně jako tenkrát ve svých dětských touhách a snech a nepochopili jsme hlas, jenž zněl opět v nás, ale zdržovalo nás cosi, co bylo podobno bázni spatřiti v zrcadle svou vlastní pravou tvář.

Báli jsme se, tuláci věčnosti, spatřiti moře, oceán.

Zapomněli jsme arciť v té chvíli docela, že moře mohou býti královské parkány na hladině a nebezpečné a kruté ponorky v hlubinách; zapomněli jsme, že moře mohou býti kouzelné barvy, které po jeho hladině rozestírá s tak královskou marnotratností malíř, zapadající slunce; zapomněli jsme, že moře může býti kovově vyleštěnou deskou, po jejíž nedozírných pláních vede na křehkou a tak vroucí přehlídku krásy hvězdy nebeské smutný měsíc; zapomněli jsme, že moře může býti vášnivý kytarista, který hraje břehům, městům, hvězdám a nejvíce, nejvíce ze všeho sobě samému.

Když jsme na všechno to zapomněli, pocítili jsme úděs a strach, že je

před námi naše zrcadlo, moře, oceán. Nevzdali jsme se víře ve sladkost jihu, plni ještě sněhů země na severu. A šlo-li moře ke svým břehům vlnou, my šli k nim v sobě ledovcem. Nelekal nás, tento stále problematický neúnavný hudec, ale my jsme se přece skrytě báli jeho melodií. Neboť neuvěřil-li a nikdy neuvěří vrch jedné vlny důli vlny druhé, jak jsme mohli uvěřiti my, které přepadl strach před naším vlastním obrazem?

Vždyť jsme měli spatřiti vrch a důl; sebe, člověka s jeho výškou i malostí, v jeho kráse i odpornosti, s jeho láskou i vzdorem; svou duši dobrou a milostnou, jako hladící vánek, a zlou, nástroj muk, mučidlo samo, vlnu, moře, oceán.

Vladimír Nazor, přel. Otto F. Babler

OLIVA

Vinohrad otce je mého obeplat zeleným věncem oliv. – Pod nimi já jsem tam v žhavých dnech letních, kdy dozrávat začaly hrozny a ovzduší švihali cvrčci, v extasi na jasné vidiny hleděl, jež Poledne tvořilo před zraky mými.
Moře kdes šumělo v dáli. A po modrém nebi nesly se obláčky bílé, však země tam ležela těžká a ztichnuvší v slunečném snění.
... V takové chvíli jsem jedné velikou, přísnou a mírnou, z oliv se zdvíhající k obloze zářivé, bez štítu, bez kopí, bez přílby jasně, uviděl Pallas Athenu.
Na dlani nosila knůtek. Dozrálých plodů utrhla hrstku a vymačkla šťávu z nich na suché stěny, ruku až ke slunci zdvihla a rozžehla malé to světlo.
... Hoří teď na stole přede mnou v temných i bouřlivých nocích od země nizounké světlo. Vichřice otvírá dveře a okna a prolétá příbytkem, otfásá zdíveň a temnotu černou mi do domu vhání: Já klidně však u svíce sedím, kterou ochránit dlani netřeba: olej jí voní olivami mého otce, a plamen její je jiskrou ohně slunečného. – A vždycky, když je mi těžko mezi lidmi, vzniká tu čarovný kruh, v němž kolem knůtku, když za noci vichřice zuří, zazelená se krásný vinohrad mého otce, obeplat věncem oliv; – pod ním sní chlapec, když hrozny zrají a stále silněji zpěv cvrčka se hlásí a moře kdes v dáli hučí a nebeskou modří plují dva obláčky bílé, štíhlé ...

STARÁ SILNICE

Hluboká noc. Hvězdné cesty se otvírají na nebi a ty, má stará silnice, znavená odpočíváš. Stezky a cesty se bělají a všechny ústí do tebe a přináší všechny své touhy a nepokoje na stařecký tvůj klín. Teď jsou tiché a spí. Celý Boží den jsi mlčky přijímala všechny šlépěje a celý náklad lidí i zvířat, jenž jako železná vlna se valil přes tebe.

I tobě přišla zářivá chvíle odpočinku. Odpočívej, císařská silnice! Kroky ticha a měsíční záře neruší spánek tvůj. Nechť odpočinou si obrovská tvá plece; jak v měkkou postel zaboř se do rozprostřených stínů svých věrných průvodců, stromů a keřů.

Odpočívej, klidná buď, stařeno! Vzácné jsou ty chvíle naprostého odpočinku a souladu. Kdo ví, jaké obrovské břímě přinese ti zítřejší den. Utiš se i ty, srdce mé, a odpočívej!

Dragutin M. Domjanič, přel. Miloš Matula

STARÁ PÍSEŇ

Jezero v cypřišů háji,
pyšně se na vodě jasné
labutě vznášejí bílé,
nebe je modré a krásné.

Na hloubce loďka se houpá,
tichounce kytara hraje,
mlčky háj naslouchá tónům,
ode dob dávných on zná je.

Píseň tu znají i růže
na samém jezera kraji,
zná ji ta hlubina tmavá,
modravé dálky ji znají.

Ona mu dí, jak je sladko
milovat, na vše se dáti,
na vlnách uprostřed růží
zemřít, na věky spátí . . .

ZPĚVY Z VYHNANSTVÍ

I

To nepraví nám Písmo, kolik že jich přišlo.
by jali Krista v noci na hoře.
Tu za mnou dvacetpět jich bylo.
Mně kostel obstoupil a faru, náves v jaře
a kam jsi pohlédl, tam chmurné tváře
a kam jsi pohlédl, tam šavle, bajonet a chvat . . .
Tak v březnovou jsem sobotu byl jat.

Můj hřích ? – Ó hřích, že těžšího se dosud –
co stojí světem svět – snad nedopustil člověk.
Mně setník o něm řek' a probodl mne zrakem:
Prý ulicí jsem v Běláku kdys' šel –
před šesti týdny!! – Stát jsem zůstal, v okna zřel.
A myslil . . . „Nač jsem myslil?“ – starosti jim dělá. –
A myslím, přemýšlím . . . Však na hřích zapomněl jsem zcela.

Že peníze jsem poslal v srbskou Niš.
Kdys raněným! Vždyť poslal je i „Červený náš kříž.“
(A poslal jsem je do Lublaně a ne v Niš.)
„Co Srbům snad? Těm psům? Náš „Kříž?“ – Ne, Bulharům jen.
A téhle chátře – olovo a provaz – ne, to není sen!
Tu řek' jsem si: „Snad viset s nimi budeš,
jak dnes tu nevinně též s nimi trpíš – hudeš.“

Že s důstojníky často jsem se stýkal
a doktor ten a ten že denně ke mně chodil.
„Ký div! – Má čest: že nikdy nebyl v domě!“
„Vždyť den jak den sem jezdil.“ „Kam? Tu cesta přec' jde kolem.“
„Sem k Vám prý jezdil. Udání tak hlásí sborem.“
„Co u mne by tu dělal?“ – „Vám prý vždy se svěřil.“
„A s čím?“ – „Bych dověděl se, cestu k Vám jsem měřil.“

„Kdo moh' mne udat?“ – „Úřední to tajnost.“
„Ach, tajemství a úřední,“ to často bývá podlost!
Co chceš ti napíší a v hrst se můžeš smát.
Než, lotře, mlč; vždyť poslouchat se sluší,
když muži s šavlí o právu ti mluví z duší,
a dostaneš-li provaz nebo kouli v čelo,
co na tom? Aspoň pak už navždy zmlkne tvoje tělo.

„A pozor! – Signály kdo v noci dával?
Vždyť celé noci v kostelní věži spával.“
„To rcete jen! Tak divné věci se tu mluví.“
„Nic netajte! My svědky máme na to.“
„Tam na věž mohli jste si přijít, pověsit mne na strom za to!“
„Ne, nesmějte se, k smíchu opravdu to není!
Vás viní žaloba a čeká odsouzení.“

A ještě pánovitě mluvil, zvídal
když detektivů roj mně sebral spisy,
jež psal jsem já a psaly ruce cizí.
Šest dlouhých, dlouhých hodin prchlo v dáli.
Co v nich jsem vytrpěl – to nebe halí.
V tom setník v mocné póze přede mně se staví:
„Vás zatýkám!“ – „Vám děkuji, je konec slávy.“

Pak vstoupili jsme do vozu a jeli spolu.
A setník nemluvil, já zamýšlen též mlčel;
a kam jsem pohlédl, tam blýskal bajonet.
Tak městem jeli jsme, by víc mne mohlo spatřit očí chladných
a vznítiti se mohly vášně lidí zrádných. – – –
Vždy vzpomínat si budu: Dvacetpět jich bylo!
Však do mych vzpomínek, Austrie, prokletí se vrylo!

II

Já nenávidím, germánský zlý duchu,
moc veškeru, jež dobytá je mečem, krví,
a ovzduší, kde plno pletich, piklů
a lidí, které otrávila pýcha,
jichž nadutost a zpupnost k nebi volá,
jichž činy hanebné snad barbarům jen sluší.
A vaše kultura? – Toť moře krve,
i vaše křesťanství – je Bohu k smíchu!
Žár lásky vaší – širý pláče svět!
A spravedlnost vaše – hříchů všech je hřích.
A milosrdenství – toť smrt a smrt a smrt,
svět celý v nesváru a práce staletí je v troskách . . .
Bůh spravedlivý musí ztrestat,
vás zničit, pobít za to celé hoře.
V prach zdeptat musí vaši zpupnost,
by nezvedla se nad veškero lidstvo,
by nešířila smrti v světě
a rouhavě pak nesmála se:
„Je naše vítězství a bude,
vždyť právo s námi je a nebe.“

III

Šlapali se po nás, kopali nás, bili –
němečtí ti drzí olícíři,
mlčeli jsme – hanba! – těšili se chvíli,
že nám pokoj dají bohatýři.

Dali pokoj? – Kdybychom snad v hrobech byli,
jistě by nás vyhrabat se jali;
ježto však jsme ještě životem svým žili –
do kobek nás jako lotry hnali.

Tekla čistá krev, jak když se někdo raní,
její hlas se k Bohu v nebi zvedá:
Spravedlivý slyšel jej a mávl rukou – dlaní,
po Austrii bylo – bylo veta . . .

IV

Ó orle, kroužíš ve výšinách,
jsi volný – všeho prost –
já chladných na planinách
jsem nucený tu host.
Ty velebně se, hrdě zvedáš
pod siné, modré nebe
a touze v duši klidu nedáš,
bych nesledoval tebe.
Však já jsem na zem připoután
a přibit na tu zemi,
ne okovy snad sice spoután
a přece vězeň němý . . .

Ó orle, králi pyšný, hrdý –
jak šťastný jsi v svém štěstí!
Můj život v bolestech je tvrdý –
chci vyhnán osud nésti.
Až rozepnu-li někdy mocí
zas ducha peruť bédnou,
snad zvednu se pak po tmě noci
do výšin nebe jednou –
Kdy přijde spasný ten můj den?

V

Holub letěl k horám.
Doufal jsem, že ke mně přijde,

zprávu přinese mi,
slunce jasné zas' mně vyjde :
konec vyhnanství je –
černé minuly dny hoře,
zpět se domů vrátíš,
zapomeneš strastí moře . . .
Holub letěl dále,
za útesy skalní zmizel.
Zřel jsem za ním – v srdce
zoufalství mně padla svízel . . .

VI

Nebe je zastřeno mraky,
hromy již za horou hučí.
K nebi se obrací zraky,
duši mou myšlenka mučí.
Okamžik – bouře již zde je.
vyleje na svět svou zlobu.
Na zemi, která se chvěje,
slunce zas vysvitne znovu . . .
Kdy mně však vysvitneš zase,
slunečko blaživé – jitro ?
Sudby kdo zbaví mne v čase ?
Trpící ztiší mé nitro ?

VII

Do dálky s vichorem myšlenka letí,
planoucím bleskem hoří můj hněv,
hromovým hlasem, slyš! do nebe volám :
Bože můj – rozdrob! vyslyš můj zpěv –
vše, co mne vklínilo v okovů pouta,
vše, co mé srdce do prachu tlačí.
Duši dej zase mohutný vzlet,
aby tak zmlazena vzlétnout výš mohla,
nadšením, silou vznítila svět!

VIII

Těch nenáviděl jsem, jež po nás šlapali.
A ještě víc jsem nenáviděl vás,
již pod nohy jste cizinci se vrhali
v ten smutný, těžký, přežalostný čas:
již neměli jste laskavého slova,
ba pohled ani pro nás vřelý,

již báli jste se víc než smrti znova
jen o sebe a věhlas skvělý.
Když otroky jste byli ze své viny,
i teď vás prosím: mlčte – hej!
A nekřičte: „I my jsme Slávy syny!“
vždyť měli jste ji na prodej.
Když v těžkých, nebezpečných dobách jste ji prodali,
jak láskou vřelou můžete k ní nyní plát?
Když byl by zisk, už zítra byste ji snad vydali –
vždyť lokaj si zas bude na lokaje hrát!

IX

Sebral jsem veškeré duše své síly,
zmar kdy mě hrozivý děsil,
vzplanula nenávisť v neblahé chvíli,
v srdci jsem záštím se těšil.
Na lásku přešlých jsem zapomněl časů
ve tmách těch nevlídných panik,
od této chvíle jsem sil svojich – k řasu!
užil jen v Austrie zánik.

Vojeslav Molè, přel. Otto F. Babler

LAZAR

Byl mrtev. Potom z ticha hrobového
hlas všemohoucí zavolal ho zpět,
a když pak v světlo vyšel z hrobu svého,
byl jeho obličej jak sních tak bled.

Hlubiny hořely tam v duši jeho,
tu vlítí chtěl je ve zvuk slov a vět,
vykřičet v dálky chtěl se z toho všeho,
však mřely ve vzduchu jak v soli květ.

A ještě jednou životem šel němě,
jak plamen za noci tak samotén,
jenž s vlastní duší v ohni mluvív jen.

Až při večerním soumraku, když temně
ve smrti noční vždy svit denní has',
mu v očích šťastný úsměv hrával zas.

NOVÁ METODA

Žáci vyšli ze školy a v řadě podobající se velké housence mijeli školní zahradu. Ve velké třídě zůstali učitel a inspektor sami. Inspektor dokončoval svoje zápisky a učitel ukládal do skříňové knihy. Inspektor sňal brýle, povstal od stolu a přešel k oknu.

– Prosím vás, kdy jste maturoval? ptá se učitele, aniž se ohlédne.

– Dávno, již před 30 roky.

– To je vidět na vaší práci! Učíte děti, jak učivali naši staří před sto lety, vaše metoda je úplně přežitá.

– Snad nejste se mnou spokojen, dívá se učitel.

– To nemohu říci, jsem i nejsem, vidím, že jste svědomitý pracovník, písemnosti máte v pořádku, děti dost dobře odpovídají, ale to hlavní, jak k tomu přišly, mně neuspokojuje. Vidí se, že žáci mají všecko naučené z knih, no a jak bych se vyjádřil, chybí dětem samostatnost, z níž by bylo patrné, že vědomosti nabyly vlastním úsilím.

– Dávám jim domácí úkoly, aby doma pracovali samostatně.

– To vím, to je dobré, ostatně jak se to vezme. Co pozorují? .. Že se držíte prastarých metod, zatím co pedagogika i metodika jdou ku předu milovými kroky. Slyšel jste něco o moderní škole, škole práce?

– Slyšel!

– Jsou vám známy tyto nové směry?

– Myslím, že ve škole třeba pracovati!

– Pracovat, pracovat, tu právě může býti velký rozdíl. Já na příklad musím uznat, že děláte dost, přesto však vaše škola není tím, co vyžaduje nová metodika, vaše škola není tak zvaně aktivní, škola práce, nýbrž škola učení, biflování. U vás žáci nepracují, odpusťte prosím, nechci, abyste mi špatně rozuměl. Vaše škola pracuje svým způsobem. Nepravím, že žáci neumějí, že se nic nenaučili. Znají dost, ale jejich znalosti jsou jako plevy, které vítr odfoukne, lehoučké jak peří a brzo se zapomínají. Právě znalosti jsou ty, k nimž dojdeme vlastním úsilím, proto v moderní škole, škole práce, se děti učí samy, učitel je pasivní. Jak bych vám to objasnil? Aha tak! Řekněme, že jste primářem a volají vás k porodu. Nemůžete přece jako primář býti současně porodníkem, proto přispějete pouze radou, nenilíží pravda? Tak jest! No vidíte, podobný je i poměr mezi žáky a učitelem.

Žák sám usuzuje, činí závěr a vlastním rozumem nachází pravidlo, jímž odkrývá skutečnost, a učitel mu pouze napomáhá. Tak by byla asi vystižena charakteristika školy práce. Dále je třeba, aby žáci pracovali i tělesně a neseděli věčně v prokletých lavicích, dejte jim volnost, pohyb, nechte si je hrát, hra je vážným výchovným prostředkem a . . . co jsem to chtěl ještě říci . . . počkejte, nemohu si vzpomenout, ostatně zů-

stanu u vás i odpoledne a ukáži vám na příkladech. Můžete jít k obědu a já zůstanu zde ve třídě.

Račte ke mně na oběd, žena vás prosí, abyste byl naším hostem.

Ne, ne, děkuji za pozornost, poděkujte paní, vzal jsem si jídlo s sebou. Mám vařená vejce a jablka. Milostivé nechám děkovat . . .

Pro Pána Boha, to byste byl první inspektor, který za mého třicetiletého učitelování nechce sednouti k mému stolu. Žena bude uražena a . . .

Drahý kolego, velmi si vás vážím i milostivé, ale odpusťte, není mým zvykem, jak bych řekl, když jsem na služební cestě, nemohu. Jindy velmi rád!

To je mi líto! Snad jste nebyl se mnou spokojen ?

Naopak, dělal jste, co jste mohl. Odpusťte, takové jsou předpisy, běžte jen a obědvajte, paní jistě netrpělivě čeká. Honem běžte, ať se nezlobí.

Učitel pokrčí rameny jako by řekl: když nechceš, nechceš, nemohu ti pomoci, a odejde domů.

Kde je pan inspektor? Přepadne ho otázkou zpcená žena již ve dveřích.

Ale nech podivína, má své vrtochy, za nic nechce jít k nám na oběd.

Jak to, že nechce? Doposud všichni inspektoři po dozoru chodili k nám. Možná, že se na tebe rozzlobil, snad jsi ho neurazil ?

Co bych ho urážel, povídá, že nesmí, že je na služební cestě, jindy prý přijde.

Bože, co budem dělat ?

Nestarej se, ženo, těší ji muž, přestál jsem již dva tucty inspektorů a přečkám i tohoto modernistu. Znáám je dobře, jeden povídá: Takhle je nutno pracovat, po něm druhý povídá, že je to špatně. Jeden nechce víno bez vody a druhý povídá, že voda je pro žáby a ne pro lidi. Oni se mění a já zůstávám stále v naší Grmošćici.

No, co se dá dělat, na světě jsou všelijací lidé – souhlasí žena, jenom jí není milé, že připravila vydatný oběd a host nepřišel.

Učitel Luka Tradić nepřišel proto z rovnováhy ani neztratil apetit. Sedl za stůl a jedl. Je to hlupák ten pan inspektor, myslil si žvýkaje. Tam loupe vařená vejce a u nás se mohl nabaštit do vůle a ještě přinést domů dětem. Svoji povinnost mohl přece svědomitě vykonat a pak jako člověk sednout se mnou ke stolu. Kdybych byl lenoch, tak bych ho chápal, že je mu to nepříjemné, ale sám řekl, že našel všechno v pořádku, tak co se upejpá! Přisedni, bratře, rád si pohovořím s člověkem z města. Když může okresní hejtman, sudí, lesník a jiné panstvo, mohls i ty. Čert aby vzal vařená vejce i s tvou moderní pedagogikou!

Umouřen prací a obědem lehl na divan. Sotva usínal, vrazí do světnice školák a vyřizuje, že ho pan inspektor volá a žádá, aby mu poslal několik hrstí kukuřice, podle možnosti dvě nebo tři dyně, jež bude potřebovat k vyučování. Pak že by bylo dobře přivézt kolečka říčního písku. Luka se podiví, k čemu to všechno a nařídí žákům, aby to přivezli, jak to pan inspektor žádá.

Když bylo všechno ve škole, začalo vyučování. Aby vzbudil zájem,

drží inspektor v kapse ruku a ptá se: Kdo uhádne, co mám v té kapse? Pohledy zamíří na kapsu a jako výstřel zní první odpověď: Kukuřici!

Ten mi všechno pokazil, zlobí se inspektor, že zrovna první to uhádí. Odkud to víš, že tam mám kukuřici a ne něco jiného?

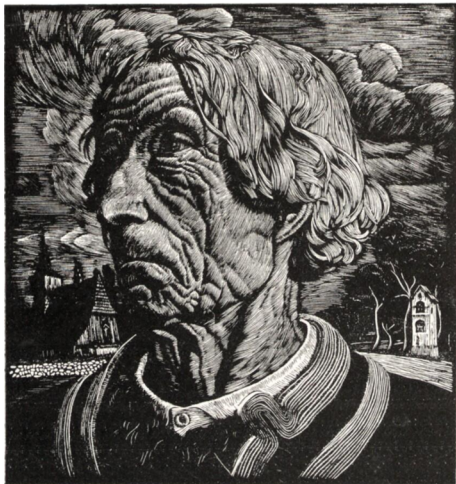
Viděl jsem, jak ji dáváte do kapsy.

Dobře, ty to víš proto, že jsi viděl, jak ji dávám do kapsy, co by však odpověděli druzí, kteří to neviděli? – Všechno mlčí! Řekněte vy druzí, co jste si mysleli. – Jádra, praví jeden. – Dobře! Švestky, praví druhý. – Dobře, i švestky jsem tam mohl mít.

Žábu, zdvihá se z lavice malý zrzoun. Proč prýe žábu a ne slona? žertuje inspektor. Všichni hledí na zrzouna, co odpoví. Ten se zapálil a čumí do lavice. – Kdo to ví, proč bych mohl mít v kapse žábu a ne slona? – Poněvadž je slon větší jak vy, ozývá se někdo ze zadní lavice. – Velmi dobře, vidím že myslíš. No konec žertu, půjdeme dál. Děti, pozor! Já teď rozsypu po třídě kukuřici a vy sbírejte, kdo víc může. Začne sypati kukuřici jako hospodář o Štědrém dni. Nastane vřava. Žáci převracejí lavice, odhazují se a berou zrno jeden druhému. Vidíte, vyučování musí být živé a zajímavé, nakloní se k učiteli a šeptá mu do ucha, nemůže ve škole vládnouti jen věčně mrtvé ticho. Když se žáci utišili, pokračuje: Teď každý spočítá, kolik má zrn a ty, Ivko, běž k tabuli a zapiš, kolik každý má a všechno sečti. Ostatní dělejte totéž v sešitech. K napsání a sčítání bylo potřeba půl hodiny. Kdybychom byli vzali pytel kukuřice, mohli jsme jít do mlýna a tam ji semlít. Víte, rozkládá učiteli – vyučování má být hromadné, vázané tak, jak je život podává. Když se semele, mísí se chléb atd. Prosím, prosím, přitakuje Luka a pošle k ženě pro pytel kukuřice, s nímž se celá třída vypraví do mlýna. Ve mlýně najdou jen nahluchlou mlynářku, která jim nechce kukuřici semlít, že se mele podle řady, jak se obilí dováží a že přijdou na řadu už zítra.

Soumrak se sklání, musím se vrátit do města. – Tak, pane Tadiči, zítra pokračujte. Teď přibližně znáte směr nového vyučování. Zítra to semelte, při tom ať si žáci prohlídnou zařízení mlýna, pak se vrací do školy a z mouky zadělejte na chléb. Každý žák ať si sám umísí a vyválí bochník chleba atd. Ponechte si pouze vedení a pozorujte samostatně pracující, aby děti vlastní vnímavostí se učily a neseděly jen u knih. Čert vzal knihy i lavice! Kdyby bylo po mém, vyházel bych to ze školy. Život je škola, ať je tedy škola životem, prací a tvořením. Tak na příklad místo počtů zřídte si malý krámk s cukrem, moukou, tužkami, papírkou, octem atd. Místo úloh z počtenic ať děti kupují, prodávají, váží, měří atd. Chápete mne! Místo zeměpisu chodte na vycházky, aby žáci vlastníma očima všechno viděli. Modelujte krajiny v písku, v hlíně, aby i ruce nezahálely. Školní zahrada je vaše dílna, tam můžete kopat, sít, při tom nezapomínejte na biologii. Připomeňte 4 hlavní podmínky pro růst rostlin t. j.: potravu, světlo, vláhu a teplo. Myslím, že mi rozumíte! Je už pozdě, musím jít! S Bohem, poklona!

Kdyby byl Luka Tadič mladým učitelem, tak by si z toho všeho, co slyšel, nevěděl rady, ale poněvadž už dávno překročil padesátku, přestal

Władysław Skoczylas: Hlava horała

se už dávno lekati, diviti a oponovati. Tak jest, jak pravíte, přisvědčují padesátníci hlasitě, ale myslí si: Dělat budeme zase, jak budem chtít. Zahrají i na této struně, rozvažuje Luka a pohledem doprovází odcházejícího. Panačku, ani nevíš, že jsem už přežil čtvero nařízení o kolmém písnu, pak několik o šikmém. Známe oboje a přijde-li zítra rozkaz, že se má psátí pozpátku, jak píše Turek, což není vyloučeno, budu učit psát pozpátku. Byly doby, kdy jsem učil žáky plést punčochy, potom zase proutěné koše. Není tomu dávno, co jste nařídil, že musím pěstovat čtyři stovky ovocných stromků a rozdělit je obyvatelstvu. I to jsem učinil. Když teď po mně žádáš, abych mlel obilí a mísil chleba, není nic snadnějšího, to mám v malíčku — rozehřál se Luka radostným veselím, neboť mu nové ideje otevíraly radostnou perspektivu,

Jak Luka zmodernisoval svoji školu, je patrné z anonymní stížnosti, jež došla panu inspektorovi:

Luka Tadič, učitel v naší vesnici Grmošćici, plně zanedbává vyučování našich dětí a bere plat zadarmo. Anonym pokračuje, že učitel využívá děti k nejtěžším polním pracem. Posíláme děti do chrámu učení a ne, aby panu učiteli přebíraly hrách a oddělovaly zrnka podle barvy, při čemž ještě každý žák musí vědět, kolik zrněk má té které barvy. To je duševní i tělesné ubíjení mládeže, které neznala ani středověká inkvizice. Nikdy jsme se my neučili, kolik má dyně jader, a teď děti musí počítat, kolik jader má celý vůz dyní. Je toto podle škol. předpisů? Dále požaduje na žácích, aby mu řezali dříví, zametali světnice, mísili chléb a jiné práce a vyučování úplně zanedbávají. Rodičům musí krváct srdce, pozorují-li toto všechno. Žáci přicházejí ze školy umazaní od bláta. Tak se učí pořádku a čistotě! Kdo to kdy viděl, aby se z bláta dělaly různé figurky. Ať pan inspektor lépe prozkoumá tohoto člověka, něco tu nebude v pořádku. Není tomu dávno, co pan učitel vodil celé dva dni školáky po okolních kopcích a vesnicích. Jeho sklony k tuláctví jsou známy, my však nestrpíme, aby takový typ kazil naši mládež a učil ji tuláctví. Nedovolíme, aby mu kopalí v zahradě. Ať si najme dělníky a zaplatí jim. Posíláme děti do školy, aby se učily. Vyřezávatí ze dřeva různé hračky mohou i na pastvě u stáda. Má-li toto býti škola, pak ji nepotřebujeme.

Nedávno učil děti, jak se krmí slepice. Každému dal jedno kuře, aby je doma krmili. Po třech měsících je musili vrátit a ti, kteří donesli nejtlustší, byli pochváleni. Tak si udělal z vesnice pašalík. Dále obsahovala stížnost řadu neuvěřitelných věcí osobních, jak to už anonymové umějí. Mluvilo se o hádce učitele se ženou, jak ji s dětmi o půlnoci honil s revolverem v ruce, jak se opíjí, spává v příkopách, ve škole má tajný obchod, aby neplatil daň atd. Podobných deliktů byla vyčíslena celá řada a v dodatku bylo žádáno odstranění učitele ze služby nebo přeložení jinam.

Inspektor vložil stížnost do aktovky a vydal se na cestu do Grmošćice, aby záležitost vyšetřil. Co tomu říkáte? — zeptal se učitele, když přečetl stížnost.

Co tomu říkám! Když vezmete stranou nenávisť, vidíte, že jsem se snažil uvéstí do školy novou metodu, jak jste mi ji ukázal a jak jsem ji

pochopil. Národu se to nelíbí. Sedlák nechce, aby dítě ve škole pracovalo a hrálo si. Pro něho je škola, kde se učí z knih.

To vím, ale zdá se mi, že jste v tělesných pracích přeháněl! Řekl jsem vám přece, že pod pojmem tělesné práce se nerozumí jen práce manuální, nýbrž i psychická, aby dítě samo nacházelo skutečnost, tvořilo závěry atd.

Milý pane inspektore, odpovídá Luka prosebným hlasem, nechte mne učit tak, jak jsem učil dříve, pak budete spokojen vy, národ i já. Pravda, dětem se nová metoda líbí, hlavně volnost, ale my staří těžko se vzí-
váme. S námi je to, jak se starým šatem. Obarvíte starý kabát, nebude nový. Staré zůstane starým. Novou metodu necht' zavedou mladí a nás staré nechte pracovat tak, jak jsme zvyklí.

Zamyšleně, víc pro sebe praví inspektor: — máte pravdu!

Tak nyní, prosím, pojdte si ke mně trochu oddychnout, nebo bude žena dotčena, nepřijdete-li k nám.

No tak pojdme! S těmi starými musíme po staru. Když se pak na stole objevily vonné smažinky, optal se inspektor: Nejsou to ta kuřata, co vypěstovali žáci? Ha — jste vy mistr, a s úsměvem zkouší v zubech, zdali dobře vykonali uloženou úlohu.

Uhodl jste! Řekl jsem si, že když mají pracovat podle nové metody, at z toho má aspoň někdo prospěch.

Oton Župančič, přel. Otto F. Babler

NA ROZCESTÍ

Svět pode mnou se lomil jako loď
tesařem špatným špatně sroubená,
a zavrával jsem jak opilý . . .

A tam, kde všechny cesty schází se,
tam minulost a budoucnost si oči
upřely v oči . . . mírně, hluboce a dlouze
si hledí do nich . . .

A dlouhé, tajemné je přelévání
z duše do duše, pohrávání
snů z očí do očí . . . až naposledy
uvidí jedna v druhé sebe samu,
a mezi nimi srovnáno je vše . . .

MNICH

Po nějakou dobu byl pohřešován těmi, kteří mu byli zdánlivě velmi blízcí; avšak jen tak dlouho, než naň zapomněli, jak se zapomíná na oblačná jitra, která byla vystřídána pohodou šťastných dnů.

Byl pak po celou tu dobu prostoupen jejich duchem, pohyby, slovy, jejich zdánlivým zármutkem; do jeho vlastních myšlenek vstupovaly stále jejich myšlenky a jejich tváře se často mihaly za oponou jeho nejintimnějších představ.

Trvalo to celé měsíce, než se mu jednoho jitra zdálo, že jest čist a osvobozen ode všeho, co *bylo* a co patřilo *nyň* minulosti.

Když přistoupil k oknu, bylo venku jaro, sad jabloní, hrušní a meruňek stál v plném květu a nad vlnícími vlasy alejí létali zlatí motýli.

Udeřil pěstí v okenní rámy, které se rozletěly. Zrcadlo skla mu ukázalo náhle jeho asketickou tvář. Sklopil zraky a vrátil se do šera cely. – Ne, ještě nepřišla vysvobozující chvíle.

Jas jarního dne ho dovedl omámiti.

Vůně zahrad, jimiž kdysi bloudíval, ho dovedla opojiti.

Ne, ne, ještě nebyl očištěn . . .

Zvonek ho zval do chrámu k oběti Nejvyšší.

Na místě posvátném, kudy měl kráčet znovu *On*, zbičovaný a krvácející z ran, vrávorající pod tíhou kříže, měl trpěti mladý řeholník nejkřutěji.

Pane, nejsem hoden, abys vešel pod střechu mou, ale toliko rci slovem . . .

Pán můj a Bůh můj . . . šeptají rty mnicha. Pán můj přichází . . .

Ne, ne . . .

Pane, nejsem hoden . . .

Kněz, celebrující mši svatou, stojí již chvíli nad mladým mnichem.

Bílá hostie se chvěje v jeho rukou nad hlavou novice.

Kněz trpělivě čeká a modlí se.

Bratříčku . . . praví dobrotivě.

Oči mladého muže se zvedají.

Jsou plny slz a prosí o smilování.

Potom znovu klesá jeho čelo na kámen.

Pane, nejsem hoden . . .

V jeho srdci se ozývá bouře.

Lodička života se kymácí. Vlny se vzpínají, snažíce se ji ponořiti. Pane . .

Ne, ne, nejsem sám. Tví apoštolé se bojí také.

Pane, zhyne – volají, slyšíš? – zachraň nás!

Ježíši Kriste!

A *On* sestoupil s oltáře do jeho nitra. Cítí dotek jeho dlaní na rozpálených skráních. – – –

Přitáhl konopným provazem svou kutnu a odešel se sepatýma rukama a se zraky v pokoře sklopenými k převorovi.

Převor byl svatý muž, objal s láskou mladého, plačícího řeholníka a políbil ho otcovsky na čelo.

Potom mu podal silný v kůži vázaný svazek a dav mu své požehnání. Řekl mírně: Čti v této knize a až se ukáže na nebi nový měsíc, přijď za mnou!

Mladý mnich byl propuštěn. Vracel se do své cely, levici máje zatíženu latinským misálem. Zraky zmateně hledaly prahu dveří, které po chvíli uzavřely těžké závory.

Když se objevil na nebi nový měsíc, přišel bratr Antonín k svému převorovi. Ale ani tentokrát nepochodil. Dlouhý čas se opakovala tato pout po tmavé, chladné klášterní chodbě, nesčetněkrát stál pokorný novic před bílým starcem.

Ale převor znovu kýval hlavou, hladě svůj bílý vous a zíraje láskyplně do asketicky blede tváře mladého řeholníka. A znovu a znovu říkal: Ještě nepřišel čas, synu můj, jdi a pros ...!

Než jednoho dne, právě ve chvíli, kdy naň čekal představený, otevřel bratr Antonín fortnu kláštera a rychlými kroky dal se na cestu v neznámo.

Převor, který stál u okna, když Antonín odcházel, kýval spokojeně hlavou. Jeho tvář přelétl laskavý úsměv.

A jeho požehnání provázelo mladého mnicha.

Bratr Antonín zmírnil své kroky. Nedaleko bylo slyšet hukot vod a píseň lodníka. Zastavil se před proudem řeky.

Na březích si hrálo vodní ptactvo a ještěrky vylézaly ze svých děr, vyhřívající se na slunci. Černá, tečkovaná sluněčka poletovala po bílých hlavičkách heřmánku a bručící čmeláci pročesávali si v letu své černo-hnědé kožíšky.

Blížilo se poledne a bratr Antonín pocítil, jak na jeho útroby doléhá hlad. Dal se cestou po proudu řeky. Jda lesem, zastavoval se u malinových keřů a tišil svůj hlad vonnými, nachovými plody.

Pro občerstvení našel lesní studánky a v nocích spával na mechu, kterého bylo všude dosti.

Veverka přeskakující se stromu na strom se šibeničním humorem v malých očkách ukazovaly cestu v lesních roklích.

Konečně se blížil k městům. Na silnicích potkával tuláky a kočí s povozy. Hlasitě je pozdravoval jménem Pána, ale oni s posměchem se od něho odvraceli. Nechápal jich. Pohlížel na svůj oděv, není-li on snad příčinou posměchu, ale hrubé řeholní roucho, přepásané provazem, nemohlo přece vzbudit závidění. Statků nenosil, poněvadž jich neměl; byl dokonale chud, jak pták nebeský, o něhož se stará jenom Bůh.

Zamyšlen krácel silnicí, když tu najednou zůstal zaražen státi před čtyřspřežením krásných arabských, žlutých koníků. Z okna černého krytého povozu naň hleděly krásné, melancholické oči kněžny a bílá její

ruka mu podávala almužnu. Neodvážil se v pokoře podněsti zraků a zmaten přijal peníze.

Ale již u nejbližšího stavení, kde se domníval, že bydlí chudí, se zastavil a almužnu rozdal. Chtěl býti podoben Chudáčkovi z Assisi. Byl naplněn radostí z dobrého skutku. Avšak obdarování, podezírajíce ho, že peněz nabyl nějakým nečistým způsobem, žádali po něm mnohem více. Byl jat úžasem a ušel stěží ranám zvedaných pěstí.

Vysílen klesl u dveří na konci města. Blížila se noc a neměl v úmyslu jíti dále. Zaklepal na dveře a prosil o zbytky od jídla a o nocleh. Posilniv se, uleh ve stodole a usnul. Zdálo se mu, že anděl se zlatou třtinou k němu přišel a rozkázal mu, aby vstal a šel dále.

Probudil se a uposlechl hlasu. Vstal a odešel. Leč nevzdálil se než kilometr daleko, když stodola vzplanula v rudých jazycích ohně a již za několik okamžiků se sbíhali lidé, aby uhasili požár.

„Ejhle, zháři jsme poskytli útulek!“ volali, majíce na mysli bratra Antonína, kterého anděl Boží vyvedl ze stodoly před plameny a kameňováním davu a nyní již zase ho provázel po cestách dubového lesa.

Pil nápoj čistý, kterým Bůh plní věčná zřídla, pojídal kůrky, spadlé se stolů nasycených a vyhazované na smetiště. Psi, nevzhlední a toulající se za posledními staveními měst, rozuměli jeho laskavým slovům.

Nevěda ani jak, v mnohém rozjímání dostal se bratr Antonín do svého města.

Vstoupil jako zakuklenec, nechťeje, aby ho poznali. A hle, v domě svých rodičů byl vykázán jako nepřijemný cizinec vlastním otcem.

U svých sester nepochodil lépe. Předstíral poutníka, který se vrací po dlouhých letech. Mávly rukama. Jedna na sever, druhá na jih a třetí v neurčito.

Kdož ví, kam se jejich bratr Antonín poděl: již na něj dávno zapoměly. Člověk má svých starostí dost!

Srdce mladého mnicha se zachvělo a bolest sevřela jeho útroby. Poslední cesta vedla do pyšné vily na konci města.

Prosil, aby byl předveden paní domu.

Byla to krásná žena, pro niž kdysi opovrhnul vším a odešel do přítmi klášterních cel.

Přišla, obklopena jsouc smečkou psů jako krásná hříšnice.

Nepoznala ho. Byl příliš nepatrným zrnečkem v růženci jejích hříchů.

Bratříčku, pravila, hledíc koketně v jeho tvář a do vyhaslých asketických očí, které kdysi hořely pro její svůdnou krásu, váš přítel Antonín, to byla pro mne jen zastávka u svatého, jehož jméno lehce zapomínáme...

— — — Prosí vás, vznešená paní, abyste ho alespoň v modlitbách vzpomínala, děl tiše mnich.

A odešel. Byla noc tmavá jak lidský smutek.

Hvězd nebylo viděti. Jen v očích bratra Antonína hořely dvě hvězdy, které vyzařovaly jasnou smíru a pokoje.

Bratr Antonín spěchal celou noc a celý den. Znovu putoval lesy, které klonily své koruny, když je míjel.

Navečer stanul před svým převorem, který slynul svatostí. Lkajícího hořkým zklamáním jako syna, který se šťastně vrátil, přivinul stařec na prsa.

– Slunce zachází za hory, od raných červánků jsem tě očekával, bratříčku Antoníne. S posledním paprskem západu zajdou tvé touhy po světské marnosti.

Než vzejdou na nebi všechny hvězdy, budeš uzdraven. Nyní vezmi znovu svůj misál a jdi do cely. –

Dlouhá a tmavá chodba klášterní přikrývá horkost palčivé bolesti posilujícím tichem. –

A v cele kleká mnich před Ukřížovaným a modlí se. Potom otvírá misál a obrací zažloutlé listy. Znovu přichází k oněm místům, která se zdála býti tak nerozluštitelna. Začíná čísti a znovu se vrací. Již po několikáté. Až ulpí jeho zrak na iniciále.

Její kresbou je fascinován. Jest v ní vkreslena umrlčí lebka. A celé měsíce jí nepostřehl. Co noci nad ní probděl! Dnes po prvé ji spatřil. Umrlčí lebku. Anděl stojí na ní a drží stuhu, na níž je psáno: vrcholným štěstím jest, státi se světcem zapomenutí . . . zapomenouti sebe i světa.

Dojat vstal bratr Antonín a kráčel k oknu. Na nebi vzházely hvězdy a jejich šerostříbrný svit, padající oknem do cely, utvořil aureolu kolem hlavy bratříčka Antonína. Škríživ ruce na prsou, vrátil se řeholník k svému převorovi.

Jeho nitro bylo tiché jako hlubiny vod. – –

Josip Mara Aleksander, přel. Rajmund Habřina

PÍSEŇ

Jako růže tam na pláni
krása tvá v tvých šatech sní,
to jdeš, děvče, mně na svatbu
či máš ty den svatební?

Hoj, ty děvče, děvče moje,
karafiát rozevře
s růžemi své rudé květy,
touhou moje srdce mře.

Hoj, ty děvče, děvče moje,
pojď již, pojď již cestou mou,
jako větřík s drobnou travou,
budu já si hrát s tebou.

PIETA

I

Ó vy, kdož procházíte světem bílým
a znáte rány, které krutě bolí –
zde před Obětí touto rcete, jsou-li
kde boly, jež jsou rovny bolu mému ?

Jako bych ostří sedmi mečů byla
v mateřské duši pocítila náhle –
tak ronila jsem všechny, všechny slzy,
jež může vyplakati bolná matka.

Ó tichý chléve betlemský, ó jesle,
jež přijaly jste tehdy Boží Dítě –
zda slyšely jste vzdechy moje prvé ?

Ach, od těch jeslí okem duše kdysi
jsem zřela všechny krvavé dny tyto
i svatý úžas golgotského dění.

II

A teď, když vykupitelskou krev svoji
až do poslední kapky prolil Onen,
jenž smrtelníky všechny bratry svými
a mými dětmi učinil svou smrtí –

já hledím do proudu všech příštích věků
i s příkrých stezek života a slyším,
a slyším pod nebesy širé země
trpkost všech slz a nářek lidské bídy.

I nakláním se od té svaté Hlavy
ke všemu živému, co trpí, strádá,
všemu jsem matkou milosti a bolu.

A Tělo svaté k srdci svému vinu,
jako bych Adamovo plémě bédně
v něm celé tiskla k mateřské své hrudi.

Anton Vodnik, přel. O. F. Babler

SVIT MĚSÍCE

Uprostřed pole
anděl poklek.
Nad perlové hory
pozdvihl ruce,
v nich měsíc – kalich.

Kdy
budu jako ten anděl:
krystal,
v němž jsou všechna světla?

Hory jsou průhledné . . .
Nevidím-li jitra?
Z něho svatí Tři kráři
vyjíždějí stříbrně
kolem mé jizby
do Betlema.

Ivo Andrič, přel. Vilém Nezbeda

SEN O MARIÍ

Já dosud nespátřil Tvůj obličej. Osud. Snih a strach a závan jen.

A ta hrstka, slunce jen.
jež se na mé cestě rozlévala.
ta byla přece z ruky Tvé.

To jediné radostné poselství,
jež mi padlo do klína,
to bylo poselství Tvých rtů.

Cesty se loučí s tmou a zapomněním.
Jen na okamžik postála
má duše ubohá
a zachvěla se, neboť nevěděla,
kam oči rychle dát!

Tak přešel život!
Já dosud nespátřil Tvou tvář . . .!

KLINEC

Široké pole, rovná cesta,
na křižovatce Kristus na kříži.
Tři muži pod ním shrbeni sedí
tíše rozmlouvajíce.

Osamělý pták neklidně z trávy
do výše se vznese, v slunci zazáří.
Slunce je daleko
a úsměvem svým zlatým
polévá vše
na úmoru.

Kolem tiché, dobrotivé nebe,
v daleku temněmodré vrchy hor
a všude divný klid.

Jen obilíčkem, ještě zeleným a mladým,
první předvečerní vánek rozpustile běhá.
Šeřík zde voní i kyprý mech
i vlhká květnová tráva.

Teresa Hooley, přel. O. F. Babler

MAGDALENA

Skvosty mi nosili na ruce, paže i hrud' —
modré i zelené, rudé jak krev či plamen :
voňavky prudké a hedvábí tyrských barev :
sladkosti, ovoce, víno, jímž smysl je zmámen.

Smích mi dávali, vášeň, jež újí dech,
divoké, chtivé rty na mé krásy nach.
Však On, jak první jarní květ, mi přines'
mou novorozenou duši, a já mám strach.

OKNA

LITERATURA

Jihoslovanská knihovna. Známý pražský nakladatel Mazáč za součinnosti *Československo-jihoslovanské ligy v Praze* začne vydávati v lednu 1936 knihovnu českých překladů z jihoslovanských literatur, po níž se již u nás dávno oprávněně volalo. Během příštího roku vyjde v knihovně deset knih, vesměs prací prozaických; později vyjdou i práce básnické. Pro první serii jsou určena tato díla: 1. Veljko Petrovič: Povídky; 2. Miroslav Krleža, známý již u nás beletrista a dramatik: Povratak Filipa Latinowicza; 3. Vladimír Levstik: Dejanje; 4. Dragiša Vasič: Povídky; 5. Vl. Nazor: Dětské povídky; 6. *Slovenské pohádky*, výbor a překlad J. Hudce; 7. D. Šimunovič: Porodica Vinčič; 8. Ivo Andrič: Povídky; 9. T. Seliškar: Nasedli brod. Jako 10. svazek vyjde přehled srbocharvátské a slovinské literatury. Kroužku moravských překladatelů z jihoslovanských literatur byly svěřeny z této serie dvě překladové práce: Bohuš Vybíral přeložil román *Tone Seliškara Nasedli brod* a Rajmund Habřina Levstikův román *Dejanje*, jenž v češtině ponese název *Čin*. Upozorňujeme čtenáře „Archy“ na tuto Mazáčovu edici, neboť si v ní mohou za přístupnou cenu a ve vkusné úpravě opatřit několik nejdůležitějších, pečlivě volených děl jihoslovanské literatury, která jim poví leccos právě z posledních let jihoslovanského života a jeho umělecké tvorby.

R. II.

Co číst z literatur slovanských. (Informace o světové literatuře sv. I.: literatury slovanské: vydal Fr. Borový v Praze 1935, str. 203.) V záplavě knih, které vydávají naši nakladatelé v překladech z cizích literatur, bývají čtenáři často odkázáni toliko na nakladatelskou, často tendenční reklamu a propagaci; chybí tu správná orientace ve výběru, neboť knihy z cizích literatur k nám bývají uváděny velmi nahodile, nesoustavně, ba i falešně. Aby se čelilo tomuto zmatku, začíná Borový vydávati za řízení Siebenschainova sborníky *Co čísti*, v nichž první místo zaujal kritický soubor *Co číst z literatur slovanských*. Sborník ten redigoval Julius Heidenreich, který svou vlastní prací i prací spolupracovníků vytvořil knihu pozoruhodnou. Po pronikavé úvaze Jiřího Horáka o povaze slovanských literatur, jež jsou tu často viděny namnoze nové a osobitě, radí tu čtrnáct odborníků, co má čtenář čísti z té či oné slovanské literatury. Chybí tu sice leckde některé drahé jméno z posledních let, jimž se sborník cele věnoval, ale i tak jsou tu vyčtena hlavní jména a díla poslední doby; a nejen vyčtena: buď formou prostého referátu nebo formou kritického rozboru či feuilletonu a někdy i essaye, což dává knize zajímavou a svěží pestrost, jsou tu díla konkrétně vyložena, především a nejčastěji po stránce tématické. Z rozborů těch stojí nejvýše Heidenreichovy. Tak je tu podán pro čtenáře, ale jako vodítko i pro překladatele výběr z literatury sovětské, jemuž je pro jeho novost věnováno nejvíce místa, ukrajinské, běloruské, polské, slovinské, srbocharvátské a bulharské. Heidenreichovými spolupracovníky tu jsou G. N. Bakardžiev, Jos. Bečka, Oton Berkopec, Krešimir Georgijevič, O. Hajmanivskij, Jiří Horák, Tomáš Hryb, Karel Krejčí, Boh. Mathesius, Rufina Papoušková, Vl. Sis a Eliška Weiglová-Parchomenková. Čtenáře tohoto jihoslovanského čísla „Archy“ budou arciť především zajímati knihy jihoslovanské, jejichž výběr pořídil z literatury slovinské Oton Berkopec a ze srbocharvátské Krešimir Georgijevič, oba jihoslované. Třebas je jejich výběr poměrně velmi omezený, přece jsou tu některá vzácná

díla s trvalou hodnotou: tak ze slovinské poesie Mrzelova Světa na cestě a dva romány, Pregeljův Plebanus Joannes a Seliškarova Loď na píšťině, oba přeložené Bohušem Vybíralem, tak je tu z literatury srbocharvátské Krležův Návrat Filipa Latinowicze i jeho proslulý Charvátský bůh Mars, Crnjanského Stěhování, válečný Cosičův román Pokosené pole a Bogdanovicovy essaye Staří a noví. Kritický Heidenreichův soubor Co číst z literatur slovanských nelze než široké čtenářské obci co nejvíce doporučiti; kladnou a jedinou vlastně odpovědí by na něj mělo býti nové jeho vydání. R. H.

Jihoslovanská dramatika na scéně Zemského divadla v Brně je letos zastoupena dvěma hrami. Premiérou Cankarova vrcholného ideového dramatu *Hlapci (Pacholci)* v překladu Rajmunda Habřiny a lednovou premiérou renesančního dramatu Otona *Noračana Herman Celjski* (Heřman Celjský), které přeložil Bohuš Vybíral. R. H.

Československo-jihoslovanská revue, tiskový orgán Československo-jihoslovanské ligy, redigovaný Antonínem Beringerem a Momčilem Miloševičem, s nimiž spolupracuje redakční kruh, věnovalo své poslední číslo (roč. V., č. 6–7) výhradně ilyrijskému hnutí, jehož stoleté výročí připadá na tento rok. Kromě článků menšího významu sluší tu upozorniti na studii Franka *Wollmana Ilyrism a Čechoslováci*, v níž dochází závěru, že toto první velké hnutí pro jihoslovanské kulturní sjednocení bylo silně zasaženo mesianistickým kollárismem, ale že jeho víru přetvořilo v aktivismus, jenž dává zárodek kulturního jugoslavenismu; na studii Karla *Paula P. J. Šafařík a Gajův ilyriismus*; na jubilejní *Heidenreichovu* studii *Český propagátor ilyriismu* o J. V. J. Michlovi; a na referát Josefa *Páty Na okraj ilyrijského výročí*, v němž Páta podává na základě chorvátského tisku zprávu o letošních přednáškách na Lidové universitě záhřebské o hnutí ilyrijském. Toto číslo Československo-jihoslovanské revue, které je hodnotným přínosem k dějinám kulturní vzájemnosti československo-jihoslovanské, redigoval Julius Heidenreich. R. H.

Anthologie charvátské lyriky. Po nedávné anthologii slovinské lyriky (Slovenska sodobna lyrika), úvod Rajko Ložar, redigoval Anton Vodnik, vyd. Jugoslovanska knjigarna 1933, stran 242), která je jednou z nejlepších slovinských anthologií vůbec, vychází z redakce Mihovila *Komboly* anthologie lyriky charvátské. (*Antologia novije hrvatske lirike*, Zagreb, nakl. Minerva, stran 227). Její redaktor Mihovil Kombol, který ji opatřil jak informativním úvodem, tak poznámkami biografickými a zvláště pečlivou bibliografií knižní i časopiseckou, shrnul v ní charvátskou lyriku posledních sto let. Je to ona lyrika, kterou charakterisují tři periody. devatenácté století s lyrickou do Kranjčeviče i s Kranjčevičem samým, perioda po Kranjčevičovi do doby těsně předválečné s velkým Matošovým dílem Charvátská mladá lyrika a posléze doba poválečná, kterou nelze ovšem nějak určitě oddělit od předválečné a která je také spíše pomocným pojmem než definitivním literárně historickým označením. V těchto údobích jednoho století tvořila charvátská lyrika jednou větší, jednou menší kroky kupředu, ale její největší rozvoj nastal na přechodu z devatenáctého do dvacátého věku. Věk devatenáctý, který dnes vyhlíží z historické perspektivy jako organický celek, byl dobou, kdy charvátský básník jako člen maloměstanské společnosti, jejíž národní potřeby zastiňovaly daleko potřeby čistě umělecké, byl především tribunem své vlasti a lidství: odtud vysoká cena reflexivně patriotické a tendenčně etické lyriky této doby. Verbálně pohotový ideolog ilyriismu Preradovič a lyričtější, ale výrazově často bezbranný Stanko Vraz tvoří nový charvátský verš, který

se udržel až do Kranjčeviče, vnuka byronovské a heinecovské poesie, pathosem a láskou ke svododě syna doby Šenoovy, dovršitele první periody charvátské lyriky. Musil ovšem přijíti Ivo Vojnovič, Nazor a celá charvátská moderna, aby provedla svou známou uměleckou revoluci a aby na místě tradiční lyriky vystoupila s poezií novou: s poezií dynamickou, formálně dokonalou, v níž jde především o požadavky a cíle čistě umělecké, jak je ztělesňují Nazor, Nikolič, Begovič, Vidrič a Domjanič a jak jí osobitě kultivují až po Krležu, který tvoří se svými druhy obnovu charvátské lyriky. Po válce se v charvátské lyrice mluví o depresi a vůbec o jejím soumraku. Jsou arci zjevy, které slibují, ale její obecný ráz přece jen dává kritickému zraku výstrahu. Nová leta neplodnosti? Nový odliv sil? Z Kolombovy anthologie mluví rozhodně nejsilněji Moderna: přítomnost zatím hledá. Jak dává Kombol během jednoho století defilovati před čtenářovými očima svým básníkům, činí leckde opravdovou přehlídku krásy: více: dává obraz zmnouženého charvátského života, jak se zhusťil v básnicích této země širokých rovin i skal a hor tam dole při rytmicky tepajících vlnách Jadranu. Škoda jen, že svým úvodem bezděčně působí dojem, jako by byla lyrika této země čímsi vlastním a svěbytným; zarámování do evropského vývoje tu chybí citelně. R. II.

Proslav Grisogono: Jugoslavie sjednocená. (Nakl. družstva Máje v Praze.) Jihoslovanský diplomat, který nedávno opustil pražské jihoslovanské vyslanectví, aby je zaměnil za polské, uvádí českého čtenáře (přeložil Jan Hajšman) do otázek, jimiž se bral a často těžce probójovával jihoslovanský svět ke svému dnešnímu sjednocení: podtitul jeho spisu „Od národního kmene a regionální koncepce k národnímu státu“ je velice výmluvný. Jeho kniha sice často klade na čtenáře nezavázaného velké požadavky, ale odškodňuje jej za jeho námahu získáním správného názoru na vývoj dnešní Jugoslavie a obohacuje ho četnými novými poznatky právě o takové oblasti, které u nás často nejsou dostatečněznámé. R. II.

Z básní Jovana Dučiće. Šumperský překladatel Vilém Nezbeda, který na sebe nedávno upozornil překladem básní *Krklecových*, vydává nyní v Šumperku (v tom Šumperku, v němž počátkem tohoto roku vydal J. Springer své cenné, dokumentární *Ohlasy svěťové války na Balkáně v české literatuře*) novou drobnou knížku svých překladů, tentokrát z hercegovinského básníka *Jovana Dučiće* (nakladatel Vl. Mangl, Šumperk 1935, stran 28; R. II.

Karel Meřič, Mračna na východě. (Román. Vyd. Novina v Praze 1935, str. 328.) Zmínka o Meřičově románě *Mračna na východě*, který usiluje napínavou formou zachytiti charakter událostí za anexe Bosny a Hercegoviny, se tu neděje pro jeho hodnoty. Právě naopak: hledati je tam, bylo by předem ilusorní. Je to pouhá reportáž, v níž se střídají osudy milující dvojice s intrikami Vídně i Berlína a s jejich nevráživostí vůči všemu slovanskému, srbskému zvláště. Činí to však způsobem tak neuměleckým a planým, vyrostlým z neprožitého materiálu archivního, že kniha docela ztrácí možnost vítězství. R. H.

Z OSTATNÍ NOVÉ ČESKÉ LITERATURY

Albert Vyskočil. Marginalia. Jako VIII. svazek své edice vydal V. Pour (Praha XIII, Vinohradská 10) v září 1935. Str. 62 za 18 Kč. — V řadě poznámek uvažuje autor hlavně o umění: snaží se vystihnouti zvláště jeho povahu i vlastní metafysický smysl, dává

při tom ustavičný důraz na jeho imanentní vývoj a určuje cíl, kterým rozlišujeme umění od vědy a všeho ostatního lidského počínání. Nejednou dotýká se také poměru umění k náboženství. Poznámky psané jen jako na okraji větších studií, ale přinášejí mnoho bystrých postřehů literárních a estetických a nejednu podnětnou myšlenku. B. J.

Svatý Bruno z Querfurtu, Život a utrpení sv. Vojtěcha, biskupa a mučedníka. Přeložil a poznámkami opatřil Jan Vilikovský. Úvodní slovo napsal Rud. Holinka. Upravil Břetislav Štorm. Jako I. svazek knižnice Opus Dei vydali benediktní břevnovského opatství v říjnu 1935. Str. 95. Cena 15 Kč, na ručním papíře 50 Kč. — Sv. Bruno byl mladší vrstevník a v mnohém následovník našeho světce. Životopis sv. Vojtěcha napsal již za 7 let po jeho smrti na základě starší práce Campariovy, ale přidal i mnoho zpráv původních, čerpaných z autentických pramenů. Jan Vilikovský, který po Truhlářovi nově přeložil toto i literárně zajímavé dílo, připojil věcný článek o osobnosti autorově, kdežto R. Holinka v předmluvě rýsuje podrobněji podle výsledků dnešního hist. badání životní osudy sv. Vojtěcha. Břevnovskému opatství dlužno vysloviti jen uznání, že umožnilo i širší veřejnosti seznámení s tímto hodnotným spisem a že věnovalo takovou péči i jeho důstojné úpravě po stránce vědecké a typografické. M.

Jaroslav Podobský, Stromy nad řekou. Třetí kniha lyriky z let 1933–1934. Str. 55. Cena 9 Kč. Nakl. K. Smolík, Praha-Podolí 1935. — *Týž, Pod rodným nebem.* Básně z let 1933–1935. Str. 29. Cena 8 Kč. Nakl. vlastním v Bakově nad Jiz. 1935. Obě knihy kresbami vyzdobil Jaro Beran. — Druhá knížka řadí se k dřívější sbírce básníkův „Z českého ráje“ (1933). Prostým, nehlédaným, poctivě procítěným slohem opěvuje tu svůj rodný kraj v Podkrkonoší, znovu prožívá vzpomínky na šťastné dětství, hledá a nalézá vnitřní mír v tichu a klidu přírody. Osobitěji a silněji než v této většinou popisné lyrice zní reflexní nota v knize „Stromy nad řekou“. Zde dává básník v jemných, i formálně dobře zpracovaných verších hlouběji nahlédnouti do své citlivé duše, zmiňuje někdy ještě mučivými otázkami o záhadách světa a věčnosti, naplněné ještě stopami stesku a žalu, ale prodírající se již vítězně ze stínu ke slunci a nalézající pevnou cestu k jedině životní jistotě – k Bohu. „Jdu za Tebou a žal svůj dechem slunce a křišťálem vody hojím, jdu za Tebou a stojím nad propastí, do níž pohlédnout se bojím. . .“ Obě knížky, vyzdobené kresbami Jaro Berana, jsou pěkným slibem pro další vývoj básníkův. M.

Mirek Elpl, Města na pobřeží. Prózy. Průvodní slova R. Habřiny. Nakl. Družstva Mor. kola spisovatelů v Brně 1935. Str. 107. — Také mladého moravského básníka přivábil a patrně na dlouho pro sebe zaujal slovanský jih. Nepřišel tam jako obyčejný zvědavý turista: pozorný čtenář vycítí brzy, že nějaká hlubší, vnitřná potřeba pudila básníkovu duši hledat klidu a smíru v těch několika městech na Jadranu, ozářených jižním sluncem, svěžích blízkostí moře, ale také plných melancholických vzpomínek z minulosti: její dávno zapadlé postavy a děje mu často přímo ožívují v tichých zákoutích, oslovuje je a rozmlouvá s nimi, dokud ho nevytrhne proud moderního života v ovzduší náměstí a kaváren. A přece po těchto devíti písničkách k oslavě jižních měst, ostrovů a lodí vrací se básník s radostí ke svému rodišti v blízkosti břehů skromné Řičky, kde v dubnu kvete Kostelíček mořem bílých třesňových květů a v máji lidé i svatojánské mušky zpívají u sochy sv. Jana. A zde si teprve plně uvědomuje, že po putování světem našel konečně onen koutek, hladící oči a dávající srdci mír. M.

PRO LIDOVÉ KNIHOVNY

Fr. Bém, Pomněnky. Povídky a romány. Dva svazky. Str. 595. Nakl. Občanské tiskárny v Brně 1935. — Literárně dosud neznámý autor přichází hned se dvěma svazky rozměrných i kratších povídek a románek, jež prozrazují značnou životní zkušenost i opravdovost. Zvláště dobře zná jihoslovanské poměry z dob po obsazení Bosny a Hercegoviny, jež mu poskytly řadu románových námětů zajímavých líčením prostředí i kresbou povah obou odlišných světů, dobyvatelů i domorodců. Nestaví si při tom vysokých uměleckých cílů, vypravuje prostě slohem starších realistických povídkářů a hledí upoutati především zajímavým dějem. Proto se jeho Pomněnky uplatní dobře zvláště u nenáročných čtenářů.

B. J.

Dr. Jaroslav Řehulka, Čtyři vážné příběhy. Vydala Družina lit. a umělecká v Olomouci 1935. Str. 219. Cena 12 Kč. — Autor, jež si naše literární veřejnost oblíbila jako bystrého a vtípného humoristu, sám v doslovu zajímavě vysvětluje, jak vznikly tyto čtyři povídky vážného obsahu. Z nich upoutá zvláště čtenářky dívčí citově založený románek „Dívčino krásná . . .“, jakož i propracovanější „Hřích“ z hanáckého venkova, psaný i hanáckým nářečím. Jímavě působí také poslední povídka „Pes“ z ovzduší vojenské nemocnice na Ukrajině.

B. J.

Jiří Sahula, Husitský tribun. Historický obraz o třech dílech. Str. 160, 160, 256. Cena 24 Kč. Nakl. Vyšehrad v Praze 1935. — Husitským tribunem je tu míněn bývalý premonstrátský mnich Jan ze Želiva, demagogický vůdce zfanatisovaného pražského lidu v prvních počátcích husitské revoluce, popravený konečně na rozkaz Žižkův. Kolem jeho postavy soustředil autor všechnen ten pestrý shon velkých i drobných událostí, jimiž byly vyplněny bouřlivé doby po smrti Václavově, všechnen ten zmatek myslí i srdcí, v němž se po léta utápěl český lid, vášnivě statečný ve svém odboji, blouznivý ve svých marných snech i nešťastný v důsledcích neblahého rozpolcení národa. Spisovatel neidealizuje svých hrdinů, snaží se líčiti je věrně podle historie, kterou ovládá do podrobností, a osvětluje tak tuto bouřlivou dobu s jiné strany, než jak si zvykli na ni hledět mnozí čtenáři průměrných hist. povídek. Pro ně bude Sahulův rozměrný hist. obraz četbou poučnou i zajímavou.

B. J.

Jón Svensson. Sebrané spisy Překládá P. Jan Hrubý. Vydává nakl. Vyšehrad v Praze. — Překladatel i nakladatelství mají velkou zásluhu, že se odhodlali zpřístupniti našim mladým i dospělejším čtenářům spisy slavného již dnes islandského spisovatele-jesuity: působí dobře svým křišťálově čistým, obsahově i slohově průzračným uměním vypravovatelským, oslavují přírodu, podněcují lásku k rodičům i dobrým lidem, učí nenápadně statečnosti, opatrnosti a přátelské družnosti a při tom také poutají zajímavými, lehce dohodrodružnými příhodami dvou chlapců-bratří. Letos vyšly v rychlém tempu především dva svazky *Nonni* (str. 213, 205), kde autor vypravuje své vlastní osudy ve šťastných dobách dětství. Jim předcházela kniha *Nonni a Manni* (str. 256), líčící ve třech povídkách příběhy obou bratří na horách, na moři a na řece. K ní úzce se druzí delší velmi zajímavá povídka *Člunem přes moře* (str. 195), vypisující odvážnou plavbu obou hrdinných chlapců z Dánska do Švédska. Poněkud odlišnějšího rázu je poslední vydaný svazek *Z vlasti Nonniho* (str. 264). Kromě posledního oddílu převládá zde část vlastivědně naučná: spisovatel vypravuje o krásách své rodné země, o jejím dávnověku, jak se jeví ve starých

sagách, i o velkém díle severských misionářů, jejichž zásluhou poznal i se svým bratrem víru katolickou a stal se konečně jesuitou. Krásná, svěží a také naukově hodnotná kniha jest ozdobena několika dobrými fotografiemi a kresbami. B. J.

André Guéry, Petřík Moi a jeho sloni. Dobrodružný román hochy z francouzské Indočíny. Př. J. Beránek. Obrázky M. Büngenerové. Str. 210. Cena 20 Kč. Nakl. Vyšehrad v Praze 1935. – Hrdinou povídky je synek francouzského koloniálního úředníka: cestou na prázdniny jest unesen sloním stádem do annamských pralesů, dostane se i do divošského tábora, prožívá nejen různá dobrodružství, ale učí se i trpělivosti, sebezapírání a statečnosti, až se nakonec shledává opět s rodiči. Velice zajímavý a při tom i poutavě poučný děj zaručuje knížce, vypravené pěkně i po stránce ilustrační, plný úspěch zvláště u dorůstajících čtenářů. B. J.

Otče náš, Zdrúvas Maria. Verše napsala O. Svobodová. Kresby H. Zahdíkové. Cena každé knížky 10 Kč. Nakl. Vyšehrad v Praze 1935. – Opravdu krásně vydané knížky mají přiblížit i nejmenším dětem smysl obou základních křest. modliteb. Verše O. Svobodové jsou formou i obsahem lehce pochopitelné a podobně těsně k nim přiléhající ilustrace H. Zahdíkové jasnými barvami dovedou upoutati dětskou mysl. B. J.

POZNÁMKY A ZPRÁVY

Žeň smrti mezi katolickými spisovateli. Dne 26. listopadu opustil nás náhle básník *Rudolf Stupavský*, vlastním jménem Josef Navrátil, farář v Čermotíně u Hranic, člen výboru Družiny literární a umělecké, horlivý spolupracovník skoro všech katol. časopisů, mezi nimi také Archy. Brzy po něm zemřel neobyčejně pilný překladatel *Bohumil Kyselý*, do nedávna farář v Choryni u Valaš. Meziříčí, rovněž člen DLU. Oběma věnujeme vzpomínku v budoucím svazku Archy. Před nimi (dne 29. října) odešel tiše dobrý lidový povídkář *Josef Brožek*, povoláním úředník dráhy v Loučkách u Želez. Brodu, který letos 6. února oslavil své šedesátiny a byl do poslední chvíle literárně činný.

Rané překlady z literatur jihoslovanských. Bude dobře, začneme-li zaznamenávat rané překlady z literatur jihoslovanských. Ne-pochybně jeden z prvních překladů z Fran-ce Prešerna vyšel v České wčele, II, Praha 1895, str. 157, kde jsou otištěny tyto dva nápisy:

O e p i g r a m e c h

Nekaždý, brachu, brauček wčela,
Nekaždý epigram gest střela.

B á s n j k o w i - h o m e o p a t u

Napřed básnil, pak homeopatil,
Napřed čas, a potom život krátíl.

Uvážíme-li, že první Prešernova báseň vyšla tiskem r. 1827, můžeme se podívat, jak záhy jeho verše začínaly pronikat také do literatury české. O. F. B.

Pěvci moře a oslavovatelé Hvězdy mořské. V poslední době vyšly v Jugoslavií dvě antologie, které si zasluhují naší pozornosti. První je věnována moři a sestavil ji Niko Bartulović: „Jadranská antologija“ (nakl. Jadranska straža, Split 1934, 308 str., cena 35. din.). Přináší několik národních písní — v těch se motivy moře vyskytují poměrně velmi zřídka a téměř nikdy jako motivy ústřední — a pak básně jihoslovanských poetů od Mavra Vetranice (1482-1576) až po Janka

Gjonoviće (nar. 1909). Z básniků u nás známých zastoupeni jsou tu úryvky větších skladeb anebo celými drobnějšími básněmi France Prešerna, Petar Preradović, Zmaj Jovan Jovanović, Anton Aškerc, Ivo Vojnović, Silvije Strahimir Kranjčević, Alexa Santić, Jovan Dučić, Dragutin Domjanić, Vladimir Nazor, Dragotin Kette, Oton Župančič, Silvín Sardenko, Mirko Korolija, Svetislav Stefanović, Jela Spiridonović-Savić, Miroslav Krleža. Gustav Krklec a Guido Tartaglia. Niko Bartulović antologii předslal rozsáhlé úvodní slovo, v němž použil své starší studie o moři v jihoslovanské literatuře. Druhá antologie, kterou tu chceme zaznamenati, je „Hrvatska marijanska lirika“ (nakl. „Preporod“, Zagreb 1935, 88 str., cena 10 din., váz. 20 din.), a uspořádal ji Dušan Žanko. Kniha nám živě připomíná Vévodovu antologii „Matka Boží v české poesii“. Zastoupeni jsou tu básníci vesměs novější, mezi nimiž vynikají Dragutin Domjanić, Ivan Ev. Šarić, Velimir Deželić st., Vladimir Nazor, Marin Sabić a Gjuro Sudeta. Žanko napsal ke knize pěknou předmluvu, v níž cituje H. Bremonda, Paula Claudela a J. Maritaina, i doslov, v němž odůvodňuje svůj výběr. Celá antologie svědčí o vysoké úrovni chorvatské náboženské poesie, jejíž celek bychom také už rádi viděli představen v rozsáhlejší antologii.

O. F. B.

Ante Petravčić (nar. 29. VI. 1874) náleží k nejlepším chorvatským kritikům. Jeho čtyři dosud vydané svazky studií a portretů (1905, 1910, 1917, 1923) přinesly přes čtyřicet vážných a svědomitých článků z oboru jihoslovanského písemnictví a jeho „Antologija savremene jugoslovenske lirike“ (1922), na níž s ním spolupracoval dr. Mirko Deanović, představuje první vážný pokus o výběr z moderní poesie všech tří kmenů

jihoslovanských. Nyní vyšel pátý svazek jeho cyklu literárních studií „Pete studije i portreti“ (nakl. Binoza, Zagreb 1935, 206 str.). Petravčić zde věnoval dvě studie národní písní jihoslovanské („O vzniku našich národních písní“ a „Tři staré knihy v italšském jazyku o našich národních písních“) a kreslí deset portretů chorvatských a dalmatských spisovatelů: Marko Kažotić, Filip Grabovac, F. I. Despot a J. K. Ostojić, Andrija Palmović, Juraj Kapić, Juraj Baraković, Tugomir Alaupović, Medo Pucić, Šenoa a Vojnović, Mato Vodopić. Všechny Petravčićovy studie psány jsou ze znaleckého poměru. Citu a lásky.

O. F. B.

Prof. Jos. Velenovský: Poslední moudrost čili Nauka o kosmickém duchovnu. 302 str. Nakladem L. Součka v Praze. Obsáhlé dílo je souhrnem dosavadních článků autorových z oboru metafysiky. Nejzajímavější je 1. část knihy, obsahující důkazy posmrtného života. S našeho hlediska jest však větší díl názorů Poslední moudrosti pro proticírkevní stanovisko nepřijatelný.

nemo.

Redigováním jihoslovanské části tohoto čísla „Archy“ byl pověřen Rajmund Habřina. První číslo nového ročníku vyjde v polovici ledna.

Nové publikace, došlé redakci za tisku tohoto čísla: *Rud. J. Malý*, Kříž nad Evropou — revoluce XX. stol. Str. 256. — *Ed. Winter*, B. Bolzano a jeho kruh. Př. Zd. Kalista. Edice Akordu v Brně. Str. 235. — *F. X. Šalda*, Dřevoryty staré i nové. Melantrich v Praze. Str. 222. — *Fr. Křelina*, Hubená léta. Novina v Praze. Str. 238. — *Dr. M. Sadovská*, Vítězství kříže v našem státě. Hradec Král. Str. 32. *Svatební člověk*. Vzpomínky na Ant. Podlahu. Str. 104. Referáty budoucně.

SEZNAM KNIH

ktere vydala a nabízí

DRUŽINA LITERÁRNÍ A UMĚLECKÁ v Olomouci, Wilsonovo 16.

BÁS N Ě

- F. B. Děrda: *V bouři života* (snížená cena Kč 4.50).
K. Dostál-Lutinov: *Orlí fanfáry*, II. vyd. (Kč 10.-). *Květiny* (Kč 10.-). *Ve mlýně světa* (Kč 10.60).
Jan Karník: *Závětrí* (snížená cena Kč 4.50). *Vosí hnízdo*, epigramy (Kč 7.40).
Fr. Kašpar: *Zastavené hodiny* (snížená cena Kč 6.-).
Fr. Kyselý: *Z říše světla* (snížená cena Kč 9.-).
Fr. Odvalil: *Co v duši zaléhalo* (snížená cena Kč 4.50).
Fr. Střížovský: *Hvězdy Mariánské* (Kč 5.40).
J. Maria Slavík: *Legenda o neznámém světcí*. Bibliofilské vydání (Kč 25.-).
Fr. Zýbal: *Pěl ptáček* (snížená cena Kč 4.-).
Rozebrány jsou: K. Dostál-Lutinov: *Šlehy a něhy*.
Fr. Dohnal: *Zklamané touhy*.

DIVADLO

- Gabriel Ronaj: *Sluneční píseň* (Kč 2.-).
Fr. Střížovský: *Mariánský sloup* (snížená cena Kč 5.-).
Rozebráno je: Gab. Ronaj: *Ve městě*.

KNIHY PRÓZY POUČNÉ I ZÁBAVNÉ

- B. K. Bečvan: *Emča detektiv*. Románek mladé lékařky. Cena Kč 16.-. Apartní úprava!
Václav Bělohávek: *Oheň Eliášův* (snížená cena Kč 7.-).
Dr. František Cinek: *K národnímu probuzení moravského dorostu kněžského 1778 - 1870*. (Kč 32.- i s pošt.)
Fr. Dohnal: *Studie a profily*, I. díl (Kč 15.60), II. díl (Kč 25.60).
Hub. Havránek: *Duše Hané*, povídky a obrázky z Hanáckého života (Kč 20.-).
Prokop Holý: *Suzanna*, biblický román (snížená cena Kč 12.-).
Jaroslav Hruban: *Pout do Ravenny*, román (snížená cena Kč 8.-). *Duše mo-
saik*, román (snížená cena Kč 9.-).
Alois Lang: *Otec pouště sv. Jeroným*, životopisný obraz (snížená cena Kč 9.-).

Lipanský Jetřich: *Athos*, cestopisné obrázky z mnišské republiky na hoře Athosu (Kč 11·60).

Fr. Odvalil: *Kavky na věži*, novodobý román ze života kněze (snížená cena Kč 12·-).

Dominik Pecka: *Matka Boží v trní*, román mladého kněze (rozebráno).
Jarní sonáta, román ze studentského života (Kč 21·-).

Jar. Řehulka: *Tetky a ježibaby*, hanácké humoresky (Kč 10·60).

Sborník *Dante a Češi*, bibliofilské vydání brožované (snížená cena Kč 20·-), skvostně vázané (snížená cena Kč 50·-).

Sborník *k padesátinám Em. Masáka*, cena 18·-.

Břetislav Štorm: *Znaky stavu kněžského v zemích českých* (snížená cena Kč 8·-).

J. E. Trávníček: *Tobiáš Bébul*, povídky z Valaška (snížená cena Kč 8·-).

Jan Vyhlídal: *Když světová válka zuřila*, obrázky a dokumenty (snížená cena Kč 7·-).

Pište na adresu:

DRUŽINA LITERÁRNÍ A UMĚLECKÁ V OLOMOUCI,
Wilsonovo nám. 16.

Dvě nové básnické sbírky Františka Dohnala

Nyní před vánoce mi vyšly
nákladem Družiny literární
a umělecké dvě nové sbírky
lyriky Františka Dohnala

„PÍSEŇ O STRÍBRNÝCH MOŘÍCH“

a

„FANTOMY“

Naše čtenáře a ctitele poesie Dohnalovy na ně upozorňujeme. – Obě sbírky jsou pod jednou páskou rozesílány od 18. prosince. Cena obou sbírek je Kč 10·- bez poštovného.